

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการพัฒนาศักยภาพงานเขียน เครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

โดย

นางสาวเบญจวรรณ วงศ์คำ

เครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สัญญาเลขที่ PDG50N0008

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เลขที่รับ

๙๘๘๖

วันที่ 22 ก.ย. 2552

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการพัฒนาศักยภาพงานเขียน เครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

นางสาวเบญจวรรณ วงศ์คำ

เครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สารบัญ

สารบัญ	3
บทนำ	4
ผลการดำเนินงาน	9
ความรู้ด้านเมืองหลวงพระบาง	9
ความรู้ด้านทักษะการเขียน	20
ผลการเขียน	33
สิ่งที่ได้เรียนรู้	79
สรุปผล	102
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	

โครงการพัฒนาศักยภาพงานเขียน เครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

หลักการและเหตุผล

ท่ามกลางการทำงานสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) สำนักงานภาค ของศูนย์ประสานงาน(Node) ที่เกิดเป็นโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุมชนต่างๆของพื้นที่ภาคเหนือ ทั้งที่ผ่านมาและกำลังดำเนินการกันอยู่พบว่ากระบวนการทำงานสนับสนุนชุมชนของผู้ทำงานในบทบาทของ“พี่เลี้ยง”นั้นมีการดำเนินงานกันอย่างเป็นขั้นเป็นตอนเพื่อให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถเกิดได้จริงและมีประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง ตั้งแต่กระบวนการต้นทางคือการพัฒนาโจทย์วิจัย กระบวนการกลางทางคือการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัย และนักวิจัยให้ดำเนินงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชุมชนในการร่วมกันแก้ปัญหาของตนเอง และสุดท้ายคือ กระบวนการจัดการปลายทาง ที่ถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งเช่นกันที่จะสามารถทำให้โครงการวิจัยที่เกิดขึ้นเกิดการยกระดับได้รับการยอมรับ เรื่องกระบวนการทำงานของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น ที่ร่วมกันคิดร่วมกันเรียนรู้ และร่วมกันจัดการปัญหาได้

การทำงานปลายทางโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะประกอบไปด้วย การเผยแพร่โครงการวิจัยให้เป็นที่ยอมรับต่อสาธารณะ ทั้งรูปแบบของการจัดเวทีประชุม ประสานการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ทั้งระดับพื้นที่และระดับนโยบาย รวมทั้งการจัดทำสื่อต่างๆ ทั้งสื่อเว็บไซต์ วิซีดี และสื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็น สื่อภายในองค์กรของ สกว.(จดหมายข่าว) และสื่อภายนอกสู่สาธารณะทั่วไป ทั้งหนังสือพิมพ์ นิตยสาร รูปแบบของ บทความ รายงาน สกู๊ปพิเศษ ฯลฯ เพื่อให้โครงการวิจัยได้เกิดผลกระทบต่อสังคมทุกระดับ ทั้งกลุ่มชุมชนท้องถิ่นทั่วไป กลุ่มองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน หน่วยงานทั่วไป

การสื่อสารทั้งการเขียนบทความ การเขียนรายงาน การเขียนสกู๊ป การเขียนเรื่องของการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย(RE) ถือเป็นสิ่งสำคัญผู้ที่เขียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจวิธีการเขียน มีทักษะการนำเสนอรูปแบบของสื่อต่างๆ มีความรู้เรื่องการจัดประเด็นอยู่มากพอสมควร ซึ่งเป็นทักษะความรู้ที่จะต้องเรียนรู้และศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้งานจัดการปลายทางของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและต่อสาธารณชนได้จริง

ที่ผ่านมา เครือข่ายการเรียนรู้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)สำนักงานภาค ได้มีการจัดฝึกอบรมทักษะการเขียนบทความ การเขียนบทสำหรับจัดทำวีซีดี และเขียนงานสังเคราะห์ระดับโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและผลของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ผลิตออกมาเป็นสื่อเผยแพร่ภายในองค์กรมาโดยตลอด และอีกด้านหนึ่งก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องสื่อสารสู่สาธารณชนทั่วไปด้วยเช่นกัน การจัดฝึกอบรมทักษะการเขียนบทความและเทคนิคการถ่ายภาพจึงถือเป็นกิจกรรมต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะการเขียนและสามารถสร้างงานเขียนประเภทบทความ

และการถ่ายภาพของกลุ่มพีเลียงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เกิดการสื่อสารต่อกายนอกเผยแพร่ออกสู่สาธารณชนได้รับรู้เกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างทั่วถึง

ขณะเดียวกันการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นท้องถิ่น พื้นที่ภาคเหนือที่เข้าสู่ปีที่9 กระบวนการทำงานของกลุ่ม ”พีเลียง” ได้มีการก้าวขยับสู่ระดับนโยบายมากขึ้น ทั้งในระดับพื้นที่และระดับประเทศ ได้มองเห็นแผนงานหรือนโยบายการพัฒนาต่างๆของประเทศไทย ณปัจจุบันนี้ที่เริ่มมีการดำเนินงานในเชิงความร่วมมือระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้นเป็นระดับในแถบภูมิภาคนี้ อาทิ ประเทศจีน ประเทศเวียดนาม ประเทศกัมพูชา ประเทศพม่า และประเทศลาว มีทั้งความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจการค้าการลงทุน การเกษตร การศึกษา และการเชื่อมโยงกันเรื่องการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งนโยบายความร่วมมือระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นล้วนแล้วแต่เชื่อมโยงลงสู่ท้องถิ่นของชุมชนไทย มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นตามมาเป็นลำดับด้วยเช่นกัน

การอบรมครั้งนั้นนอกจากความรู้ภาคทฤษฎีที่ได้รับแล้ว การฝึกอบรมยังต้องการให้ผู้เข้าอบรมมีการแสวงหาข้อมูล ทั้งแหล่งข้อมูล ที่เป็นเอกสาร ตัวบุคคล กลุ่มบุคคลและการลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูลที่จะทำให้เกิดการมองเห็นความเคลื่อนไหวความเชื่อมโยงของนโยบายต่างๆในระดับประเทศจนถึงกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านในแถบภูมิภาคเดียวกันระหว่างภายนอกประเทศกับชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือในประเทศไทยด้วย ในมุมมองของคนทำงานในบทบาทพีเลียงที่สนับสนุนชุมชน และด้วยความที่ เมืองหลวงพระบาง ซึ่งเป็นเมืองทางตอนเหนือของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นเมืองที่มีความคล้ายคลึงกับภาคเหนือของประเทศไทยอยู่หลายเรื่องทั้งสภาพทางภูมิศาสตร์ ที่มีภูเขามิถุรพยากรกรป่าไม้ อยู่มากมาย ผู้คนมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีคล้ายคลึงกัน รวมถึงกลุ่มชนเผ่าบนที่สูง และยังมีนโยบายที่เป็นแผนพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศกับทางภาคเหนือของประเทศไทยเกิดขึ้นหลายโครงการตลอดจนองค์การยูเนสโกเข้ามาสำรวจหลวงพระบางตามข้อเสนอให้เมืองนี้ได้เป็นมรดกโลกในระหว่างปี พ.ศ. 2536-2537 และมีรายงานกล่าวถึงหลวงพระบางว่าเป็นเมืองที่ “รักษาความเก่าแก่ดั้งเดิมเอาไว้ได้ดีที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”(The Best preserved city in South-East Asia) ซึ่งเมืองหลวงพระบางผ่านเกณฑ์พิจารณาของ ยูเนสโกถึงสามข้อ คือ 1 หลวงพระบางถือเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านช้างมานับแต่อดีต จวบจนปัจจุบันเมืองนี้ยังนับเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของประเทศลาวอยู่ และเป็นแหล่งของศิลปะรวมทั้งสถาปัตยกรรมแบบล้านช้างที่โดดเด่นชัดเจน 2.หลวงพระบางมีความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมยุคโคโลเนียลซึ่งยังคงสภาพค่อนข้างสมบูรณ์อยู่ ถือเป็นแบบอย่างของเมืองซึ่งประกอบด้วยสถาปัตยกรรมยุคนี้ที่ชัดเจน และ 3. ทำเลของเมืองหลวงพระบางแสดงถึงภูมิปัญญาในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ และสะท้อนวัฒนธรรมในการจัดสรรทรัพยากรซึ่งยังคงดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องมากระทั่งปัจจุบัน ดังนั้นเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จึงถือเป็นพื้นที่ภาคสนามในการดำเนินการอบรมครั้งนี้จะทำให้การศึกษาเปรียบเทียบได้ใกล้เคียงกับภาคเหนือของประเทศไทยได้มากที่สุดที่จะถ่ายทอดออกมาเป็นงานเขียนบทความจากพื้นที่นอกเหนือการทำงาน

จากความสำคัญดังกล่าว เครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ (JSN) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า การศึกษาเปรียบเทียบแบบเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมกับเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยการพัฒนาศักยภาพงานเขียน น่าจะเป็นการเปิดมุมมองและเติมเต็มความรู้แก่ผู้ที่เป็นพี่เลี้ยงผู้ทำงานสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่จะมองการทำงานอย่างเชื่อมโยงทั้งระดับพื้นที่ ระดับประเทศ และนอกประเทศ เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศไทย รวมทั้งแสวงหาโอกาสในการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ดังกล่าวสู่การสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านที่จะเป็นการยกระดับการทำงานต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเพิ่มศักยภาพและทักษะการทำงานด้าน การสร้างสรค้งานเขียนเกี่ยวกับงานวิจัยที่สนับสนุนในรูปแบบงานเขียนบทความ
2. เพื่อฝึกปฏิบัติการงานเขียนบทความ การถ่ายภาพ สำหรับสื่อสารต่อสาธารณะทั่วไป
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเรียนรู้เรื่องราวระหว่างชุมชนท้องถิ่นเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว กับการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของประเทศไทยในพื้นที่ภาคเหนือ
4. เพื่อศึกษาภาพรวมของภูมิภาคที่มีผลต่อนโยบายท้องถิ่นในการพัฒนาเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว และภาคเหนือ ประเทศไทย
5. เพื่อเจ้าหน้าที่เครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ(JSN) ได้มีโอกาสเรียนรู้การทำงานร่วมกัน

ขั้นตอนวิธีการดำเนินการ

- ◆ กำหนดเป้าหมายการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ
- ◆ ผู้เข้าร่วมอบรมReview ข้อมูลเกี่ยวกับเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาวก่อนเดินทาง อาทิ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ/ด้านการเมืองการปกครอง/ด้านเศรษฐกิจ/ด้านสังคมวัฒนธรรม/ด้านความร่วมมือระหว่างประเทศไทย และนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นของเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว และในภาคเหนือประเทศไทย เป็นต้น
- ◆ ประชุมผู้เข้าฝึกอบรมเตรียมข้อมูลเนื้อหาจากงานสังเคราะห์ตามประเด็นที่ทำอยู่เพื่อเสนอเป็นงานเขียนในรูปแบบบทความ
- ◆ วิทยากรอบรมให้ความรู้ภาคทฤษฎีการสร้างงานเขียน/ทักษะวิธีการเขียนบทความ/ภาพถ่าย
- ◆ วิทยากรด้านวิชาการให้ความรู้เรื่องลุ่มน้ำโขงประเทศลาว-ประเทศไทย
- ◆ นำเสนอหัวข้อของงานเขียนที่ต้องการนำเสนอ

- ◆ เก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จริง
- ◆ ฝึกปฏิบัติการงานเขียนประเภทบทความ/รายงานพิเศษ/สื่อบุคคล
- ◆ รับฟังการวิจารณ์และข้อเสนอแนะจากวิทยากร
- ◆ ประชุมสรุปผลการอบรมและฝึกปฏิบัติการ
- ◆ นำเสนอเนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบ
- ◆ ประชุมวางแผนการทำ Training พัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องในรอบ 1 ปีต่อไป

ผลที่จะได้รับ

1. เกิดการพัฒนาศักยภาพและทักษะการทำงานด้านการจับประเด็น การสร้างสรรค์งานเขียนในรูปแบบต่างๆ อาทิ หนังสือประสบการณ์จากพื้นที่, บทความ, รายงานพิเศษ/สารคดี
2. เกิดงานเขียนบทความ ในประเด็นองค์ความรู้ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นต่างๆ ที่สังเคราะห์เป็นความรู้ถ่ายทอดเป็นบทความจัดพิมพ์เป็นหนังสือเผยแพร่ในงานมหกรรมวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ประจำปี 2550
3. ได้ทราบและเข้าใจเรื่องราวของชุมชนท้องถิ่นเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ สังคมวัฒนธรรมวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ ซึ่งจะช่วยให้ภาพรวมในการติดตามและสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่มีลักษณะคล้ายกับประเทศไทยได้ดีขึ้น
4. ได้ทำความเข้าใจกับภาพรวมของภูมิภาคที่มีผลต่อนโยบายท้องถิ่นในการพัฒนาเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว และภาคเหนือ ประเทศไทย
5. เจ้าหน้าที่เครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ(JSN) ได้มีโอกาสเรียนรู้การทำงานร่วมกัน เรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมที่สัมผัสและร่วมกันตั้งข้อสังเกตเพื่อนำไปปรับใช้ในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคเหนือ ของประเทศไทยต่อไป
6. ได้สื่อวิดีโอสารคดีบันทึกเรื่องราวการศึกษาเปรียบเทียบในรูปแบบวีซีดี จำนวน 1 เรื่อง

การพัฒนาทักษะ

◆ การเขียนบทความ

เป็นการเผยแพร่งานที่มีความสำคัญของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลุ่มคน ชุมชนท้องถิ่นที่ใช้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นแก้ปัญหาชุมชน หากเจ้าหน้าที่สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ(JSN) ได้พัฒนาทักษะด้านการเขียนบทความแล้ว สามารถนำไปใช้เผยแพร่ในสื่อต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร เว็บไซต์ เป็นต้น

◆ การถ่ายภาพ

ภาพถ่ายถือเป็นสื่อที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยอธิบายเรื่องราวต่างของชุมชน ภาพถ่ายที่สวยงาม และสื่อตรงกับเรื่องราวจะช่วยดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี งานเขียนทั้งบท

ความ และสารคดี หรือเว็บไซต์ ต้องมีภาพถ่ายเป็นองค์ประกอบทั้งสิ้น การจัดทำสื่อเอกสารแผน
พับของโครงการวิจัยและศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะต้องมีภาพถ่ายเป็นองค์ประกอบ

กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 20 คน ประกอบด้วย

- เจ้าหน้าที่สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- พี่เลี้ยงสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- เจ้าหน้าที่เครือข่ายการเรียนรู้ สกว. สำนักงานภาค
- เจ้าหน้าที่บริหารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

พื้นที่ดำเนินการฝึกอบรม

อ.เชียงของ จ.เชียงราย ประเทศไทย /เมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ระยะเวลาดำเนินการ

ระหว่างวันที่ 12-16 มีนาคม 2550

งบประมาณดำเนินการ

จำนวนทั้งสิ้น 75,000 บาท

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางสาวเบญจวรรณ วงศ์คำ

เครือข่ายการเรียนรู้และประสานงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน สกว. สำนักงานภาค

คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ผลการดำเนินงาน

การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือด้านการเขียนและถ่ายภาพ เพื่อให้เกิดกระบวนการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น(JSN) ภาคเหนือ ถือเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการของการทำงานสนับสนุนชุมชนวิจัย เพราะงานเขียนเพื่อสื่อสารต่อสาธารณะถือเป็นส่วนประกอบของการนำผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์เป็นงานปลายทางที่จะช่วยให้ผลการดำเนินงานวิจัยได้เกิดการยอมรับจากทุกภาคส่วนรวมทั้งเกิดการรับรู้กับผู้คนในวงกว้างนั่นเอง

การอบรมครั้งนี้นอกจากจะเป็นการเติมทักษะของผู้ทำงานด้านการฝึกงานเขียนฝึกถ่ายภาพแล้ว ยังเป็นการเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านว่ามีความเป็นอยู่กันอย่างไร และให้มีการวิเคราะห์ต่อสิ่งที่ได้เรียนรู้ข้ามภูมิภาคในเชิงเปรียบเทียบกับในภูมิภาคที่เป็นพื้นที่การทำงานของกลุ่มเครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นพื้นที่ภาคเหนือด้วยเช่นกัน ดังนั้นผลของการดำเนินงานอบรมครั้งนี้จึงมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

● ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

- ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม

ลาวเป็นประเทศหนึ่งที่สืบเชื้อสายบรรพบุรุษเดียวกับชาวไทย แต่ลาวประกอบด้วยชนกลุ่มน้อยมากมายหลายเผ่า ลาวแท้ๆ มีเพียง 50 เปอร์เซนต์ เท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ริมน้ำโขงบนที่ราบ ส่วนชาวเขานิยมอยู่บนเทือกเขา

- ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมื่อประมาณ 4,000 – 5,000 ปีก่อน กลุ่มชนที่พูดภาษาไตได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศลาวและที่ราบสูงในภาคอีสาน รวมถึงพวกไท-กะได ม้ง-เมี่ยนที่เป็นบรรพบุรุษของชาวลาวลุ่ม และพวกม้ง-เย้าที่อพยพจากตอนใต้ของประเทศจีน แรกเริ่มกลุ่มชนเหล่านี้ไม่มีการตั้งหลักแหล่งที่แน่นอน ต่อมาเมื่อชนเผ่าต่างๆ ทั้งไท พม่า และเวียดนามอพยพลงมาในเขตเทือกเขาและหุบเขาของดินแดนเอเชียอาคเนย์ ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของชนชาติมอญ-เขมร ความจำเป็นในการสร้างบ้านแปงเมืองก็เริ่มมีขึ้นจนพัฒนาต่อมาเป็นเมืองเกษตรกรรม และตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณหุบเขาและที่ราบลุ่มภายใต้อำนาจของอาณาจักรเขมร

- ต่อมาในปี พ.ศ.1896 พระเจ้าฟ้าจุ้มทรงทำสงครามตีอาณาจักรเวียงจันทน์หลวงพระบาง หัวเมืองพวนทั้งหมด ตลอดจนหัวเมืองอีกหลายแห่งในที่ราบสูงโคราชเข้ารวมเป็นอาณาจักรเดียวกัน ภายใต้การช่วยเหลือของกษัตริย์เขมร ก่อตั้งเป็นอาณาจักรล้านช้างขึ้นบนดินแดนที่ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างลุ่มแม่น้ำโขงกับเทือกเขาอันนัม มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเชียงคอง-เชียงทอง เป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองในทุกด้าน หลังจาก

สถาปนาเมืองเชียงตุง-เชียงทอง แล้ว พระเจ้าฟ้าจ๋มทรงรับพุทธศาสนาเถรวาท (นิกายเถรวาท) จากราชสำนักเขมรมาเป็นศาสนาประจำชาติ และได้ัญเชิญพระบาง เป็นพระพุทธรูปศิลปะสิงหลจากราชสำนักเขมรมายังล้านช้าง เจ้าฟ้าจ๋มทรงเปลี่ยนชื่อเป็น “เมืองหลวงพระบาง”

- เมื่อพระเจ้าฟ้าจ๋มสิ้นพระชนม์ พระยาสามแสนไทไตรภูวนาถ โอรสของพระเจ้าฟ้าจ๋มได้ขึ้นครองราชย์ต่อ อาณาจักรล้านช้างเริ่มต่ำต้อยเพราะสงครามแย่งชิงอำนาจและเกิดกบฏต่างๆ นานนับร้อยปี จนถึง พ.ศ. 2063 พระโอรสราชเจ้าขึ้นครองราชย์ และรวบรวมแผ่นดินขึ้นใหม่ให้เป็นปึกแผ่น และให้ย้ายเมืองหลวงของอาณาจักรล้านช้างไปอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ เพื่อให้ไกลจากการรุกรานของสยาม และสร้างความเจริญให้กับอาณาจักรล้านช้างเป็นอย่างมากและทรงมีสายพระเนตรยาวไกล ทรงโปรดให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชพระราชโอรสไปครองอาณาจักรล้านนา เพื่อเป็นการคานอำนาจพม่า ครั้นเมื่อพระเจ้าโพิสารราชเจ้าเสด็จสวรรคต พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเสด็จกลับมาล้านช้าง และทรงอัญเชิญพระแก้วมรกตจากเชียงใหม่ไปยังเวียงจันทน์ ในรัชสมัยของพระองค์พระพุทธรูปศาสนาทรงมีความเจริญรุ่งเรืองมาก ทรงสร้างวัดพระธาตุหลวง หรือที่เรียกว่า “พระธาตุเจดีย์โลกจุฬามณี” และสร้างวัดพระแก้วขึ้นเพื่อประดิษฐานพระแก้วมรกต

- หลังแผ่นดินพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช อาณาจักรล้านช้างมีกษัตริย์ปกครองสืบต่อกันมาหลายรัชกาล เจริญสูงสุดในรัชกาลพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ถือว่าเป็นยุคทองแห่งอาณาจักรล้านช้าง พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่ตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรมและเป็นที่นับถือของประชาชน หลังสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชสวรรคตแล้ว ล้านช้างแตกออกเป็น 3 อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์ โดยตกอยู่ภายใต้ของประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งจีน เวียดนาม และสยาม กองทัพสยามพิชิตหัวเมืองลาวตอนเหนือลงได้ จึงได้ผนวกหลวงพระบางเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของตน ราชวงศ์เหวียนของเวียดนามแผ่อำนาจยึดครองลาวทางตอนกลางของแม่น้ำโขงรอบๆ นครเวียงจันทน์ จนถึง พ.ศ. 2322 กองทัพสยามเข้ายึดครองแผ่นดินล้านช้างที่แตกแยกออกเป็น 3 อาณาจักรได้ทั้งหมด ครั้นถึงปี พ.ศ. 2365 เจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ทรงวางแผนก่อกบฏเพื่อกอบกู้เอกราช แต่ไม่สำเร็จถูกตัดสินโทษประหารชีวิต กองทัพสยามในรัชกาลที่ 3 ยกมาตีนครเวียงจันทน์ได้รื้อทำลายกำแพงเมือง เอาไฟเผาราบทั้งเมือง ทรัพย์สินถูกปล้นสดมภ์ผู้คนถูกกวาดต้อน วัดในนครเวียงจันทน์เหลืออยู่เพียงวัดเดียวที่ไม่ถูกไฟไหม้ คือ วัดสี่สะเกต อาจมีสาเหตุสำคัญจากสถาปัตยกรรมของวัดสี่สะเกตแห่งนี้สร้างตามแบบอย่างของสถาปัตยกรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

- ต่อมาในปี พ.ศ. 2428 พวกจีนฮ่อจากมณฑลยูนนานยกทัพมารุกรานลาวและตีเมืองต่างๆ ไล่จากทางตอนเหนือไล่มาถึงนครเวียงจันทน์ตอนใต้ รัชกาลที่ 5 ทรงแต่งตั้งให้กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมเป็นข้าหลวงใหญ่มาประจำอยู่หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ และยกกองทัพข้ามแม่น้ำโขงมาตีฮ่อที่เวียงจันทน์ พวกจีนฮ่อพ่ายแพ้หนีขึ้นไปเชียงขวาง ไทยตามตีจนถึงเมืองเชียงขวาง จนพวกฮ่อแตกพ่ายไปหมด จนถึงปี

พ.ศ.2436 ไทยต้องเสียดินแดนแถบฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส หลังจากที่ได้ปกครองลาวมาถึง 114 ปี

- เมื่อมหาอำนาจตะวันตกเริ่มแผ่อิทธิพลเข้าสู่อินโดจีน ฝรั่งเศสได้ใช้สนธิที่ไม่เป็นธรรมบีบสยามให้ยกดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงทั้งหมดให้กับตน (ประเทศลาวในปัจจุบัน) ฝรั่งเศสปกครองลาวแต่ละแขวงโดยมีคนฝรั่งเศสเป็นเจ้าแขวงหรือข้าหลวง คอยควบคุมเจ้าเมืองที่เป็นคนลาวอีกต่อหนึ่ง ซึ่งต้องเก็บส่วยตัวเลขจากชายฉกรรจ์ให้ข้าหลวงฝรั่งเศส ตลอดเวลาที่ลาวตกเป็นเมืองขึ้นนั้นฝรั่งเศสไม่รักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยรื้อสร้างเป็นถนนไม่ได้สนใจกับประเทศลาวเท่าไรนัก เพราะถือว่าเป็นดินแดนบ้านป่าล้าหลังไม่มีค่าในเชิงเศรษฐกิจ

- ต่อมาในสงครามโลกครั้งที่สอง เยอรมันมีชัยเหนือประเทศฝรั่งเศสและก่อตั้งคณะรัฐบาลขึ้นที่เมืองวืซี คณะข้าหลวงฝรั่งเศสในอินโดจีนให้การหนุนหลัง รัฐบาลวืซี และตกลงเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ครั้นถึงปี พ.ศ.2484 รัฐบาลได้ภายใต้การนำของพลตรีหลวงพิบูลสงครามก่อเริ่มดำเนินการต่อต้านอำนาจของฝรั่งเศสที่เริ่มเสื่อมถอย ด้วยการยึดแขวงไชยบุรีและจำปาศักดิ์กลับคืนมา ญี่ปุ่นยุให้ลาวประกาศเอกราช แต่กองทัพฝรั่งเศสก็ย้อนกลับคืนมาอีกครั้งหลังสงครามยุติได้ไม่นาน ลาวหันมาปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดภายใต้การควบคุมดูแลของฝรั่งเศส

- พ.ศ. 2492 สหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรฯ ขบวนการลาวอิสระล่มสลาย แนวรักร่วมชาติได้พัฒนาเป็นขบวนการคอมมิวนิสต์ประเทศลาว ในเวลาต่อมาโดยได้รับการสนับสนุนจากโฮจิมินห์และพรรคคอมมิวนิสต์ของเวียดนาม

- พ.ศ.2495 ลาวในหัวเมืองด้านตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มก่อการจลาจลต่อต้านการปกครองของฝรั่งเศสภายใต้การสนับสนุนจากรัฐบาลกรุงฮานอย เมื่อฝรั่งเศสแพ้สงครามที่ค่ายเดียนเบียนฟู ลาวจึงได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์ ฝรั่งเศสถอนกำลังออกจากประเทศลาว ซึ่งแตกแยกออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายสนับสนุนระบบกษัตริย์ในนครเวียงจันทน์ (ฝ่ายขวา) กับฝ่ายขบวนการประเทศลาว (ฝ่ายซ้าย)

- พ.ศ. 2498 ลาวได้รับการยอมรับให้เข้าเป็นสมาชิกขององค์กรสหประชาชาติ

- พ.ศ. 2500 เจ้าสุวรรณภูมาขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นผู้นำรัฐบาลผสมในนครเวียงจันทน์3 ปีต่อมา เวียงจันทน์เริ่มสั่นคลอนเพราะความขัดแย้งระหว่างกลุ่มก่อรัฐประหารและกลุ่มต่อต้านการทำรัฐประหาร ฝ่ายขบวนการประเทศลาวก่อการจลาจลขึ้นในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียง

- พ.ศ. 2506 รัฐบาลคอมมิวนิสต์เวียดนามหันมาใช้เส้นทางโฮจิมินห์ในภาคตะวันออกเฉียงของลาว เป็นเส้นทางหลักในการส่งกำลังพลไปปราบปรามพวกต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเวียดนามได้ กองกำลังอเมริกันเริ่มเข้ามาปฏิบัติการลับในลาว พ.ศ. 2516 สหรัฐอเมริการถอนตัวออกจากสงครามเวียดนาม “การทำสงครามหลังฉาก” ในประเทศลาวจึงต้องเลิกราไปด้วย

- พ.ศ. 2518 หลังจากรัฐบาลคอมมิวนิสต์มีชัยเหนือเวียดนามทั้งประเทศได้ไม่นาน โดยยึดกรุงพนมเปญเป็นแห่งแรก ตามมาได้ไฉ่ฉงอน ขบวนการประเทศลาวยึดอำนาจได้ทั้งหมดในเดือนธันวาคม เจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนาถูกปลดออกจากราชบัลลังก์ ตามมาด้วยการสถาปนาประเทศใหม่ชื่อว่า “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” หรือ สปป.ลาว เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2518

- ระยะ 5 ปี หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ลาวใช้นโยบายคอมมิวนิสต์ปกครองอย่างเข้มงวดควบคุมพุทธศาสนา ตัดสัมพันธ์กับประเทศไทย ปรามปรามชนกลุ่มน้อย ราษฎรหลายหมื่นคนถูกจับ ส่งผลให้ปัญญาชนและชนชั้นกลางจำนวนมากหลบหนีออกนอกประเทศ เจ้าสว่างวัฒนาและพระญาติวงศ์สิ้นพระชนม์อยู่ในค่ายกักกัน ชาวบ้านยากจนลง

- พ.ศ. 2535 นายโกสอน พรหมวิหาร ประธานประเทศผู้เชื่อมั่นในระบบคอมมิวนิสต์ถึงแก่กรรม นายหนูฮัก พูมสะหวัน ขึ้นดำรงตำแหน่งแทน การจำกัดเสรีภาพค่อยๆ ถูกยกเลิกไป ชาวลาวที่อพยพไปอยู่ต่างประเทศได้รับการเชื้อเชิญให้กลับคืนสู่บ้านเกิดเมืองนอน ลาวเริ่มเปิดประเทศต้อนรับนักท่องเที่ยว และฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศไทย

- พ.ศ. 2537 มีพิธีเปิด “สะพานมิตรภาพ” ข้ามแม่น้ำโขงเชื่อมลาวไทยเข้าด้วยกัน ส่งผลให้ไทยมีอิทธิพลต่อลาวมากขึ้น ทั้งในด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ และการที่ประธานหนูฮัก พูมสะหวัน เดินทางมาเยือนไทยอย่างเป็นทางการและได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ การปฏิรูปเหล่านี้ทำให้ลาวได้รับการยอมรับเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนในปี พ.ศ. 2540

- พ.ศ. 2548 ลาวครบรอบ 30 ปี การสถาปนาประเทศใหม่เป็น สปป.ลาว และในปีเดียวกันนี้เองสะพานมิตรภาพไทย – ลาว ก็ได้เปิดใช้อีกเป็นแห่งที่สองที่จังหวัดเลย

- ประวัติเมืองหลวงพระบาง

หลวงพระบางเป็นเมืองเอกของแขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อยู่ทางภาคเหนือของประเทศ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงและแม่น้ำคาน ซึ่งไหลมาบรรจบกัน เป็นเมืองที่องค์การยูเนสโกได้ยกย่องให้เป็นมรดกโลก หลวงพระบางเป็นเมืองเก่าแก่ของอาณาจักรล้านช้าง ตั้งแต่สมัยสถาปนาอาณาจักร ซึ่งแต่เดิมมีชื่อว่าเมืองขวา และเมื่อ พ.ศ. 1300 ขุนลอ ซึ่งถือเป็น ปฐมกษัตริย์ลาวได้ทรงตั้งเมืองขวาเป็นราชธานีของอาณาจักรล้านช้างและได้เปลี่ยนชื่อเมืองใหม่ว่าเชียงทอง

เมื่อพระเจ้าฟ้างุ้ม (พ.ศ. 1896 - พ.ศ. 1916) เสด็จกลับจากกัมพูชา อันเนื่องจากพระองค์และพระบิดาต้องเสด็จลี้ภัยเพราะถูกขับไล่จากกษัตริย์องค์ก่อน ซึ่งแท้จริงก็คือพระอัยกาของเจ้าฟ้างุ้มนั่นเอง เจ้าฟ้างุ้มทรงรวบรวมกำลังขณะอยู่ในเสียมเรียบ และนำกองทัพนับพันกำลังเพื่อกู้ราชบัลลังก์กลับคืน และสถาปนาอาณาจักรขึ้น ต่อมาในสมัยพระโพธิสารราชเจ้าพระองค์ได้อาราธนาพระบางซึ่งเดิมประดิษฐานอยู่ที่เมืองเวียงคำ ขึ้นมาประดิษฐานอยู่ที่เมืองเชียงทองอันเป็นนครหลวง เมืองเชียงทองจึงถูกเรียกว่าหลวงพระบาง นับแต่นั้นมา

หลวงพระบางได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นมรดกโลกด้วยเหตุผล คือ มีวัดวาอารามเก่าแก่มากมาย มีบ้านเรือนอันเป็นเอกลักษณ์โคโลเนียลสไตล์ ตัวเมืองตั้งอยู่ริมน้ำโขงและน้ำคาน ซึ่งไหลบรรจบกัน ท่ามกลางธรรมชาติอันงดงาม และชาวหลวงพระบางมีบุคลิกที่ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตร มีขนบธรรมเนียม ประเพณีที่งดงาม ในขณะที่มรดกโลกแห่งนี้อาจได้ขึ้นทะเบียนอย่างจำเพาะเจาะจงในโบราณสถาน ธรรมชาติ แต่หลวงพระบางทั้งเมืองได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นมรดกของมวลมนุษยชาติเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2538 และยังได้รับการยกย่องว่าเป็นเมืองที่ได้รับการปกป้องรักษาที่ดีที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

- นโยบายและการพัฒนาหลวงพระบาง

ในภาวะที่เงินบาทแข็งค่าเช่นนี้ คำแนะนำหนึ่งสำหรับนักลงทุนและผู้ประกอบการไทยคือการฉวยโอกาสนำจุดดีเรื่องนี้เป็นใบเบิกทางนำเงินออกไปลงทุนในต่างประเทศ และถ้ายังไม่รู้จะไปลงทุนที่ไหนดี ลองมองไปแถวๆ บ้านใกล้เรือนเคียงอย่าง “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ประเทศเพื่อนบ้านริมฝั่งแม่น้ำโขงที่ยังอุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมที่เหมือนๆ บ้านเรา สำหรับแหล่งลงทุนในลาวที่น่าสนใจอยากชี้ชวนให้ไปลงทุนกัน ก็คือ เมืองหลวงพระบาง เมืองเอกของแขวงหลวงพระบาง ทางภาคเหนือของลาว ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงและแม่น้ำคานที่ไหลมาบรรจบกัน โดยได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโกยกย่องให้เป็นเมืองมรดกโลกด้วย ศูนย์ วิเคราะห์เศรษฐกิจมหภาค ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ได้วิเคราะห์โอกาสและทิศทางการลงทุนในหลวงพระบาง ว่าการเป็นเมืองมรดกโลกทำให้หลวงพระบางมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง อีกทั้งรัฐบาลลาวมีนโยบายส่งเสริมการลงทุน โดยแบ่งเป็นเขตต่างๆ คล้ายนโยบายส่งเสริมการลงทุนของไทย ทำให้หลวงพระบางนับเป็นแขวงหนึ่งของลาวที่นักลงทุนไทยน่าจะเข้าไปลงทุน โดยเฉพาะธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและบริการ รวมถึงการลงทุนด้านเกษตรกรรมและปศุสัตว์

โดย รัฐบาลลาวได้กำหนดยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาแขวงหลวงพระบาง ไว้ 3 ด้าน คือ 1.พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของประเทศทั้งในด้านการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ 2.ส่งเสริมให้เป็นพื้นที่แวะพักทางภาคเหนือของประเทศ เนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน ทั้งด้านโรงแรม ร้านอาหาร สภาพแวดล้อมที่ดีเหมาะกับการพักผ่อน และ 3.สนับสนุนให้เป็นศูนย์กลางด้านศาสนา การศึกษา และสาธารณสุขในภาคเหนือ

สำหรับแผนงานพัฒนาหลวงพระบางเพื่อบรรลุยุทธศาสตร์ข้างต้น รัฐบาลลาวกำหนดไว้ดังนี้ 1. รักษาเสถียรภาพทางการเมือง เพื่อเสริมสร้างให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี เหมาะกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งนี้ รัฐบาลลาวตั้งเป้าหมายอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของลาวไว้สูงถึง ร้อยละ 7.5 ในปี 2553 ขณะที่

โครงสร้างการผลิตสำคัญจะแบ่งเป็นภาคเกษตรกรรม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 46 ของผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ (GDP) อุตสาหกรรม ร้อยละ 18 และบริการ ร้อยละ 36

2. รับประกันผลผลิตอาหารว่าจะเพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะขยายตัว เพิ่มขึ้น พัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อยกระดับและช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ รับประกันผลผลิตอาหารว่าจะเพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะขยายตัว เพิ่มขึ้น

3. พัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อยกระดับและช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการคมนาคมขนส่ง

4. พัฒนาชนบทให้เกิดการจ้างงานมากขึ้น โดยเฉพาะการผลิตในภาคเกษตรกรรมและปศุสัตว์

5. พัฒนา แหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อเป็นจุดขายใหม่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของแขวง ขณะที่

การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ จำเป็นต้องดำเนินการภายใต้แผนที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติในพื้นที่ให้ มากที่สุด และ 6. พัฒนาคุณภาพการศึกษา การสาธารณสุข โดยเฉพาะการประกันสุขภาพเพื่อยกระดับคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ ศูนย์วิเคราะห์เศรษฐกิจมหภาค ธนาคารกรุงเทพ ยังแนะนำด้วยว่า สาขาการลงทุนที่มีศักยภาพที่นักลงทุนไทยควรเข้าไปลงทุนในแขวงหลวงพระบาง ได้แก่ การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งถนนที่เชื่อมต่อระหว่างเมืองและระหว่างแขวง รวมถึงการพัฒนาขยายพื้นที่เมืองใหม่ที่ Chomphet อูริกง โรงแรมและบ้านพักในทุกระดับ ปัจจุบันยังมีไม่เพียงพอ แต่ทั้งนี้การก่อสร้างจำเป็นต้องอยู่นอกเขตเมืองหลวงพระบาง เนื่องจากองค์การ UNESCO ห้ามไม่ให้มีการก่อสร้างใหม่ๆ ในเขตเทศบาลเมือง พื้นที่เหมาะสมในการก่อสร้างคือ บริเวณริมแม่น้ำโขงและอื่นๆ รอบเมืองหลวงพระบาง การลงทุนด้านเกษตรกรรมและปศุสัตว์เพื่อรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นผักปลอดสารพิษ ไร่องุ่น ไวน์ กระชายดำ ขิง เลี้ยงสัตว์ต่างๆ อาทิ โค แพะ และแกะ ปัจจุบันลาวมีพื้นที่มากและแรงงานเพียงพอ แต่ขาดเทคโนโลยีและตลาด พื้นที่เหมาะสมในการประกอบกิจการคือ เขตเมือง Phukhoun อยู่บนพื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเล 1,500 เมตร ห่างจากเมืองหลวงพระบางประมาณ 90 กิโลเมตร อูริกงที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อาทิ การผลิตสินค้าหัตถกรรม และของที่ระลึกต่างๆ การ ถักทอเส้นเงิน สปารวมถึงอูริกงแฟรนไชส์ประเภทร้านสุกี้ ต้มยำ ร้านกาแฟ ฯลฯ เนื่องจากปัจจุบันลาวยังไม่มีร้านอาหารประเภทนี้เลย รวมถึงร้านฟาสต์ฟู้ด เช่น McDonald, KFC เป็นต้น

อูริกงที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและสาธารณสุข อาทิ โรงเรียนสอนคอมพิวเตอร์ โรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศ โรงเรียนนานาชาติ โรงพยาบาล การสร้างเขื่อนและผลิตกระแสไฟฟ้า ทั้งเขื่อนขนาดกลางและขนาดเล็ก ปัจจุบันมีนักลงทุนไทยกำลังศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการก่อสร้างเขื่อนน้ำ เืองอยู่

ทั้งนี้ ในปี 2550 ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในหลวงพระบางเกือบ 3.6 แสนคน ในจำนวนดังกล่าวเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติกว่า 2 แสนคน อันดับ 1 เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย รองลงมา ได้แก่ อังกฤษ เยอรมนี สหรัฐฯ นอกจากนั้นเป็นนักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ออสเตรเลีย และเกาหลีใต้ ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลจากในปีที่ผ่านมา รัฐบาลลาวได้ยกเว้นการตรวจลงตราหนังสือเดินทาง (Visa) ให้ นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น และมีการเพิ่มเที่ยวบินกันระหว่างหลวงพระบางกับเชียงใหม่-सानอย-เสียมราฐ รวมทั้งเที่ยวบินไปกลับหลวงพระบาง-กรุงเทพฯ ด้วย อีกทั้งรัฐบาลลาวยังมีแผนจะปรับปรุง และขยายสนามบินหลวงพระบางใหม่ เพื่อรองรับเครื่องบินขนาดใหญ่ได้ (ปัจจุบันรองรับได้เฉพาะเครื่องบินขนาดเล็ก ไม่เกิน 50-70 ที่นั่ง) ซึ่งจะส่งผลให้การท่องเที่ยวและกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของ หลวงพระบางเติบโตขึ้นอย่างก้าวกระโดด

- แผนงานนโยบายการพัฒนาเมืองหลวงพระบางกำลังจะเปลี่ยนไป

ภาพลักษณ์ของหลวงพระบางที่ติดตาตลบใจนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ คงจะเป็นบรรยากาศของเมืองมรดกโลกอันเงียบสงบที่วิถีชีวิตดำเนินไปอย่างช้าๆ นักท่องเที่ยวพร้อมชาวบ้านท้องถิ่นร่วมเรียงแถวตักบาตรข้าวเหนียวกับพระสงฆ์กว่า 200 รูปในยามเย็น สีสันของท้องอร่ามของหลังคาอุโบสถอายุอานามกว่า 500 ปี ที่สะท้อนลือกับแสงแดดแห่งรุ่งอรุณ สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านสีสันสดใสงดงาม รวมทั้งเครื่องเงินสีชาแวววาวที่ชาวบ้านนำมาวางเรียงรายเพื่อรอการจับจ่ายซื้อหาจากนักท่องเที่ยวตลอดค่านับถนนคนเดิน "สี่เหลี่ยมวง" แต่ภาพเหล่านี้อาจจะเปลี่ยนไปในเวลาอีกไม่ช้า

* คลื่นกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงกำลังก่อตัวในหลวงพระบาง ทั้งจากนโยบายเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศของภาครัฐ และจากความต้องการที่เปลี่ยน ไปของเด็กหนุ่มสาวรุ่นใหม่ที่มีเป้าหมายการมุ่งค้าขาย และรำคาญกับการไม่สามารถ เปลี่ยนแปลงอาคารบ้านเรือนของตนได้ เพราะติดการเป็น "มรดกโลก" ของเมือง *

ข้อมูลจากแผนกแผนการและการลงทุน (Department of Planning and Investment) ในหลวงพระบาง ซึ่งอยู่ภายใต้กระทรวงแผนการและการลงทุน ระบุว่าโครงการด้านการลงทุนขนาดใหญ่จากประเทศเกาหลีใต้ กำลังจะมาถึงหลวงพระบาง โดยจะเป็นโครงการสร้างเมืองใหม่ ชื่อ Diamond City บนเนื้อที่กว่า 180,000 ไร่ ในเขตจอมเพ็ด (Chomphet District) ซึ่งอยู่อีกฟากฝั่งแม่น้ำตรงข้ามกับตัวเมืองซึ่งเป็นเขตอนุรักษ์มรดกโลก

Diamond City จะเป็นโครงการร่วมทุนระหว่างบริษัทนครหลวงนิวเซ็นจูรี (Nakornluang New Century Company) ของลาว กับบริษัทจากเกาหลีใต้อีก 10 บริษัท ซึ่งมีบริษัท KPL Development เป็นตัวแทน โครงการนี้จะให้บริการทั้งในด้านการท่องเที่ยว การเงิน และการพักผ่อนหย่อนใจ โดยจะมีการก่อ

สร้างโรงแรมระดับ 5 ดาว อพาร์ทเมนต์ รีสอร์ท ธนาคาร ศูนย์การค้า บริการด้านการเกษตร สนามกอล์ฟ ขนาด 36 หลุม และธุรกิจอื่นๆ อีกมากมาย มูลค่าการลงทุนรวมแล้วถึง 2 พันล้านเหรียญสหรัฐ

นอกจากนี้นักลงทุนจะต้องก่อสร้าง สาธารณูปโภคให้แก่ภาครัฐ เช่น ระบบไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์คมนาคม สวนสาธารณะ รวมทั้งก่อสร้างถนนจากเขตจอมเพ็ดของแขวงหลวงพระบาง ไปยังเขตหงสา (Hongsa) ในแขวงไชยะบูลี และ สร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงเชื่อมเมืองหลวงพระบางกับหมู่บ้านเชียงแมน (Xiengman) ในเขตจอมเพ็ดให้อีกด้วย สัมปทานการเช่าพื้นที่ในเขตจอมเพ็ด เพื่อก่อสร้างโครงการดังกล่าว จะมีอายุ 50 ปี โดยนักลงทุนสามารถยื่นขอต่ออายุสัมปทานได้อีก 20 ปี ก่อนที่กรรมสิทธิ์จะกลับไปเป็นของรัฐบาล สปป.ลาวดั้งเดิม

ทองพัน รัตตะนะสะไหม ผู้บริหารของบริษัทนครหลวงนิวเซ็นจูรีกล่าวว่า ที่ดินดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่อยู่ในความครอบครองของรัฐบาลลาว และอยู่นอกเขตเมือง มรดกโลก ซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่เพียงไม่กี่หลังคาเรือน

นั่นหมายความว่า การเวนคืนที่ดินอาจไม่ปัญหามากไปกว่าเหมือนกับโครงการด้านการลงทุนอีกมากมายในแขวง สหวันนะเขตของลาว ที่รัฐให้สัมปทานที่ดินแก่ภาคเอกชนของต่างชาติเป็นหมื่นๆ ไร่ รวมทั้งบริษัทน้ำตาลมิตรผล และโรงงาน กระดาษดับเบิลเอของไทย แต่ภาคเอกชนกลับต้องเผชิญกับปัญหาการเวนคืนที่ดินจากชาวบ้าน ซึ่งเข้าไปจับจองพื้นที่ป่าเป็นที่ดินทำกินของตนเอง และรัฐบาลของแขวง บอกให้เอกชนกับชาวบ้านตกลงกันเอง

ข่าวจาก Voice of America กล่าวว่าเมื่อต้นปี พ.ศ.2551 เจ้าหน้าที่แขวง ของหลวงพระบาง เริ่มโยกย้ายชาวบ้าน กว่า 700 หลังคาเรือนจาก 5 หมู่บ้านในเขตจอมเพ็ดออกจากพื้นที่ เพื่อเคลียร์พื้นที่ ให้แก่บริษัท โดย 80% ของชาวบ้านยินยอม ที่จะย้ายออกจากพื้นที่และรัฐสัญญาว่าจะจ่ายค่าชดเชยให้แก่ชาวบ้าน ในอัตรา 2,500 เหรียญสหรัฐต่อพื้นที่ 1 เฮกตาร์ (6.25 ไร่)

เขตจอมเพ็ด มีพื้นที่ทั้งหมด 1,241 ตารางกิโลเมตร ประชากรทั้งหมด 29,698 คน แบ่งเป็น 67 หมู่บ้าน 5,010 หลังคาเรือน มีประชากรที่ยากจนทั้งหมด 156 หลังคาเรือน สถิติจากแผนกแผนการและการลงทุนของหลวงพระบาง ระบุว่าเขตจอมเพ็ดนั้นไม่มีโรงแรมสักแห่ง มีเพียงเกสต์เฮาส์ 1 แห่งเท่านั้น

นอกจากโครงการ Diamond City แล้ว โครงการด้านการลงทุนอีกมากมายกำลังจะผุดขึ้นเป็นดอกเห็ด รอบๆ ตัวเมือง มรดกโลก เช่นอีกโครงการหนึ่งในเขตจอมเพ็ด คือโครงการก่อสร้างรีสอร์ทขนาด 200 ห้องและสนามกอล์ฟขนาด 27 หลุมบนเนื้อที่กว่า 900 เฮกตาร์ (5,625 ไร่) มูลค่าทั้งหมด 20 ล้านเหรียญสหรัฐ และบริษัทสัญชาติเกาหลีเป็นผู้ได้รับสัมปทาน โดยคาดว่าจะแล้วเสร็จภายในปี 2010

นอกจากทุนจากเกาหลีแล้ว หลวงพระบางยังเปิดรับการลงทุนจากประเทศอื่น รวมทั้งเวียดนาม จีน ญี่ปุ่น และอินโดนีเซีย ซึ่งโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่กำลังไหลทะลักสู่เมืองมรดกโลกเล็กๆ แห่งนี้ เช่น โครงการก่อสร้างโรงแรมระดับ 5 ดาวที่ชื่อ "คุนหมิง" ขนาด 200 ห้อง บนพื้นที่ 30 เฮกตาร์ ห่างจากตัวเมืองเก่าไป 5 กิโลเมตร โดยทางการได้ตกลงทำสัญญากับนักลงทุนชาวจีนไปแล้ว ตั้งแต่ปี 2550 หรือโครงการ

ปรับเปลี่ยนโรงพยาบาล ให้เป็นโรงแรมหรูขนาด 20 ห้อง โดยบริษัท Aman Resorts ของอินโดนีเซีย โครงการพัฒนาพื้นที่ของโรงเรียนประถม บ้านวัดนน บนถนนสักกะลิน ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางเมืองเก่า บนถนนคนเดิน รวมทั้งโรงเรียนศิลปากรที่อยู่ติดกัน ให้เป็น tourist complex

รวมทั้งโครงการขนาดใหญ่ เช่น โครงการขยายสนามบินหลวงพระบาง ซึ่งทางรัฐบาลแขวงได้ทำเรื่องขออนุมัติเงินกู้จากธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) เมื่อปี 2548 เพื่อพัฒนาให้สนามบินมีความทันสมัย รองรับการเดินทางของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (GMS) นอกจากนี้หลวงพระบาง ยังได้รับเงินกู้จาก Japanese Bank for International Cooperation (JBIC) อีก 0.6 ล้านเหรียญสหรัฐ ภายใต้โครงการ "Luang Prabang Tourism Sector Development Project" ที่จะถูกนำมาใช้เพื่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวต่างๆ ในหลวงพระบาง

อีกทั้งยังมีโครงการก่อสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าขนาด 1,410 เมกะวัตต์บนแม่น้ำโขง ในแขวงหลวงพระบาง เพื่อส่งออกไปยังเวียดนาม โดยเป็นเงินทุนจาก เวียดนาม มูลค่าของโครงการกว่า 2 พันล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งคาดว่าจะเริ่มก่อสร้าง ในปี 2010 และจะแล้วเสร็จในปี 2016

องค์การยูเนสโกซึ่งดูแลแหล่งมรดก โลกได้เข้ามาสำรวจและประเมินผลกระทบที่โครงการการลงทุนเหล่านี้จะมีต่อความเป็น "มรดกโลก" ของหลวงพระบาง โดยวิเคราะห์ไว้ในรายงาน Mission Report ลงวันที่ 3 มีนาคม 2008 ว่า โครงการก่อสร้างมากมายในหลวงพระบางนี้เสี่ยงต่อการทำลายการเป็นเมืองมรดกโลกของหลวงพระบางยิ่งนัก เพราะการพัฒนาในด้านสาธารณูปโภค รวมทั้งถนนหนทาง สะพานข้ามแม่น้ำ โรงแรมขนาดใหญ่ ฯลฯ จะก่อให้เกิดการพัฒนาเมืองหลวงพระบางให้เป็นชุมชนเมือง (urbanization) มากยิ่งขึ้น การจราจรจะหนาแน่นขึ้น การพัฒนาพื้นที่ป่าให้เป็นรีสอร์ทจะเป็นการเปิดแขวงหลวงพระบางให้รับกับการท่องเที่ยว ขนาดใหญ่ ให้ไหลทะลักเข้ามาสู่หลวงพระบางมากขึ้น ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมากขึ้น ซึ่งในที่สุดจะสร้างแรงกดดัน (pressure) ให้แก่เมืองเล็กๆ แห่งนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงและทำลายเอกลักษณ์ ของหลวงพระบาง ที่แม้จะเป็น "เมือง" แต่ก็ยังคงรักษาวินัยชีวิตที่ดำเนินไปตามประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดมาหลายร้อยปี รวมทั้งวิถีชีวิตที่ดำเนินไปอย่างช้าๆ จนสิ้นเชิง ในอีกไม่กี่ชั่วอายุคนนี้

การเปลี่ยนแปลงอาคารของโรงพยาบาลและโรงเรียน เพื่อให้กลายเป็นเพียงโรงแรมรองรับนักท่องเที่ยวเท่านั้นจะมีผลกระทบต่อสังคมและการดำเนินชีวิต ของชาวหลวงพระบาง เมื่อโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองที่เด็กๆ เคยปั่นจักรยานหรือเดินเท้ามาเรียนการศึกษาทุกเช้า กลับกลายเป็นท่าเลทองทางธุรกิจ เป็นการถูกต้องแล้วหรือที่ชาวบ้านและคนท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มผู้ป่วยและเด็กเล็กๆ จะต้อง ยอมสละพื้นที่ใช้สอยของตัวเอง เพื่อหลีกเลี่ยงให้แกการพัฒนาทางเศรษฐกิจของเมือง และความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนหลวงพระบาง ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากเพียง 44,538 คนในปี 2541 เป็น 311,645 คนในปี 2551 หรือ 599% ภายในเวลา 10 ปี

อีกหนึ่งโครงการที่ได้มีการยื่นเสนอเพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของหลวงพระบาง คือการปรับปรุงและขยายพื้นที่ของสนามบินปัจจุบัน ซึ่งองค์การยูเนสโกไม่เห็นด้วยกับโครงการนี้ ทั้งนี้เพราะการขยายสนามบินจะทำให้ตัวสนามบินสามารถรองรับเครื่องบินเจ็ตขนาดใหญ่ได้ แต่เนื่องจากที่ตั้งของ สนามบินปัจจุบันอยู่ใกล้กับตัวเมืองมาก (เพียง 4 กิโลเมตรจากเมือง สามารถขึ้นจักรยานจากเมืองไปถึงภายในเวลา 20 นาที) ทำให้การร่อนลงจอดของเครื่องบินขนาดใหญ่ จะส่งผลกระทบต่อด้านมลพิษทางเสียงต่อชุมชนและชาวบ้านแถวนั้น ยูเนสโก เห็นว่าควรย้ายสนามบินปัจจุบันให้ไปตั้งอยู่ใกล้กับสะพานแม่น้ำโขง (Mekong Bridge) ซึ่งได้มีการย้ายที่ตั้งให้ห่างจากตัวเมืองออกไปจากที่ตั้งเดิมที่ทางแขวงได้วางแผนการก่อสร้างเอาไว้ ซึ่งหากสนามบิน ใหม่ตั้งอยู่ใกล้สะพานดังกล่าวก็จะสามารถ เชื่อมโยงโครงการเข้ากับแผนการพัฒนาเมืองใหม่ของหลวงพระบาง เพื่อไม่ให้เกิดการพัฒนากระจุกตัวอยู่เฉพาะในตัวเมืองหลวงที่อยู่ในความคุ้มครองของมรดกโลกเท่านั้น

แต่สำหรับเรื่องนี้รัฐบาลของ สปป. ลาวไม่เห็นด้วย และปฏิเสธที่จะทำตามคำแนะนำของยูเนสโก โดยให้เหตุผลว่าการก่อสร้างสนามบินแห่งใหม่ใช้งบประมาณสูงและไม่จำเป็น เนื่องจากมีสนามบินแห่งเดิมอยู่แล้ว อีกทั้งการย้ายสนามบินไปยังเขตจอมเพ็ด ซึ่งมีพื้นที่ราบเหมาะแก่การสร้างสนามบินนั้น หมายความว่ารัฐจะต้อง ลงทุนสร้างถนนหนทางและสะพานขึ้นมาใหม่ เพื่อเชื่อมเขตจอมเพ็ดซึ่งอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำโขงเข้ากับตัวเมืองหลวงพระบาง คิดเป็นค่าใช้จ่ายอีกหลายสิบล้าน เหรียญสหรัฐ

สุดท้ายรัฐบาลลาวตกลงที่จะปรับปรุงสนามบินเดิมแทน โดยประมาณค่าใช้จ่ายทั้งหมด ณ เดือนสิงหาคม 2551 ไว้ที่ 83.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (รวมค่าก่อสร้าง ค่าที่ปรึกษา ค่าเวนคืนที่ดิน ฯลฯ) โดยเป็นเงินกู้จากธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าของจีน (China EXIM Bank) จำนวน 63.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (75.6% ของงบประมาณทั้งหมด) ที่เหลืออีก 20.4 ล้านดอลลาร์ (24.4%) เป็นความรับผิดชอบของรัฐบาลลาว และผู้รับเหมาคือบริษัทก่อสร้าง จากประเทศจีน คาดว่าโครงการจะแล้วเสร็จในปี 2554

ผลกระทบอีกประการหนึ่งจากการพัฒนาที่พักเพื่อนักท่องเที่ยวในหลวงพระบาง คือการก่อสร้างต่อเติมอาคารที่ผิด ลักษณะดั้งเดิม และสร้างเกสต์เฮาส์ใหม่ ๆ ซึ่งรุกล้ำเขตวัดเก่าแก่ในตัวเมือง ความหนาแน่นของตึกกรามบ้านช่องที่ทำลายต้นไม้และพื้นที่สีเขียวของเมือง และก่อให้เกิดปัญหาระบบระบายน้ำเสีย สระบัวถูกถมให้เต็มเพื่อปรับพื้นที่ให้เป็นโรงแรม อีกทั้งโครงการปรับปรุงขยายถนนในหลวงพระบางของธนาคารเอดีบี ได้ตัดผ่านและปิดทับระบบท่อระบายน้ำเดิมที่มีอยู่ ทำให้ ท่อน้ำอุดตันและเกิดปัญหาน้ำท่วมตามมา

องค์การยูเนสโกรายงานว่า การขึ้น ทะเบียนเป็นมรดกโลกของหลวงพระบาง ไม่ได้เป็นเพียงการขึ้นทะเบียนตัวอาคารอันเก่าแก่ ที่ผสมผสานสไตล์ยุโรปเข้ากับเอเชียเท่านั้น แต่รวมไปถึงวัดวาอารามพื้นที่ป่า พื้นที่ทำการเกษตรทั้งในและรอบๆ ตัวเมือง ภูเขา แม่น้ำ รวมทั้งทุ่งนาที่รายล้อมเมืองด้วย เพราะองค์ประกอบเหล่านี้ เป็นปัจจัยบ่งบอกถึงความเป็นเมืองแห่งกษัตริย์ (royal town) ในอดีตที่มีระบบของเมือง

อย่างครบวงจร ดังนั้น การเปลี่ยน แปลงองค์ประกอบของเมืองหลวงพระบาง ย่อมเป็นการเสี่ยงต่อการทำลายสิ่งที่ทำให้หลวงพระบางมีคุณค่าในการเป็นเมืองมรดกโลก

นอกจากนี้ยูเนสโกยังพบว่าชาวบ้าน เริ่มย้ายออกจากบ้านเรือนของตนที่ตั้งอยู่ใจกลางเมือง เพื่อขายที่ให้กับนายทุนที่ต้องการปรับปรุงพื้นที่ท่าเลทองเหล่านี้ ให้เป็นโรงแรม แต่เนื่องจากตัวเมืองของหลวงพระบางมีวัดอยู่เป็นจำนวนมาก และพระสงฆ์กว่า 200 รูปจากวัดเหล่านี้เดินบิณฑบาตเพื่อรับอาหารจากชาวบ้านที่อาศัยในละแวกนั้นเป็นประจำทุกวัน ดังนั้น หากชาวบ้านขายบ้านและที่ดินของตนเองหมด บางที่พระสงฆ์อาจจะต้องย้ายออกจากวัดเก่าแก่ใจกลางเมือง แล้วหันไปสร้างวัดใหม่นอกเมืองตามชาวบ้านก็ได้

แต่ก็ไม่แน่ และพระสงฆ์ทั้งหลายอาจจะไม่ต้องย้ายวัด เพราะปัจจุบันประเพณีตักบาตรข้าวเหนียวกลายเป็นพิธีกรรมที่ถูกเทกโอเวอร์โดยนักท่องเที่ยวเสียแล้ว ยามเช้าตรู่บนถนนสี่สะพานวง เราจะเห็นแต่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาตินั่งเรียงแถว บันข้าวเหนียวรอใส่บาตรกับพระสงฆ์ ในขณะที่ชาวบ้านจริงๆ กลับต้องย้ายไปนั่งรอพระสงฆ์บนถนนด้านหลังซึ่งขนานกัน ก่อนที่พระสงฆ์กว่า 200 รูปจะแยกย้ายกันกลับวัด

สิ่งที่ชาวหลวงพระบางอาจรำคาญ (และไม่พอใจ) คือการถูกห้ามไม่ให้เปลี่ยน แปลงอาคารบ้านเรือนของตนไปจากเดิม เพราะชาวบ้านเองคงอยากมีสิทธิในการดำเนินชีวิตของตน ปัจจุบันบ้านหลายหลังในหลวงพระบางได้รับการก่อสร้างขึ้นมาใหม่ โดยใช้คอนกรีตแทนไม้อย่างในอดีต อีกทั้งยังมีวดลายและการออกแบบของสถาปัตยกรรมที่โอนเอียงไปทางบ้านตามแบบตะวันตก ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าพอใจเพราะ ชาวบ้านเองคงต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ในบ้านที่สุขสบายขึ้น อีกทั้งการปรับปรุงรักษาสภาพของตึกเก่าให้คงเดิมจะต้องใช้เงินทุนสูง ซึ่งเรื่องนี้ทางยูเนสโกแนะนำว่ารัฐต้องสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้าน และให้พวกเขาเห็นถึงความสำคัญของการช่วยกันดูแลรักษาอาคารเก่าแก่ทั้งหลาย โดยรัฐอาจให้การอุดหนุนชาวบ้านด้วยการจัดหาวัสดุก่อสร้างอันจำเป็นต่อการซ่อมแซม อาคารบ้านเรือน และจำหน่ายให้แก่ชาวบ้านในราคาถูก

ภายใต้ภาพแห่งความสุขสงบและวิถีชีวิตที่ดำเนินไปอย่างราบเรียบของหลวงพระบางนั้น กระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงกำลังก่อตัวขึ้น อาจจะเปลี่ยนแปลงหลวงพระบางไปจากภาพเดิมๆ ที่เราค้นเคยพบในเวลาอีกไม่กี่ปี

หลักการแนวความคิดการเขียนบทความสารคดี

● การเขียนสารคดี

การเขียนสารคดีเป็นศาสตร์และศิลปะของการเขียนแขนงหนึ่ง มุ่งเน้นการให้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริง โดยมีบรรณานุกรมหรือวรรณศิลป์เป็นเครื่องมือในการนำเสนอ อาจกล่าวได้ว่างานเขียนสารคดีให้ทั้งข้อมูลอันเป็นจริงและให้ผลสะท้อนทางความคิด/อารมณ์/ความรู้สึก แก่ผู้อ่าน

หากเทียบอัตราส่วนระหว่างข้อเท็จจริงและศิลปะการเขียนให้ได้บรรณานุกรมในงานเขียนสารคดีนั้น
อาจจะได้ประมาณ 60 : 40

กระบวนการในการเขียนสารคดีที่สำคัญมี 3 ขั้นตอน ได้แก่ การคิดประเด็น การแสวงหา/รวบรวมข้อมูล และการนำเสนอ (หากเปรียบเทียบกับงานวิจัย จะพบว่ากระบวนการในการเขียนสารคดีนั้นมีความคล้ายคลึงกระบวนการวิจัยหลายส่วน) ๑

ด้วยเหตุว่า การเขียนสารคดีไม่ใช่เรื่องแต่ง (Non-Fiction) จึงไม่ถูกจัดรวมอยู่ในสารบบของงานวรรณกรรมในสายตาของกลุ่มนักเขียนส่วนใหญ่ ซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างจินตนาการ โครงเรื่อง วิธีการผูกเรื่อง และกลวิธีการเขียน เป็นหลัก ทว่างานเขียนสารคดีหลายต่อหลายชิ้นมีท่วงทำนองและกลวิธีการเขียนในรูปของงานวรรณกรรมมากมาย เพียงแต่เขียนขึ้นจากข้อมูลที่มีจริง/เกิดขึ้นจริง ที่ผู้เขียนได้ทำการสืบค้นมาจริง

อย่างไรก็ตามมีความพยายามของกลุ่มนักเขียนสารคดีหลายคนที่จะให้เห็นว่า การเขียนสารคดีนั้นถือเป็นวรรณกรรมแขนงหนึ่ง ในประเด็นนี้จึงยังไม่อาจมีข้อสรุปต่อคำถามที่ว่างานเขียนสารคดีจัดเป็นงานวรรณกรรมหรือไม่

เอกสารประกอบการบรรยายนี้ได้ประมวลองค์ความรู้จากประสบการณ์การทำงานเขียนสารคดีอย่างต่อเนื่องของผู้บรรยาย มุ่งให้ผู้เข้าร่วมอบรมเกิดความเข้าใจและสามารถนำไปฝึกปฏิบัติการเขียนสารคดีได้จริง โดยได้แบ่งหมวดหมู่ไว้ในรูปคำถาม ดังนี้

- งานเขียนสารคดีปรากฏในสื่อใดบ้าง?
- สารคดีมีกี่ประเภท?
- กระบวนการเขียนสารคดี มีอะไรบ้าง?
- นักเขียนสารคดีต้องมีจรรยาบรรณไหม?
- งานเขียนสารคดีปรากฏในสื่อใดบ้าง?

ผู้ที่ทำงานวิจัยชุมชนหรือเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการวิจัยในชุมชน พึงรู้จักสารคดีในฐานะงานเขียนเพื่อการสื่อสารมวลชน เพื่อเผยแพร่ข้อมูลงานวิจัยในสื่อแต่ละประเภทได้อย่างเหมาะสมและมีศักยภาพ

1. สื่อสิ่งพิมพ์

ในสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร จุลสาร หนังสือเล่ม จดหมายข่าว หรือแม้แต่แผ่นพับเพื่อการประชาสัมพันธ์ ล้วนเป็นพื้นที่ที่สามารถนำเสนองานเขียนสารคดีได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อ

นิยายสารหรือวารสาร ซึ่งมีพื้นที่นำเสนอเนื้อหาสาระได้มากที่สุด สามารถพบพื้นที่ของงานเขียนสารคดีได้มากตั้งแต่ขนาดความยาว 5-30 หน้า แตกต่างจากสื่อหนังสือพิมพ์ และแผ่นพับ ซึ่งมีพื้นที่จำกัดมากกว่า

นิยายสารและวารสารที่ให้พื้นที่งานเขียนสารคดีมากที่สุด มักเป็นนิยายสารแนววิชาการ หรือนิยายสารเฉพาะทาง เช่น นิยายสารสารคดี นิยายสารศิลปวัฒนธรรม วารสารเมืองโบราณ ฯลฯ

นิยายสารผู้หญิง-ผู้ชาย นั้นมักวางพื้นที่ส่วนสารคดีไว้เป็นส่วนเสริม ส่วนนิยายสารแนวบันเทิงแทบจะไม่ปรากฏพื้นที่ของงานเขียนสารคดี ทั้งนี้เงื่อนไขของกลุ่มผู้อ่านเป็นปัจจัยสำคัญ

กล่าวสำหรับงานเขียนสารคดีบนสื่อหนังสือพิมพ์ เข้าข่ายคำที่ **เสถียร จันทิมาธร** เคยชี้ไว้ว่า งานเขียนในสื่อหนังสือพิมพ์ยกเว้นข่าว ล้วนเป็น "วรรณกรรมเร่งรีบ"

ด้วยเงื่อนไขของกระบวนการเขียนสารคดีหลัก 3 ขั้นตอน ตามอ้างเบื้องต้น ในระบบการทำงานของสื่อหนังสือพิมพ์ ทำให้ผู้เขียนสารคดี(ในกรณีสังกัดกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์นั้นๆ) มีเวลาจำกัดในการคิดประเด็น การแสวงหาข้อมูล และการนำเสนอ ยิ่งในขั้นตอนการนำเสนอจะต้องคำนึงพื้นที่หน้ากระดาษ ศิลปะการจัดหน้าหนังสือพิมพ์ และภาพประกอบอีกด้วย

งานเขียนสารคดีในสื่อหนังสือพิมพ์จึงต้องย่อสัดส่วนกระบวนการเขียนสารคดีทั้งหมดให้ "ได้ครบ ได้ความ และได้รส" ไปพร้อมๆ กัน

โดยทั่วไปแล้ว งานเขียนสารคดีในสื่อหนังสือพิมพ์มักมีความยาวไม่เกิน 5-7 หน้า จึงจะเหมาะสมกับพื้นที่และการจัดวางภาพประกอบ อย่างไรก็ตามในระยะหลังได้เกิดเงื่อนไขใหม่ขึ้นอีก นั่นคือมีการสูมตัวอย่างพฤติกรรมการอ่านหนังสือของคนไทยส่วนหนึ่ง พบว่า ปัจจุบันไม่นิยมอ่านเนื้อความยืดยาว และจะสะดุดตาเนื้อหาหนึ่งๆ จนถึงกับทำให้อ่านนั้นก็ด้วยการจัดวางหน้าและภาพประกอบโดดเด่น

โจทย์นี้ทำให้การเขียนสารคดีในหนังสือพิมพ์ต้องสั้นลงอีก นั่นคือ 3-4 หน้า โดยที่ต้องคงหลักการและกระบวนการเขียนให้ได้เช่นเดิม เพื่อให้พื้นที่สำหรับผู้ออกแบบรูปแบบเนรมิตหน้ากระดาษให้สะดุดตาผู้อ่าน

เงื่อนไขสำคัญอีกประการหนึ่งในการกำหนดความยาวของเนื้อหาสารคดีในหนังสือพิมพ์ คือพื้นที่โฆษณา

ในความเป็นจริงขององค์กรสื่อหนังสือพิมพ์ซึ่งให้ความสำคัญกับรายได้จากการขายพื้นที่โฆษณาเป็นหลัก ทำให้กองบรรณาธิการไม่สามารถกำหนดความยาวเนื้อหาล่วงหน้าได้มากนัก ก่อนลงมือเขียนผู้เขียนจำเป็นต้องเห็นดัมมีประจำฉบับที่ตีพิมพ์ ว่ามีโฆษณาเข้าหรือไม่ ขนาดพื้นที่โฆษณาเท่าใด สามารถลงภาพประกอบได้กี่ภาพ เหล่านี้มีผลต่อการวางโครงเรื่องและการลำดับเรื่องให้ได้ขนาดความยาวที่สอดคล้องต้องกัน

ดังนั้นการเผยแพร่ข้อมูลในรูปงานเขียนสารคดีสู่สื่อสิ่งพิมพ์ จึงต้องคำนึงถึงเงื่อนไขของสื่อสิ่งพิมพ์แต่ละประเภท เพื่อพิจารณาเลือกช่องทางสื่อที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้ที่จะได้รับการตีพิมพ์

2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สารคดีในสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อออนไลน์นั้นมีความแตกต่างกันในประเด็นพื้นที่การนำเสนอ กล่าวคือสื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์มีข้อจำกัดเรื่องเวลาการออกอากาศ ทั้งยังสัมพันธ์กับค่าโฆษณา บทสารคดีในสื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์จึงมักเป็นบทสั้นๆ จบในตอน หรืออาจมีตอนต่อไปซึ่งมักไม่เกิน 10 ตอน ยกเว้นแต่กรณีเฉพาะ เช่น สารคดีเทิดพระเกียรติในวโรกาสต่างๆ

ตัวอย่างบทสารคดีขนาดสั้น รายการจดหมายเหตุกรุงศรี ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 นั้น มีความยาวไม่เกิน 10 บรรทัด การเขียนจึงต้องเน้นให้ข้อมูลแบบเกร็ดเล็กเกร็ดน้อย และแบ่งเป็นตอนๆ ชุดหนึ่งนำเสนอไม่เกิน 1 สัปดาห์ หรือประมาณ 7 ตอน

รายการสารคดีขนาดยาวในสื่อโทรทัศน์นั้น ผู้เขียนบทสารคดีจะต้องมีทักษะในการนำเสนอด้วยภาพและดนตรีประกอบ เนื่องจากภาพและเสียงเป็นหัวใจของสื่อโทรทัศน์ การนำเสนออาจให้ผู้ดำเนินรายการเป็นตัวชูโรง สลับกับการนำเสนอภาพชีวิตหรือภาพเหตุการณ์ สถานที่ ฯลฯ ของเรื่องที่กำหนดไว้ สารคดีขนาดยาวทางโทรทัศน์บางรายการ ประเภทแนวธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม อาจเลือกใช้เสียงบรรยายนำ โดยไม่ต้องมีผู้ดำเนินรายการก็ได้

ในสื่อวิทยุ นั้น บทสารคดีขนาดสั้นมักเป็นเทปบันทึกเสียงประกอบดนตรี เป็นบทแทรกระหว่างรายการนั้นๆ หรือเป็นช่วงคั่นรายการ ส่วนใหญ่ให้เกร็ดความรู้ย่อยๆ หรือเป็นบทสารคดีเพื่อการประชาสัมพันธ์ ซึ่งผู้จัดทำได้ใช้เวลาในรายการประจำเพื่อนำเสนอเนื้อหาหรือเพื่อรณรงค์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ปัจจุบันนี้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีบทบาทสูงยิ่งในสังคมไทย เริ่มขยายที่ทางมาสู่สื่อออนไลน์ หรือระบบการสื่อสารด้วยเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มีแนวโน้มว่าสื่อออนไลน์จะยิ่งขยายวงกว้างออกไปในอนาคต เมื่อวิทยาการก้าวหน้า ราคาเครื่องคอมพิวเตอร์ถูกลง หรือเมื่อประชาชนมีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีดังกล่าวมากขึ้น

เว็บไซต์ต่างๆ มักจัดหน้าโฮมเพจหรือหน้าหลัก โดยมีบทความ/สาระความรู้/ข้อมูลเฉพาะเรื่องปรากฏอยู่ด้วย หากนำเสนอเป็นบทความหรือความเรียงโดยทั่วไปย่อมไม่จัดเป็นงานเขียนสารคดี แต่ผู้จัดทำเว็บไซต์สามารถหาคนเขียนสารคดีมาทำให้ข้อมูลนั้นๆ น่าติดตามขึ้นได้ ทั้งนี้สื่อออนไลน์ยังมีพื้นที่เปิดกว้างไม่จำกัดความยาว และสามารถตรวจสอบผลตอบรับจากผู้อ่านได้โดยตรง

จะเห็นได้ว่าพัฒนาการของ "เว็บบล็อก" ต่างๆ เปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลสามารถสร้างพื้นที่ในการเขียนของตนเองขึ้นได้ ในอนาคตผู้สนใจเขียนงานสารคดีก็อาจใช้ช่องทางสื่อออนไลน์ได้มากขึ้น

แม้แต่สื่อสิ่งพิมพ์เองแทบทุกหน่วยงานก็ได้พัฒนาเว็บไซต์ของตนเองเพื่อเผยแพร่ผลงานในสื่อสิ่งพิมพ์นั้นๆ ลงบนสื่อออนไลน์ควบคู่กันไป บางขณะเนื้อหาข้อมูลในฉบับสื่อสิ่งพิมพ์อาจใช้ฉบับเดียวกับเนื้อหาข้อมูลที่น่าไปลงในสื่อออนไลน์ แต่บางขณะเนื้อหาข้อมูลในสื่อสิ่งพิมพ์อาจเป็นฉบับหนึ่ง และมีการปรับเปลี่ยน เช่น เพิ่มหรือลดรายละเอียดข้อมูลสำหรับการเผยแพร่ในสื่อออนไลน์

นอกจากนี้ความสามารถในการเชื่อมโยงเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทำให้ผู้จัดทำเว็บไซต์สามารถทำลิงค์ เชื่อมโยงสารคดีหรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องต่อไปอีกได้ไม่จำกัด เช่นเดียวกับผู้อ่านที่สามารถทำการเชื่อมโยงข้อมูลหรือส่งต่อข้อมูลงานเขียนสารคดีบนสื่อออนไลน์ให้กับคนอื่นๆ ได้อีก

สารคดีมีกี่ประเภท?

ตามตำราการเขียนสารคดีที่เคยมีผู้แบ่งแยกประเภทของสารคดีไว้นั้น ส่วนใหญ่มักแบ่งตามประเภทเนื้อหา

ในที่นี้เน้นย้ำงานเขียนสารคดีในสื่อหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีหลายประเภทตามแต่ประเภทเนื้อหาเช่นกัน ได้แก่ สารคดีเชิงข่าว สารคดีธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สารคดีแนววิทยาศาสตร์ สารคดีเชิงสังคม สารคดีด้านวิทยาการและเทคโนโลยี สารคดีด้านเศรษฐกิจ สารคดีด้านอาชญาวิทยา สารคดีด้านการตลาด/การลงทุน สารคดีชีวิตบุคคล สารคดีด้านกีฬา สารคดีด้านศาสนา สารคดีด้านการศึกษา สารคดีชุมชน สารคดีเชิงศิลปวัฒนธรรม สารคดีด้านคุณภาพชีวิต สารคดีท่องเที่ยว สารคดีปกิณกะ สารคดีเทิดพระเกียรติ ฯลฯ

ในบรรดาประเภทเหล่านี้ "สารคดีเชิงข่าว" มีลักษณะใกล้เคียงกับ "รายงานพิเศษ" หรือสลับข่าวของสื่อหนังสือพิมพ์ค่อนข้างมาก

กล่าวโดยสรุป ประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมสามารถนำมาเป็นข้อมูลในการเขียนสารคดีได้ทั้งสิ้น ไม่ต่างจากการแบ่งประเภทข่าว

ความแตกต่างระหว่างสารคดีและบทความ

สารคดีมีความแตกต่างจาก "บทความ" แต่บางครั้งอาจมีความเหลื่อมล้ำกันจนจำแนกความแตกต่างยาก โดยทั่วไปสื่อหนังสือพิมพ์มักมีพื้นที่บทความ ประกอบด้วย บทความแสดงทัศนะ บทความวิชาการ บทความท่องเที่ยว บทความทั่วไป ฯลฯ ตามประเภทของเนื้อหาข่าวเช่นเดียวกัน

สิ่งที่คล้ายคลึงกันคือเป็นการนำเสนอข้อมูลหรือข้อเท็จจริง หรือการบอกเล่าถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยมีการอ้างอิงข้อมูล แต่สิ่งที่แตกต่างอย่างชัดเจนก็คือผู้เขียนบทความมักสอดแทรกความคิดเห็นหรือทัศนะความรู้สึกละเอียด รวมไปถึงการวิพากษ์วิจารณ์ลงในบทความด้วย โดยที่งานเขียนสารคดีจะไม่ปรากฏความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงผู้เขียนสารคดีสามารถแสดงจุดยืนของตนต่อประเด็นที่นำเสนอได้ โดยผ่านความคิดเห็นของแหล่งข่าวหรือบุคคล หรือข้อมูลอื่นๆ ที่ตนเลือกนำมาประกอบการเขียน แต่ผู้เขียนไม่สามารถบอกกล่าวความคิดเห็นของตนได้ตรงๆ ในงานเขียน

ในประเด็นนี้พึงนำมาอภิปรายอย่างกว้างขวาง เนื่องจากนักสื่อสารมวลชนสำนักคิดตะวันตกนิยมที่ยึดถือ "ความเป็นกลาง" อย่างแน่วแน่ อาจไม่ยอมรับการแสดงจุดยืนดังกล่าว โดยมองว่าเป็นการลำเอียงหรืออคติ ในขณะที่นักสื่อสารมวลชนสำนักคิดที่เน้น "ความเป็นธรรม" อาจมองว่าการแสดงจุดยืนนั้นหากมี

เจตนาเพื่อสร้างความชอบธรรมให้เกิดกับส่วนรวม ย่อมสำคัญกว่าการนำเสนอโดยเน้นความเป็นกลางโดยไม่ทำให้ประเด็นปัญหาคลี่คลาย

นักเขียนบทความหลายคนยังมีสถานะเป็นคอลัมนิสต์หรือนักเขียนคอลัมน์ประจำ อาจเป็นคนในกองบรรณาธิการ หรือเป็นคนเขียนจากภายนอกก็ได้

ในแง่ "บทความ" กับ "คอลัมน์" ก็มีความเหลื่อมซ้อนกันอีก เพื่อให้เข้าใจภาพความแตกต่างโดยง่าย ส่วนใหญ่แล้วคอลัมน์มักมีขนาดพื้นที่น้อยกว่าบทความ เช่น คอลัมน์วิพากษ์สังคม คอลัมน์แนะนำอาหาร คอลัมน์ซุบซิบ ฯลฯ ภายในหน้าหนังสือพิมพ์หนึ่งๆ จึงอาจมีทั้งคอลัมน์ และบทความ อยู่ร่วมกันได้

กระบวนการเขียนสารคดี มีอะไรบ้าง?

ดังเกริ่นไว้เบื้องต้นแล้วว่ากระบวนการเขียนสารคดีมี 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การคิดประเด็น การแสวงหาข้อมูล และการนำเสนอ

1. การคิดประเด็นหรือคิดเรื่องที่จะเขียน

ผู้เขียนสารคดีจะสามารถคิดประเด็นที่ต้องการนำเสนอได้โดยไม่ขัดสน จำเป็นต้องมีคุณสมบัติสำคัญ เช่น ต้องมีนิสัยช่างสังเกต ช่างสงสัย ช่างตั้งคำถาม รักการอ่านหนังสือ ชอบค้นคว้า มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มีประสาทสัมผัสไวต่อสิ่งรอบตัว ที่สำคัญที่สุดคือสามารถมองเห็นแง่มุมใหม่ของเรื่องนั้นๆ และมีแรงผลักดันที่ต้องการเผยแพร่หรือบอกต่อคนอื่นๆ

ไม่ว่าประเด็นที่ต้องการนำเสนอเคยมีคนเขียนไปก่อนหน้านี้แล้ว ก็จะสามารถนำมาเสนอใหม่ได้ด้วยแง่มุมและข้อมูลใหม่ ไม่เกิดภาวะ "อับจนประเด็น"

สิ่งที่ยากที่สุดสำหรับการคิดประเด็นคือมองหาเรื่องราวเล็กๆ ที่เกิดขึ้นใกล้ๆ ตัวที่ผู้เขียนรู้จักจริง หลายคนมีปัญหากับการคิดเรื่องหรือคิดประเด็น เพราะมัวแต่คิดถึงเรื่องยาก สลับซับซ้อน หรือเรื่องที่มีโครงสร้างกว้างใหญ่ไกลจากวิถีชีวิตของตนเอง ซึ่งเมื่อคิดเพียงเท่านั้นก็ติดขัดเสียแล้ว ในระดับต้นจึงควรหันมาใส่ใจรายละเอียดวิถีชีวิตประจำวัน

เรื่องใกล้ตัวที่รู้จักจริงเวียนวนอยู่รอบๆ ตัว ขึ้นอยู่กับว่าผู้เขียน "ใส่ใจ" "สัมผัส" และ "สังเกต" หรือไม่

ในที่นี้ ผู้เข้าร่วมอบรมต่างมีประเด็นและข้อมูลจากงานวิจัยในพื้นที่ ที่ต้องการนำเสนออยู่แล้ว

ข้อแนะนำอีกประการคือ หมั่นฝึกเปลี่ยนประโยคบอกเล่า เป็นประโยคคำถาม

เช่น เมื่อเราคิดว่าต้องการทำสารคดีชีวิตจิ้งจก (หลังจากนอนมองจิ้งจกใต้ตาม้าเพดานห้องนอนมานาน) แทนที่จะกำหนดหัวเรื่องในใจว่า วงจรชีวิตจิ้งจก ให้เปลี่ยนเป็น ทำไมจิ้งจกสับสนเดียวกับผีบ้าน หรือต้องการทำเรื่องเกี่ยวกับยาสามัญประจำบ้าน (เพราะบังเอิญวันนั้นมีบาดมือต้องหาทิงเจอร์ไอโอดีนทาแผล) แทนที่จะกำหนดหัวเรื่องในใจว่า ยาสามัญประจำบ้านกับคนไทย ควรจะเปลี่ยนเป็น มียาติดบ้านหรือไปหาหมอดีกว่า เป็นต้น

ทั้งนี้ คำถามที่แปลงจากข้อความประโยคบอกเล่า สามารถสร้างเป็นคำถามได้มากมายหลายข้อ จากนั้นจึงพิจารณาว่าต้องการตอบคำถามข้อไหนมากที่สุด นั่นเท่ากับว่าเราได้เรื่องหรือประเด็นที่ต้องการทำสารคดีแล้วอย่างน้อย 1 เรื่อง

การตั้งคำถามหรือตั้งโจทย์ เป็นจุดเริ่มต้นในการแสวงหาคำตอบต่อไป

หลังจากได้ประเด็นที่ต้องการนำเสนอแล้ว จำเป็นต้องคิดโครงเรื่องคร่าวๆ สำหรับเป็นแนวทางในการค้นหาข้อมูล โครงเรื่องที่ดียังจะช่วยให้ผู้เขียนสามารถค้นคว้าหาข้อมูลได้ครบถ้วน ภายใต้เงื่อนไขอันจำกัด เช่น ระยะเวลาการทำสารคดีงบประมาณการทำสารคดี ฯลฯ

ในขั้นตอนนี้ ผู้เข้าร่วมอบรมอาจฝึกฝนเทคนิควิธีการทำเค้าโครงเรื่องด้วยตัวเอง เช่น อาจใช้รูปแบบกำหนดหัวข้อใหญ่ และหัวข้อย่อย หรือใช้เทคนิควิธีที่เรียกว่า Mind Mapping ซึ่งเป็นระบบการจัดการความคิดอย่างง่าย ๆ สะดวกในการใช้งาน (ผู้สนใจเรียนรู้วิธีทำ Mind Mapping สามารถค้นหาข้อมูลได้ตามเว็บไซต์)

เมื่อผู้เข้าร่วมอบรมมีประสบการณ์เขียนงานสารคดีมากเข้าก็จะสามารถพัฒนาการคิดประเด็นไปสู่เรื่องไกลตัวมากขึ้นได้ในที่สุด

2. การแสวงหาข้อมูล/การรวบรวมข้อมูล

ในแผนที่ความคิดหรือเค้าโครงการทำงาน ผู้เขียนสามารถระบุได้ว่าจะค้นหาข้อมูลหรือเข้าถึงข้อมูลด้วยวิธีการใดบ้าง ในที่นี้พอจะจำแนกแหล่งข้อมูลออกได้ ดังนี้

2.1 ข้อมูลเอกสารประเภทต่าง ๆ

สิ่งแรกสุดที่พึงกระทำคือ ค้นหาเอกสารที่เคยระบุถึงประเด็นที่เราต้องการทำให้มากที่สุด มาอ่านทำความเข้าใจว่าควรฉีกประเด็นใหม่ไปในทางไหนได้บ้าง หากเรื่องที่กำลังทำเป็นเรื่องใหม่ไม่เคยมีผู้ใดเขียนถึงมาก่อน การสืบค้นข้อมูลจะช่วยให้ยืนยันว่ายังไม่เคยมีใครเขียนถึงเรื่องนี้มาก่อนจริง และสารคดีที่กำลังทำนั้นจะเป็นข้อมูลขั้นต้นสำหรับผู้อื่นได้ใช้อ้างอิงต่อไปในอนาคต

เอกสารในที่นี้หมายถึง หนังสือ นิตยสาร วารสาร จุลสาร หนังสือพิมพ์ จดหมายข่าว หนังสือทางราชการ จดหมายส่วนบุคคล ใบโฆษณา แผ่นป้าย บันทึกข้อตกลง กฎหมายฉบับต่างๆ ใบประกาศแจ้งความ ใบแถลงการณ์ ฯลฯ

แหล่งค้นหาข้อมูลเอกสารนี้เดิมทีต้องพึ่งพาหอสมุดต่างๆ และห้องสมุดที่เปิดให้บริการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นห้องสมุดประชาชน หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดประจำมหาวิทยาลัย ห้องสมุดประจำคณะฯ ห้องสมุดประจำหน่วยงาน หรือคลังข้อมูลขององค์กรต่างๆ แต่ในยุคปัจจุบันผู้เขียนสารคดีสามารถเข้าถึงบริการห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ที่มีระบบเชื่อมโยงเครือข่ายห้องสมุดอื่นๆ ไว้ ก็ทำให้การค้นหาสะดวกขึ้นและประหยัดเวลาในการเดินทางมากขึ้น อย่างไรก็ตามห้องสมุดเฉพาะด้านบางแห่งยังไม่มีบริการอินเทอร์เน็ต ผู้ค้นคว้าจำเป็นต้องเดินทางไปถึงสถานที่นั้นๆ ด้วยตัวเอง

สิ่งที่ต้องย้ำก็คือการสืบค้นเอกสารให้ได้มากที่สุดนั้นไม่ได้หมายความว่าต้องใช้ข้อมูลเอกสารทั้งหมดในงานเขียนสารคดี แต่เพียง "รู้ให้มาก ให้ละเอียดที่สุด เพื่อที่จะคัด/กลั่นกรองข้อมูลสำหรับนำไปใช้จริง"

2.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ในแผนที่ความคิดควรกำหนดไว้คร่าวๆ ว่าจะเลือกสัมภาษณ์กลุ่มอาชีพใด หรือใครที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะนำเสนอ ควรเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องนั้น (มีความรู้ในที่นี้ไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับระดับการศึกษา) มีข้อมูล มีข้อเสนอ ทั้งนี้เพื่อให้สารคดีชิ้นนั้นมีความหลากหลาย รอบด้าน และลุ่มลึก

การติดต่อขอสัมภาษณ์หรือขอข้อมูลแหล่งข่าว จะต้องแนะนำตัวเอง และแจ้งวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์แก่แหล่งข่าวให้ชัดเจน

สารคดีบางประเภท เช่น สารคดีชีวิตบุคคล นอกจากผู้เขียนต้องทำการบ้านหรือค้นคว้าหาเอกสารเกี่ยวกับแหล่งข่าวที่จะสัมภาษณ์มาอย่างดีแล้ว อาจต้องอาศัยระยะเวลาในการสร้างความไว้วางใจต่อแหล่งข่าวเพื่อสามารถเข้าถึงข้อมูลเบื้องต้นได้ ความยากง่ายในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลนี้ขึ้นอยู่กับทักษะและประสบการณ์ของแต่ละคนเป็นสำคัญ

สารคดีชิ้นหนึ่งอาจมีแหล่งข่าวบุคคลได้ไม่จำกัด แต่ไม่ควรมากเกินไปจนขยายโครงเรื่องที่กำหนด

2.3 ข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม

ข้อมูลประเภทนี้มักเกิดจากการสังเกตการณ์ การบันทึก การสอบถามพูดคุย การใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า

ข้อมูลจากภาคสนามอาจไม่ตรงกับเค้าโครงเรื่อง หรือแผนที่ความคิดที่ร่างไว้แต่ต้น อาจมีเหตุเฉพาะหน้าให้ต้องเปลี่ยนพื้นที่ หรือพบแหล่งข่าวบุคคลหลากหลายที่สามารถตรวจสอบข้อมูลกลับไปกลับมาได้ ดังนั้นการบันทึกข้อมูลโดยละเอียดจึงเป็นสิ่งสำคัญ สิ่งที่ไม่ควรมองข้ามคือการเก็บรายละเอียดสภาพภูมิประเทศ สภาพบ้านเรือน สภาพความเป็นอยู่ สภาพลมฟ้าอากาศ หรือสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว กลิ่นต่างๆ เสียงต่างๆ เรียกว่าประสาทสัมผัสทั้งห้าต้องพร้อมตื่นตัวตลอดเวลา

ข้อมูลแวดล้อมเหล่านี้จะมีส่วนสำคัญในการเขียนหรือนำเสนอเรื่อง กล่าวคือจะทำให้สามารถพรรณนาหรือบรรยายสภาพบรรยากาศ ก่อนนำเข้าสู่เนื้อหาหลัก ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกราวกับอยู่ร่วมในเหตุการณ์นั้นๆ ความรู้สึกนี้จะทำให้ผู้อ่านติดตามอ่านเนื้อหาหรือประเด็นที่ต้องการนำเสนอต่อไปจนจบ

จำเป็นต้องเตือนด้วยว่า สารคดีแต่ละประเภทอาจต้องการน้ำหนักของข้อมูลแต่ละประเภทไม่เท่ากัน ไม่จำเป็นต้องดันทุรังใช้การพรรณนาหรือบรรยายฉากอย่างละเอียดกับทุกๆ เรื่อง เพราะอาจไม่เข้ากัน ไม่เหมาะสมกับเนื้อหา

การเลือกนำข้อมูลทั้งหมดมาเขียนหรือนำเสนอนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยศิลปะการร้อยเรียงเรื่องหรือวรรณศิลป์ ซึ่งฝึกฝนได้

3. การนำเสนอ

กระบวนการเขียนสารคดีในขั้นตอนที่หนึ่งและสองนั้นอาจเรียกได้ว่าเป็นช่วงก่อนการลงมือเขียน (Pre-Writing)

เมื่อผู้เขียนสารคดีมั่นใจว่าสามารถหาข้อมูลต่างๆ ได้ครบถ้วนตามที่ร่างไว้ในเค้าโครงเรื่องหรือแผนที่ความคิด โดยอาจวัดจากการย้อนกลับไปตอบโจทย์ที่ตั้งไว้ หากสามารถตอบคำถามได้ครอบคลุมก็บ่งชี้ได้ว่าผู้เขียนพร้อมที่จะลงมือเขียนแล้ว (Writing) การเขียนในขั้นนี้จึงหมายถึงการนำเสนอเรื่องราวที่ได้ค้นคว้ามาให้เป็นงานสารคดี

ปัญหาใหญ่ประการหนึ่งก็คือ ผู้เขียนหลายคนประสบภาวะ "ข้อมูลท่วมหัว เอาตัวไม่รอด" ในเรื่องนี้จำเป็นต้องเน้นย้ำว่าการออกแบบเค้าโครงการเขียนสารคดีหรือแผนที่ความคิดชัดเจนจะช่วยให้ผู้เขียนลำดับข้อมูลการนำเสนอได้ง่ายขึ้น ผู้เขียนอาจไม่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลทั้งหมดที่หามาได้ทั้งหมดในการนำเสนอ หากแน่ใจว่าข้อมูลที่กลั่นกรองสำหรับการนำเสนอ นั้นสามารถตอบโจทย์ที่ตั้งไว้แต่แรกได้

ระบบความคิดและวิธีคิดจึงเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการทำงานเขียนสารคดี

ในหนังสือหรือตำราการเขียนสารคดีหลายเล่มมักให้รูปแบบการเขียนชนิด "กึ่งสำเร็จรูป" ไว้พร้อมสรรพ นักเขียนสารคดีพึงตระหนักว่าการคัดลอกรูปแบบ หรือเลือกรูปแบบกึ่งสำเร็จรูปเท่าที่มีอยู่มาใช้อาจทำให้งานเขียนสารคดีชิ้นนั้นๆ ขาดวิญญูณ นั่นคือขาดเสน่ห์ในตัวอักษร นักเขียนสารคดีพึงสรรหาภาษาและวิธีการเขียนที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ ภาษาและกลวิธีการเขียนจึงเป็น "เครื่องมือ" สำหรับเสนอประเด็นเนื้อหา

อย่างไรก็ตาม ในระดับฝึกปฏิบัติการ ผู้เข้าอบรมอาจทดลองนำรูปแบบที่เคยมีผู้เสนอไว้มาเลือกใช้ให้เข้ากับเนื้อหา ก่อน จากนั้นค่อยใช้เวลาสังสมประสบการณ์การเขียนจนค้นพบวิธีการเขียนและการใช้ภาษาที่ไม่จำกัดรูปแบบต่อไป พร้อมๆ กับพัฒนาการอ่านให้มากขึ้นเป็นลำดับ

การนำเสนอหรือการเขียนสารคดีอาจพอจำแนกในรายละเอียดเพื่อความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ดังนี้

3.1 การใช้ภาษาในงานสารคดี

ผู้เขียนสารคดีที่มีพื้นฐานรักการอ่าน เท่ากับได้สังสม "คลังภาษาหรือคลังคำ" ส่วนตัว ยามที่ลงมือเขียนก็จะสามารถเลือกคำในคลังนั้นมาใช้ได้อย่างสิ้นไหล ถ้อยภาษาหรือคำจะแล่นออกจากสมองโดยอัตโนมัติ

ไม่มีคำแนะนำใดๆ สำหรับการฝึกฝนและพัฒนาการใช้ภาษาได้มากไปกว่าแนะนำให้อ่านหนังสือหลากหลาย และควรอ่านงานของนักเขียนหลายๆ รุ่น เพื่อศึกษาสำนวนภาษาที่แต่ละคนใช้ นอกจากนี้ยังทำให้เห็นการเปลี่ยนผ่านการใช้ภาษาในแต่ละยุคสมัยด้วย

หากเป็นนักอ่านที่ดีจะพบว่านักเลงภาษานั้นมักมีใจกว้าง พร้อมเรียนรู้ภาษาใหม่ๆ ที่อาจเกิดขึ้นและมีใช้เฉพาะกลุ่ม ภาษาในขั้นนี้เป็นผลพวงทางวัฒนธรรม นอกจากภาษาที่ใช้ในกระแสหลักหรือภาษาทางการแล้ว พึงเรียนรู้ภาษาที่ใช้ในแวดวงต่างๆ โดยไม่จำเป็นต้องกังวลว่าภาษาเหล่านั้นจะผิดแบบแผน

ภาษากระแสหลักหรือไม่ เพราะหากมีการใช้สำนวนภาษานั้นๆ ในกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง มีการถ่ายทอดภาษาออกไปเป็นที่รับรู้ในวงกว้างระดับชุมชนหรือสังคมย่อย ก็ต้องถือว่าภาษานั้นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมย่อย (Sub-Culture) เมื่อวันหนึ่งวันใดต้องทำสารคดีเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนกลุ่มเหล่านี้ก็อาจใช้ภาษานี้มาเป็นตัวปูเรื่องได้

การร้อยเรียงเรื่องไม่จำเป็นต้องแสวงหาศัพท์ที่เข้าใจยาก หรือหากจำเป็นต้องใช้เพราะเป็นคำเฉพาะที่ปรากฏในเนื้อหานั้น ผู้เขียนจำเป็นต้องอธิบายความหมายของคำนั้นๆ เพิ่มเติม

ส่วนใหญ่การเล่าเรื่องจะใช้การพรรณนา บรรยาย อุปมา ยกตัวอย่าง ซึ่งล้วนแต่จัดอยู่ใน "โวหาร" ที่มีในตำราวิชาหลักภาษาไทยสมัยมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย แต่โวหารประเภทหนึ่งที่นักเขียนสารคดีไม่ควรใช้คือ เทศนา เพราะงานสารคดีคือการเล่าเรื่องให้ผู้อ่าน "รู้" และ "รู้สึก" ไม่ใช่การสั่งสอนหรือวางมาตรฐานใดๆ ให้กับคนอ่าน

การสั่งสอนกับการปลุกจิตสำนึกมีความแตกต่างกัน งานสารคดีทำหน้าที่ปลุกจิตสำนึกในทางสร้างสรรค์สังคมได้

ในการเลือกใช้คำ ผู้เขียนสามารถลดเสียงที่ได้ยินจากธรรมชาติแวดล้อม(ที่บันทึกไว้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม) มา "เล่น" หรือ "ล้อ" กับเรื่องที่น่าเสนอได้ สามารถบรรยายสภาพอากาศสร้างอารมณ์ในการอ่าน ยกตัวอย่างเช่น หากเขียนถึงเรื่องทะเลก็ควรทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเหมือนได้ยินเสียงคลื่นสัมผัสไอแดด และสูดกลิ่นไอทะเล ไปพร้อมๆ กัน

การเลือกใช้สรรพนามแทนตัวผู้เขียนก็จะเป็นปัญหาไม่น้อย งานสารคดีบางแนวไม่จำเป็นต้องนำเสนอผ่านมุมมองของผู้เขียนโดยตรงไปตรงมาด้วยการใช้สรรพนามแทนตัวเอง เช่น ผม ฉัน ข้าพเจ้า เรา แต่ควรเลือกใช้การเดินเรื่องโดยผ่านมุมมองอื่นๆ อาจเป็นแหล่งข้อมูลที่เลือกสัมภาษณ์ หรือการยกข้อความที่อ้างอิงมาเดินเรื่อง ฯลฯ กล่าวคือ "ปล่อยให้ตัวเรื่องดำเนินเรื่องด้วยตัวเอง"

ขณะที่สารคดีท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ผู้เขียนมักใช้สรรพนามแทนตัวในการเดินเรื่อง เป็นการนำเสนอแบบ "ตัวเองเป็นผู้ดำเนินเรื่อง" นักเขียนสารคดีท่องเที่ยวหลายคนเลือกเสนอผ่านมุมมองของชีวิตผู้คน ซึ่งก็แสดงเนื้อหาและแง่มุมได้น่าสนใจไม่แพ้กัน

เกณฑ์การพิจารณาว่าจะเลือกใช้แบบไหนนั้นขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของผู้เขียน เพื่อให้เหมาะสมกับประเด็นเนื้อหามากที่สุด

การใช้ภาษาเรียบง่ายแต่มีเสน่ห์ดึงดูดตามดูจะเป็นเรื่องยากสำหรับผู้เริ่มต้นเขียนสารคดี ถึงอย่างนั้นก็เป็นเรื่องที่ฝึกฝนได้ เนื่องจากเป็นเรื่องทักษะการเขียน ฝึกเขียนให้มากจึงเป็นการเริ่มต้นที่ดี

3.2 กลวิธีการเดินเรื่องในงานสารคดี

การร้อยเรียงเรื่อง หรือการผูกเรื่องให้น่าอ่านก็อาศัยหลักการเดียวกับการใช้ภาษาในงานสารคดี นั่นคือถ้าคนใดมีต้นทุนทางการอ่านสูงก็จะมี "คลังคลังสมรูปแบบการเขียน" สูงไปด้วย และรูปแบบเหล่านี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตลอดโดยไม่จำกัด

หลักพื้นฐานที่ควรคำนึง ได้แก่ ย่อหน้า ล้อมกรอบ รายการอ้างอิง และการตั้งชื่อเรื่อง

ในหมุกเขียนสารคดีจะให้ความสำคัญกับ "ย่อหน้า" ด้วยเหตุว่าตัวอักษรติดกันยาวเหยียดอาจทำให้ผู้อ่านเหนื่อยล้าและเลิกอ่านกลางคัน การใช้ย่อหน้าช่วยให้ผู้อ่านพักสายตา และยังเป็นการส่งสัญญาณว่าจะเริ่มกล่าวถึงประเด็นถัดไปได้ด้วย บางช่วงที่ต้องการกระตุ้นความรู้สึกของผู้อ่าน การย่อหน้าทันทีแม้มีข้อความเดียวก็ช่วยได้มาก

หากงานสารคดีนั้นๆ มีข้อมูลดิบหรือข้อมูลประกอบเรื่อง ผู้เขียนอาจเลือกทำ "ล้อมกรอบ" แยกออกจากเรื่องหลัก ภาษาที่ใช้เขียนในข้อมูลล้อมกรอบไม่จำเป็นต้องเหมือนหรือสอดคล้องกับตัวเรื่องหลัก ล้อมกรอบยังเหมาะสำหรับการใส่ข้อมูลสัมภาษณ์ประเภทนามาทัศนะ ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ความเป็นมาของเรื่องนั้นๆ ข้อความขึ้นต้นจากเอกสารสำคัญ ฯลฯ

สิ่งที่ต้องย้ำคืองานสารคดีไม่ใช่งานวิชาการ แม้จะอาศัยเทคนิควิธีการวิจัยในช่วงก่อนเขียน แต่เมื่อทำการเขียนแล้วจะเน้นวิธีการถ่ายทอดในเชิงวรรณกรรม ดังนั้นไม่จำเป็นต้องใส่ฟุตโน้ต หรือวงเล็บข้อความอ้างอิงในตัวเนื้อเรื่องหลัก ผู้เขียนสามารถแปลงข้อมูลอ้างอิงด้วยการบอกกล่าวในเนื้อเรื่องได้เลย วิธีนี้เหมาะสมและใช้กันมากสำหรับงานสารคดีในสื่อหนังสือพิมพ์

อีกวิธีหนึ่งสำหรับงานสารคดีในนิตยสาร ที่ผู้เขียนทำการค้นคว้าไว้มากและมีพื้นที่พอจะใส่ข้อมูลอ้างอิงสำหรับผู้อ่านสืบค้นต่อ ก็สามารถระบุไว้ในช่วงท้ายเรื่อง เป็นหมายเหตุ "รายการอ้างอิง" แยกต่างหาก

สิ่งที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งและเป็นด้านสำคัญที่จะทำให้ผู้อ่านสนใจติดตามงานสารคดีชิ้นนั้นๆ หรือไม่ก็คือ "ชื่อเรื่อง"

วิธีการตั้งชื่อเรื่องมีหลากหลายแนว บางคนถนัดตั้งชื่อแบบตรงไปตรงมา บอกประเด็นชัดๆ ในชื่อเรื่อง ซึ่งอาจมีความสั้นยาวแตกต่างกัน ในสื่อนิตยสารถ้าชื่อเรื่องยาวมากนิยมใช้การเรียงชื่อเรื่องมากกว่า 1 บรรทัด แต่มักไม่เกิน 5 บรรทัด ในสื่อนิตยสารพิมพ์นิยมชื่อเรื่องเพียง 1 หรือ 2 บรรทัด และไม่นิยมเกิน 3 บรรทัด เพราะพื้นที่หน้ากระดาษมีจำกัด

สื่อนิตยสารพิมพ์บางฉบับยังนิยมตั้งชื่องานสารคดีด้วยข้อความสั้นๆ ไม่บอกประเด็นเรื่องตรงๆ เพราะได้แยกส่วนแนะนำเนื้อหาและชื่อคนเขียนไว้ในช่วงโปรยนำเรื่องแล้ว การคิดชื่อเรื่องในรูปแบบนี้จะเน้นเล่นคำพ้องเสียงหรือพ้องรูป ให้สะดุดหูสะดุดตาคนอ่าน หรือเลือกคำที่กระชับและสื่อถึงเนื้อหาในเชิงสัญลักษณ์ เพื่อให้ผู้อ่านมอชมได้พอมองเห็นภาพ อาจยกตัวอย่างกลวิธีการเดินเรื่องที่พบได้บ่อยครั้งในงานสารคดีต่างๆ ได้แก่

1. การแบ่งหมวดหมู่เรื่องด้วยข้อความ (Sub Head) หรือคำ

2. การค้นเรื่องด้วยตัวเลข (1 2 3 4...) หรือพยัญชนะ (ก ข ค ง...) หรือเส้นประ (...../-----)
3. การใช้ข้อความขึ้นเรื่องและปิดเรื่อง ด้วยข้อความเดียวกัน
4. นำเสนอด้วยการบอกเล่าตามลำดับ

๒

ผู้เขียนสารคดีที่มีประสบการณ์สูงอาจใช้กลวิธีการเขียนโดยเลียนรูปแบบจากศิลปะแขนงอื่นๆ ได้

แก่

1. รูปแบบจดหมาย
2. รูปแบบบันทึกประจำวัน
3. รูปแบบคำถาม
4. รูปแบบเรื่องสั้น
5. รูปแบบภาพยนตร์
6. รูปแบบละครเวที
7. รูปแบบนิทาน
8. รูปแบบร้อยกรอง หรือกลบท

๒๓

นักเขียนสารคดีต้องมีจรรยาบรรณไหม?

คำตอบสำหรับคำถามนี้ก็คือมนุษย์จำเป็นต้องมีจรรยาบรรณ ไม่ว่าประกอบอาชีพใดก็ตาม ไม่ใช่จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ แต่เป็นจรรยาบรรณแห่งความเป็นมนุษย์

การทำงานเขียนสารคดีจำต้องมีวินัย มีความรับผิดชอบสูงทั้งต่อตนเอง ต่องานเขียน ต่อแหล่งข่าว และต่อผู้อ่าน

ผู้เขียนสารคดีย่อมถือแหล่งข่าวคือครู และถือผู้อ่านเป็นนายที่แท้จริง

ผู้เขียนสารคดีต้องมีความจริงใจ ให้เกียรติ รับผิดชอบ และรักษาคำพูดต่อแหล่งข่าว กรณีที่ประเด็นนั้นๆ หมิ่นเหม่หรือสุ่มเสี่ยงต่อความปลอดภัยของแหล่งข่าวจะต้องเพิ่มความระมัดระวังในการนำเสนอเพื่อปกป้องแหล่งข่าว

ผู้เขียนสารคดีต้องมีความกล้าหาญในการตีแผ่ข้อเท็จจริงที่อาจนำภัยมีดมาสู่ตัว

ผู้เขียนต้องให้เกียรติแหล่งข้อมูล ต้องมีการระบุแหล่งข้อมูลชัดเจน

ในขณะเดียวกันก็พึงระมัดระวังการวางระยะห่างที่เหมาะสม กรณีที่ประเด็นเนื้อหานั้นๆ อาจนำไปสู่เรื่องผลประโยชน์ส่วนตัว

ผู้เขียนสารคดีพึงตระหนักในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ไม่ใช้งานเขียนเป็นเครื่องมือเพื่อผลประโยชน์แอบแฝงของผู้หนึ่งผู้ใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด

ผู้เขียนจำเป็นต้องหมั่นขวนขวายหาความรู้ใส่ตัวอยู่เสมอ

(.....ฯลฯ.....)

หมายเหตุ : เว้นช่องว่างไว้ให้ผู้ร่วมอบรมได้ช่วยกันเติมต่อไป

● การถ่ายภาพ

การถ่ายภาพในปัจจุบันมีอุปกรณ์ถ่ายภาพที่มีความทันสมัยมากขึ้น แต่อำนวยให้เกิดความสะดวกในการถ่ายภาพมากกว่าในอดีต แต่นั่นไม่ใช่เครื่องหมายที่สามารถรับประกันได้ว่าผู้ถ่ายจะต้องได้ภาพถ่ายที่ดีจากกล้องที่ทันสมัยเสมอไป เพราะผู้ถ่ายภาพ หรือที่เรียกกันว่านักถ่ายภาพที่ดีนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีเข้าใจทางศิลปะ มีมุมมอง มีแนวคิด สร้างสรรค์ ผู้จักประยุกต์ใช้อุปกรณ์ให้เข้ากับรูปแบบของภาพที่ต้องการ นอกจากนี้จะต้องรู้ถึงหลักในการถ่ายภาพ เพื่อให้ได้ภาพที่มีคุณภาพดี ซึ่งต้องรู้หลักพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

ตัวกล้อง (Camera body)

เป็นอุปกรณ์ที่จำเป็นในการถ่ายภาพ ตัวกล้องจะมีลักษณะเป็นกล่องภายในมีสีดำ ปิดมิดชิดเพื่อป้องกันแสงกระทบกับฟิล์ม ตัวกล้องอาจทำด้วยโลหะ หรือพลาสติกแข็ง ซึ่งแต่ละบริษัทใช้ผลิตรายชื่อจำหน่ายภายในตัวกล้องจะมีกลไกต่าง ๆ หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ที่ทำงานร่วมกันในการบันทึกภาพ กล้องบางรุ่นอาจเป็นระบบกลไก บางรุ่นอาจเป็นระบบกึ่งอัตโนมัติ หรือบางรุ่นอาจเป็นระบบดิจิทัล เพื่ออำนวยความสะดวกในการถ่ายภาพ

ถ่ายภาพอย่างไรให้สวยงาม

ส่วนองค์ประกอบของภาพจะขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้ถ่ายเป็นส่วนสำคัญด้วยเช่นกัน ว่าภาพที่ต้องการสื่อออกมานั้นมีเป้าหมายเชิงการสื่ออย่างไรด้วยเช่นกัน

ถือกล้องในระดับเดียวกับระดับสายตาของแบบ เพื่อเก็บภาพที่แสดงถึงพลังของการเพ่งมองที่น่าดึงดูด และรอยยิ้มที่น่าหลงใหล

- ถ้าแบบเป็นเด็กหรือสัตว์เลี้ยง เพียงย่อตัวลงให้อยู่ระดับเดียวกับพวกเขาเมื่อถ่ายภาพ
- แบบไม่ต้องมองตรงมายังกล้อง มองไปมุมใดก็ได้ คุณก็สามารถเก็บอารมณ์ของแบบที่น่าประทับใจได้ก่อนถ่ายภาพ สังเกตมองพื้นที่หลังแบบว่าเรียบหรือกรุงรัง
- ระวางกิ่งไม้ที่อาจจะอยู่ด้านหลังศีรษะของแบบ
- ฉากหลังที่รก ระเกะระกะน่ารำคาญ ในขณะที่ฉากหลังเรียบจะช่วยเน้นให้แบบโดดเด่น

แม้จะถ่ายรูปกลางแจ้ง การใช้แฟลชก็ยังช่วยให้ภาพดูดีขึ้นได้

- ขณะแสงแดดจ้า การใช้แฟลชจะช่วยให้เงาดำได้ตาและได้จมูกสว่างขึ้น โดยเฉพาะช่วงที่พระอาทิตย์อยู่เหนือศีรษะหรืออยู่ด้านหลังแบบ
- ในวันที่ฟ้ามีเมฆ การใช้แฟลชจะทำให้หน้าของแบบกระจ่างสดใสขึ้น และช่วยให้แบบโดดเด่นจากฉากหลัง

การลือคไฟกัสเพื่อให้ได้ภาพคมชัดของแบบที่ไม่อยู่กลางภาพ ทำได้ดังนี้

1. เล็งแบบให้อยู่ตรงกลางภาพ
2. กดชัตเตอร์ครึ่งหนึ่งเพื่อให้กล้องโฟกัสที่แบบ
3. จัดองค์ประกอบภาพใหม่ (โดยยังกดชัตเตอร์ค้างอยู่)
4. กดชัตเตอร์ถ่ายภาพ

เพิ่มชีวิตชีวาให้ภาพของคุณอย่างง่ายดาย โดยการเลื่อนแบบออกจากบริเวณกลางภาพ

- ลองจินตนาการตาราง ไอเอ็กซ์ (มีเก้าช่อง) ในช่องมองภาพและวางแบบตรงจุดตัดของเส้น
- เนื่องจากกล้องส่วนใหญ่จะโฟกัสตรงกลางภาพ ดังนั้น อย่าลืมใช้เคล็ดลับการลือคไฟกัสก่อนที่จะจัดกรอบภาพใหม่

แสงที่ดีทำให้ได้ภาพถ่ายที่ดี ควรศึกษาผลของแสงในภาพถ่ายของคุณ

- สำหรับการถ่ายภาพคน ควรเลือกแสงนุ่มๆ ของวันที่มีเมฆ หลีกเลี้ยงแสงแดดที่ส่องตรงศีรษะ เพราะจำเกิดเงาดำเข้มบนใบหน้า
- สำหรับการถ่ายภาพวิวทัศน์ ควรใช้แสงเงาและสีของแสงแดดในช่วงเช้าตรู่หรือช่วงเย็น

● ผลงานการเขียนบทความ

การดำเนินงานการฝึกอบรม หลังจากที่ได้เติมความรู้ทางด้านที่เป็นความรู้เกี่ยวกับเมืองหลวงพระบาง และเรื่องราวต่างๆ ที่ให้ผู้เข้าอบรมได้ไปหาข้อมูลตามความสนใจของตัวเอง พร้อมกับความรู้พื้นฐานที่เป็นทฤษฎีด้านการเขียนแล้ว ผลของการอบรมที่เป็นงานเขียนของผู้เข้าอบรมที่นำเสนอออกมา มีดังต่อไปนี้

“ กวางซี ” มหานทีแห่งความภาคภูมิใจของคนเมืองหลวง

ชารินทร์ บุรณสูตร

.....อีกหนึ่งเส้นนี้ แห่งเมืองหลวงพระบาง ที่สร้างสีสันให้กับประเทศลาวและที่สร้างความประทับใจ และดึงดูดใจให้ชาวต่างชาติหลงใหล และอยากที่จะกลับมาเยือนอีกหลาย ๆ ครั้งนั่นคือ “ น้ำตกกวางซี ” สายนที ที่อยู่คู่เมืองหลวงพระบางมาช้านาน

ความเขียวมรกต นั่นคือ สีของน้ำตกแห่งนี้ ที่เป็นเอกลักษณ์ซึ่งธรรมชาติเป็นผู้สร้างขึ้น นอกจากความเขียวมรกตของน้ำตก บวกกับความใสของสายน้ำ ที่ไหลผ่านตลอดสาย สร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือน ได้มาก รวมถึงรอยยิ้มและความเป็นกันเองของคนลาว ซึ่งทำให้ประเทศลาวมีเสน่ห์มากยิ่งขึ้น

อีกสิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ นั่นคือ ดำานานที่เล่าขานสืบต่อกันมา ถึงความเป็นมาของน้ำตกกวางซีแห่งนี้ ที่มีความน่าสนใจ และน่าติดตามที่จะค้นหาในความสวยงามของธรรมชาติที่มีชื่อว่า “ น้ำตกกวางซี ”

เส้นทางการเดินทางจากตัวเมืองหลวงพระบางถึงน้ำตกกวางซี มีระยะทางรวมแล้วประมาณ 30 กิโลเมตร การเดินทางมาสะดวกสบาย มีรถโดยสาร 4 ล้อ คอยบริการนักท่องเที่ยว โดยรถโดยสาร 4 ล้อ จะออกจากตลาดเช้าริมโขง จะรอคนโดยสารจนเต็มคันรถ ถึงจะออกเดินทางได้

สภาพของถนนในระหว่างทางที่เดินทางมาน้ำตกกวางซี เป็นถนนลูกรังขรุขระสลับกับถนนที่ราดยางมะตอย ในช่วงหน้าแล้งก็จะมีฝุ่นพอสมควร แต่นั่นก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคที่จะทำให้เราย่อท้อแม้แต่น้อย เพราะในการเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง เรามักจะพบกับตัวเองเสมอว่า

“ ในเมื่อเรามาในที่ ๆ ค่อนข้างจะลำบาก และได้มาสัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่อีกด้านหนึ่ง นั่นคือ อีกรสชาติหนึ่งของชีวิต ทำให้ชีวิตเรามีสีสันมากขึ้น และคงจะหาซื้อประสบการณ์แบบนี้จากที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว ต้องมาสัมผัสด้วยตาของตัวเอง ถึงจะรู้ว่าเป็นอย่างไร และต้องปรับตัวได้ตามสภาพแวดล้อม ณ ที่เราอยู่แห่งนั้น ”

ตลอดสองข้างทางที่มุ่งหน้าสู่น้ำตก ผ่านหมู่บ้านหลายหมู่บ้าน โดยเริ่มจากหมู่บ้านต้นทาง คือ บ้านปางวั้น บ้านนาช้าง บ้านนาไผ่ บ้านนาอ้วน บ้านสิ่ว บ้านโนนสะอาด บ้างซ่ง บ้านหินแก้ว บ้านเมืองขาย บ้านอู่ และสุดท้ายสิ้นสุดการเดินทางที่บ้านท่าแป้น ซึ่งหมู่บ้านในแถบนี้ จะมีชนเผ่า ลาวสูง และลาวเทิง อาศัยอยู่ค่อนข้างมาก ทำให้เราได้สัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของชนเผ่าในประเทศลาว ด้วยวิธีการสังเกตและจดจำภาพบรรยากาศ จากสถานที่จริง ๆ

ในระหว่างทาง ที่ผ่านหมู่บ้านนั้น เราก็ได้สังเกตเห็นเด็กสาวในหมู่บ้านได้ลงมาอาบน้ำกันเป็นกลุ่ม มีการเล่นน้ำกันอย่างสนุกสนาน ที่แม่น้ำแห่งนี้ ซึ่งก็ถือได้ว่า “ แม่น้ำสายนี้ เป็นแม่น้ำสายชีวิตที่อยู่คู่กับคนหลวงพระบาง ในแถบนี้มาช้านาน ...จนถึงทุกวันนี้ ”

ชนเผ่าในละแวกนี้ จะมีการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย จากการได้สังเกตเขาจะทำแปลงผัก ปลูกผักไว้กินเอง ซึ่งเป็นพืชผักสวนครัว ซึ่งผักส่วนใหญ่ที่ปลูกก็จะเป็นผักกาด ผักสลัด ซึ่งเป็นผักที่รับประทานเป็นประจำในแต่ละมื้อ ซึ่งทำให้เห็นถึงการดำรงชีวิตแบบพอเพียงจริง ๆ การเดินทางยังคงมุ่งหน้าต่อไป อาจจะเลอหลับไปบ้าง เพราะเหน็ดเหนื่อยและอ่อนล้า และความร้อนจากอากาศ แต่สุดท้าย ก็เดินทางมาถึง “ น้ำตกกวางซี ” หรือชื่อในภาษาอังกฤษนั้นก็คือ “ Kouang Si Waterfall ”

ถ้าพูดในภาษาชาวบ้าน อาจจะพูดได้เลยว่า “ น้ำตกกวางซี โกอินเตอร์ในระดับนานาชาติแล้ว ”

เมื่อการเดินทางสิ้นสุดลง ความเมื่อยล้าและความเหน็ดเหนื่อย ที่ได้รับการเดินทางของเราก็ได้หมดไป เมื่อได้เห็นถึงความสวยงามของน้ำตกกวางซี และเราได้มุ่งหน้าเดินทางตามมัคคุเทศก์ สาวแสนสวย

ชื่อของเธอน่ารัก พี่ปูเป้ สุดถนอม เพชรราตรี อายุ 31 ปี เป็นชาวลาวโดยกำเนิด เป็นมัคคุเทศน์มากกว่า 5 ปี พูดได้ถึง 3 ภาษา คือ อังกฤษ ฝรั่งเศส และภาษาไทย มีอัธยาศัยเป็นกันเอง ท่าทีที่ยิ้มแย้มแจ่มใสตลอดเวลา และนี่คือเสน่ห์ในตัวของเธอเมืองหลวงพระบางคนนี้ ที่ทำให้เราประทับใจ ซึ่งพี่ปูเป้จะคอยบอกเล่าและแนะนำสถานที่ตลอดเส้นทาง ณ น้ำตกกวางซี แห่งนี้

หลังจากที่เราเดินทางโดยรถโดยสาร 4 ล้อ ต่อจากนี้ก็ต้องเปลี่ยนมาเป็นการเดินเท้าแทน ซึ่งเป็นความถนัดสำหรับเรา เพราะเราก็ใช้วิธีการเดินเพื่อท่องเที่ยวยังสถานที่ต่าง ๆ ในลาว เพราะว่ากันว่า “ การที่ได้มาเยือนและท่องเที่ยวที่ลาว ต้องใช้วิธีการเดินถึงจะได้สัมผัสกับบรรยากาศ และวิถีชีวิตของชาวลาวอย่างแท้จริง ”

น้ำตกกวางซี ได้รับการดูแลจากเจ้าหน้าที่กระทรวงกลาโหม และป่าไม้ การเที่ยวชมน้ำตก เราจะต้องผ่านด่านตรวจจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะคอยขายตั๋วอยู่ด้านหน้าทางเข้า ซึ่งจะเปิดเวลา 15.00 น. ชาวต่างชาติเสียค่าเข้าชมคนละ 10,000 กีบ หรือประมาณคนละ 40 บาทถ้าคิดเป็น เงินไทย

สายน้ำที่ไหลลงตามลานหินปูนสูงกว่า 60 เมตร ซึ่งเป็นน้ำตกที่สูงที่สุดในเมืองหลวงพระบาง และมีความสวยงามเป็นอันดับ 1 ในเมืองหลวงพระบางเช่นกัน น้ำตกกวางซีจะมีทั้งหมด 7 ชั้น บรรยากาศของน้ำตก มีความเย็น อากาศกำลังพอเหมาะ และร่มรื่นไปด้วยต้นไม้พันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย ต้นช้างไหม ซึ่งชาวลาวจะใช้เป็นส่วนประกอบหลักในการทำเหล้านั่นเอง และก็มีต้นไทร ต้นหงอนไก่ ซึ่งหากได้ไปสัมผัสหรือแตะต้องต้นหงอนไก่ซึ่งจะทำให้มีอาการคัน

ต้นผักกูด ชาวลาวจะนำไปผัดกับน้ำมันหอย กินเป็นกับข้าว ซึ่งพี่ปูเป้บอกเราว่า “ อร่อยมาก ” นอกจากจะนำไปเป็นอาหารแล้วผักกูดก็ยังเป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการแกะสลักผาผนังวัดต่าง ๆ เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติลาวอีกด้วย

.....สิ่งที่น่าสนใจ และสะดุดตาอย่างมากแก่ผู้ที่มาเยือนก็คือ สีของน้ำตกเป็นสีเขียวมรกตตลอดทั้งสาย สร้างความประทับใจให้กับเราเป็นอย่างมาก

เหตุที่น้ำตกมีสีเขียวมรกต ก็เพราะในน้ำมีหินปูนเกาะตามโขดหินเป็นจำนวนมาก จึงเป็นสาเหตุให้น้ำมีสีเขียว และใสมาก ดังประโยคที่ว่ากันว่า “ น้ำใสจนมองเห็นตัวปลา ” แต่ที่น้ำตกนี้ไม่มีปลา เพราะว่าน้ำเย็นมาก จึงทำให้ปลาไม่มาอาศัยอยู่บริเวณน้ำตกนี้

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จะเป็นชาวต่างชาติ ลงเล่นน้ำกันอย่างสนุกสนาน ซึ่งเป็นภาพบรรยากาศที่น่าประทับใจ

หลังจากที่สัมผัสกับบรรยากาศในน้ำตกชั้นแรก มัคคุเทศก์สาวของเราก็ได้พาไปที่น้ำตกในชั้นต่อไป ในระหว่างทางด้านซ้ายมือของน้ำตกในชั้นแรก จะเลี้ยงสัตว์ไว้ 2 ชนิด คือเสือดอว์ และหมิดำ ซึ่งเสือดอว์ จะเป็นเสือดอว์เมีย มีชื่อว่า “นางเพชร” สัตว์ทั้ง 2 ชนิดนี้ ก็เป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ไม่แพ้กับน้ำตกเช่นกัน

นอกจากนั้นแล้วยังมีชาวบ้านในละแวกนั้น ได้นำสินค้าที่เป็นภูมิปัญญาจากชาวบ้าน เขาได้คิดค้นและทำขึ้นเองจากภูมิปัญญา ของที่นำมาขายก็จะมีชิ้นที่ทำจากไม้ ซึ่งในภาษาลาว เรียกว่า “ บ่วง ” แล้วก็มี “ แห้ว ” ซึ่งคนลาวจะใช้สำหรับในการจับสัตว์หรือล่าสัตว์

ทั้งหมดนี้ ก็เป็นความรู้ใหม่ และเป็นภูมิปัญญาของชาวลาวที่น่าสนใจ และน่าศึกษาอีกเรื่องหนึ่ง

ในระหว่างทาง ที่ชมความสวยงามของน้ำตก เราก็ได้ยินเสียงของนกหลากหลายชนิด ซึ่งจะร้องดัง “ กู๊ กู๊ ” ซึ่งเป็นการสื่อความหมายถึงความเป็นธรรมชาติ แล้วก็มีเสียงของ “แมงอี” ซึ่งปะปนกันสลับกับเสียงของนก ฟังดูแล้วไพเราะไม่เบา เป็นการสร้างบรรยากาศได้อีกทางหนึ่ง

น้ำตกกวางชีนี้ เขามีเพิงพักน้ำ และครกตำข้าว ไว้ที่น้ำตกอีกด้วย เป็นภูมิปัญญาของคนในสมัยก่อนจะใช้พลังงานน้ำ ทดแทนพลังงานไฟฟ้า

ตำนานของน้ำตกกวางชี ที่เล่าขานสืบทอดต่อกันมานั้น มีอยู่ว่า น้ำตกกวางชี คนลาวเรียกว่า “ ตาดกวางชี ” “ ตาด ” ในภาษาลาว ก็หมายถึง “ น้ำตก ” นั่นเอง

.....ก่อนจะเรียกว่า “ ตาดกวางชี ” ในสมัยก่อนไม่มีคนอาศัยอยู่ในละแวกนี้ มีอยู่วันหนึ่ง นายพรานมาล่าสัตว์ จนมาเห็นกวางคำ “ กวางคำ ” ก็คือกวางชนิดหนึ่ง เรียกได้ 2 อย่างคือ “ กวางคำ ” หรือ “ กวางทอง ” นั่นเอง จากนั้นนายพรานก็ไล่ล่ากวางคำ มาจนถึงลานหินแห่งหนึ่ง ซึ่งทางตัน และไม่รู้ว่าจะไปทางไหน กวางคำก็เลยใช้หางของตัวเอง เจาะลานหินให้เป็นรู เพื่อที่ตัวเองจะได้หนีออกไปได้ จากนั้นฝูงกวางคำก็แปลงร่างเป็นฤๅษี เพื่อที่จะสั่งสอนนายพรานว่า “ห้ามทำร้ายผู้อื่น ให้อยู่อย่าง เป็นมิตรกัน” นายพรานก็เปลี่ยนแปลงความคิดของตัวเอง ไม่ทำร้ายผู้อื่นอีกต่อไป ต่อมาจึงเรียกว่าที่แห่งนี้ว่า “ ตาดกวางชี ”

คำว่า “ ชี ” ในภาษาลาวก็คือ “ เจริญ ” กลายเป็นตำนานเล่าขานสืบทอดต่อกันมา จนถึงทุกวันนี้

พี่เม๊าะ พี่สาวชาวลาว อายุ 24 ปี ประกอบอาชีพขายเสื้อผ้าพื้นเมืองของชาวลาว อยู่ที่เพ็ญพัก สำหรับขายของด้านล่างของน้ำตกกวางซี เป็นคนหมู่บ้านท่าแบ่น พี่เม๊าะ แต่งงานแล้ว พี่เม๊าะ ทำอาชีพนี้มา 5 ปีแล้ว พี่เม๊าะได้เล่าความประทับใจของน้ำตกกวางซีให้ฟังว่า

“เอ๊ย ประทับใจน้ำตก ตรงที่มันมีตำนาน เรื่องกวางที่สืบทอดต่อกันมา และชอบที่น้ำตก มีสีเขียวมรกตซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของบ้านเมืองเรา ”

น้ำตกทั้ง 7 ชั้น มีความสวยงามแตกต่างกันไป แล้วแต่จินตนาการความรู้สึกของแต่ละคนที่จะสื่อ และบรรยายเรื่องราวออกมาทางสายตา แต่เขาว่าชั้นที่ 7 จะมีความสวยงามมากที่สุด เพราะเป็นชั้นที่อยู่บนสุด เมื่อมองลงไปจะเห็นความสวยงามของธรรมชาติ ในระหว่างทางที่เดินจากชั้น 4 ถึงชั้นที่ 5 จะมีศาลา ซึ่งมีความงดงามมาก ทำจากไม้แกะสลักลวดลายสวยงาม ใช้เป็นเรือนรับรองไว้สำหรับ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เสด็จพระราชดำเนินมาเยือนหลวงพระบาง ชาวลาวจะทำได้เฉพาะเป็นเรือนรับรองสำหรับ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เท่านั้น

อ้ายเอก เป็นชาวลาวโดยกำเนิด อายุ 34 ปี ประกอบอาชีพ ขับรถโดยสาร 4 ล้อรับจ้าง แต่งงานแล้ว ยึดอาชีพนี้มากกว่า 7 ปี ได้พูดถึงความประทับใจที่ได้ไปน้ำตกกวางซี ในฐานะที่เป็นคนลาวว่า

“อ้ายชอบ น้ำตกกวางซี ตรงที่มันเป็นชื่อเสียง ของชาวลาวและทำให้ประเทศลาวเป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ น้ำตกกวางซีเป็นน้ำตกที่ใหญ่ และไม่เหมือนน้ำตกที่ไหน มีความสวยงามจริงๆ

ลุงต๋วย ทองคร้าม ทองขาว เป็นวิทยากรไทย ผู้ร่วมเดินทางมากับเรา เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องของประวัติศาสตร์ประเทศลาว อายุของแก 54 ปีแล้ว แต่ยังดูหนุ่ม ได้พูดถึงความประทับใจที่ได้มาสัมผัสน้ำตกกวางซี ว่า

“ ลุงประทับใจ น้ำตกตรงที่ ความเขียวของมรกต ซึ่งภาษาทางศิลปะ จะเรียกว่า “GREEN EMERAL” และที่น่าสนใจคือ มีตำนานที่เล่าขานสืบทอดกันมา โดยเป็นวิธีการสอนของคนโบราณ เพื่อที่จะให้ลูกหลานเข้าใจและจดจำง่ายและเป็นการปลูกฝังการอนุรักษ์ธรรมชาติ และเป็นการกล่อมเกล่าจิตใจของเด็ก ”

.....จากสายน้ำที่ไหล ลงมาจากที่สูงตามลานหิน ผาหินปูน ทำให้น้ำตกกวางซี เป็นสัญลักษณ์ที่อยู่คู่กับชาวเมืองหลวงพระบางมาช้านาน ปฏิเสธไม่ได้ว่า น้ำตกกวางซีเป็นน้ำตกที่สวยงามที่สุดในหลวงพระบาง นักท่องเที่ยวทุกคนที่ได้มาต่างได้รับความสุข และความประทับใจจากการที่ได้มาเยือน น้ำตกกวางซี แห่งนี้

เป็นความประทับใจ เกินคำบรรยายใด ๆ หากได้ลองมาสัมผัสด้วยตาตนเอง ได้รับรู้ถึงการได้ยินเสียง และสัมผัสบรรยากาศและธรรมชาติของน้ำตกกวางซี แห่งนี้ รับรองว่าท่านจะ หลงใหล ในตัวเมือง

หลวงพระบาง และอยากที่จะกลับมาเยือนอีกอีกครั้งหนึ่ง เหมือนกับทุก ๆ คนที่ได้มาสัมผัส น้ำตกที่แสนมหัศจรรย์แห่งนี้ สมคำลือที่ว่า “ กววงซี สายนทีแห่งความภาคภูมิใจ ของคนเมืองหลวงพระบาง มาช้านาน..... ”

ท้องเที่ยวชุมชน มนต์เสน่ห์แห่งแผ่นดินล้านช้าง

กาสะลอง...เล่าเรื่อง

... ♪ เรือลำน้อยๆ ล่องลอยตามสายน้ำ ... ♪ ...

เสียงฮัมเพลงของฉันทะหว่างก้าวเท้าลงเรือที่ท่าเรือเชียงของ จังหวัดเชียงราย เข้าอันสไตน์กับสายน้ำโขงเอื่อยๆ พาหัวใจเดินทางมาสู่หลวงพระบาง ดินแดนมรดกโลก เมืองในฝันของนักท่องเที่ยวทั้งหลายที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้คนมากมายอยากไปสัมผัสและรู้จัก “หัวใจของแผ่นดินล้านช้าง ... หลวงพระบาง”

สบายดี...หลวงพระบาง

คนส่วนใหญ่รู้จัก หลวงพระบาง ในฐานะเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจากการประกาศเมืองมรดกโลก จากยูเนสโกเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2538 หลวงพระบางกลายเป็นจุดหมายปลายทางของนักเดินทางที่แสวงหาเสน่ห์ทางวัฒนธรรม อารยธรรม ความเก่าแก่ ที่ยังคงรักษาไว้ทั้งในแบบของสิ่งปลูกสร้างอาคารบ้านเรือน และวิถีชีวิตผู้คนที่ยังคงรักษาความเก่าแก่ ร่วมสมัยได้อย่างลงตัว

“เสน่ห์ของหลวงพระบางอยู่ที่ คนหลวงพระบาง วิถีชีวิต วัฒนธรรม นิสัย ใจคอ การมีปฏิสัมพันธ์ และจิตวิญญาณของคนหลวงพระบางที่มีต่อผู้มาเยือน ซึ่งเป็นจุดสำคัญในการที่จะเชิญให้นักท่องเที่ยวจากต่างแดนเดินทางมาท่องเที่ยวที่หลวงพระบางแห่งนี้” คุณเอิบเปรม วัชรานุกร นักโบราณคดี ในฐานะวิทยากรพิเศษที่ร่วมเดินทางมาเยือนหลวงพระบางด้วยกันในครั้งนี้ บอกเล่า

คุณเอิบเปรม สะท้อนให้เห็นถึงจุดเด่นหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองหลวงพระบาง การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นอีกหนึ่งทางเลือกของกิจกรรมการท่องเที่ยวเมืองนี้

ลาลุ่ม...บ้านหาดเตี๊ยะ

“หาดเตี๊ยะ” เป็นภาษาลาวที่เพี้ยนมาจาก “หาเปือยะ” ที่หมายถึง สถานที่ที่เป็นจุดแวะพักเรือของชาวประมงที่มาหาปลาริมน้ำโขง และแวะพักเอาปลามาไว้บริเวณนี้ เพื่อเดินทางต่อไปยังหลวงพระบาง บ้านหาดเตี๊ยะ เมืองงา แขวงอุดมไชย เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ระหว่างครึ่งทางก่อนถึงหลวงพระบาง เป็นจุดแวะพักเรือของนักเดินทางผู้นิยมทางสายน้ำโขง

กับชาวบ้าน บ้านหาดเตี๊ยะ เป็นชนชาวลาลุ่ม ที่มีเชื้อสายและโยกย้ายถิ่นฐานมาจากสิบสองปันนา ตั้งแต่สมัยสงครามโลก ชาวบ้านมีอาชีพทำไร่ข้าว นาข้าว ข้าวโพดและเลี้ยงสัตว์ เป็นอาชีพหลัก นายทิด บุญคง นายบ้าน บ้านหาดเตี๊ยะกล่าว

เมื่อประมาณปี พ.ศ.2540 ครูตี นิวัฒน์ ร้อยแก้ว ผู้ก่อตั้งกลุ่มรักษ์เชียงของและเพื่อนๆ ได้เดินทางเพื่อสำรวจข้อมูลและท่องเที่ยวหมู่บ้านริมน้ำโขงระหว่างการเดินทางไปหลวงพระบาง ทำให้ครูตีได้พบและรู้จักกับบ้านหาดเตี๊ยะ เมื่อได้สัมผัสกับชุมชน เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน ทำให้เล็งเห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และคิดว่าน่าจะเปิดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวได้ จากนั้นครูตีและเพื่อนๆ จึงได้เริ่มเข้ามาพูดคุย เตรียมความพร้อม พร้อมกับพัฒนาศักยภาพชาวบ้าน ชวนชาวบ้านวางแผนการจัดระบบการท่องเที่ยวของชุมชน การจัดการบ้านพัก และเรื่องอื่นๆ เพื่อให้สามารถจัดการและรองรับผู้มาเยือนได้ คุณวรรณจักร วรรณนะ เจ้าหน้าที่ฝ่ายงานท่องเที่ยวและผู้จัดการทัวร์ของกลุ่มรักษ์เชียงของ ย้อนอดีตให้ฟังอย่างน่าสนใจ

เที่ยวอะไรดีที่บ้านหาดเตี๊ยะ

บ้านหาดเตี๊ยะ จึงเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่เปิดหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วัฒนธรรม ประเพณี ของชาวลาวลุ่มกับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน กิจกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญจึงเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของผู้คนในชุมชน นอกจากนั้นยังมีเรื่องราวการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนตามแบบฉบับของภูมิปัญญาคนลาวลุ่ม

ถ้าลองนึกย้อนไปถึงชุมชนท่องเที่ยวบ้านเรา ทรัพยากรการท่องเที่ยวคงไม่ต่างอะไรกับบ้านหาดเตี๊ยะ ชุมชนท่องเที่ยวทางภาคเหนือมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นทั้งในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีล้านนา และภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ที่เป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแถบภาคเหนือ

ท่านทิด บุญคง นายบ้านบ้านหาดเตี๊ยะ เล่าให้ฟังอย่างน่าสนใจว่า

การจัดการท่องเที่ยวบ้านหาดเตี๊ยะ ยังไม่มีรูปแบบมากนักมีเพียงแต่การกำหนดราคา ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่มาพักในชุมชน ค่าบ้านพักคืนละ 80 – 100 บาทต่อคนต่อคืน ส่วนค่าอาหาร และค่าน้ำชมหมู่บ้านนั้นจะแล้วแต่นักท่องเที่ยวจะบริจาคให้ยังไม่มีกำหนดราคาที่ชัดเจน ในส่วนของการจัดการบ้านพักก็มีระบบหมุนเวียนกันจำนวน 30 หลังคาเรือน สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 70 – 80 คน และมีแม่บ้านเป็นแผนกเสิร์ฟ คอยจัดเตรียมข้าวปลาอาหารให้กับนักท่องเที่ยว

ถ้าเปรียบระบบการจัดการท่องเที่ยวกับชุมชนในแถบภาคเหนือของไไทยนั้น จากการพูดคุยกับพ่อหลวงพรมมินทร์ พวงมาลา ผู้ใหญ่บ้าน บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่กำปองนั้นเป็นระบบสหกรณ์ มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดสรรรายได้ โดยมีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ชัดเจน มีอัตราค่าบริการ และมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และเป้าหมายสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวคือเพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือนำไปสู่การจัดการทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ ซึ่งต้องเน้นการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน เพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชนมากที่สุด

ท่องเที่ยวชุมชน วิถีวัฒนธรรมในแหล่งมรดกโลก

วงศ์ดาวอน วงศ์ไชยะลาด เจ้าหน้าที่องค์การการท่องเที่ยวลาว กล่าวถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวปัจจุบันในเมืองหลวงพระบางว่าไม่ได้มีแค่แหล่งท่องเที่ยวตามกระแสหลักเท่านั้น การท่องเที่ยวชุมชนเช่นบ้านหาดเตี๊ยะเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่กำลังได้รับการพัฒนาจากรัฐบาลลาว แต่ยังเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของแนวคิดการส่งเสริม และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยว

ในทัศนะของคนหลวงพระบางอย่าง สุตถนอม เพชรลาที หรือ ปูเป้ ไกด์สาวลาวผู้มากด้วยความสามารถได้ให้แง่มุมมองถึงการท่องเที่ยวชุมชนในหลวงพระบางว่า “การท่องเที่ยวทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านได้พูดคุย แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยว และหากชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวจะทำให้การจัดการเป็นระบบมากขึ้น ซึ่งรัฐบาลลาวเองก็มีแผนงาน นโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น หากแต่การส่งเสริมนั้นต้องทำอย่างระมัดระวัง และคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาจากการท่องเที่ยวด้วย”

วิธีคิดที่ไม่ต่างกันนักในมุมมองของคนหลวงพระบางอย่าง สี อินทะวุฒิ นายเรืออารมณดี และผู้เชี่ยวชาญการขับเรือ ประสบการณ์มากกว่า 20 ปี การคลุกคลีกับเรื่องราวของการท่องเที่ยวผ่านการขับเรือทำให้เขามองเห็นผลดีที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวหลวงพระบาง “หลวงพระบางเป็นเมืองท่องเที่ยวที่เน้นการนำเสนอด้านวัฒนธรรม การรักษาสິงดี ๆ ของเก่า ๆ ในอดีต ซึ่งตั้งแต่มีการท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านยังคงรักษามารยาท วัฒนธรรม ประเพณี มากขึ้น ยิ้มแย้ม และเป็นมิตรกับคนต่างถิ่น ที่สำคัญการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้กับคนท้องถิ่น”

มุมมองจากภายนอก ในฐานะนักท่องเที่ยวด้วย อย่างคุณเอิบเปรม ได้สะท้อนถึงมุมมองต่อหลวงพระบางว่า

“เคยมาหลวงพระบางเมื่อ 10 ปีที่แล้ว เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือ มีคนเข้ามามากขึ้น การจราจรแออัดขึ้น และที่สำคัญ ขยะมากขึ้น ในส่วนของทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวหลวงพระบางนั้นเป็นไปอย่างช้าช้า ซึ่งคิดว่าการพัฒนาแบบก้าวกระโดด อาจทำให้อนาคตการท่องเที่ยวเมืองหลวงพระบางได้รับผลกระทบได้ ที่สำคัญคนหลวงพระบางต้องรู้จักตัวเองว่าเป็นใคร ทำอะไรอยู่ เพื่อรู้จักปรับตัวให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ในสถานการณ์ปัจจุบันในโลกนี้ที่ไม่มีอะไรไม่เปลี่ยนแปลง แต่เราจะสามารถยืนอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนั้นได้อย่างไร”

ปลายทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวของหลวงพระบางจะเป็นอย่างไรนั้น คนหลวงพระบางน่าจะเป็นคนที่สามารถกำหนดเส้นทางการเดินได้ดีที่สุด เฉกเช่นเดียวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเอื้อประโยชน์ให้กับคนท้องถิ่นได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการจัดการ และการกำหนดอนาคตของตนเอง ให้นำพาคนท้องถิ่นเดินสู่สายธารแห่งการท่องเที่ยวที่พวกเขาเป็นคนกำหนดเอง

#####

นุ่งขึ้น...หิวกระดืบ

รัตติกกร บุญมี

... ผ้าขึ้นลายดอกโบราณ สีสันตาลอ่อน ถูกแสงสีทองจากดวงอาทิตย์ยามเช้าทอดลงมากระทบผิวที่พลัวไหว ไปตามจังหวะการเดินอย่างช้า ๆ ไปบนถนนที่ทอดยาวของแม่เฒ่าวัย 50 ปี แห่งบ้านมโนซึ่งมือข้างหนึ่งอุ้มกระดืบข้าวเหนียวใบเก่า ๆ สีสันตาลไหม้ เอาไว้ ด้วยหน้าอันแฝงไปด้วยรอยยิ้มที่อึมบุญ...

ทุก ๆ เช้ายายบุญไหล แลนทะสุข จะออกไปใส่บาตรข้าวเหนียวเป็นประจำ โดยมีกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ที่ตื้นตันเดินทางมาเยือนเมืองหลวงพระบาง ล้อมหน้าล้อมหลัง อันเป็นภาพที่แม่เฒ่า คุ่นเคยมานาน หลายสิบปี

ยายบุญไหล เป็นคนหลวงพระบางโดยกำเนิด เกิดและเติบโตที่นี่ กว่า 50 ปีมาแล้ว วัฒนธรรมการนุ่งขึ้นที่เห็นมานาน จึงถือเป็นชีวิตปกติของแม่เฒ่า

“ ตั้งแต่เกิดมา แม่ก็เห็นคนใส่ขึ้นกันแล้ว ไปที่ไหนเค้าก็ใส่กัน เวลาไปวัดจะต้องเกล้าผม แล้วเบี่ยงผ้า นุ่งขึ้นมีดิน เพราะมันเป็นเอกลักษณ์ของคนลาว แต่ถ้าอยู่บ้าน จะนุ่งกางเกงธรรมดาก็ได้ไม่มีใครว่า แต่เวลาไปทำงาน ไปโรงเรียนจะต้องใส่ขึ้น ” แม่เฒ่าได้ยืนยันคำพูด พร้อมกับหัวเราะอย่างอารมณ์ดี

หากจะกล่าวถึงความหมาย ผ้าขึ้นของคนลาว ก็จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ทั้งขนาด การนุ่ง และลวดลายบนผืนผ้า

ผ้าขึ้นซึ่งนับว่าเป็นความภาคภูมิใจของคนลาว ในสมัยโบราณการทอผ้า เป็นงานในบ้าน ลูกผู้หญิงมีหน้าที่ทอผ้า แม่จะเป็นผู้ส่งสอนลูกสาวฝึกทอผ้าจนชำนาญแล้วทอผ้าผืนงาม สำหรับใช้ในโอกาสพิเศษ เช่น งานบวช งานแต่งงาน หรืองานบุญ ประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ การนุ่งผ้าขึ้นของผู้หญิงลาว จึงเป็นเหมือนการแสดงฝีมือของตนให้ปรากฏ ด้วยลวดลายที่สวยงาม แสดงถึงการมีฝีมือที่ละเอียดลออ

ผ้าขึ้นของลาว แบ่งได้เป็น 3 ส่วน ส่วนหัวขึ้น ตัวขึ้นและสุดท้ายคือตีนขึ้น ทั้ง 3 ส่วนรวมกันแล้วเปรียบเสมือนเป็น 3 ชนชาติที่มาอยู่รวมตัวกัน

พี่ปู่ สุดถนอม เพชรราตรี อายุ 31 ปี คนหลวงพระบางโดยกำเนิด เป็นมัคคุเทศก์ลาวชาวลาวมานานกว่า 5 ปี สามารถพูดได้ถึง 3 ภาษา อังกฤษ ฝรั่งเศส และสุดท้ายภาษาไทย ด้วยบุคลิกที่เป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส อีกทั้งเป็นผู้ที่รอบรู้ในเรื่องต่างๆ ได้เล่าความหมายของผ้าขึ้นให้พวกเราฟังว่า

“ ความหมายของผ้าขึ้นนั้น หมายถึง ความสมัครสมานสามัคคีของทั้ง 3 ชนชาติในลาว ทั้งเผ่าลาวสูง ลาวเทิง และลาวลุ่ม มาอยู่รวมกัน ดังนั้นผ้าขึ้นจึงต้องมีหัวขึ้น เป็นส่วนบนสุดของขึ้น จะไม่นิยมทอลวดลายลงไป บางแห่งจะใช้ผ้าขาวเย็บเป็นหัวขึ้น และหนีบปกไว้ จะมองไม่เห็นจากภายนอก ส่วนที่สอง

คือ ตัวขึ้น จะเป็นส่วนหลักของขึ้น ขึ้นนี้อาจมีการทอดลวดลายลงไปบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ กลมกลืนกัน แต่เป็นลายไม่เด่นนัก และมักใช้สีเดียวตลอด และสุดท้ายคือ ตีนขึ้น เป็นส่วนสุดของขึ้น ในบางท้องถิ่นจะนิยมทอดลวดลายเป็นพิเศษ สำหรับตีนขึ้นโดยเฉพาะ "

-2-

จากนั้นพี่ปู่ สาวลาว แห่งเมืองหลวงพระบาง อันมีเอกลักษณ์ในการแต่งกายที่โดดเด่น และสะดุดตา ด้วยผ้าขึ้นสีฟ้าสดใส สวมเสื้อแขนยาวสีขาวลายดอกไม้สีชมพูอ่อนดอกเล็ก ๆ มีระบายตรงขอบแขนเสื้ออ่อนหวาน และเกล้าผมสีดำเป็นทรงมวยสูงไว้กลางศีรษะ จึงทำให้ภาพที่พวกเราได้พบนั้นเป็นภาพที่น่าประทับใจยิ่งนัก พี่ปู่ได้เล่าต้นกำเนิดเกี่ยวกับชาวลาวยุคโบราณในที่สูง ที่ดำ และที่ราบ ไว้ที่น่าสนใจว่า

“เมื่อก่อนนั้นชาวลาวยอพยพมาจากอาณาจักรหนองแสง และต่อมาได้มีการเสี่ยงทาย การแข่งขันยิงธนู ไปยังผาแอ่นเพื่อจะหาคนมาปกครองอาณาจักรลานช้างแห่งนี้

ถ้าเรานั่งเรือข้ามไปก็จะพบร่องรอยของตัวอักษรโบราณนักโบราณคดีชาวอังกฤษได้ สันนิษฐานว่า ตัวอักษรที่พบ มีอายุประมาณ 4-5 พันกว่าปีแล้ว

ต่อมาได้มีลาวเหิงและลาวลุ่มเข้ามาแข่งขัน เพราะว่าใคร ๆ ก็อยากจะเข้ามาปกครองอาณาจักรแห่งนี้ ดังนั้นจึงมีการตั้งกฎกติกาว่า ในการแข่งขันยิงธนูในครั้งนี้ ลูกธนูจะต้องไปติดที่บนหน้าผาแอ่น ถ้าใครทำได้ จะเป็นผู้ชนะและได้เป็นกษัตริย์ปกครองอาณาจักรแห่งนี้ต่อไป

เผ่าลาวเหิง เป็นเผ่าแรกที่เริ่มยิงธนูก่อน แต่ลูกธนูที่ยิงไปนั้นไม่ติดเป้าหมายที่ทำไว้ จึงหล่นลงไปในแม่น้ำฮวน เมื่อถึงฝ่ายของลาวลุ่มเป็นผู้ยิงบ้าง จึงออกอุบายใช้ยางมาต้ม แล้วนำมาติดไว้ที่ปลายธนู ผลปรากฏว่าลูกธนูติดตรงเป้าหมายได้พอดี ดังนั้นลาวลุ่มจึงได้ถูกราชาภิเษกเป็นกษัตริย์ ปกครองบ้านเมืองมาถึงปัจจุบัน ซึ่งสังเกตได้ว่าไม่มีลาวเหิงหรือลาวสูงได้เป็นกษัตริย์เลย "

ในความนึกคิดของผู้หญิงชาวลาวนั้น จะนิยมนุ่งผ้าขึ้นในชีวิตประจำวัน ถือเป็นความผูกพันกับการนุ่งขึ้นมาตั้งแต่เด็ก โดยเฉพาะการออกไปติดต่อกับหน่วยงานราชการ ซึ่งกำหนดให้ผู้หญิงต้องนุ่งขึ้นกันทุกคน

-3-

พี่ทองพุ่ม พงษ์สวัสดิ์ อายุ 31 ปี ประกอบอาชีพค้าขาย เป็นคนหลวงพระบางแห่งบ้านมโน ได้เล่าถึงวิถีชีวิตของผู้หญิงลาวกับการนุ่งขึ้น ว่า

“การนุ่งผ้าขึ้นของคนลาว เป็นเอกลักษณ์มาตั้งแต่สมัยของปู่ย่า ตายาย รัฐบาลประกาศให้ผู้หญิงลาวทุกคนต้องนุ่งผ้าขึ้น เวลาที่นุ่งผ้าขึ้น คือ ไปการ งานบุญ นประเพณี ถ้าใส่กางเกงไปเจ้าหน้าที่ก็จะเรียก

มาดักเตือน แล้วให้กลับไปเปลี่ยน ถึงจะเข้าไปได้ แต่ปัจจุบันการแต่งตัวของคนลาวเปลี่ยนไป บางคนใส่เสื้อผ้าตามโทรทัศน์ ยิ่งสาว ๆ เดียวนี้ไม่ค่อยเห็นพวกเค้าุ่งผ้าขึ้นเลย สู้เมื่อก่อนไม่ได้ "

ขณะเดียวกันลุงตุ้ย ทองคร้าม ทองขาว อายุ 54 ปี นักวิชาการอิสระ แห่งเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง – ล้านนา และได้ร่วมเป็นวิทยากรเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ของกลุ่มแม่น้ำโขง ลุงตุ้ยมีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ สวมเสื้อยืดสีดำ สวมกางเกงทำจากผ้าม่อฮ่อม สีน้ำเงินอ่อน ๆ และสวมหมวกสีขาวตลอดเวลา อีกทั้งใบหน้าที่เป็นรอยย่นและเสียงหัวเราะที่แอบแฝงไปด้วยความสุข ตลอดเวลา ได้เล่าถึงประสบการณ์การเดินทางเข้าออก เมืองหลวงพระบาง ตั้งแต่ ปี 2532 รวมเวลาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ครั้ง กล่าวถึงวิถีวัฒนธรรมการนุ่งผ้าขึ้นของคนลาว ไว้ ว่า

" สมัยก่อนที่ลุงมาเที่ยวที่หลวงพระบาง ลุงประทับใจกับวิถีชีวิตที่เรียบง่าย การแต่งกายที่คงเอกลักษณ์ ผู้หญิงจะนุ่งขึ้นยาวปิดเข่า นิยมตกแต่งชายผ้าขึ้น เรียกว่า ดิ้นขึ้น ผ้าที่ขึ้นจะมีสีน้ำเงิน ทางลงเป็นสีขาว สวมเสื้อแขนกระบอก เกลา่ผมมวยสูง ถ้าอายุมากจะเกลา่ผมมวยต่ำไว้ที่ท้ายทอย และมีผ้าเบี่ยงห่มเป็นสไบทับเสื้ออีกที ส่วนผู้ชายจะใส่กางเกงที่เรียกว่า ไช่ เป็นกางเกงยาวเหนือเข่าหรือเสมอเข่า สวมเสื้อคอกลม

ส่วนลายของผ้าขึ้น จะมีอยู่หลายลาย เช่น ลายน้ำไหล ลายขิด ลายมัดหมี่ ลายจก และลายหางกระลอก ซึ่งลวดลายทั้งหมดนี้ จะกล่าวในเรื่องที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม-ศาสนาหรือเกี่ยวกัยสุตว์เป็นส่วนใหญ่ "

ผู้หญิงลาวได้เห็นหรือเรียนรู้วิถีชีวิตของการนุ่งผ้าขึ้นมาตั้งแต่เด็ก ฉะนั้นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนลาวเมืองหลวงพระบาง จึงไม่มีวัฒนธรรมอื่นใด สามารถเข้ามาแทรกแซงคุณค่าของคนลาวที่นี่ได้ เรื่องราวและความหมายของผ้าขึ้น จึงเป็นสิ่งที่มีความหมายมากกว่าเป็นเพียงผ้านุ่งธรรมดา

ถ้าอยากยลวิถีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับการนุ่งผ้าขึ้นจะต้องมาที่เมืองหลวงลาว...

#####

มหัศจรรย์ภาษา : เอ็นหาน้อง ฮ้องหาพี่

ภัทรา มาน้อย

หากเคยมีคนกล่าวไว้ว่า “ดวงตาเป็นหน้าต่างของหัวใจ” คงไม่ผิดมากนัก แต่หากมีการสื่อสารที่มากกว่าการใช้สายตาเพื่อให้เข้าใจถึงความรู้สึกในใจลึกๆ คงไม่พ้นการใช้สัญลักษณ์ทางภาษาที่สามารถบ่งบอกถึงอารมณ์ของคู่สนทนาได้มากกว่าการมองด้วยตาเพียงอย่างเดียว

“พี่ลาว น้องไทย” เป็นคำพูดที่มักคุ้นหู คู่กันจนคุ้นตาถึงความสนิทแนบแน่นมาแต่ครั้งอดีต ในยุคที่มีการเคลื่อนย้ายกลุ่มคนหลากหลายเชื้อชาติ ทั้งไทใหญ่ ไทลื้อ ญวน เขมร และอีกหลายกลุ่มที่อพยพจากสิบสองปันนา ประเทศจีน ด้วยเหตุผลที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต ประชากรที่เพิ่มขึ้น การแย่งชิงทรัพยากร ความแร้นแค้นขัดสน คนไทยและคนลาวในอดีตยุคหนึ่งก็มีประวัติศาสตร์ที่ถูกบันทึกเพื่อเป็นเครื่องยืนยันถึงความสัมพันธ์ของพี่น้องสองฝั่งแม่น้ำโขง

ในยุคก่อนที่จะมีการแบ่งเขตการปกครองประเทศ มีการบันทึกเรื่องราวของเจ้าผู้ครองนครผ่านศิลาจารึก ความตอนหนึ่งได้กล่าวถึง **พระเจ้าไชยเชษฐา** เป็นเจ้าผู้ครองนครแห่ง 2 อาณาจักร ทั้ง **อาณาจักรล้านนา** (ปัจจุบันคือ 8 จังหวัดทางภาคเหนือของไทย ได้แก่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน) และ**อาณาจักรล้านช้าง** (ปัจจุบันคือ จังหวัดหลวงพระบาง และหมู่บ้านริมฝั่งแม่น้ำโขง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) เป็นการถวญร่นเพื่อหนีการขยายอิทธิพลทางการเมืองจากการถูกล้ำของพม่าในยุคที่บุเรงนองเข้ามาล่าอาณานิคมถึง **ล้านช้าง**

อดีตล้านนากับล้านช้างก็เปรียบเสมือนเป็นบ้านพี่เมืองน้องมาตั้งแต่การทำข้อตกลงร่วมกันของ **พระเจ้าอู่ทองและเจ้าฟ้ารุ่ง** ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี หลังจากหมดยุคของการเคลื่อนย้ายกลุ่มคน เกิดเป็นระบบของการปกครองประเทศให้เป็นสากล มีการแบ่งอาณาเขตของดินแดนให้ชัดเจน ช่วงนี้เองที่มีการเริ่มก่อตั้งบ้านเรือนตามฝั่งริมแม่น้ำโขง ที่ได้ชื่อว่าเป็นแม่น้ำสายชีวิตทั้งกินอยู่ อาบดื่ม รวมถึงเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ทั้งภาษาพูด การดำเนินชีวิต การบริโภคอาหาร และการแต่งกาย

หากเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปตามสายน้ำก็คงไม่แปลกนัก โดยเฉพาะภาษาที่ใช้ในการสื่อสารที่มีความหมายมากกว่าการบอกกล่าวแต่สามารถเป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็นมิตรสหายที่ไม่ใช่ศัตรูมาตั้งแต่อดีตกาล

การสื่อสารผ่านภาษาของคนไทยและคนลาวจึงไม่ใช่อุปสรรค หากแต่บางคำที่เอื้อนเอ่ยแม้จะไม่ค่อยคุ้นหูของคนไทยนักหรือบางคำอาจผิดเพี้ยนไปบ้างตามสำเนียงและการเปล่งเสียง ก็ไม่ใช่อุปสรรคที่ยากพอจะเข้าใจว่าความหมายที่ให้นั้นกำลังสื่อถึงอะไร พร้อมไมตรีที่หยิбыินผ่านดวงหน้า “**บางคนฟังได้ ปากบ่ได้**” เป็นความหมายที่ให้ไว้อย่างชัดเจนว่า ไม่ว่าคนไทย คนลาวจะสื่อสารกันอย่างไรก็สามารถเข้าใจในความหมายได้

.....

“สบาย-ดี” เป็นคำทักทายแรกของเด็กๆ ที่ลงเล่นน้ำอย่างสนุกสนานริมน้ำโขง บ้านหาดเตี๊ยะ แขวงอุดมชัย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว บ้านพักโฮมสเตย์ (Home Stay) ที่จัดไว้ให้กับนักท่องเที่ยวได้พักผ่อนและสัมผัสกับวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวบ้าน ท่าทางฉงนกับแขกต่างบ้านที่มาเยือนกลุ่มใหญ่ แต่ยังคงแอบยิ้ม เสียงหัวเราะคิกคัก และทักทายนักท่องเที่ยวไม่ขาดปาก

“ยินดีต้อนรับลูกหลานที่มาเที่ยวมาชมเตี๊ยะ” เสียงเอ่ยทักของ แม่ป้าจันทร์สุข ทะเว เจ้าของบ้านพัก พร้อมไหว้ปลุกๆ จนรับไหว้แทบไม่ทัน ป้าจันทร์สุขหาเก้าอี้มาให้นั่ง น้ำท่าถูกนำมาจัดให้เพียบพร้อมไม่ขาดตกบกพร่อง หัวคามีเสียงกระซิบให้เตรียมตัวเพราะทางหมู่บ้านจะมีพิธีบายศรีสู่ขวัญ

พิธีกรรมที่กล่าวถึงเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อให้เห็นถึงความห่วงใย ให้กำลังใจและขอพรต่อการเดินทางที่ยากลำบากของผู้มาเยือนหรือแขกต่างบ้าน ตอนหนึ่งของพิธีกรรมคือการสู่ขวัญและมัดข้อมือ พ่อลุง แม่ป้า ทั้งหลาย เสียงเซิ้งแซ่ ระงมไปทั่วบริเวณ พร้อมกับคำอวยชัยให้พร

“ไปรอด ฮอดไปเทงเต๋อน้องเต๋อ”

“ยุติมีแสง อย่าเจ็บอย่างเมื่อยเต๋อ” เป็นคำพูดที่เปล่งออกมาไม่ขาดปากตลอดของการทำพิธีบายศรีครั้งนี้ แม้บางคำยังไม่คุ้นนักแต่หากสัมผัสด้วยความรู้สึกก็จะเข้าใจในความหมายได้ไม่ยาก

“ขอบใจหลาย” เป็นคำพูดโต้ตอบที่ได้ยินจากการสนทนาติดปากตลอดเวลา ความหมายตรงตัวแต่ไม่แยกใช้เหมือนภาษาไทยที่มีทั้ง “ขอบคุณ” “ขอบใจ” ได้ทดลองใช้เมื่อแม่ป้าจันทร์สุข ยืนกระต๊อบข้าวเหนียวให้ใส่บาตรในตอนเช้า แม้ไม่คุ้นนัก ก็เห็นรอยยิ้มหวานอย่างสุขใจ

ก่อนลงเรือในเช้าวันนั้นคำทักทายตลอดทางก่อนกลับ โดยที่ชาวบ้านอาจฟังแปลกหูไปบ้าง

“ขอบคุณนะเจ้า”

“วันหลังจะมาแอ่วใหม่เน้อเจ้า” “จะปีกละเจ้า” คำพูดของนักท่องเที่ยวชาวเหนือที่รำลือก่อนกลับ

“ไปฮอดไปเทง เต๋อ” “ขอบใจหลายน้าอ้าย น้าเอื้อย” เป็นการบอกลาและอวยชัยของชาวบ้านก่อนสู่หลวงพระบาง รอยยิ้มยังแอบเบื่อนอยู่เต็มใบหน้ากับการส่งภาษาใจให้กันอย่างเข้าใจในความหมาย

.....

“ซื้อช้อยแน่ แชน แชน” เอื้อยเท สุขสวัสดิ์ แม่ค้าเสียงหวานขายแหยมคลุกในตลาดกลางคืนมาเกือบ 5 ปี ในหลวงพระบาง ร้องเรียกให้นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มคนไทย “ลองชิมเบ๊”

นักท่องเที่ยวชาวไทยหลายคนแอบยิ้มและเข้าไปสนทนาด้วยตามคำเชื้อเชิญ “แซบอีหลี” พร้อมได้แหยมคลุกติดไม้ติดมือกันคนละถุงเพราะความอร่อยที่ลองพิสูจน์

“ดีใจหลายที่ได้พบเจ้านะ”

“ขอบคุณเจ้า” เป็นการสนทนาตอบโต้ที่แตกต่างของภาษาและที่มา แต่สิ่งที่ได้คือความเข้าใจที่ไม่แตกต่างกัน

“ผ้าถุงราคาเท่าไรจะ”

“ชิ้นนี้ 75,000 กีบ เงินไทย 300 บาท งามหลาย ๆ งามหลายโพด ชื้อช้อยเน”

ความหมายของการสื่อสารเริ่มเข้าที่เข้าทาง

“ลดได้ไหม” ความเข้าใจของภาษาที่คุ้นชินมากขึ้น และความเคยชินกับการต่อรองทำให้บทสนทนาของแม่ค้าชาวลาวและลูกค้าชาวไทยขึ้น

“ชะเจ้าให้ 70,000 กีบเนาะ” การต่อรองราคาลิ้นสุดลงพร้อมกับความสุขของการได้สินค้าที่ถูกใจและการสื่อสารที่ถูกคอ

.....

“หลับสบายดีป? ” เป็นคำถามของ กิด น้อยดี แม่บ้านเกตเฮาส์เรือนมาลิดาในหลวงพระบาง เอ่ยทักนักท่องเที่ยวกลุ่มเดิมที่ท่าทางอ่อนล้าจากการเดินเที่ยวซื้อของที่ตลาดมืด

คำว่า “สบายดี” หากเป็นการทักทายความหมายคือ “สวัสดิ” แต่ถ้าเป็นประโยคคำถามตามความหมายที่ถูกถาม ก็จะหมายถึง นอนหลับสบายไหม

“สบายดีจะ” แม่บ้านได้แต่อมยิ้ม เพราะคงเข้าใจว่า “สวัสดิจะ”

.....

มหัศจรรย์ของภาษาที่เกิดขึ้นคงไม่ใช่เรื่องแปลกนักสำหรับพี่น้องชาวไทย-ลาว แม้หากจะมีบางประโยคที่ไม่เคยฟังหรือคุ้นหูเท่าไร แต่ในบางครั้งความหมายอาจไม่สำคัญเท่าความรู้สึกที่สัมผัสได้ การเดินทางของวัฒนธรรมความเชื่อมโยงความเป็น พี่ลาว-น้องไทย กับเรื่องราวของประวัติศาสตร์ในอดีตที่เกื้อกูลช่วยเหลือ ตอกย้ำความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นและสนิทใจ การต้อนรับขับสู้ อย่างญาติสนิทมิตรสหาย แม้มารจากต่างบ้านต่างเมือง แต่ความเป็นคนไทย น้องไทย ที่ใช้ภาษาที่แตกต่างเพียงวาทะที่เปล่งออกมากับสำเนียงที่แปลกหู ก็ไม่ได้ทำให้ความหมายหรือความเข้าใจผิดเพี้ยนไป

การ “ฟังได้ แต่ปากบ่ได้” ทำให้เกิดการสนทนาที่ลื่นไหล สะดวกใจ และมีแต่รอยยิ้ม แห่งมิตรภาพ

หน้าตาของหัวใจเป็นสายสัมพันธ์ผูกโยงให้ “พี่เอ็นหาน้อง” ให้ “น้องฮ้องหาพี่” ได้อย่างแนบสนิท ผ่านปฏิริยาการตอบรับเยี่ยงคนที่รู้จักกันมานานแสนนาน

#####

เหล่า : พิธีกรรมแห่งชีวิต

ปวีณา ราชสิทธิ์

....น้ำสีใส กลิ่นฉุน จากปลายกรวยดอกไม้ที่วนเวียนขีดเขียนบนฝ่ามือครั้งแล้วครั้งเล่า พร้อมเสียง อื้ออึงให้พรจากผู้เฒ่าผู้แก่ขณะที่กำลังก้มลงผูกसानสิญจน์ข้อมือให้แขกผู้เยือนและจบท้ายด้วยการเชื้อเชิญออกมาเดินรำที่ลานกลางหมู่บ้านอย่างสนุกสนาน พร้อมกับที่น้ำสีใส กลิ่นฉุนที่อยู่แก้วใบเล็กยังคงถูกส่งให้ทุกคน....

นี่นับเป็นการแสดงถึงไมตรีจิตทั้งของผู้ให้และผู้รับที่มาร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ ณ บ้านหาด เต๊ะแขวงอุดมไชย เมืองหลวงพระบาง

-1-

การดื่มเหล้านั้นถือเป็นวิถีปฏิบัติของผู้คนในแถบอุษาคเนย์มาช้านาน ดังปรากฏในตำนานการก่อกำเนิดพระพุทธศาสนา , ในความเชื่อของชาวเขมร และแม้แต่ในเรื่องเล่าของคนในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ “เหล่า” เป็นสิ่งสำคัญในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย และยังซึมลึกอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนมาช้านาน

ประเทศลาว เป็นอีกหนึ่งประเทศที่ผู้คนยังคงมีความเชื่อดั้งเดิม และมีเหล่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต นายสี อินทะวุฒิ คนขับเรือล่องน้ำโขง เล่าให้เราฟังว่า

“...คนลาวนิยมการดื่มเหล้าและการเชื้อถือในเรื่องของพิธีกรรมที่ต้องมีเหล่าเป็นส่วนประกอบสำคัญเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นงานมงคลหรืองานอวมงคล ในงานมงคลที่มีการดื่มเหล้ากันมาก คือ เทศกาลสงกรานต์ ในเมืองหลวงพระบางมีการฉลอง 1 อาทิตยเต็ม ส่วนในหมู่บ้านตามชนบทจะมีการดื่มฉลองกันยาวนานถึง 2 อาทิตย โดยมีการดื่มเหล้าทุกหลังคาเรือน จะมีการเดินเวียนชวบกัณฑ์ออกมาฉลองทุกหลังจนครบจึงมารวมกันที่ลานกลางหมู่บ้าน ถือเป็นการดื่มฉลองเพื่อความสนุกสนานและปัดเป่าสิ่งไม่ดีให้ทุกคนเริ่มต้นปีใหม่ด้วยสิ่งดีดี หรือแม้แต่งานอวมงคลอย่างงานศพ เหล้าก็เป็นเครื่องบูชาในพิธีกรรม และยังเป็นเครื่องดื่มให้แขกที่มาร่วมงานและคนในหมู่บ้านที่มาช่วยงาน

คนลาวเชื่อว่าคนที่ไปงานศพ เมื่อกลับบ้านไปแล้วจะมีอาการเจ็บป่วยไม่สบายเป็นเพราะมีขวัญอ่อน ดังนั้นคนที่ไปงานศพจึงต้องดื่มเหล้าเพื่อให้เกิดใจกล้าหาญ และอีกประการ คือ เจ้าภาพต้องการขอบคุณคนที่มาช่วยงานเพราะคนที่ดื่มเหล้าส่วนใหญ่คือกลุ่มคนที่ช่วยงานและอยู่เป็นเพื่อนบ้านศพตลอด....”

นอกจากนี้ยังมีงานพิธีกรรมอื่น ๆ อีกมากมายที่มีเหล่าเป็นหัวใจสำคัญของการประกอบพิธีกรรม แต่สิ่งที่คนลาวให้ความสำคัญกับเหล้านอกจากเรื่องของความเชื่อที่ว่า เหล้าเป็นน้ำบริสุทธิ์เพราะผ่านกระบวนการกลั่นกรองมากมายประกอบกับความเชื่อจากตำนานที่กล่าวถึงความศักดิ์สิทธิ์ของเหล้าซึ่งเป็น

เครื่องเช่นสรวงของเทพเจ้าแล้ว คนลาวยังมองว่าการดื่มเหล้าเป็นการกระชับความสัมพันธ์ของพี่น้องเครือญาติมิตรสหาย

สอดคล้องกับคำบอกเล่าของ นายสมหมาย คนขับรถแท็กซี่ในเมืองหลวงพระบางที่เล่าให้เราฟังว่า

“...เหล้าเป็นสิ่งสำคัญมากในงานต่าง ๆ หากใครไม่มีเหล้ามาเลี้ยงเพื่อนฝูงหรือแขกต่างบ้านเมื่อช่วงเทศกาล พี่น้องจะไปจัดเตรียมมาให้หรือแม้แต่ทุกวันนี้คนลาวยังนิยมดื่มเหล้าทุกเย็นหลังเลิกงาน โดยเฉพาะช่วงเงินเดือนกจะมีการชักชวนเลี้ยงเหล้าเพื่อนฝูงอยู่ไม่ขาด แต่ไม่ได้ดื่มจนเมามาทำการทำงานไม่ได้แต่ดื่มเพื่อให้เหล้าเป็นตัวกลางสร้างบรรยากาศการพูดคุยในหมู่เพื่อนฝูง....”

-2-

ขณะที่มุมมองความเชื่อของคนลาวต่อเรื่อง “เหล้า” ยังคงเหนียวแน่นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต มีผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งกำลังมาร่วมกันตีความหมายของการใช้เหล้าในวิถีปฏิบัติและลดบทบาทของการดื่มเหล้าของผู้คนในชุมชน โครงการวิจัย “การจัดระเบียบสังคมบ้านดงโดยการงดเหล้าในงานศพ” เมื่อปี พ.ศ. 2546 ทูลสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค ทีมวิจัยและสมาชิกในชุมชนบ้านดง ตำบลนาายาง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ได้ตระหนักถึงคุณค่าของการจัดงานศพที่แท้จริงมิใช่เพื่อฐานะทางสังคม จึงร่วมกันลดภาระค่าใช้จ่ายให้เจ้าภาพโดยการงดเหล้าในงานศพซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง อีกทั้งแขกที่มาร่วมงานแต่มานั่งดื่มเหล้าก็ดูไม่เหมาะสม เพราะงานศพเป็นงานที่แขกต้องมาร่วมแสดงความเสียใจ เป็นงานที่ไม่ได้เตรียม สิ่งไหนที่จะช่วยเจ้าภาพได้ก็น่าจะทำ

ด้วยความร่วมมือร่วมใจของคนบ้านดงผ่านกระบวนการเรียนรู้จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงทำให้เกิดการจัดระเบียบสังคมในเรื่องของพิธีกรรมงานศพใหม่ โดยเน้นการใช้เหล้าเพื่อการประกอบทางศาสนาพิธีเท่านั้น ส่วนอื่นที่ไม่ใช่นัยยะหรือคุณค่าที่แท้จริงก็ตัดทอนไป

-3-

ในมิติของความเชื่อวิถีปฏิบัติของแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกัน สุดท้ายแล้วชุมชนสามารถเป็นผู้เลือกที่จะปฏิบัติหรือปรับเปลี่ยนพิธีกรรมหรือความเชื่อเหล่านั้นเอง ไม่ว่าจะเป็นชุมชนบ้านดง ตำบลนาายาง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ประเทศไทย หรือชุมชนบ้านหาดเตี๊ยะ แขวงอุดมไชย เมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว ล้วนมีวิถีคิดความเชื่อต่อ “เหล้า” ที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนที่คล้ายคลึงในบางมุมมอง

จังหวะก้าวของบ้านดง ประเทศไทย อาจได้รับวิถีคิดจากภายนอกเร็วกว่าบ้านหาดเตี๊ยะ ประเทศลาว ซึ่งยังคงเชื่อมั่นว่า “เหล้า” เป็นทั้งจิตวิญญาณและเป็นสิ่งที่เชื่อมร้อยผู้คนในชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม ชุมชนที่กำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านของกระแสภายนอกซึ่งชุมชนอาจจะมีวิธีการในการตั้งรับและเลือกที่จะปฏิบัติให้เหมาะสมกับวิถีของชุมชนนั้น ๆ

"เหล่า" อาจไม่ได้มีนัยยะทั้งในด้านของความเชื่อตามตำนานหรือตามวิถีปฏิบัติของผู้คน นอกเสียจากการเป็นเพียงเครื่องตีมนิดหนึ่งที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ตีเอง

ถึงเวลานั้นคงต้องมาตีความ "เหล่า" ทั้งในความหมายของการใช้ในงานพิธีกรรมแห่งชีวิต ซึ่งหมายถึงพิธีกรรมตั้งแต่เกิดจนตายของมนุษย์ และในวิถีปฏิบัติว่าแท้จริงแล้วคุณค่าหรือนัยยะที่แท้จริงคืออะไร?

ล้อมกรอบ -1- ตำนานเกี่ยวกับเหล่า

เรื่องเหล่าปรากฏอยู่ในตำนานการก่อกำเนิดพระพุทธศาสนา เล่ากันว่า มีนายพรานเข้าไปล่าสัตว์ในป่า เห็นสัตว์ตัวหนึ่งกำลังกินน้ำในโพรงไม้ ซึ่งมีผลไม้มากมายทับถมอยู่ในน้ำซึ่งอยู่ในโพรงไม้ เมื่อกินแล้วสัตว์ตัวนั้นมีอาการที่ผิดปกติไปจึงลองเข้าไปตีมดูบ้าง จึงมีกิริยาที่เปลี่ยนไปเช่นกัน

ในความเชื่อของชาวเขมร ซึ่งเชื่อว่า เหล่าเป็นเครื่องเซ่นสรวงบูชาเทพเจ้า เพราะคำว่า สุรา หมายถึง เทพเจ้าผู้กล้า

ในตำนานของอำเภอเชียงดาว เล่าว่า ต้นมะพร้าวต้นหนึ่งถูกฟ้าผ่าหักโคนลงมา มีไฟไหม้อยู่ตรงโคนต้น ชาวบ้านเอาน้ำมาลาดก็ไม่ดับ พอเอาเหล้ามาลาดไฟก็ดับลง คนจึงเชื่อว่าเหล่าเป็นสิ่งที่พิเศษเป็นน้ำบริสุทธิ์

สาขาน้ำไม่นิ่งของคนฝั่งของ

นุชนาถ วงษา

ความแนบนิ่งของสายน้ำของ ยังมีหลายชีวิตยังคงเคลื่อนไหวอยู่อย่างกลมกลืนท่ามกลางความสวยงามทางธรรมชาติ เปรียบประหนึ่งดังจากละครที่มีภูเขาและต้นไม้เป็นฉากใหญ่มองไปไกลตาไม่มีที่สิ้นสุด ตัวละครเดินเรื่องด้วยคนริมฝั่งของทั้งสองฝากฝั่ง ต่างแสดงด้วยความเป็นธรรมชาติอย่างแท้จริงที่ถือปฏิบัติเป็นวิถี ตั้งแต่รุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย ฟู....ลูกหลาน โดยมีสายน้ำของเป็นพระเอกหล่อเลี้ยงชีวิต

- 1 -

คุณลุงบุญสี อินทะวุฒิ คนขับเรือในสายน้ำของ ใช้ชีวิตในการเดินเรือมาประมาณ 23 ปี ตอนนี้ คุณลุงอายุก็จะปาเข้าไป 42 ปีแล้ว ลุงบุญสียึดอาชีพขับเรือตามความคุ้นเคยและความชอบส่วนตัว พร้อมทั้งโอกาสที่เอื้ออำนวยให้มีโอกาสติดตามพ่อบังเกิดเกล้าขับเรือจึงทำให้ลุงบุญสีได้ยึดอาชีพขับเรือมาจนบัดนี้

ลุงบุญสีกล่าวว่า “เมื่อก่อนเขาไม่มีเรือใช้กันหรอก”

เรือที่ลุ่มบุญดีเคยเห็นเมื่อตอนเด็กเป็นเรือลำเล็ก ที่เขาเรียกกันว่า “เรือโม๊ะ” เขาใช้สำหรับโม๊ะไม้กัน(ซ่อนไม้) แล้วเอาผ้าทอ ข้าว หมู ไก่ และพืชผลทางการเกษตรต่าง ๆ บังหน้าไว้เพื่อขนไปขายที่หลวงพระบาง ใช้เวลาเดินทางไปกลับก็ราว ๆ 30 วัน

ลุงบุญสียังพูดต่ออีกว่า “คนแถวนี้เขากินอยู่กับธรรมชาติ”

สมัยก่อนจะมีต้นไม้ขนาดใหญ่ขนาดก็ต้นไม้ใหญ่มากหลายคนโอบยังไม่ถึง ร่มไปถึงฝูงนกกาที่อาศัยอยู่ตามสายน้ำของ ลุงสีเล่าว่า “ขณะที่เล่นเรือฝูงนกกา ก็จะบินไปบินมาเต็มไปหมด” คำบอกเล่าทำให้รู้ว่่านกกา มีจำนวนเยอะมาก “มันเสียงดังไปหมดแทบจะไม่ได้ยินเสียงเครื่องจักรของเรือเลย” ลุงสีกล่าว

อาชีพของคนฝั่งของในอดีตก็จะมีการปลูกข้าว หนากเตื่อ หนากว่า ข้าวโพด เพื่อการบริโภคแบบพอกินเท่านั้น แต่ถ้าเหลือก็จะขายบ้างหรือแบ่งปันกันไป นอกจากการปลูกพืชผักแล้ว อาชีพที่สำคัญของฝั่งของอีกหนึ่งอาชีพที่สำคัญคือการร่อนทอง

ในสมัยอดีตการร่อนทองของคนเผ่าคนแก่มิได้ร่อนทองมาเพื่อขายยังชีพแต่จะร่อนทองมาเพื่อเก็บไว้ ถ้ามีมากก็จะนำไปทำบุญที่วัดโดยการนำไปติดองค์พระพุทธรเจ้าถือว่าเป็นการทำบุญอีกแบบหนึ่งของคนฝั่งของในอดีต

อีกหนึ่งอาชีพที่เคลื่อนไหวด้วยสายเลือดของคนฝั่งของก็คือการหาปลา คนในอดีตจะหาปลาใน
สายน้ำของมาเพื่อยังชีพโดยเครื่องมืออุปกรณ์ได้ แห ช้อน โด้ง มอง การได้มาของอุปกรณ์เหล่านี้ไม่
เหมือนปัจจุบัน

อดีตการทำอุปกรณ์เหล่านี้จะทำมาจากเชือกป่าน ซึ่งเชือกป่านได้มาจากต้นป่านอีกที จะนำเชือก
ป่านมาทุบให้แตกเป็นเส้น ๆ แล้วตากแห้ง จากนั้นนำมาทอเป็นเส้นใหญ่ขึ้น แล้วสานเป็นอุปกรณ์ในการหา
ปลาดังกล่าวด้วยรูปร่างและวัตถุประสงค์การใช้งานที่ต่างกัน

- 2 -

ลุงด้อย หรือคุณลุงทองคราม ทองขาว หนึ่งในคณะทำงานเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
วัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง - ล้านนา อายุอานามลุงด้อยก็ 50 ปี ได้มาให้ความรู้ด้านวิชาในสถานการณ์
ปัจจุบันและประวัติศาสตร์ ๗ ของน้ำของ ดังนี้

สายน้ำของเป็นเรื่องสายน้ำของคนในประเทศลาวแต่คนไทยเรียกว่า น้ำโขง ความยาวของน้ำของ
4,909 กม. จุดเริ่มต้นของสายน้ำของเริ่มต้นจากทิวเขาลาดยาวไปถึงเวียดนาม

สายน้ำของไหลผ่าน 6 ประเทศ ได้แก่ พม่า ลาว ไทย จีน กัมพูชา เวียดนาม โดยจะมีชื่อเรียกที่
แตกต่างกันออกไปตามประเทศต่าง ๆ

ในอดีตน้ำของจะขึ้นลงปีละ 2 ครั้ง ได้แก่ช่วงฤดูร้อนเดือนมีนาคมและเมษายน อีกช่วงหนึ่งได้แก่
ช่วงน้ำหลากหรือฤดูฝนนั่นเอง แต่ปัจจุบันน้ำของขึ้นลง 3 วัน ต่อครั้ง ทำให้มีผลกระทบต่อทรัพยากรที่อยู่ใน
น้ำอันได้แก่ไกด์และปลา การขึ้นลงเร็วกว่าปกติของน้ำจะทำให้ไกด์พืชน้ำอาหารหลักอันโอชาของคนฝั่ง
ของตาย และยังทำให้ปลาวางไข่ไม่ถูกต้องและไม่ตรงตามฤดูกาลจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิตของ
คนฝั่งของปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป

ในด้านของทรัพยากรทางบกอันได้แก่ต้นไม้ก็ถูกทำลายมากขึ้น ภูเขาทั้งลูกถูกลูกกลมด้วยฝีมือ
ของคนฝั่งของ การทำไร่เลื่อนลอยเพื่อหาอาหารยังชีพและส่งออกไปยังประเทศเพื่อนบ้าน อันได้แก่ ไทย
พม่า เป็นต้น โดยลืมนองดูผลกระทบที่ค่อย ๆ ตามจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ในด้านของทรัพยากรทางน้ำเริ่มจะมีสารพิษปนอยู่มากขึ้น สาเหตุหลักมาจาก การใช้สาร
เคมีในการเพาะปลูก การใช้ไฟฟ้าช็อตปลาในน้ำ การระเบิดปลา นอกจากน้ำจะมีสารเคมีปนเปื้อนแล้ว
ก็ยังเกิดเหตุการณ์การสูญพันธุ์ของปลาบางชนิดด้วย

- 3 -

เสียงน้ำกระทบลำเรือกระเด็นเป็นสายน้ำเล็ก ๆ ปะทะใบหน้าทำให้เรารู้สึกสดชื่น แม้ว่าลำแสง
ของแสงแดดจะเจือจางเหลือเกิน ก็ยังทำให้รู้สึกสดชื่นได้ด้วยความรู้สึก

เรือแผ่นผ่านสองฝั่งของด้วยความรู้สึกตื่นเต้นของผู้คนภายในเรือ

ต่างลอบมองชายฝั่งมองเด็ก ๆ ตัวเล็กมากมาย วิ่งตามเรือพร้อมโบกมือบาย..บาย.. และยิ้ม แม้
ไม่ได้ถ่ายทอดเสียงออกมาให้เห็นแต่ใบหน้าและท่าที เราก็รู้สึกได้ด้วยใจว่าเขายินดีต้อนรับเราสู่บ้านของ
พวกเขาเอง

บางสิ่งที่ไม่คุ้นจากที่บ้าน แต่ที่นี่มีปรากฏนั่นก็คือ ค.ควาย นั่นเอง บ้านเราไม่ควายหลงเหลือไว้
ตอบลูกหลานแล้วว่าหน้าตาเป็นอย่างไร แต่ที่นี่ยังเต็มไปด้วย ค.ควายที่คนไทยมีแต่ตัวอักษรหนึ่ง แต่อักษร
ที่ดั้นได้ถูกลืมไปหมดแล้ว

วิถีชีวิตที่แปลกตา การใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางอย่างคุ้นชินของผู้คนที่นี่ การเลี้ยงเด็ก
ด้วยการให้เด็กรับผิดชอบตัวเอง การบริโภคอาหารที่มาจากธรรมชาติที่ได้ใกล้ชิดว่าเป็นสิ่งบ่งบอกถึง
ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่นี่

แม้จะเป็นการมาเยือนครั้งแรก.....ใช่ครั้งสุดท้าย..... ความรู้สึกที่ได้จากธรรมชาติเป็นผู้มอบ
ให้และมนุษย์ตั้งใจกระทำ ล้วนแต่เป็นความรู้สึกที่เต็มใจและยิ่งคุณค่านัก

แม้ใครได้มาเยือนน้ำของเพียงครั้ง จะรับรู้ถึงการสัมผัสถึงความรู้สึกทางใจของน้ำสายน้ำที่ไม่เคย
นิ่งไม่เคยหลับใหลของสายน้ำของ แห่งลาว.....

#####

เชื่อนมาละไว้ย... แก่งไปละวา

ศุภณัฐ มาเมือง

สุราสายเลือดไทย นามแม่โขง ถือว่าเป็นที่นิยมในหมู่นักดื่มทั้งหลายมาอย่างยาวนาน บ้างติดใจในรสชาติ บ้างชอบเพราะราคาไม่แพง แถมช่วงปีใหม่แม่โขงยังแจกปฏิทินแนวปลุกใจเสือป่า ด้วยภาพเหล่านางแบบที่นุ่งน้อยห่มน้อย เป็นของกำนัลแก่ลูกค้าเป็นประจำ ด้วยเหตุนี้บรรดาหนุ่มน้อยใหญ่ตั้งแต่วัยแตกพานยันรุ่นคุณปู่ จึงนิยมชมชอบในสุราแม่โขงกันถ้วนหน้า

แม่โขงนั้น นอกจากจะเป็นชื่อเรียกขานของสุราแล้ว ยังเป็นคำเรียกแม่น้ำสายสำคัญสายหนึ่ง ซึ่งก็คือ แม่น้ำโขง แม่น้ำนานาชาติที่ไหลผ่านหลายประเทศ หล่อเลี้ยงคนเป็นร้อยล้านคน และแม่น้ำโขงนี้เองที่นำพาเราเหล่าทีมงาน JSN ภาคเหนือ ไปเยือนดินแดนเพื่อนบ้านอย่างเมืองหลวงพระบาง แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ระหว่างการเดินทาง ได้เกิดวงเสวนาที่ไม่ต้องมีสุราแม่โขงมากระตุ้นการพูดคุย แค่เพื่อนร่วมเดินทางที่มาจากหลากหลายที่ทาง ก็พาให้การเสวนาสนุก ครึกครื้นกันไม่เบา

เมื่ออยู่กลางแม่น้ำก็ไม่พ้นที่จะคุยเรื่องนี้ เมื่อไม่มีสุราแม่โขงให้ดื่ม ก็นั่งคุยเรื่องแม่น้ำโขงแทนแล้วกัน

.....

ปัจจุบัน แม่น้ำโขงไหลผ่าน 6 ประเทศ อันได้แก่ จีน ลาว พม่า ไทย กัมพูชา และเวียดนาม เป็นแม่น้ำที่มีแหล่งกำเนิดมาจากการละลายของหิมะจากเทือกเขาหิมาลัยในทิเบต ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดเดียวกันกับแม่น้ำสายสำคัญๆ อย่างเช่น แม่น้ำแยงซีเกียงและแม่น้ำสาละวิน

คุณทองคร้าม ทองขาว หรือเรียกสั้นๆว่าลุงต๋อย ผู้มากประสบการณ์วัย 54 ปี ที่ปรึกษาของกลุ่มรักษ์เชียงของ ซึ่งเป็นกลุ่มคนทำงานที่เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและชาติพันธุ์ บริเวณแม่น้ำโขงที่ไหลผ่านทางตอนเหนือของประเทศไทย ได้เล่าให้ฟังว่า แม่น้ำทั้ง 3 สายนี้ (แม่น้ำโขง, แม่น้ำแยงซีเกียง, แม่น้ำสาละวิน) เป็นจุดดั่งแม่น้ำพี่น้องกันก็ว่าได้ โดยที่แม่น้ำโขงจะไหลตรงกลางระหว่างแม่น้ำสาละวินที่ไหลทางด้านซ้าย และแม่น้ำแยงซีเกียงที่ไหลทางด้านขวา

ลุงต๋วยยังเล่าอีกว่าตอนเหนือของแม่น้ำทั้ง 3 สายนี้ จะไหลขนานกัน จนมีอยู่จุดหนึ่งที่แม่น้ำทั้ง 3 สาย ไหลขนานกันโดยมีระยะห่างไม่เกิน 50 กิโลเมตร ซึ่งเรียกจุดนี้ว่า เลือกระโดด หมายความว่า แม่น้ำทั้ง 3 สายนั้นไหลขนานใกล้กันมาก จนเสือสามารถกระโดดข้ามไปได้

จุดที่เรียกว่า เลือกระโดดนี้เองที่องค์การยูเนสโกยกขึ้นเป็นมรดกโลก นอกจากที่แม่น้ำโขงยังเป็นที่สุดของโลกอีกหลายอย่าง อาทิ ทางกายภาพ เป็นแม่น้ำที่ยาวเป็นอันดับสิบของโลก ด้วยระยะทาง 4,909 กิโลเมตร ส่วนทางชีวภาพ พบปลาชีวแคระ ซึ่งเป็นปลาที่มีขนาดเล็กเป็นอันดับ 3 ของโลก อีกทั้งยังมีปลาหนังน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในโลก ซึ่งก็คือปลาบึก ชื่อที่คุ้นหูคนไทยเป็นอย่างดี

“แม่น้ำโขงนั้นจะมีอุณหภูมิต่ำเย็น เพราะมาจากหิมะที่ละลาย ลงได้ตกลงไปในน้ำเยอะ โอกาสตายมีสูง” ลุงต๋วยพูดอย่างออกรส ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า น้ำที่เย็นนั้นจะทำให้ผู้ที่ตกลงไปเป็นตะคริว ไม่สามารถว่ายน้ำได้ หรือถ้าถูกระแสน้ำพัดพาไปโดนโขดหินก็คงยากที่จะรอดเช่นกัน เพราะกระแสน้ำที่เชี่ยวบวกกับโขดหินขนาดใหญ่ มีหรือที่ร่างกายอันบอบบางของมนุษย์จะทนได้

โขดหินที่มีอยู่มากในแม่น้ำโขงนี้เอง เป็นระบบนิเวศที่ธรรมชาติสรรสร้างขึ้นมา เพราะโขดหินที่เราเห็นอยู่ผิวน้ำ แท้ที่จริงเป็นผาหินขนาดใหญ่ซ่อนตัวอยู่ใต้ผิวน้ำ และปลาที่อาศัยอยู่ตามซอกของโขดหินเหล่านี้ แทบไม่จำเป็นที่จะต้องขึ้นมาหายใจบนผิวน้ำ เพราะกระแสน้ำที่ไหลกระทบกับซอกหินนั้นทำให้เกิดออกซิเจนขึ้น ทำให้ปลาได้อาศัยหายใจ “ผาหินเหล่านี้ก็เปรียบเสมือนแมนชั่นของปลาทั้งหลายนั่นแหละ” ลุงต๋วยเล่าอย่างติดตลก

จำนวนพันธุ์ปลาในแม่น้ำโขงคงมีไม่น้อยกว่าร้อยสายพันธุ์ อาหารที่ถือว่าสำคัญต่อปลาเหล่านี้ ก็คือ “ไถ” สาหร่ายน้ำจืดชนิดหนึ่ง ที่มีอยู่มากในลำน้ำโขงและก็เป็นทั้งอาหารและพืชเศรษฐกิจสำหรับมนุษย์เช่นกัน เพราะไถนั้น นอกจากจะนำไปประกอบอาหารแล้ว ยังมีราคาสูงพอสมควร นอกจากนี้ยังมีอาหารที่สำคัญชนิดหนึ่งของปลา โดยเฉพาะปลาบึก ซึ่งก็คือฟองน้ำที่จับตัวกันบริเวณผิวน้ำ ซึ่งภาษาพื้นบ้านทางภาคเหนือของไทยเรียกว่า “ปลวก” ทำให้สังเกตได้ว่า บริเวณที่มีฟองน้ำลอยอยู่จำนวนมาก บริเวณจะชุกชุมไปด้วยเหล่าปลาน้อยใหญ่จำนวนมาก

.....

ลุงต๋วยให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำโขงแก่พวกเราอีกหลายอย่าง ซึ่งเท่าที่ฟังดู มีปัญหาที่สำคัญๆ 2 อย่าง คือการสร้างเขื่อนและการระเบิดแก่ง

ปัญหาจากการสร้างเขื่อนนั้นถือว่าเป็นปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในแม่น้ำโขง เพราะตอนนี้ทางการจีนได้ทำการสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงที่ไหลผ่านประเทศตัวเองไปแล้วจำนวน 2 แห่ง จากแผนการสร้างเขื่อนทั้งหมด 15 แห่ง

ปัญหาที่เห็นได้ชัดก็คือระดับของน้ำโขงนั้นขึ้นลงไม่สม่ำเสมอ ทำให้ปลาเกิดการปรับตัวที่ผิดปกติ เช่น การวางไข่ โดยปกติปลาจะรับรู้ถึงฤดูกาลได้จากการขึ้นลงของระดับน้ำ ในเมื่อระดับน้ำขึ้นลงไม่สม่ำเสมอการวางไข่ของปลาก็จะวางผิดปกติ

หรือปัญหาการระเบิดแก่งและไซดหินขนาดใหญ่ เพื่อให้เรือสินค้าขนาดใหญ่เดินเรือผ่านไปได้ ซึ่งจุดนี้เอง ได้ส่งผลกระทบอย่างมากมายต่อระบบนิเวศของแม่น้ำโขง เพราะเมื่อมีการระเบิดแก่ง แรงระเบิดจะทำให้ปลาน้อยใหญ่ต้องล้มตายเป็นจำนวนมาก ส่วนปลาที่รอดตายไปได้ก็อาจจะเป็นหมันไปตลอดชีวิต จนนำไปสู่การสูญพันธุ์ของปลาบางชนิดในแม่น้ำโขง

ผลจากการระเบิดแก่งยังทำให้ปลาไร้ที่อยู่อาศัย ปลาบางชนิดที่อาศัยอยู่ตามผาหินใต้น้ำ เกิดการปรับตัวไม่ทัน ทำให้วิถีชีวิตของปลาย่อมต้องเปลี่ยนไป

“เคยถามชาวบ้านแถวๆ ที่มีการระเบิดแก่ง เขาบอกว่า เสียงระเบิดดังมากๆ น้ำนี้พุ่งสูงเป็นสิบๆ เมตร คิดดูสิว่าแรงระเบิดมีอำนาจแค่ไหน” ลุงตุ้ยยังบอกกล่าวด้วยน้ำเสียงอย่างออกรสเช่นเดิม

นอกจากปัญหาทั้ง 2 อย่างดังที่กล่าวไว้แล้วนั้น ยังมีปัญหาอื่นๆ อีกหลายอย่างที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในแม่น้ำโขง เช่น การระเบิดปลา การซื้อตปลา สารเคมีจากการเกษตร เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมาจากน้ำมือมนุษย์เป็นผู้กระทำแทบทั้งสิ้น

ลุงตุ้ยยังให้ข้อมูลแก่พวกเราอีกว่า ปลาที่รอดจากการระเบิดมาได้นอกจากจะเป็นหมันแล้ว สรีระทางกายภาพก็เปลี่ยนไปด้วย และปลาบางชนิดที่ไม่มีถุงลม เช่น ปลาแค้หรือปลาคัง เมื่อโดนแรงระเบิดก็จะตายโดยที่ไม่ลอยขึ้นมาเหมือนเช่นปลาอื่นๆ ในทันที แต่จะใช้เวลาอีกหลายวันกว่าจะลอยขึ้นมา

ปัญหาสารเคมีก็ส่งผลกระทบอย่างมาก เพราะแม่น้ำโขงนั้น ผู้คนที่อาศัยอยู่ตามริมฝั่งน้ำจะรับเอาสารเคมีเข้าไปในร่างกายด้วย เพราะเขาต้องใช้อาบหรืออาจจะบริโภคด้วยก็ได้ อีกอย่างหนึ่งถ้าปลาได้รับ

สารเคมีเข้าไป พอมนุษย์จับปลาไปกินก็ทำให้ได้รับสารเคมีไปด้วย เพราะสารเคมีบางอย่างสะสมอยู่ในตัวปลานั้นเอง

.....

กลุ่มรักษ์เชียงของได้พยายาม ต่อสู้ ผลักดัน ให้เกิดการอนุรักษ์และเกิดการจัดการ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มแม่น้ำโขงอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยข้อมูลทางงานวิจัย (งานวิจัยชาวบ้าน) โดยให้ชาวบ้านมาร่วมกันทำวิจัย ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม

ลุงตุ้ยเล่ากระบวนการทำงานให้พวกเราว่า ได้ให้ชาวบ้านร่วมทำงานที่ตรงกับวิถีชีวิตของเขา เช่น ชาวประมงก็ให้ช่วยเก็บข้อมูลเรื่องปลา คนหาไถก็เก็บข้อมูลเรื่องไถ เป็นต้น ข้อมูลที่ได้ทางกลุ่มก็นำมาประมวลตรวจสอบความถูกต้อง และนำเสนอต่อกรมการกิจการของรัฐบาล ฝ่ายต่างประเทศเพื่อดำเนินการ ต่อ ในการหยุดยั้งปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของแม่น้ำโขง และต้องเป็นสิ่งที่ดำเนินการแล้วสามารถเป็นไปได้

ผลงานที่เห็นชัดก็คือ การที่สามารถหยุดยั้งการระเบิดแก่งของทางการจีนให้หยุดอยู่ที่ชายแดนพม่า-ลาวเหนือบริเวณสามเหลี่ยมทองคำขึ้นไป นับว่าประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ เพราะแผนการแต่แรกของจีนนั้นจะระเบิดแก่งตั้งแต่ 12 บันนาในประเทศจีน มาจนถึงหลวงพระบางประเทศลาว

การดำเนินงานของกลุ่มรักษ์เชียงของ โดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านและภาคีเครือข่าย ทำให้สามารถหยุดโครงการระเบิดแก่งได้ ทำให้ระบบนิเวศยังคงอยู่ แต่ก็ยังมีปัญหาอีกหลายอย่างที่กลุ่มไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากติดขัดหลายอย่าง

“แต่ที่จะทำต่อไปก็คือ จะเรียกร้องค่าเสียหายจากองค์กรระหว่างประเทศ” ลุงตุ้ยพูดด้วยน้ำเสียงจริงจัง พร้อมให้ข้อมูลเสริมว่า ถ้าเกิดการสร้างเขื่อนของทางการจีนส่งผลกระทบต่อชาวบ้านลุ่มน้ำโขง จนไม่สามารถประกอบอาชีพตามวิถีชีวิตได้ ก็จะทำให้การสำรวจว่าในช่วงที่ยังไม่มีเขื่อน ชาวบ้านสามารถนำไถนำปลา ที่หาได้ ไปขายได้เงินเท่าไร มีรายได้มากน้อยแค่ไหน แล้วพอมีเขื่อนขึ้นมา ได้ส่งผลกระทบที่ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ลดลงจากการหาไถ หรือปลา อย่างไร

.....

แม่น้ำโขงยังจะไหลอย่างสมดุลต่อระบบนิเวศและห่วงโซ่อาหารไปได้อีกนานแค่ไหน คงยังไม่มีใครให้คำตอบได้อย่างแน่ชัด แต่สิ่งที่ทำได้ คือช่วยกันดูแลและรักษา ซึ่งต้องทำอย่างจริงจัง ถ้าเพียงแค่ “ดู” หรือ “แล” คงจะไม่เกิดประโยชน์อันใด

ครั้งหนึ่งเมืองไทยมีสุราแม่โขงที่เป็นยอดนิยมในหมู่นักดื่ม และมีแม่น้ำโขงที่ไหลหล่อเลี้ยงคนส่วนหนึ่งของประเทศ แต่วันนี้สุราแม่โขงยังมีขายอยู่ตามท้องตลาดทั่วไป แต่ก็มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับสุรายี่ห้ออื่นๆ อีกทั้งก็ไม่ค่อยมีปฏิทินแนวปลุกเสื่อป่าแจกเหมือนแต่ก่อน ทำให้ความนิยมในตัวสุราแม่โขงก็ลดน้อยไปตามกาลเวลา แถมยังมีสุรายี่ห้ออื่นเข้ามาตีตลาด แต่ก็ยังมีคนอีกจำนวนไม่น้อยที่ยังคงความนิยมในตัวสุรายี่ห้ออย่างไม่เสื่อมคลาย

เชกเช่นเดียวกัน แม่น้ำโขงยังคงไหล แต่มีหลายสิ่งหลายอย่างที่จะหายไป แต่ถึงอย่างไร กลุ่มคนที่ต้องพึ่งพิงแม่น้ำโขงก็ยังคงอยู่และคอยปกป้องแม่น้ำโขงให้คงสภาพเดิม

เพียงแต่ไม่อยากให้แม่น้ำโขงมีเพียงแค่คนไม่กี่กลุ่มที่ร่วมกันอนุรักษ์ และเห็นความสำคัญ เหมือนสุราแม่โขงในปัจจุบัน เพราะถึงอย่างไร แม่น้ำสายนี้ก็มีความสำคัญทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อคนทั้งประเทศ

แม่น้ำแห่งชีวิต : แม่น้ำโขง

ศิริขวัญ อุทา

แม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำสายสำคัญสายหนึ่งของชาวเอเชีย เป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงประชากรประเทศต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บนสองฟากฝั่ง รวม ๖ ประเทศ ได้แก่ จีนพม่า ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ถือได้ว่าแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำนานาชาติ หรือแม่น้ำสายสัมพันธ์เลยก็ว่าได้ มีความยาวถึง ๔,๙๐๙ กิโลเมตร นับว่าเป็นแม่น้ำที่มีความยาวเป็นอันดับที่ ๑๐ ของโลก

แม่น้ำโขงมีชื่อเรียกหลายชื่อตามพื้นที่ที่แม่น้ำไหลผ่าน ตอนต้นแม่น้ำบริเวณทิเบต เรียกว่า ต้าจู ครั้งไหลผ่านจีน เรียกว่า ลานซ้าง หรือหลานซ้าง ส่วนชาวไทยแถบภาคกลาง เรียกว่า น้ำโขง แต่ชาวไทยล้านนาและชาวลาวจะเรียกว่า น้ำของ ไหลผ่านกัมพูชา เรียกว่า กอเลคม และไหลผ่านประเทศเวียดนาม ถูกเรียกว่า แม่น้ำเทียนเกียง หรือแม่น้ำจากสวรรค์ เพราะไหลมาจากทิวเขาหิมาลัยซึ่งสูงเทียมเมฆเสมอเหมือนสวรรค์ชั้นฟ้า ก่อนออกสู่ทะเลจีนใต้ได้แยกออกเป็น ๙ สาย ฉะนั้นบริเวณปากแม่น้ำโขง จึงถูกเรียกว่า แม่น้ำเก้าคลอง หรือแม่น้ำเก้ามังกร

.....

คุณทองคร้าม ทองขาว ที่ปรึกษากลุ่มรักเสียงของ ชายวัย ๕๔ ปี หรือที่ใคร ๆ มักเรียกว่า ลุงตุ้ย ผู้ซึ่งเกิดจากริมแม่น้ำ ในจังหวัดศรีสะเกษ จึงทำให้ลุงตุ้ยชื่นชอบและรักในธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะน้ำ ลุงตุ้ย เล่าว่า แม่น้ำโขงเป็นแหล่งที่มีปลาหนังขนาดยักษ์ที่ติดอันดับ ๔ ของโลก นั่นก็คือ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของปลาบึก

ลุงตุ้ยตั้งคำถามด้วยหน้าตาขี้มยิ้ม ว่า ใครรู้บ้างว่าปลาบึกนั้นเป็นปลา ๒ ชนิดใน ๑ ชนิด เมื่อได้ยินคำถามแต่ละคนทำหน้าง เอ..ปลา ๒ ชนิดใน ๑ ชนิดเป็นอย่างไร ลุงตุ้ยเลยเล่าต่อว่า ปลาบึกนั้นตอนเล็กกินปลาเล็ก ๆ เป็นอาหาร สังเกตได้จากฟันปลา แต่พอโตขึ้นกินตะไคร่น้ำแทน ซึ่งในน้ำโขงนั้นมีแหล่งอาหารที่สำคัญ เช่น ฟองน้ำ หรือชาวบ้านทางเหนือเรียกว่า ปลวก เกิดจากการน้ำกระทบโขดหินหมุนตีเป็นฟองน้ำขึ้น ไหลลอยตามผิวน้ำ ถือได้ว่าเป็นอาหารชั้นยอดของปลา

โก พี่น้ำอีกชนิดหนึ่ง สื่อได้ถึงความสมบูรณ์ของน้ำโขง นอกจากจะเป็นอาหารของปลาแล้ว คนเรานำมาทำเป็นอาหาร อีกทั้งยังเป็นพืชที่สร้างรายได้ให้กับคนลุ่มน้ำ เมื่อล่องเรือตามลำน้ำโขงจะเห็นชาวบ้านลงมาเก็บโกตลอดลำน้ำ จนไม่กล้าที่จะคิดเลย หากแม่น้ำโขงเปลี่ยนแปลงไปจะทำให้วิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำเปลี่ยนแปลงไปแค่ไหน...

.....

นอกจากนี้ แม่น้ำโขง ถือได้ว่าเป็นแม่น้ำที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ วัดได้จากปลาชีวแควะที่อาศัยอยู่ในน้ำโขง บริเวณตอนบนเหนือยูนาน ซึ่งเป็นจุดที่แม่น้ำสำคัญ ๓ สาย คือ แม่น้ำแยงซีเกียง แม่น้ำโขง และแม่น้ำสาละวิน ไหลขนานกันโดยมีระยะห่างกันไม่เกิน ๕๐ เมตร ทำให้องค์การยูเนสโกได้บันทึกช่วงนี้เป็นอันดับ ๓ ของโลก ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ จุดนี้ยังมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เสือกระโดด ลุงตุ้ยกล่าว ซึ่งทำให้เรามองเห็นได้ว่าตรงจุดนี้แม่น้ำไหลขนานกันใกล้มากจนเสือสามารถกระโดดข้ามได้

ปริมาณน้ำในแม่น้ำโขงนั้น นอกจากมาจากลำห้วยสองฝากฝั่งที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขง แหล่งที่สำคัญยังได้จากการละลายของหิมะในช่วงฤดูแล้ง จากที่ราบสูงบนเทือกเขาหิมาลัยอีกด้วย ปริมาณน้ำเหล่านี้จึงมีเพียงพอที่จะหล่อเลี้ยงประชากรซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่บนสองฟากฝั่งที่แม่น้ำโขงไหลผ่านได้ตลอดทั้งปี แต่สถานการณ์ล่าสุดในปี ๒๕๕๗ เริ่มประสบปัญหาน้ำโขงเริ่มลดลง ซึ่งมีการตั้งข้อสังเกตว่าในประเทศจีนมีการก่อสร้างเขื่อนบนลำน้ำโขงถึง ๔ แห่ง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระดับและปริมาณของน้ำโขงตามมา นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อระบบนิเวศน้ำโขง ทำให้น้ำขึ้นลงผิดปกติ ส่งผลต่อโก เต่า รวมทั้งปลาไม่สามารถวางไข่ได้ ปรับวิธีไม่ได้ ปลาหลายชนิดเริ่มสูญพันธุ์ไป รวมทั้งปลาบึก ปลาแห่งแม่น้ำโขงลดจำนวนลง

ปัจจุบันความรุนแรงของแม่น้ำโขงมีมากขึ้นมีมาจากหลายสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นการทิ้งสารเคมี สารพิษลงสู่แม่น้ำทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการระบบการผลิตเกษตรเคมี การระเบิดปลา หรือการซื้อไฟฟ้า ลุงตุ้ยเล่าด้วยน้ำเสียงไม่ค่อยดีนักว่า การระเบิดปลา หรือการซื้อด้วยไฟฟ้า แม้ว่าปลาสามารถเอาชีวิตรอดมาได้ แต่ไม่สามารถที่จะวางไข่ต่อไปได้ เพราะทำให้ปลาเป็นหมันตลอดชีวิต ปลาบางชนิดไม่ลอยขึ้นมา เช่น ปลาคัง ซึ่งเป็นปลาชนิดที่ไม่มีถุงลม เมื่อตายจะไม่ลอยขึ้นมา ตกไปตายที่พื้นน้ำ ๓-๔ วันถึงจะขึ้นอีตลอยขึ้นมาบนผิวน้ำ ซึ่งก็นำไปรับประทานไม่ได้ หรือแม้แต่แนวคิดที่จะระเบิดแก่งต่าง ๆ ในลำน้ำโขงเพื่อให้แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายเศรษฐกิจ มีเรือสินค้าเข้าออกไปสะดวก

ความสะอาดสบายของมนุษย์ ความทันสมัยของเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ นำมาสู่หายนะของธรรมชาติ หากมนุษย์เรายังเห็นแก่ตัว ไม่รู้คุณค่าของธรรมชาติ ธรรมชาติก็ไม่อาจที่จะอยู่คู่กับมนุษย์ แม่น้ำโขงก็ไม่อาจเป็นแม่น้ำแห่งชีวิตหล่อเลี้ยงผู้คน และวิถีชีวิตริมสองฝั่งโขงได้ต่อไป

.....

ทุกวันนี้สิ่งต่าง ๆ จะเปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นเกิดจากน้ำมือของมนุษย์ จากธรรมชาติเอง แต่น้ำโขงยังทำหน้าที่เป็นแม่น้ำชีวิตให้กับหลากหลายชีวิตอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย เพื่อให้คนลุ่มน้ำ อาศัยพึ่งพา แต่จะมีกี่คนที่หันมาดูแล และทักทายกับน้ำโขงบ้าง ว่า “วันนี้แม่น้ำโขงสบายดีหรือไม่” หรือจะหันมามอง ต่อเมื่อน้ำโขงเป็นเพียงตำนาน เรื่องราวที่เล่าต่อ ๆ กันมา หรือเพียงบันทึกในเอกสารต่าง ๆ เท่านั้น.....

#####

“เหล้าช้างไห้”

อลิสสา วิสุทธิตาดา

“เมื่อก่อนหมู่บ้านช้างไห้ มีตำนานเล่าต่อ ๆ กันมาว่า เมื่อปีค.ศ.1987 กระทรวงแรงงานต่างประเทศ ได้ค้นพบข้อมูลจากพัสสาเก่า ว่ามีไหโบราณฝังอยู่ในพื้นที่นี้ จึงส่งคนงานลงมาขุดเพื่อหาไหโบราณในหมู่บ้าน คนงานค่อย ๆ ขุดวันละนิดละหน่อยตามแรงที่พึงมี เวลาผ่านไป 3 ปี ก็เจอไหโบราณจำนวนหนึ่งถูกฝังไว้ในพื้นที่นี้จริง ๆ จึงนำไปที่พบนำมาทำความสะอาดและนำไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่เมืองเวียงจันทน์ ชาวบ้านเห็นดังนั้นจึงนำดินมาถมหลุมที่ขุดและสร้างบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัย และตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า หมู่บ้านช้างไห้ มาจนถึงปัจจุบัน” ลุงบุญสี อินทวุฒิ อายุ 42 ปี เจ้าของเรือนำเที่ยวหลวงพระบางเป็นผู้บอกเล่าความหลัง

-1-

หมู่บ้านช้างไห้ เป็นหมู่บ้านที่ใหญ่ที่สุดในหลวงพระบางมีประชากรประมาณ 8-9 ร้อยคน อาศัยอยู่ 100 กว่าครัวเรือน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีโรงเรียนประถมประจำหมู่บ้าน ตั้งแต่ชั้นป.1 – ป.5 มีวัด สถานีนามัย มีไฟฟ้าเข้าถึง แต่เป็นไฟฟ้าที่ใช้อย่างจำเป็นคือ เปิดใช้เวลา 6 โมงเย็นถึง 3 ทุ่ม เป็นข้อตกลงร่วมกันของชาวบ้าน

...เนื่องจากหมู่บ้านนี้ติดกับแม่น้ำโขง อาชีพหนึ่งของชาวบ้านคือ การหาปลา ร่อนทอง และอาชีพที่สร้างรายได้หลักให้กับชุมชนคือ การทำเหล้า ซึ่งเป็นอาชีพที่ทุกครัวเรือนทำกัน อาชีพเสริมอีกอย่างคือ การทอผ้าของกลุ่มแม่บ้าน

“มีตำนานเล่าว่า เมื่อก่อน หมู่บ้านช้างไห้ประกอบอาชีพทำไหขายเป็นหลัก แต่ทำออกมาเท่าไรก็ขายไม่ดี และเหลือเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านไม่รู้จะทำอย่างไรจึงนำไหที่เหลือนั้นมาแช่น้ำขี้วัว เพื่อหุงต้มและนำน้ำมาขี้วัวที่เหลือให้มาใส่แบ่งหัวเชื้อ หมักจนได้ที่จึงได้เป็นที่มาของเหล้าช้างไห้” พี่สุดถนอม เพชรราที ไกด์สาวหลวงพระบาง อายุ 31 ปี เป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราว

เหล้าช้างไห้มี 2 ชนิดด้วยกัน คือ เหล้าขาว กับ เหล้าแดง เหล้าขาวทำมาจากข้าวเหนียว ส่วนเหล้าแดงนั้นทำมาจากข้าวกล้อง

...แบ่งหัวเชื้อที่ใช้ในการทำเหล้า มีส่วนผสมของรากไม้ชนิดต่าง ๆ อันได้แก่ รากหมาก รากมะพร้าว, แฉ่งคำห้อย, รากผีเสื้อ, เปลือกมะลิดไม้, ใบช้างหม่อง, นำมาบดรวมกับข้าวเจ้า แล้วปั้นเป็นก้อนนำไปตากแห้ง

- 2 -

ขั้นตอนในการทำเหล่าของบ้านช่างไห คือ การนำข้าวเหนียวมานึ่งทิ้งไว้ให้เย็น แล้วนำแบ่งหัวเชื้อ มาผสมหมักทิ้งไว้ในไห นำใบตองมาปรองชั้นบนสุดและปิดปากไหด้วยผ้าขาวบางอีกที ปิดทิ้งไว้ ประมาณ 20 วัน หลังจากนั้นนำข้าวออก แล้วนำน้ำที่ได้จากการหมักไปใส่ใส่ถัง 20 ลิตร เเจาะรูถึงแล้วเอา ไม้ไผ่เสียบต่อเป็นทางออกของน้ำ บนถัง 20 ลิตรนำกาละมังสแตนเลสวางซ้อนข้างบนอีกชั้นเติมน้ำให้เต็ม หลังจากนั้นนำน้ำที่หมักเทใส่ลงไปในถัง 20 ลิตร จุดไฟต้มทิ้งไว้ให้เกิดเป็นไอระเหย

ไอระเหยที่ได้จะกลั่นตัวออกมาเป็นหยดน้ำไหลผ่านท่อไม้ไผ่ออกมาเป็นเหล่าบริสุทธิ์ ลงบุญสี่ อินทวุฒิ คนขับเรือนำเที่ยวหลวงพระบางเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราว

...ชาวช่างไห เชื่อว่า การนำสัตว์มีพิษต่าง ๆ เช่น งู ตะขาบ แมงป่อง ฯลฯ มาแช่ดองเหล่าจะช่วยในการเพิ่มพลัง และเป็นยาอายุวัฒนะแก้โรคต่าง ๆ ได้

สัตว์แต่ละชนิดมีสรรพคุณแตกต่างกันออกไป และระยะเวลาในการดองจะไม่เท่ากัน เช่น สัตว์มี พิษประเภทงู จะใช้เวลาในการดอง 5 เดือน และก่อนที่จะนำงูมาดองนั้น ชาวบ้านเชื่อว่าต้องนำเลือดงูออก ให้หมดตัวก่อนเพื่อกันพิษที่ตกค้างจึงจะนำงูนั้นมาดองได้ งูนั้นจะแก้โรคปวดเมื่อย ส่วนแมงป่อง ก็เช่น เดียวกันต้องนำเลือดออกจนหมดตัว ดองทิ้งไว้ประมาณ 3 เดือน ถึงจะดื่มได้ ชาวบ้านเชื่อว่าจะแก้โรค ประดงข้อ หรือที่บ้านเราเรียกว่า โรคเก้านั่นเอง

ที่นักท่องเที่ยวนิยมและขายดีที่สุดจะเป็นเหล่าที่ดองด้วยงู และตะขาบ ราคาอยู่ที่ขวดเล็ก 50 บาท และขวดใหญ่ 100 บาท

เหล่าที่บ้านช่างไหจะแตกต่างจากที่หมู่บ้านอื่นตรงที่ตัวเหล่าจะผสมด้วยยาสมุนไพรชนิดต่าง ๆ เข้าไปด้วยและเป็นเหล่าที่บริสุทธิ์และเป็นธรรมชาติ

ทางด้านรสชาติเหล่าชาวจะมีกลิ่นฉุนรสชาติแรง ส่วนเหล่าแดงจะมีกลิ่นหอมและหวานนุ่ม

“ นอกจากตัวเหล่าที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพแล้ว สิ่งเหลือใช้จากการต้มเหล่า อย่างเช่นข้าวเหนียวก็ มีประโยชน์เช่นกัน คือ ชาวบ้านจะมีความเชื่อว่าการนำข้าวที่เหลือจากการต้มเหล่านำไปต้มให้กลิ่นและรสชาติของเหล่าออกไป นำข้าวนั้นมาให้หมูกิน จะทำให้หมูมีสุขภาพแข็งแรงและสดใส เปรียบเสมือนสาวลาว ขึ้นใหม่ หรือที่ชาวเชียงใหม่เรียกกันว่าสาวจิ้งน่อง”

-3-

ในปีคศ. 1995 – 1997 หมู่บ้านช่างไห เปิดเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมและรัฐบาลอนุญาตให้เป็นหมู่บ้านต้มเหล่าที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพราะว่าเป็นอาชีพหลักของหมู่บ้าน และเหล่าที่ต้มออกมาเป็นเหล่าบริสุทธิ์เป็นธรรมชาติ ไม่ใช่เหล่าสารเสพติดและที่สำคัญคือเป็นเหล่าประเพณีของชนชาติลาวด้วย

การนำไปจำหน่ายของคนในชุมชน ชาวบ้านจะนำใส่เรือมาขายในเมืองหลวงพระบาง ใส่เป็นถัง 20 ลิตรมาขายและจะแบ่งขายในราคาลิตรละ 15 พันกีบ นอกจากนี้ก็จะมีนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่รู้จักเข้าไป

ซื้อในชุมชน เพราะถือว่าการได้เข้าไปทักทายถามไถ่สารทุกข์ และที่สำคัญได้ชิมลิ้มรสกับเหล่าแต่ละชนิดที่มีความแตกต่าง และได้ของดีได้ติดมือกลับไปจากกลุ่มแม่บ้านคือผ้าทอนั่นเอง

รายได้ที่ชุมชนได้รับจากการขายเหล่า ผู้ใหญ่บ้านจะมีหน้าที่กระจายรายได้ให้กับทุกครัวเรือนอย่างเท่าเทียมกันเพราะเป็นข้อตกลงที่คนในชุมชนได้ตั้งกฎไว้คือ รายได้ทุกอย่างที่ได้จากการขายเหล่าจะแบ่งให้ทุกครัวเรือนเพราะถือว่าการร่วมด้วยช่วยกันในการผลิต และเป็นการกระจายรายได้ให้กับทุกครัวเรือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

ชาวบ้านช่างให้อยู่กันอย่างพอเพียง มีกิน มีใช้ อย่างรู้ประมาณตน และมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีมิตรไมตรีกับแขกที่เข้ามาเยี่ยมเยียน ถือเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านแห่งนี้อย่างมาก และถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมตัวอย่างที่ดีแห่งหนึ่งของเมืองหลวงพระบาง

เมื่อ..น้ำ..สร้างไฟ...

อังคณา ทาลัดชัย

เธอ..เพื่อนของฉัน

นานหลายเดือนน้ำดูเล่นๆที่ไม่ได้เขียนจดหมายถึงเธอเลยตั้งแต่กลับจากสิบสองปันนาครั้งนั้นหวังว่าเธอจะยังคงมีความสุขกับการทำงานวิจัยของเธอ เหมือนที่ฉันกำลังมีความสุขกับการชื่นชมความงดงามของสายน้ำและธรรมชาติของสองฝั่งโขงอยู่ในขณะนี้..

ใช่แล้ว.... เธอกำลังเดาไม่ผิด ฉันกำลังมุ่งหน้าสู่..เมืองหลวงพระบาง..เมืองที่มีแต่เสียงร่ำลือถึงความมั่งคั่งและความมีเสน่ห์ทางด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คน..ที่มากเสียจนฉันต้องพาตัวเองออกมาค้นหาความมั่งคั่งนั้นด้วยตัวเอง

ฉันเลือกเดินทางโดยทางเรือ วิธีการเดินทางที่จะทำให้ฉันได้ค้นพบ เรื่องราวดีๆ จนอดนร่อเพื่อที่จะบอกเล่าตอนกลับไปถึงเมืองไทยไม่ไหว

การเดินทางโดยทางเรือสู่หลวงพระบางใช้เวลาเดินทาง 2 วันและจะต้องหยุดพักแรมกลางทางตามหมู่บ้าน 1 คืน หมู่บ้านที่ฉันแวะพักชื่อหมู่บ้าน “หาดเตี๊ยะ” หลังจากเดินทางจากอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายมาได้กว่า 7 ชั่วโมง

“รอยยิ้ม” คือ สัมผัสแรกที่ฉันได้รับจากเด็กๆที่มากะโจนเล่นน้ำอยู่ชายหาดริมฝั่ง จนทำให้ฉันพาลคิดไปว่า “หรือนี่..คือประตูบานแรกที่กำลังจะแง้มให้ฉันเห็นเสน่ห์และความงดงามที่ฉันตามหา”

ท่านท้าวทิดคง ฮู้ฮัก หรือ นายบ้านทิดคง หรือผู้ใหญ่บ้านทิดคง ชายวัยกลางคน รูปร่างผอมเพรียวที่ซ่อนความใจดีอยู่ในตาดวงเล็กคู่ นั้น เป็นคนพาชมหมู่บ้านในรุ่งเช้าของอีกวัน พร้อมกับชวนคุยเรื่องราวของหมู่บ้านไปด้วย หมู่บ้านหาดเตี๊ยะแห่งนี้เป็นหมู่บ้านที่มีประชากรประมาณ 629 คน มีครัวเรือนกว่า 160 หลังคาเรือน ด้วยความที่มีภูเขาโอบล้อมและมีพื้นที่ราบอยู่ด้านหลังของหมู่บ้านจึงทำให้คนที่นั่นมีอาชีพหลักคือ ทำนา ทั้งนาปีและนาข้าวไร่ ชาวบ้านที่นั่นทำนาได้ข้าวเยอะนะเธอ เห็นได้จากใต้ถุนบ้านที่ฉันพักมีกระสอบข้าวเรียงอยู่เป็นร้อยๆกระสอบ นอกจากนั้น ที่นี่ยังมีโฮงเฮียน มีวัด มีโฮงหมอบ บ้านเรือนปลูกติดกันตามความสูงต่ำของพื้นที่ สองชั้นบ้าง ชั้นเดียวบ้างคละกันไป แต่เธอรู้ไหม..ถึงจะอยู่ห่างไกลแบบนี้ แทบทุกบ้านกลับมีทีวีดูละครไทยกันได้ทั้งวัน..ทั้งๆที่ฉันเองไม่เห็นเสาไฟฟ้าแม้แต่ต้นเดียว !!...

ความสงสัยอยู่กับฉันได้ไม่นาน เมื่อฉันได้มีโอกาสนั่งพูดคุยกับกลุ่มแม่บ้านที่กำลังนั่งล้อมวงผิงไฟกันอยู่หน้าบ้าน นี่ขนาดเดือนมีนาคมแล้วนะเธอ ที่นี่ตอนเช้ายังหนาวอยู่เลย.

พวกเธอบอกกับฉันว่า..ไฟที่นี้เอามาจากน้ำ..เป็นคำพูดประโยคสั้นๆที่ทำให้เอาฉันอ้าปากค้างไปพักหนึ่งจนต้องขอให้พวกเธอเล่าให้ฟังและพาไปดู แต่ด้วยเวลาที่อยู่ที่นี้น้อย ฉันจึงได้มาคุยรายละเอียดของเรื่องนี้จริงๆกับหนุ่มน้อยหน้ามนอายุ 18 ปี ที่ชื่อพรศักดิ์ ทองสวัสดิ์ หรือ บุญบอม หลานชายนายท้ายเรือที่

ฉันนั่งมา และเป็นเด็กหนุ่มที่เกิดและเติบโตที่บ้านหาดเต๊อะแห่งนี้ และที่สำคัญ เขาเกิดก่อนได้ทันเห็น..จุดเริ่มต้นของ...การนำน้ำมาสร้างไฟ..เสียด้วย...

บ้านหาดเต๊อะ มีแม่น้ำ 2 สายไหลผ่าน สายแรกชื่อ "ห้วยลิว" ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของหมู่บ้าน แม่น้ำสายนี้ชาวบ้านจะใช้ สร้างไฟ.... และทำสวนไร่นา แม่น้ำอีกสายหนึ่งที่มีขนาดเล็กกว่าชื่อ "ห้วยยาว" เป็นแม่น้ำที่มีความใสสะอาด ชาวบ้านจึงเอาไว้ใช้บริโภคในครัวเรือนโดยการต่อท่อจากแม่น้ำเข้าไปเก็บไว้ที่แทงค์น้ำประจำบ้านที่อยู่หลังวัดก่อนที่จะต่อสายยางดำไปใช้ยังครัวเรือนต่างๆ

ก่อนที่จะมาใช้ไฟจากน้ำ หมู่บ้านแห่งนี้ใช้เพียงตะเกียงน้ำมันก๊าด หรือที่บุญบอมเรียกว่า "บ้องไฟ" เท่านั้น ที่ให้แสงสว่างยามค่ำคืน แต่เมื่อปีพ.ศ. 2543 นายบ้านทิดคงได้มีโอกาสไปอบรมดูงานที่เมืองหลวง พระบางเรื่องการใช้โดมาโมปั่นไฟจากน้ำ หลังจากที่ได้ไปอบรมมาแล้ว นายบ้านทิดคงก็นำมาทดลองใช้ในหมู่บ้านโดยใช้แม่น้ำลิวเป็นจุดเริ่มต้น ปรากฏว่าการทดลองได้ผล..โดมาโมทำงานและสามารถปั่นไฟได้จริง ชาวบ้านพากันตื่นตื่นยกใหญ่

3 บ้านแรกที่มีไฟฟ้าใช้ก็คือ บ้านนายบ้านทิดบุญคง บ้านป่าเกสร และบ้านแม่เฒ่าชีรพล บุญบอมเล่าติดตลกว่า ทิวี่เครื่องแรกของหมู่บ้านมีอยู่ที่บ้านป่าเกสร แกมป่าเกสียังซื้อจานดาวเทียมมาอีก ทำให้ทีวีไทยได้เกือบทุกช่อง ดังนั้น ป่าเกสรจึงเกิดธุรกิจโทรทัศน์ขึ้นในหมู่บ้าน โดยจะมีการเปิดละครให้ดูในช่วงเวลา 6 โมงเย็นจนถึง 4 ทุ่ม โดยเก็บค่าชมคนละ 100 กีบ/คน แต่หลังจากนั้นอีกไม่นานธุรกิจของป่าเกสรก็ต้องมีอันปิดกิจการเพราะ หลายๆบ้านก็เริ่มซื้อโดมาโมมาปั่นไฟและซื้อทีวี เครื่องใช้ไฟฟ้า จนเดี๋ยวนี้แทบทุกหลังคาเรือนมีไฟฟ้าใช้กันแล้ว ยกเว้นบางหลังที่แพ้แสงโซล่าเซลล์ ด้วยเหตุผลที่ว่าสะดวกกว่า ก็คงเป็นนานาจิตตังนะเธอ ไม่ว่าที่ไหนก็ต้องมีความต่างกันบ้างเป็นธรรมดา

ถ้าใครหรือครอบครัวใดยาก...สร้างไฟจากน้ำ... ก็ต้องมีอุปกรณ์ คือ เครื่องโดมาโม ที่หาซื้อได้จากร้านค้าชาวจีนที่เมืองหลวงพระบาง สนนราคาอยู่ที่เครื่องละประมาณล้านห้าแสนกีบ อย่าเพิ่งตกใจนะ...ถ้าคิดเป็นเงินไทยแล้วก็ราวๆ 4-5 พันบาท มีแผ่นไม้สำหรับทำรางน้ำไหลประมาณ 3-4 แผ่น มีถังน้ำมันหรือบิ๊บกะที่เจาะเอากันออกแล้ว 1 ใบ สายไฟที่มีความยาวจากจุดที่ตั้งโดมาโมจนถึงครัวเรือนอย่างต่ำก็ประมาณ 1,500 เมตร หม้อแปลง 1 อัน และชุดหลอดไฟตามจุดที่ต้องการติดตั้ง รวมแล้วก็ไม่เกินสองล้านห้าแสนกีบ ก็หนึ่งหมื่นบาทเองเธอ..ไม่แพงใช่ไหม หลังจากที่ได้เตรียมอุปกรณ์พร้อมแล้ว หัวหน้าครอบครัวก็จะเกณฑ์คนในครอบครัวไปช่วยกันทำ

อันดับแรกก็ต้องไปดูจุดที่จะติดตั้งว่าจะเอาจุดใดบนแม่น้ำลิว ซึ่งอาจจะจะเป็นจุดที่เราจัดขึ้นใหม่หรือขอไปใช้กับเพื่อนบ้านที่ดูแล้วว่ามีพื้นที่ว่างเหลือพอที่น้ำจะไหลผ่านโดมาโมของตนเองได้

เมื่อได้จุดที่เหมาะสมแล้ว ก็มาทำคันดินกันน้ำ ความกว้างก็ดูให้พอดีที่จะเอารางน้ำใส่ลงไปได้และต้องเผื่อน้ำไหลออกข้างๆได้ด้วย ปลายของรางไม้ไผ่จะมีโดมาโมที่มีถังน้ำมันหรือบิ๊บกะลอบไว้อยู่ และอาจจะต้องเอาท่อหรือสังกะสีมาขันข้างๆรางไม้ไผ่เพื่อไม่ให้น้ำไหลกระฉอกไปโดนโดมาโมได้ แต่ก่อนที่จะติดตั้งโดมาโมที่รางน้ำจะต้องต่อสายไฟข้างบนไว้ก่อนนะ เพราะถ้าหากน้ำไหลทำให้ใบพัดที่ติดอยู่ปลายโดมาโม

หมุนเมื่อไหร่ ไฟฟ้าก็จะเริ่มเกิดอ่อนๆ และหากเราเฝ้าสาละวนอยู่กับการต่อไฟ อาจจะถูกไฟดูดได้หากปริมาณกระแสไฟเพิ่มขึ้น พอติดตั้งแล้วก็ต้องตรวจสอบความมั่นคงของอุปกรณ์ทั้งหมดอีกครั้ง ก่อนที่จะดึงสายไฟจากไดนาโมไปยังครัวเรือน ด้วยความยาวจากแม่น้ำลิวไปถึงหมู่บ้านก็ไม่ต่ำกว่า 1 กิโลเมตร จึงทำให้ชาวบ้านต้องนำไม้ไผ่มาค้ำสายไฟไปตลอดทาง บ้างก็อาศัยพาดกับต้นไม้ใหญ่ๆ และก็ต้องช่วยกันดูว่าทำอะไรไม่สายไฟเกิดปัญหาได้ เพราะนั่นหมายถึง ไฟฟ้าที่บ้านดับ ผู้เป็นเจ้าของก็ต้องเดินตามสายไฟเพื่อมาแก้ปัญหาในจุดที่เกิดเหตุ ก่อนที่สายไฟฟ้าทุกสายจะมาถึงหมู่บ้านก็ต้องผ่านทุ่งนาก่อน เธอจินตนาการเอาเองเถอะว่า ตามคันนานั้นจะเต็มไปด้วยไม้ไผ่และสายไฟนับร้อยเส้น พาดผ่านกันไปมานั้นจะเหมือนกับขนมอะไรเธอชอบกิน.....

ส่วนการดูแลรักษาก็ไม่ยุ่งยากนะเธอ...

เจ้าของบ้านรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อไฟดับ ก็ไปแก้ที่เหตุ แต่ก็ต้องหมั่นไปดูแลไม่ให้มีเศษใบไม้หรือขยะที่ไหลมาตามน้ำเข้าไปอุดตันจนทำให้ใบพัดหยุดหมุน ในฤดูน้ำหลากยิ่งต้องระวังน้ำที่ไหลแรงพัดเอาไดนาโมหายไป ชาวบ้านจึงต้องการวิธีการจัดการ ในการลดความรุนแรงของน้ำ โดยการสร้างทางเบี่ยงน้ำอีกสายหนึ่งออกไปก่อนถึงจุดที่ตั้งไดนาโม ก่อนที่จะชุดทางเบี่ยงนั้นมาบรรจบกับแม่น้ำสายหลักอีกครั้ง แล้วย้ายไดนาโมไปไว้ที่จุดเบี่ยงน้ำใหม่ หรือจะไม่ย้ายก็ได้ถ้าหากความแรงของน้ำสายหลักเบาลง

แต่น้ำไหลหลากจริงๆจนทางเบี่ยงน้ำด้านไม่ไหว ชาวบ้านก็จะเอาเชือกมามัดไดนาโมตรึงไว้กับต้นไม้ใหญ่ให้ลอยเหนือน้ำโดยยังให้ใบพัดหมุนอยู่ใต้น้ำ ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ชาวบ้านเลือกใช้ แต่กระนั้นธรรมชาติก็ช่วยสร้างบทเรียนใหม่ๆให้กับมนุษย์เสมอ

ปีที่แล้วก็ยังมีไดนาโมถูกน้ำพัดไปตั้ง 7 อัน นายบ้านติดคงก็ยังบ่นว่าคงจะต้องหาวิธีใหม่ๆเพื่อแก้ปัญหากันอีก

เรื่องราวที่ฉันเจอทำให้ฉันนึกถึงงานวิจัยที่เธอเล่าให้ฉันฟังบ่อยๆเกี่ยวกับการจัดการของชุมชนปางจำปี ที่ชุมชนนำโดยนายบ้านสุจิตต์ ใจมา กำลังฟื้นฟูลำน้ำแม่ลายน้อยเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชน โดยเน้นการพึ่งตนเอง

บ้านปางจำปีใช้ลำน้ำแม่ลายน้อยเป็นตัวสื่อสำคัญเพื่อดึงคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาลำน้ำและเชื่อมโยงไปถึงการดำรงชีวิตอยู่กับป่าและน้ำอย่างพอดี เพราะชุมชนมีบทเรียนจากปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนจนทำให้คนในชุมชนมีปัญหาภาระหนี้สิน ปัญหาบริโภคนิยมจนเกินตัว จนชุมชนเองต้องหันกลับมาค้นหา “ความสุขในการอยู่กับทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ภายใต้อาณัติของเพียง”

แต่บุญบอมบอกกับฉันว่า ตั้งแต่บ้านหาดเตี๊ยะมีไฟฟ้าใช้ถึงแม้จะไม่เคยมีความขัดแย้งในเรื่องการจัดสรรน้ำเพื่อผลิตไฟฟ้า แต่ทุกบ้านเริ่มซื้อทีวี เครื่องเสียง เครื่องซักผ้าเข้ามาใช้กันมากขึ้น

แม่บ้านคนหนึ่งในวงบ่นถึง การไม่มีอาชีพเสริมหลังการทำนาเพื่อจะเงินให้ได้เยอะๆไว้ใช้จ่ายในบ้านและเธอยากได้เครื่องซักผ้าซักเครื่องเหมือนที่เธอใช้กันในทีวี.....

เธอ..เห็นอย่างที่ผมเห็นไหม

เธอ...รู้สึกอย่างที่ผมรู้สึกหรือเปล่า...

ฉันอยากรู้จักว่า..ถ้าคนที่บ้านปางจำปีได้มีโอกาสที่เยี่ยมเยียนพี่น้องบ้านหาดเตี๊ยะ พวกเขายากจะบอกอะไรให้คนที่นี้ได้รับบ้าง..ถึงโลกอนาคตที่พวกเราได้เจอจนอยากจะกลับมายังโลกแห่งอดีตที่บ้านหาดเตี๊ยะแห่งนี้

นี่แค่ประตูบานแรกเองนะที่ผมเพิ่งแง้มออกมาดู ยังเหลือประตูอีกหลายบานระหว่างเส้นทางและเส้นทางเส้นนี้ที่จะทำให้ฉันได้รู้จักเสน่ห์และความงดงามของเมืองหลวงพระบาง แต่สิ่งเหล่านั้นจะทำให้ฉันหลงใหล เคลิบเคลิ้มเหมือนคนอื่นๆหรือไม่ รอฉันเปิดประตูบานต่อไปก่อนนะ แล้วฉันจะกลับมาบอกเธอด้วยตัวฉันเอง

หลวงพระบาง....ยังสบายดี(ป่อ)

ฉัน ...เพื่อนของเธอ...

ครั้งแรกในหลวงพระบาง

อนงนาฏ ปัญญาใหญ่

เสียงเจื้อยแจ้วอย่างอารมณ์ดีของลุงต๋วย ทองคร้าม ทองขาว กลุ่มรักษ์เชียงของ กำลังขับร้องบทเพลง “สบายดีหลวงพระบาง” ทักทายหลวงพระบาง ความตอนหนึ่ง...

สุขใจเหลือ เมื่อสันติภาพก้าวขึ้นมา
สู่พื้นพสุธา แผ่นดินมั่นเกินผ่องใส
บัดนี้แล้ว เชียงทองเฮาจะสุขวิไล
จงอยู่ดีมีชัย สบายดีได้อ “หลวงพระบาง”

ลุงต๋วย ได้บอกกับเราว่า “บทเพลง สบายดีหลวงพระบาง สื่อให้เห็นถึงสันติภาพ ที่มีความหอมหวาน เย้ายวนใจอย่างยิ่งของคนลาวที่อยู่ในสงครามมานาน สันติภาพ คือ สิ่งที่ปรารถนาเป็นที่สุด”

อรุณแรกของการเปิดประตูสู่หลวงพระบาง ล่องเรือทางพรมแดนไทยที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เพื่อข้ามฝั่งไปยังด่านตรวจคนเข้าเมือง ณ เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว ใช้เวลาเพียงอดีตใจเราก็มาขึ้นอยู่บนผืนแผ่นดินของประเทศลาว พร้อมกับรอยยิ้มหวานและคำกล่าวต้อนรับ “สบายดี” ของไกด์สาวชาวลาว ที่มามารอรับพวกเรา “สุดถนนอม เพชรราช” หรือ “ปู่เป้” ที่พวกเราเรียกกัน คอยแนะนำและอำนวยความสะดวกตลอดการเดินทาง เราเดินทางต่อด้วยเรือโดยสารที่เรียกว่า Slow Boat มุ่งหน้าสู่หลวงพระบางตามลำน้ำโขง ซึ่งถือได้ว่าเป็นแม่น้ำที่ยาวเป็นอันดับ 10 ของโลก มีความยาวถึง 4,909 กิโลเมตร จึงใช้เวลาเดินทางจากเชียงของ ถึง หลวงพระบาง 2 วัน 1 คืน

ตลอดการเดินทางสองฝั่งลำน้ำโขง สัมผัสได้ถึงกลิ่นไอของธรรมชาติแห่งลำน้ำโขงที่เต็มไปด้วยสายหมอกแห่งสายน้ำโขงที่รายล้อมด้วยผืนป่าอุดมสมบูรณ์ เรียงรายด้วยโขดหินที่สวยงาม แลเห็นเกาะแก่งและล่องน้ำ วิถีชีวิตของคนลาวริมฝั่งโขงกับการร่อนแร่หรือพลอย การเกษตรบนหาดทรายริมโขงด้วยการปลูกพืชผัก อาทิ ถั่วลิสง ผักกาดหอม และสิ่งหนึ่งที่เรามองเห็น สัมผัสได้ และรู้สึกตั้งแต่เริ่มต้นของการเดินทาง คือ อากาศที่อบอ้าวในช่วงกลางวัน หนาวเย็นในช่วงเวลาเช้าและเวลากลางคืน บรรยากาศที่ชุ่มฉ่ำ มองดูคล้ายละอองหมอก และอาการเสปตาที่เกิดขึ้นกับเรา...

อ้ายสี บุญสี อินทะบุตร กับต้นเรือวัยกลางคน บอกกับเราว่า “สิ่งที่เรามองเห็นดูคล้ายละอองหมอกจางๆ คือ หมอกของควันไฟ” นั่นเอง เราจึงไม่แปลกใจเลยว่าสาเหตุของอาการเสปตานี้มาจากอะไร อ้ายสี ยังบอกกับเราต่อว่า “จะมีควันไฟเกิดขึ้นเช่นนี้ของทุกปีในเดือนมีนาคม ถึง เมษายน โดยเกิด

จากการเผาป่า ทำไร่เลื่อนลอย เพื่อเสาะแสวงหาพื้นที่ทำการเกษตร เตรียมสำหรับการเพาะปลูกในฤดูฝนที่จะมาถึง”

ก่อนจะถึงที่หมายสำหรับพักค้างคืน เราแวะพักท่ายเมืองเล็กๆ ริมฝั่งโขง “ปากแบง” แขวงอุดมไชย ตั้งอยู่ระหว่างแขวงบ่อแก้วและเมืองหลวงพระบาง ปากแบง เป็นเมืองหลวงของแขวงอุดมไชย จุดแวะพักของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่และเร็ว พวกเราไม่รีรอเดินทางต่อไปอีกไม่นาน เราก็มาถึง “ชุมชนหาดเตี๊ยะ” จุดแวะพักค้างแรม....

ชุมชนเล็กๆ ที่ทำให้เรานึกถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนไทยทางภาคเหนือแถบนอกตัวเมืองในอดีต เมื่อราว 35 ปีที่ผ่านมา ชุมชนลาวที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบ Home Stay การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนแห่งนี้ ส่วนหนึ่งนั้นได้มีหน่วยงาน NGOs ของไทยเข้าไปช่วยพัฒนา สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เราได้สัมผัส คือ การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยพิธีบายศรีสู่ขวัญ ที่ดูละหม้ายคล้ายคลึงประเพณีทางภาคเหนือ ของประเทศไทย พวกเรารู้สึกได้ถึงความอบอุ่นเสมือนญาติมิตรสหายและอิมเมจในถ้อยคำอวยพรขณะผูกข้อมือที่แฝงด้วยความปิติที่เรามาเยือน อาหารเมื่อเราจากไป ห่วงใยเมื่อเราก้าวเดินต่อ ขอพรใดๆ ให้เรา “มีสุขภาพดี แข็งแรง อายุยืนยาว เดินทางปลอดภัย”

รุ่งอรุณที่ “หาดเตี๊ยะ” กับบรรยากาศสดชื่นอิมมูนกับประเพณีการใส่บาตรข้าวเหนียว ณ ลานวัดของชุมชน วิถีชีวิตที่ชุมชนปฏิบัติมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เสน่ห์อย่างหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวของที่นี่และก็ได้เวลาร่ำชุมชนหาดเตี๊ยะ พี่น้องชาวลาวที่จะคงความประทับใจตรึงตราอยู่ในใจของพวกเราตลอดไป

ระหว่างการเดินทางจากชุมชนหาดเตี๊ยะ เพื่อมุ่งสู่ หลวงพระบางนั้น พวกเรามีโปรแกรมแวะชมสถานที่ท่องเที่ยว สถานที่แรกที่เราก้าวเดินมาถึงคือ **ถ้ำดิง** ถ้ำขนาดเล็กอยู่ในภูเขาสูงใหญ่มีลักษณะเป็นหน้าผาที่ตั้งตระหง่านอยู่ริมฝั่งโขงตรงข้ามกับบ้านปากน้ำอู ภายในถ้ำดิงมี 2 ถ้ำ และมีพระพุทธรูปจำนวนมากหลายขนาด ส่วนใหญ่จะเป็นพระยืน มีทั้งปางประทานพร และปางห้ามญาติ ภายในถ้ำยังสามารถชื่นชมศิลปะจากธรรมชาติของหินงอกหินย้อย และชมวิถีชีวิตทัศน์ของแม่น้ำ 2 ฝั่ง คือ สายน้ำโขง จะมองเห็นเป็นสีเหลือง และ สายน้ำอู จะมองเห็นเป็นสีเขียว

คุณเอิบเปรม วัชรานกูร หัวหน้ากลุ่มงานโบราณคดีได้นำ สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม กล่าวไว้ว่า “สองฝั่งริมน้ำโขงมีวัฒนธรรมเดียวกัน กินเหมือนกัน ภาษาเดียวกัน ไม่ได้แบ่งแยกตามเขตการปกครองปัจจุบัน หากแต่ต้นน้ำและปลายน้ำอาจมีความแตกต่างกันบ้าง”

ต่อมาเราก็เดินทางถึง **บ้านซ่างไห** หมู่บ้านที่ได้รับอนุญาตให้มีการ (ผลิต) ต้มเหล้าพื้นบ้านอย่างถูกกฎหมายของประเทศลาว นักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อเป็นของฝากได้

จากนั้นเดินทางต่อประมาณ 1 ชั่วโมง เราก็เดินทางมาถึงหลวงพระบาง รู้สึกที่แปะในใจคงหนีไม่พ้นความตื่นเต้นครั้งแรกเมื่อยืนอยู่บนแผ่นดินหลวงพระบาง แห่งสาธารณรัฐประชาชนลาว เมืองที่ใครต่อหลายคนใฝ่ฝันว่าครั้งหนึ่งจะมาเยือนเมืองเล็กๆ แห่งนี้...

หลวงพระบาง เมืองแห่งมรดกโลกที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเมืองที่มีการปกป้องรักษาที่ดีที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นเป็นอันดับ 4 ของประเทศลาว จำนวน 405,300 คน ลักษณะภูมิประเทศของหลวงพระบาง มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะอยู่ในอ้อมกอดของภูเขาและสายน้ำโขงและน้ำคาน แม่น้ำโขงเปรียบเสมือนเส้นแบ่งพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับลาว

"สถิติการท่องเที่ยวหลวงพระบาง ในปี 2006 มีจำนวนนักท่องเที่ยว 950,000 คน โดยมีนักท่องเที่ยวคนไทยเป็นอันดับหนึ่ง รองมาเป็นคนฝรั่งเศส และอันดับสาม นักท่องเที่ยวอเมริกาและเยอรมัน" ปูเป้ไกด์สาวชาวลาวบอกกับเราเช่นนั้น

อาหารลาว สิ่งแรกที่เรากำลังใจ หลังจากเก็บสัมภาระเข้าที่พักเรียบร้อยแล้ว พวกเราไม่รอช้า ย่ำเท้าเพื่อสำรวจเมืองเล็กๆ แห่งนี้ มือแรกของหลวงพระบางเราเลือกร้านอาหารเล็กๆ บรรยาการคึกคักริมฝั่งโขงและเดิน shopping ที่ตลาด Night Market แหล่งท่องเที่ยวกลางคืนที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว จะว่าไปแล้วเป็นแหล่งซื้อของฝากนั่นเอง แหล่งรวมของผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของลาว ขาช้อปอย่างเราพลาดไม่ได้อยู่แล้ว ได้ทั้งของฝากสำหรับคนอื่นและของตัวเอง

แม้พวกเราจะเมื่อยล้าจากการเดินตลาด Night Market แต่ค่าคืนแรกในหลวงพระบางยังไม่จบเพียงเท่านี้ เรายังมีโปรแกรมท่องเที่ยวที่ "ดาวฟ้า" บรรยาการคล้ายๆ ฝันในต่างจังหวัดของบ้านเรา วงดนตรีร้องเพลงลาวสลับกับเพลงสากล บรรดาวัยรุ่นชายหญิงสนุกกับการเดินร้านบนฟลอร์ แดงกายกันตามสไตล์ตามแฟชั่น อีกมุมหนึ่งของเมืองดูเงียบๆ ที่ไม่เคยเห็น

รุ่งเช้าที่หลวงพระบาง ฟ้ายังสลัว หน้าตาบางคนยังมีร่องรอยของการพักผ่อนไม่เพียงพอจากการนอนดึกของคืนที่ผ่านมา พวกเราก้าวเดินออกจากที่พักมุ่งตรงสู่ถนนสายหลักเพื่อไปตักบาตรข้าวเหนียวตลอดแนวของถนนเส้นนี้จะเต็มไปด้วยคนท้องถิ่นหลวงพระบางและนักท่องเที่ยวมานั่งจับจองที่ เพื่อรอใส่บาตร พระนักร้อยรูปเดินมาตามทางเดินอย่างเป็นระเบียบ การทำบุญตักบาตรในวันนี้ช่างเป็นภาพที่สวยงามประทับใจ และน่าจดจำอีกภาพหนึ่งที่เดียว

หลังจากทำบุญเสร็จแล้ว หน้าตาของทุกคนก็ดูอึมหมไปด้วย ส่วนหนึ่งคงเป็นเพราะอากาศยามเช้าที่หลวงพระบางจะเย็นสบาย ทำให้รู้สึกสดชื่น แต่ปัญหาตอนนี้ต้องเริ่มหิว พวกเราเลยมุ่งหน้าไปตลาดเช้า เพื่อหาอาหารพื้นบ้านของลาวทาน...

ตลาดเช้าของหลวงพระบาง มีทั้งอาหารสด อาหารแห้ง ซึ่งก็คล้ายๆ บ้านเรา และยังมีอาหารให้เลือกทานหลากหลาย อาทิ ผอ ข้าวซอย หมี่ผัด ข้าวจี เป็นต้น

ปัจจุบันการเดินทางภายในหลวงพระบางก็สะดวกสบาย ไม่ว่าจะเลือกขี่จักรยานเที่ยวรอบตัวเมือง นั่งรถสามล้อเที่ยววัดชมวัง หรือนั่งเรือชมธรรมชาติสองฟากฝั่งริมน้ำโขง ราคาต่อรองกันได้ตามสะดวก ผู้คนหลวงพระบางยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตร สามารถเดินทางเที่ยวชมได้อย่างสบายใจ

สถานที่ท่องเที่ยวของหลวงพระบางที่เราได้มีโอกาสไปเที่ยวชมสถานที่แรก คือ **พระราชวังหลวงพระบาง** เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรักษาพระราชวังหลวงพระบาง รวมทั้งข้าวของเครื่องใช้ของกษัตริย์ปกครองลาวในอดีต เสมือนเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์การปกครองของประเทศลาวในอดีตให้กับคนลาวและนักท่องเที่ยว นับเป็นสถานที่ทรงคุณค่าทางความงามทั้งตัวอาคาร และบรรยากาศโดยรอบ

สถานที่ถัดมา คือ **วัดเชียงทอง** วัดที่นักท่องเที่ยวอย่างเราไม่ควรพลาด เป็นวัดที่สำคัญและงดงามที่สุดของเมืองหลวงพระบาง จนได้รับการยกย่องจากนักโบราณคดีว่าเป็นดังอัญมณีแห่งสถาปัตยกรรมลาว พระอุโบสถ หรือในภาษาลาวเรียกว่า “สิม” แม้จะมีขนาดเล็กไม่ใหญ่โตนัก แต่ก็แสดงให้เห็นถึงสถาปัตยกรรมทางศาสนาของหลวงพระบาง และโดดเด่นในลวดลายบนฝาผนังและลวดลายแกะสลักที่งดงาม

และอีกสถานที่หนึ่ง คือ **น้ำตกกวางสี** เป็นน้ำตกที่สวยงามที่สุดแห่งหนึ่งของหลวงพระบาง เป็นน้ำตกหินปูนขนาดใหญ่สูงประมาณ 700 เมตร น้ำมีสีเขียวมรกต สภาพป่าร่มรื่น มีเส้นทางเดินชมรอบๆ น้ำตก และมีที่นั่งสำหรับพักผ่อนดื่มด่ำกับกลิ่นไอของธรรมชาติ

หลวงพระบาง เมืองแห่งสถาปัตยกรรมอันวิจิตรของวัดวาอาราม บ้านเรือนสไตล์โคโลเนียล ตั้งอยู่ริมน้ำโขงและน้ำคานที่ไหลมาบรรจบกันท่ามกลางธรรมชาติอันงดงาม รอยยิ้มที่แจ่มใสและคำทักทายอย่างเป็นมิตร “ซาบายดีบ่อ” ของคนลาวที่มีต่อนักท่องเที่ยว...

วิถีชีวิตที่เรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงาม ชำรงไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมที่สั่งสมมาแต่อดีตจนปัจจุบัน

การเป็นเมืองมรดกโลก เมืองที่รักษาความเก่าแก่ดั้งเดิมเอาไว้ได้ดีที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีรูปธรรมของสถาปัตยกรรมวัดและอาคารบ้านเรือนแบบโคโลเนียล

สิ่งเหล่านี้เองที่ยังคงเสน่ห์ของเมืองเล็กๆ แห่งนี้ ดึงดูดให้ผู้คนหลากหลายประเทศมาเยี่ยมเยือน และทักทาย จึงไม่แปลกใจเลยว่าทำไมหลวงพระบาง จึงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและคนต่างชาติ

“การพัฒนาเป็นมิติของเวลา หากการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวไม่คุมทิศทาง จะเกิดความเสียต่อสังคม” ลุงตุ้ยกล่าวในที่สุด

“สายน้ำ...สายใยพี่น้องลาว-ไทย ...วิถีความพอเพียง”

เดือนเพ็ญ วงศ์จันทร์

“ลาว ดินแดน พี่ของประเทศไทย” จากคำบอกเล่าของคุณลุงทองคร้าม ทองขาว เจ้าหน้าที่ฝ่ายสื่อนิเทศน์วัฒนธรรม เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง-ล้านนา หรือที่บรรดาผู้ร่วมเดินทางเข้าอบรมการเขียนบทความประเภทสารคดี และการฝึกอบรมการถ่ายภาพครั้งนี้เรียกกันสั้นๆ ว่า “ลุงต๋อย” เล่าว่า

“คนส่วนใหญ่มักคิดว่าประเทศไทยเป็นดินแดนพี่ของประเศลาว แต่แท้ที่จริงแล้วประเทศไทยเป็นปะเทศดินแดนน้องของประเศลาว เนื่องจากโดยนัยความหมายของคำว่าลาวนั้นแปลว่าพี่”

เพื่อเป็นการช่วยย้ำถึงความเป็นพี่น้องของสองแผ่นดินแห่งฝักฝั่งโขง คุณสี อินทรูธ เจ้าของเรือนต์ขนาดกลางที่รับบทเป็นกัปตันเรือพาคณะผู้ร่วมอบรมเดินทางมุ่งหน้าสู่เมืองหลวงพระบางได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า

“คำราเรียนของประเศลาวได้มีการยรรจุหลักสูตรการเรียนการสอนให้กับเด็กๆ ของลาวให้ได้เรียนรู้ว่าชาติไทยกับชาติลาวเป็นดินแดนพี่น้องกัน แต่เดิมในอดีตนั้นเป็นประเทศเดียวกัน แต่เนื่องด้วยกษัตริย์ที่ปกครองประเทศเกิดความขัดแย้งภายในกันจึงทำให้เกิดการแบ่งแยกดินแดนเป็น 2 แผ่นดิน แต่ถึงอย่างไครคนลาวยังคงรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของสองดินแดนอยู่ตลอดเวลา”

คุณลุงต๋อยได้เล่าให้ฟังต่อว่าสาเหตุที่ปัจจุบันคนส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าประเทศไทยเป็นดินแดนพี่ของลาวนั้นก็เพราะว่า “ปัจจุบันประเทศได้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทำให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเติบโตมากขึ้น ประกอบกับจำนวนคนในประเทศไทยที่มีจำนวนมากกว่าประเศลาว จึงทำให้คนมองว่าจากปัจจุบัดังกล่าวประเทศไทยเป็นประเทศพี่ของประเศลาว”

ความเชื่อมโยงจากข้อมูลที่คุณลุงต๋อยได้เล่าสู่กันฟังทำให้หวนย้อนกลับมาที่ระบบการเร่งรัดพัฒนาประเทศของไทยที่พยายามสร้างความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและวัตถุนิยมให้ทัดเทียมนานาประเทศ ซึ่งการให้ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าความสุขที่เกิดขึ้นกับคนในประเทศ จึงสวนกระแสกับหลักแนวคิดหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ของประเทศไทยทรงตระหนักและเห็นความสำคัญของตัวชี้วัดทางด้านความสุขของคนในประเทศ ในหลวงพระราขทานแนวคิดหลักเศรษฐกิจพอเพียงแก่พสกนิกรชาวไทย เมื่อปี พ.ศ. 2542 ซึ่งทางสถาบันพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ประกาศให้ประชาชนชาวไทยได้รับทราบแนวคิดดังกล่าว เรื่องราวเศรษฐกิจพอเพียงกระบวนการทศัณักรแสทางเลือกของประเทศไทยที่มีได้ถูกปิดกั้นหลักแนวคิดไว้เพียงประเทศไทยเท่านั้น หลายต่อหลายประเทศได้นำหลักแนวคิดนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศ แม้แต่ประเศลาวประเทศเครือญาติ

ของไทยก็ได้นำหลักแนวคิดนี้มาใช้เช่นเดียวกัน ซึ่งตามคำอธิบายของไกด์นำเที่ยวสาวสัญชาติลาว คุณสุดถนอม เพชรราที ได้อธิบายตลอดเส้นทางที่พวกเรานั่งชมกับธรรมชาติสองฝั่งโขงว่า

“ประเทศลาวคนในประเทศร้อยละ 70 ประกอบอาชีพการเกษตร ดยประเทศลาวมีระบบการทำเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย แต่เมื่อมีการตัดต้นไม้เพื่อนำที่ดินมาใช้ในการเกษตร แต่ประเทศลาวก็ได้มีนโยบายให้ผู้ตัดต้นไม้ไม่ต้องปลูกต้นไม้ชดเชย นี่แหละ เศรษฐกิจพอเพียงของลาว”

และในระหว่างทางที่เรือลำใหญ่ของพวกเรายังคงไหลล่นอยู่ท่ามกลางสายน้ำแม่โขง กับบรรยากาศรอบข้างที่มีแต่สายน้ำ ท้องฟ้า ภูเขา ต้นไม้ และผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ตามริมน้ำ กับจิตใจที่สับสน ผงกกับความกังวลในการหาข้อมูลมาเรียบเรียงเรื่องราวบทความ จึงทำให้ฉันต้องเคลื่อนย้ายตนเองจากที่นั่งประจำในเรือโดยสารไปสู่วิวทิวทัศน์บริเวณหัวเรือที่มีคุณสีที่กำลังทำหน้าที่นั่งบังคับเรืออย่างชะมัดเขม้น เหมือนว่าวันนี้คุณสีจะกลายเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญสำหรับผู้ร่วมอบรม เพราะต่างๆ ก็พลัดกันแวะเวียนมาพูดคุยสอบถามข้อมูลกันใหญ่ เพื่อข้อมูลประกอบการเขียนบทความเรื่องราวที่ฉันชวนคุณสีพูดคุยแลกเปลี่ยนเป็นเรื่องราวการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนลาว ขอสารภาพตามตรงว่าด้วยภาษาไทยกับลาวแม้จะดูใกล้เคียงกัน แต่คำบางคำ ตลอดจนสำเนียงภาษาที่ต่างกันทำให้บางเรื่องราวที่พูดคุยกันนั้นสร้างข้อสงสัยให้กับฉันเหมือนกัน แต่เท่าที่จับใจความการพูดคุยกันทำให้ฉันทราบว่า

“การประกอบอาชีพการเกษตรของชาวลาวสมัยอดีตนั้น คนทำอาชีพการปลูกข้าวเพียงเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ถ้าปีใดผลผลิตมากเหลือกินเหลือใช้จึงจะนำข้าวไปขาย แต่เมื่อการติดต่อสื่อสารเส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบายขึ้น การค้าขายระหว่างประเทศสามารถทำได้ง่ายขึ้น ผลผลิตทางเกษตรของลาว อาทิเช่น งา ลูกเดือย ดูเหมือนว่าจะเป็นที่ต้องการของประเทศไทย ระบบการผลิตจากแบบพอเพียงเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเริ่มพัฒนาสู่การผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น ป่าไม้ที่ถูกตัดทำลายเพื่อนำพื้นที่มาทำการเกษตรนั้นถูกทำลายในสวนทุ้เข้ามาจับจองที่ดินคิดว่าจะสามารถจัดการได้ แต่ทั้งนี้วิถีการดำรงชีวิตของพี่น้องชาวลาวก็ยังดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายไม่วิ่งตามกระแสความเจริญทางวัตถุมาก

การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์ทำให้ทราบถึงเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก หากถามว่าอยากมีอยากได้ในด้านวัตถุต่างๆ เหมือนใครๆ หรือไม่ ก็บอกได้เลยว่า อยากมีเหมือนกัน แต่ความเป็นอยู่ในตอนนี้ก็มีความสุขดีแล้ว ถึงจะไม่ร่ำไม่รวยมีเงินทองมากมายเหมือนใครๆ มีเพียงแค่โทรทัศน์หนึ่งเครื่องไว้ติดตามข่าวสารบ้านเมือง มีอาหาร มีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวก็พอใจแล้ว สุขภาพร่างกายแข็งแรงดีแค่นี้ก็พอใจแล้ว แต่สิ่งที่รู้สึกว่าจะต้องชวนขวามาเติมเต็มให้ลูกทั้งสอง คือ การศึกษา โดยจะพยายามให้ลูกได้เรียนหนังสือสูงๆ เพื่อที่จะได้มีความรู้ติดตัว ถึงแม้ว่าลูกจะเรียนจบมาแล้วไม่มีงานทำต้องกลับมาทำงานที่บ้านเกิดก็ไม่รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่น่าอายเลย”

ดูเหมือนว่าความสุขของคนในครอบครัวจะเป็นสิ่งสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด แลหานี้ก็คือวิถีชีวิตพอเพียงของคุณสี ชาวลาววัยกลางคนที่ถ่ายทอดเรื่องราวการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงของตน และความพอเพียงของคนลาว

“สืบปากว่าไม่เท่าตาเห็น” จากคำบอกเล่าวิถีการดำเนินชีวิตของคนลาวก็คงไม่ชัดเจนเท่ากับการได้สัมผัสเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่จากสถานที่จริง การได้เห็นของจริง ซึ่งระหว่างเส้นทางการเดินทางสู่หลวงพระบางพวกเราได้มีโอกาสแวะพักที่หมู่บ้านหาดเตอะ ซึ่งเป็นชุมชนเล็กๆ ของลาว ที่ยังคงความเป็นชุมชนท้องถิ่นรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้

ระบบการจัดสรรทรัพยากร ธรรมชาติในหมู่บ้านเล็กๆ ทำให้พวกเราได้เห็นประจักษ์ แสงไฟจากหลอดนีออนประหยัดไฟซึ่งเป็นไฟฟ้าที่ผลิตจากระบบน้ำธรรมชาติ การตั้งเวลาปิดเปิดไฟฟ้าของหมู่บ้านปากแบง ที่พวกเราได้มีโอกาสนอนพักค้างคืนก่อนเดินทางกลับประเทศไทย ทำให้เราได้เห็นถึงการดำรงชีวิตแบบการรู้จักจัดสรรทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วม

ป่าไม้ที่โอบล้อมขุนเขาสองฝากฝั่งแม่น้ำโขง ภาพผู้คนใช้ชีวิตอยู่กับสายน้ำยังคงมีให้เห็นตลอดเส้นทาง

การดำรงชีวิตอย่างพอเพียงตามกำลังความสามารถของผู้คนที่เลือกใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ การรู้จักพอประมาณ พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ นำพาให้ประเทศลาวยังคงรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ได้

แต่กระนั้นเทคโนโลยีที่ล้ำหลังไหลสู่อารยประเทศทำให้ไม่สามารถปิดกั้นการรับรู้ข่าวสารของผู้คนได้ ลาวจะมีวิธีจัดการเพื่อตั้งรับกับสถานการณ์นี้ได้อย่างไร ประเทศไทยชาติของความเป็นน้องจะเรียนรู้ระบบการจัดการประเทศเพื่อสร้างความพอเพียงในการพัฒนาประเทศได้อย่างไร คงเป็นคำถามที่เราต้องมาร่วมกันหาคำตอบและพัฒนาแนวทางในการบริหารประเทศร่วมกันต่อไป

เรื่องเล่าหลังโบสถ์ : วัดเชียงทอง

นิตยา ไปธาวงศ์

“กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีเสือตัวหนึ่งออกหากินอยู่ในป่า ด้วยความหิวโหยที่ไม่ได้กินอาหารมาหลายวัน ระหว่างทางที่ออกหาเหยื่อ สายตาก็หันเลื้อยไปเห็นแม่วัวตัวหนึ่งกำลังกินหญ้าอยู่กลางทุ่งนา เจ้าเสือจึงหมายจะเข้าไปจับกิน แม่วัวเห็นดังนั้นจึงรู้ชะตาชีวิตของตนเองและไม่ได้วิ่งหนี แต่ได้อ้อนวอนต่อเจ้าเสือว่า

“ ก่อนตายข้าขออะไรท่านสักอย่างได้หรือไม่.... ข้าขอกลับบ้านไปเฝ้าแม่ให้ลูกกินเป็นครั้งสุดท้าย และสัญญาว่าจะกลับมาให้ท่านกินแน่นอน....”

เสียงอันเจื้อยแจ้วของฟิปปูเป้ หรือพี่สุดถนอม เพ็ชรราตรี ไกด์ท้องถิ่นชาวลาว เล่าตำนานหรือเรื่องเล่าพื้นบ้านให้ฟังได้อย่างน่าติดตาม

- 1 -

แสงแดดใกล้เที่ยงวันในช่วงเดือนมีนาคมสาดเข้ามาอย่างไม่เกรงอกเกรงใจผู้คน แดดแรง ๆ กระพอกับกระจกสีที่ประดับประดาในวัดเชียงทอง ทำให้วัดดูสวยงามวาววับไปทั่ว การนำกระจกสีต่าง ๆ มาตัดแต่งเป็นภาพ สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนแห่งเมืองหลวงพระบางทั้งตำนานและเรื่องเล่าเป็น **“ศิลปะประดับกระจกสี”** ที่แปลกตางดงามและขึ้นชื่อของช่างพื้นถิ่นชาวล้านช้างที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 ประกอบกับสถาปัตยกรรมอันงดงามอื่น ๆ แล้ว ทำให้วัดเชียงทองเป็นวัดที่สวยงามที่สุดในเมืองหลวงพระบาง จนได้รับการขนานนามจากนักโบราณคดีว่าเป็น **อัญมณีแห่งสถาปัตยกรรมลาว**

หลังอุโบสถวัดเชียงทองที่ลงพื้นสีแดงทั้งผืน ตัดกับแสงสะท้อนของกระจกสีม่วง สีน้ำเงิน สีเหลือง สีน้ำตาล และสีขาว ที่ตัดแต่งและวางประกอบกันเป็นภาพตัวละครของเสือที่ดูร้าย แม่วัวใหญ่และลูกวัวตัวเล็ก หมอบอยู่ใต้ต้นทองหรือต้นโพธิ์ ภายใต้รูปพระพุทธรเจ้า ยิ่งทำให้สนใจเรื่องเล่าและนิยายแฝงที่ฟิปปูเป้เล่าให้ยิ่งนัก

ตัว

- 2 -

“.... หลังจากที่แม่วัวได้ขอร้องเจ้าเสือว่าก่อนตายขอกลับบ้าน ไปเอนมให้ลูกกิน เป็นครั้งสุดท้ายแล้วจะกลับมาให้เจ้าเสือกินนั้น เจ้าเสือก็ปล่อยให้แม่วัวกลับบ้าน พอถึงบ้านแม่วัวก็ให้นมลูก แล้วเล่าเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นให้ลูกวัวฟัง ลูกวัวได้ฟังดังนั้นก็ไม่ยอมให้แม่วัวกลับไป แต่จะขอแลกชีวิตกับแม่วัว ซึ่งแม่วัวก็ไม่ยอมเช่นกัน เมื่อไม่มีใครยอมใคร ทั้งสองแม่ลูกจึงกลับไปหาเจ้าเสือพร้อมกัน โดยลูกวัวได้บอกกับเสือว่า “แม่ข้าแก่แล้ว ปล่อยแม่ไปเถอะ เอาข้าไปกินแทน” ฝ่ายแม่วัวก็บอกกับเสือว่า “ปล่อยลูกข้าไปเถอะ ลูกข้ายังเล็กนัก” เจ้าเสือเมื่อได้ยินดังนั้น ก็เห็นถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูก และเห็นถึงความกตัญญูที่ลูกวัวมีต่อแม่วัว จึงตัดสินใจปล่อยวัวทั้งคู่ไป” ฟื้นฟูเปิดความตอนท้ายของนิทาน

นิทานเรื่องนี้สอนให้คนเรารู้จักความกตัญญูรู้คุณต่อพ่อแม่และผู้มีพระคุณ และการทำความดีย่อมได้รับความดีตอบแทน เหมือนความดีของวัวน้อยที่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่จึงรอดพ้นจากการถูฆ่าของเจ้าเสือ

นิทานเรื่อง “วัวน้อยกตัญญู” นี้จึงได้เล่าสืบต่อกันมาและเป็นนิทานปรัมปราตั้งแต่สมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช เจ้าครองนครหลวงพระบาง ซึ่งสมัยนั้นยังไม่มีหนังสือ ไม่มีละคร การฝากเรื่องราวผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังวัด จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนหลวงพระบางได้เรียนรู้และซึมซับเรื่องราวเอาไว้อบรมสั่งสอนลูกหลานสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

- 3 -

แม่ชัย สันติสุข อายุ 57 ปี บ้านมะโน เป็นคนพระบางโดยกำเนิดได้เล่าให้ฟังด้วยใบหน้ายิ้มแย้มและแววตาที่สุข เมื่อเล่าถึงชีวิตเมื่อครั้งยังเป็นเด็กว่า “เมื่อก่อนตอนเป็นเด็กไปวัดกับแม่ มีงานบุญเดือน 5 งานบุญปีใหม่ลาว แห่นางสังขาร ชอบไปเที่ยวไปทำบุญ แม่ของแม่ คือ แม่อำ ตอนนี้อยู่ไปแล้ว ชอบอบรมสั่งสอนและเล่านิทานเรื่องเสือกับวัวให้ฟัง แล้วสอนลูกคนให้เป็นคนดี มีความกตัญญู เด็กสมัยก่อนไม่ดื้อ เชื่อฟังพ่อแม่

หลวง
เปี่ยม
ชอบ
ก็
ก็จะ
ๆ ทุก
แม่”
ครอบ

แม่ชัยยังเล่าให้ฟังอีกว่า พอตนเองแต่งงานมีครัว ก็ได้สอนลูก ๆ ให้เป็นคนดีมีความกตัญญูและรักษาวินัยประเพณีที่ดีงามไว้ ชอบพาลูก ๆ เข้าวัดวัดเชียงทองเป็นวัดที่สวย ชอบพาลูกเดินเที่ยวรอบวัดแล้วเล่านิทานเรื่องเสือกับวัวให้เขาฟัง เขาก็เข้าใจและเชื่อฟังพ่อแม่ ลูกทุกคนเป็นคนดี ตอนนี้มีครอบครัวแล้วก็เป็นคนดีกันทุกคน แม่ชัยเล่าด้วยแววตาแห่งความปิติที่มีลูกหลานที่ดีและได้อบรมลูก ๆ ให้เป็นคนดี

พี่บัว อายุ 47 ปี แม่ค้าที่ตลาดไนท์มาร์เก็ต ซึ่งเป็นคนหลวงพระบางแต่กำเนิด บอกว่า เคยได้ยินนิทานเรื่องนี้เช่นกัน คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟัง แต่ไม่รู้ว่ามีภาพวาดอยู่หลัง โบสถ์วัดเชียงทอง ซึ่งตนเองไปทำบุญที่วัดเชียงทองอยู่บ่อย ๆ แต่พาลูกสาวไปทำบุญไหว้พระ พอไหว้ พระเสร็จก็กลับไม่ได้เดินดูบริเวณวัด

ส่วนกลุ่มเด็กและเยาวชนในหลวงพระบางบางคนเคยได้ยินนิทานเรื่องนี้ แต่หลายคน กลับไม่เคยได้ยินเรื่องนี้มาก่อน ส่วนบางคนเคยไปที่วัดเชียงทองแต่ไม่รู้ว่ามีภาพจิตรกรรมหลังโบสถ์เป็น เรื่องอะไร ส่วนใหญ่จะเข้าใจว่าเป็นรูปสัตว์ในวรรณคดีต่าง ๆ แต่ไม่ได้รู้เรื่องราวหรือการสื่อความหมายที่ ผากไว้ในจิตรกรรมอันงดงามแห่งนี้

แสงแดดตอนเย็นทอแสงรำไร แสงสะท้อนอันวิจิตร ของศิลปกรรมกระจกสี ลดแสงลงทีละน้อย ความมืดกำลัง จะเข้าปกคลุมเมืองแห่งมรดกโลก หากแต่พรุ่งนี้ยังมีแสง อาทิตย์ส่องแสงขึ้นมาใหม่ ยังจะมีสักกี่คนที่ซึมซับคุณค่า และความหมายของ “เรื่องเล่าหลังโบสถ์” คติสอนใจที่ เรียบง่าย ของนิทานปรัมปราในอดีตที่หล่อหลอมคนรุ่นแล้ว รุ่นเล่า จนมีวันนี้ ณ เมืองหลวงพระบาง เมืองแห่งมรดก

โลก

#####

สบายดี...หลวงพระบาง.. “สบายดีเมืองปาย”

เบญจวรรณ วงศ์คำ

..นับดูจำนวนนักท่องเที่ยวที่กำลังทำเรื่องผ่านด่านแขวงบ่อแก้ว ประเทศลาว ที่ติดกับด้านชายแดนของประเทศไทยเราด้าน อ.เชียงของ จ.เชียงราย ตั้งแต่เปิดด่านเมื่อเวลา สองโมงเช้าเป็นต้นมา เท่าที่นับดูจำนวนนักท่องเที่ยวแบบคร่าวๆ ถือว่ามีนักท่องเที่ยวมากพอสมควร และก็มีมากันอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ..นี่ยังไม่นับรวมคณะของเราอีกนับ 20 ชีวิต และที่เดินทางโดยเครื่องบินหรือรถยนต์อีก เรายังจินตนาการตามไปกับภาพความเป็นเมืองท่องเที่ยวหลวงพระบางแล้วก็น่าปลื้มใจแทนรัฐบาลลาว และโดยพี่น้องชาวลาวของเมืองหลวงพระบางจริงๆ ที่จะมีรายได้เกิดขึ้นกับบ้านเมืองของตัวเอง...

...หลวงพระบาง ถือเป็นเมืองที่อยู่ในจินตนาการของนักเดินทางสมัยนี้เกือบทุกคน...หากคุณเป็นผู้ที่ชอบท่องเที่ยวชมความสวยงามแบบเรียบง่ายก็ต้องไม่พลาดการเดินทางไปหลวงพระบางอย่างแน่นอน

ความงามของเมืองหลวงพระบางเป็นความงามแบบเรียบง่าย เรื่องราววิถีชีวิตผู้คนก็ยังเป็นวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย การกลายเป็นเมืองมรดกโลกขององค์การยูเนสโก ยิ่งทำให้มนต์เสน่ห์ที่เรียบง่ายของเมืองหลวงพระบางได้เปิดรับผู้คนแปลกหน้าต่างถิ่นมากขึ้นเป็นลำดับ...แต่บนความคึกคักของนักท่องเที่ยว ก็ครั้งที่เราได้มีโอกาสเดินทางไปยังเมืองหลวงพระบาง เราก็ยังคงเห็นความเรียบง่ายอยู่เฉกเช่นเดิม ...หากไม่นึกถึงสัมผัสจากภายนอกที่เป็นองค์ประกอบของเมืองประเภทร้านอาหาร ที่พัก ร้านขายของที่ระลึกต่างๆ เมืองหลวงพระบางก็ยังคงเป็นเมืองหลวงพระบางอยู่เช่นเดิม ...

...ชีวิตที่หยุดนิ่ง ณ หลวงพระบาง เราสามารถสัมผัสได้ไม่ว่าเราจะตื่นเช้าวันไหนๆ เดือนๆ และปีไหนๆก็ตาม คุณสามารถใส่บาตรให้พระภิกษุสงฆ์ได้ตลอดทุกเช้าเท่าที่คุณจะสามารถทำได้ในฐานะนักท่องเที่ยว แต่หากเป็นในฐานะของชาวบ้านมันคือวิถีปกติที่เห็นและเป็นอยู่ของเรา...ขยับมาถึงเวลาสายๆ อีกหน่อยเดินเลียบเลาะตามริมฟุตบาทหรือถนนหนทางในเมือง เด็กนักเรียนทั้งเดินและปั่นจักรยานภาพที่เป็นเด็กผู้หญิงก็ยังคงนุ่งซิ่นใส่เสื้อขาว สวมรองเท้าผ้าใบหรือรองเท้าคัทชูไปเรียนเป็นปกติ

ผ้าซิ่นและผ้ามวยขี้ผึ้งของผู้หญิงเป็นเอกลักษณ์ของหลวงพระบางอย่างเหนียวแน่นกับชีวิตความเป็นอยู่ ...และหากเราละสายตาจากแม่น้ำโขงหรือน้ำของ(ที่ชาวลาวเรียก) มาทางฝั่งน้ำคาน ในยามเย็นสะพานไม้ไผ่แบบเรียบง่ายที่ใช้เดินข้ามไปมาระหว่างหมู่บ้านกับตัวเมืองยังเป็นสะพานเชื่อมที่น่าดูชมตลอดเวลา หายครอบครวั้มก็จักรวัตรประจำวัน ทั้งอาบน้ำ ทั้งรดน้ำให้แปลงผักริมน้ำคาน ทั้งสูมไฟเตรียมหุงหาอาหาร ...นี่คือความเป็นปกติของชีวิตผู้คนในเมืองมรดกโลกหลวงพระบาง

...จะว่าไปแล้ว ภาพเหล่านี้มีความต่างกับเมืองท่องเที่ยวของประเทศไทยเราอย่างลิบลับ “เมืองปาย” แม้สองตอนเคยมีวิถีเรียบง่ายไม่ต่างอะไรกับเมืองหลวงพระบาง แต่ช่วงเวลาที่ผ่านมามีไม่ถึง 10 ปีมานี้ เมืองปาย มีความเปลี่ยนแปลงชนิดหน้ามือเป็นหลังมือ อาคารเก่า บ้านเก่าโบราณที่ถูกด้วยไม้สัก ถูก

หรือทิ้งสร้างแทนด้วยตึก2ชั้น หรือบ้างก็ถูกเปลี่ยนมือปรับโฉมกลายเป็นร้านอาหาร เป็นภัตตาคาร แม้แต่บ้านที่เคยอยู่อาศัยเพียงไม่ถึง10 ตารางวา ชาวบ้านก็ขายให้กับคนต่างถิ่นปรับเป็นร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร และ ร้านสะดวกซื้อ"7Eleven" จากนั้นก็ย้ายครอบครัวออกไปอยู่ยังนอกเมืองต่อไป...

เมืองปายกำลังเป็นเมืองที่ถูกถมทิ้งจากนักท่องเที่ยว จากผู้ประกอบการ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และที่สำคัญจาก ชาวบ้านที่นั่นเอง ซึ่งสุดท้ายแล้วเมื่อหมดเทศกาลท่องเที่ยวของทุกปีผ่านไป สิ่งที่เหลือไว้ให้คนเฒ่าคนแก่และเยาวชนรุ่นใหม่ของเมืองนี้ **ขยะ และความไร้รากวัฒนธรรม**

การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ณ เมืองหลวงพระบาง กับเมืองปาย เป็นภาพความต่างของความพอดีในการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับภูมิภาคนี้อย่างชัดเจน เราเชื่อว่าการบริหารจัดการการท่องเที่ยวมนุษยผู้เกี่ยวข้องล้วนเป็นผู้สร้างได้ มิได้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยด้านระบบการปกครอง และการพัฒนาหรือไม่พัฒนา หากจะต้องจริงจังในการจัดการเป็นสำคัญ...สบายดี..เมืองปาย ถึงเวลาที่เราจะต้องช่วยกันดูแลรักษากันหรือยังเอ่ย....

#####

สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการอบรม

• การนำเสนอภาพรวมของภูมิภาคที่มีผลต่อนโยบายท้องถิ่นในการพัฒนาเมืองหลวงพระบาง และภาคเหนือ ประเทศไทย

การเดินทางสู่ “เมืองมรดกโลก: หลวงพระบาง” โดยทางเรือ ที่ล่องไปตามลำน้ำโขง เริ่มต้นจากท่าเรืออำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ข้ามฟากไปยังแขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีพิธีผ่านด่านศุลกากรอย่างถูกต้อง ทันทีที่ได้ย่างก้าวเข้าสู่เมืองที่เมืองน้อย ก็ได้เห็นและสัมผัสถึง “ความต่าง” ที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของความเป็นชนชาติได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็น ภาษา การแต่งตัว บุคลิกท่าทางที่ยิ้มแย้ม ถนนหนทาง ที่ถึงแม้จะอยู่ห่างจากประเทศไทยเพียงข้ามผ่านน้ำโขงไม่ถึง 5 นาที แต่ที่นี่ก็คือ “ประเทศลาว” ที่ยิ่งชวนให้เข้าไปสัมผัสมากขึ้นทุกที

การเดินทางตามสายน้ำโขงที่ไหลเหียวรวมถึงได้พักแรมกลางทางที่หมู่บ้านหาดเตี๊ยะ ก็ยิ่งทำให้ได้เห็นวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนชนชาติลาวได้อย่างแจ่มชัด การใช้พลังงานน้ำเพื่อปั่นไฟฟ้าใช้ในครัวเรือน ห้องเรียนยกพื้นสูง มีห้องโถงๆ พร้อมกระดานดำให้ครูสอนนักเรียนในชั้น ขณะที่รุ่นที่กำลังเรียนก็จะมีน้องๆ วิ่งเล่นส่งเสียงเจี๊ยะจ้าวอยู่ด้านล่าง หนังสือเรียน 1 เล่มที่มีเด็กนักเรียน 3 คนช่วยกันอ่าน ขนมสำหรับเด็กก็ยังเป็นข้าวต้มมัด ผู้เฒ่าผู้แก่ตื่นแต่เช้าเพื่อมานั่งใส่บาตรอยู่ลานวัด พิธีการสู่ขวัญต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ฯลฯ สิ่งที่เราเห็นเหล่านี้ ก่อนที่จะเดินทางถึง “เมืองหลวงพระบาง” ได้ทำให้สัมผัสถึง “ความบริสุทธิ์ของชนบท” ที่มีมากกว่าหมู่บ้านที่เมืองไทยหลายเท่าตัว

แต่ทันทีที่เท้าเหยียบถึงหลวงพระบาง กลิ่นไอของความ “เป็นเมืองขึ้น” เริ่มโผล่มาทันที นับตั้งแต่รูปทรงของตึกที่แปลกตา ขนมปังฝรั่งเศสที่วางขายตามท้องถนน การนำเผอ (หรือก๋วยเตี๋ยว) เป็นอาหารที่ขึ้นโต๊ะ แต่กระนั้นเองก็ยังเห็น คนหนุ่มสาวยืนอยู่ตามท้องถนน แม่หญิงขับรถถีบไปตลาด ตอนเช้ามีผู้คนมาใส่บาตรพระอย่างล้นหลาม มีวัดอยู่แทบทุกมุมเมือง ภาษาลาวตามสถานที่ต่างๆ ที่มีภาษาอังกฤษวางอยู่ข้างๆ สิ่งเหล่านี้ผสมปนเปกันอยู่ทั่วไปในเมืองหลวงพระบาง แต่จะกลมกลืนหรือไม่ก็คงเป็นความรู้สึกของคนที่มีมองต่างกันไป

แต่ด้วยวัฒนธรรมที่ยังหลงเหลืออยู่มาก จึงทำให้องค์กร UNESCO ประกาศให้เมืองหลวงพระบางเป็นเมืองมรดกโลก ที่ให้คง “คุณค่าความงดงาม” ทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ แต่กระนั้น ด้วยความที่ประเทศเคยเป็นเมืองขึ้นของหลายประเทศที่เข้ามาปกครองไม่ว่าจะเป็นสยามประเทศ จีน เวียดนาม ฝรั่งเศส จนกระทั่งสามารถประกาศตัวเป็นเอกราชได้ในปี พ.ศ. 2518 เมื่อได้สถาปนาประเทศให้มีชื่อใหม่ว่า “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” และปกครองด้วยระบบสังคมนิยมมีพรรคการเมืองเดียว คือ พรรคประชาชนปฏิวัติลาว มีประธานพรรคเป็นเสมือน ประธานประเทศ ส่วนนายกรัฐมนตรีเป็นประมุขของฝ่ายบริหาร ด้วยการปกครองเช่นนี้เอง จึงทำให้นโยบายบริหารประเทศอยู่ที่คณะรัฐบาลทั้งหมด การตัด

สนใจดำเนินกิจกรรมต่างๆในเขตการปกครองทั้ง 18 แขวงขึ้นอยู่กับรัฐบาลทั้งหมด เช่นเดียวกับ ป่าที่อยู่ในสองข้างทางระหว่างไปชมความงามของน้ำตกกวางชีก็ล้วนแล้วเป็นของรัฐบาล หากใครจะตัดก็ต้องขออนุญาตไปที่รัฐบาลเท่านั้น

และด้วยความเป็น “มรดกโลก” ที่มีพันธะสัญญาที่จะรักษาความงามทางด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตผู้คนไว้ให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ จึงทำให้ “ความเจริญ” เข้ามาเพียงแค่ตะลวงพระบางได้ส่วนหนึ่งเท่านั้น ภาพของหลวงพระบางวันนี้จึงยัง “มองเห็นความงาม” ที่ทรงคุณค่าหลายประการ หากแต่เมื่อมองไปลึกๆแล้วจะพบว่า “ความเจริญ” ได้เข้าไปครอบคลุมหลวงพระบางแล้วตั้งแต่ในห้องน้ำ ทางเดิน บนถนน ในตู้เสื้อผ้า ในห้องครัว ที่แทบจะทะลักออกมาแบบอื่นไม่อยู่ แต่ด้วยความเป็น “มรดกโลก” และ “นโยบายที่ต้องให้หลวงพระบางเป็นมรดกโลก” จึงทำให้หลวงพระบางวันนี้ก็ยังคงเป็น “หลวงพระบาง” ที่มีคนอีกนับล้านคนรอคอยที่จะเข้ามาสัมผัสมนเสน่ห์นั้น สักครั้งในชีวิต...”

● การนำเสนอข้อมูลเชิงเปรียบเทียบการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเมืองหลวงพระบางกับการทำงานวิจัยท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ

การเดินทางสู่หลวงพระบางช่วงเวลา 5 วันทำให้เห็นถึงประโยคที่ใครๆก็บอกว่า “เหมือนเชียงใหม่เมื่อ 50 ปีก่อน” วิถีชีวิตผู้คนที่ได้สัมผัสตั้งแต่บ้านหาดเต๊อะจนถึงเมืองหลวงพระบาง เปรียบเสมือนเห็นคนในเมืองกับคนในชนบท ที่มีจุดเหมือนและจุดแตกต่างกันอยู่หลายประการ แต่สิ่งหนึ่งที่สัมผัสได้จากความเหมือนก็คือ “ความต้องการความทันสมัย” ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า ที่วี ตู้เย็น เครื่องซักผ้า มือถือ แต่ความแตกต่างระหว่างคนบ้านหาดเต๊อะกับคนในเมืองหลวงพระบางอาจจะรุนแรงมากน้อยต่างกัน ในขณะที่คนที่หลวงพระบางกำลังดิ้นรนแสวงหาความสบายนั้น กลับมีคนอีกจำนวนหนึ่ง แสวงหาชีวิตที่ “ไม่มีความทันสมัยอะไรเลย” เพราะพวกเขาเหล่านั้นได้เรียนรู้ “ความเจ็บปวดบนความสบายนั้น” ด้วยประสบการณ์ทั้ง 5 แล้ว

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ามาช่วยให้พวกเขาเหล่านั้นได้ค้นหา “ความสมดุล” ให้เกิดขึ้นภายใต้วิถีชีวิตที่ “ต้องเผชิญ” อย่างเลี่ยงไม่ได้ผ่านการค้นหา “ทุกข์” และ “ทุน” ที่มีอยู่และทดลองค้นหาเพื่อให้เจอ “ความสมดุลให้กับชีวิต ครอบครัวและชุมชน” แม้กระนั้น ก็ยังด้านกระแสของการพัฒนาแทบไม่ไหว แต่หากกระบวนการเหล่านี้ได้ถูกนำไปใช้ที่บ้านหาดเต๊อะ ไม่นาน..จะทำให้ชุมชนเกิดการ “เตรียมรับมือ” กับสิ่งที่เข้ามาได้อย่างทันทั่วทั้งที่จนกระแสการพัฒนาไม่สามารถพัดพาคนที่นี่ให้หลงไหลไปกับสิ่งยั่วยุได้

● การมองการเชื่อมโยงกับการทำงานของ Node

- สิ่งที่ได้เรียนรู้จากหลวงพระบางที่จับได้ชัดเจนก็คือ การได้เห็น “การประยุกต์ใช้ความรู้เรื่องการผลิตน้ำด้วยไฟฟ้า” เพื่อใช้ในครัวเรือน ซึ่งเป็นการใช้พลังงานจากธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ ความรู้ที่ได้จะสามารถนำไปบอกกล่าวกับชุมชนที่ดำเนินงานวิจัยที่เน้น “การพึ่งตนเอง” เพื่อให้วิธีการดังกล่าวเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนเกิดแนวคิดในการลดต้นทุนค่าไฟฟ้าโดยการหันมาใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ
- หากมองหลวงพระบาง เสมือนเป็นพื้นที่ Area Based จะเห็นการเทียบเคียงการพัฒนาพื้นที่เฉพาะที่จำต้องมียุทธศาสตร์การบริหารพื้นที่ให้เกิดความทั่วถึงและเสมอภาค โดยให้ชุมชนเข้ามาร่วมคิดและตัดสินใจในการบริหารพื้นที่ร่วม หากแต่การปกครองของสปป.ลาวเป็นแบบพรรคเดียว ดังนั้น การพัฒนาพื้นที่จึงกระจุกอยู่ตรงกลาง ไม่สามารถกระจายแนวคิดการพัฒนาที่มี “ความเป็นเฉพาะ” ให้กับเจ้าของพื้นที่ที่แท้จริง ดังนั้น หากจะทำงานวิจัยหรือพัฒนาพื้นที่เฉพาะก็จะต้องอยู่บนพื้นฐานของ “ความหลากหลายอย่างมีส่วนร่วม” ด้วย

● การได้ประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้

- เกิดแรงกระตุ้นในตัวเองที่อยากจะเขียนบทความ สารคดีให้มากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งที่ผ่านมาการเขียนจะเป็นแบบ “มวยวัด” ที่ไม่มีชั้นเชิงและลีลาที่จะสยบคู่ต่อสู้ได้
- เรียนรู้ “ความงดงามของวัฒนธรรม” ของบ้านพี่เมืองน้อง
- คิด ก่อนที่จะ ถ่ายภาพมากขึ้น

● สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการอยู่ร่วมกันของJSN

JSN ยังคงวัฒนธรรมของ ความเป็นพี่น้องไว้สูงมาก ถึงแม้ว่า จะมีรุ่นน้องใหม่ๆ เข้ามาอยู่ตลอดเวลา ก็เกิดความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี และอย่างรวดเร็ว รวมทั้งประสบการณ์การทำงานของแต่ละคนก็ได้มาหลอมรวมกัน “สร้างสรรค์” งานชิ้นใหม่ๆ ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นไปอีก

อังคณา ทาลัดชัย

● ภาพรวมของภูมิภาคที่มีผลต่อนโยบายท้องถิ่นในการพัฒนาเมืองหลวงพระบาง

และภาคเหนือ ประเทศไทย และข้อมูลเชิงเปรียบเทียบการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเมืองหลวงพระบางกับการทำงานวิจัยท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ

หลวงพระบางในมโนภาพของใครหลายคนคงมีภาพวัดเชียงทอง ถนนคนเดิน พิพิธภัณฑ์(หอเจ้าชีวิต) ฯลฯ ตามที่ได้ยินได้ฟังจากสื่อต่าง ๆ ผังเมืองที่คล้ายคลึงดังมีคนเขียนกรอบไว้มีชอกชอยมากมายที่สามารถ

เดินทะลุหากันได้ทุกเส้นทาง ความสะดวกสบายเพื่อรองรับการท่องเที่ยวผสมผสานกลิ่นอายวัฒนธรรมของลาว ความเรียบง่ายสงบ ทำให้หลวงพระบางจึงเป็นเมืองในพื้นที่ที่ใครหลายคนเพียรพยายามสัมผัสสักครั้ง

ในอีกฟากฝั่งจากแหล่งที่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของหลวงพระบางซึ่งเต็มไปด้วยร้านรวง คาเฟ่ ตามกลิ่นอายของตะวันตก สะพานไม้ที่เกิดขึ้นจากความร่วมแรงร่วมใจของชุมชนน้ำคานทอดยาวหลายสิบเมตรเชื่อมระหว่างชุมชนน้ำคานกับชุมชนกลางเมืองหลวงพระบาง เดิมไม่มีสะพานชาวบ้าน ขอบทางรัฐก็ไม่สร้างให้ชาวบ้านจึงสร้างขึ้นเองและมีการเรียกเก็บค่าผ่านทางวันเฉพาะคนที่มาร่วมช่วยสร้าง ชุมชนน้ำคานมีวัดอยู่ ๔ วัด มีการทำการเกษตรริมฝั่งน้ำคานซึ่งจะไหลลงสู่น้ำโขงต่อ

ภาพสองฝั่งที่แตกต่างกันอีกฝั่งเหนือขึ้นไปคือชุมชนเมืองที่มีรถราวิ่งกันขวักไขว่เต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวมากมาย แต่หากหันกลับมามองชุมชนเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่บนเนินเขาอยู่ต่ำลงไปจากชุมชนเมือง สะท้อนให้เห็นภาพวิถีของผู้คนหลวงพระบางที่ถูกแบ่งคล้ายต้องการกักผู้คนน้ำคานด้วยเส้นพรมแดนของวัฒนธรรมการท่องเที่ยว

แท้จริงแล้วเสน่ห์ของหลวงพระบางอาจอยู่ที่วิถีของคนในชุมชนน้ำคาน หาใช่สถานที่ตามสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ จนทำให้หลวงพระบางดูเป็นแบบแผนไปหมด เช่นเดียวกับเมืองท่องเที่ยวอย่างเชียงใหม่พื้นที่ถนนคนเดินผู้คนเปลี่ยนวิถีขายสินค้ารองรับการท่องเที่ยว สภาพชุมชนเมืองดั้งเดิมถูกกลืนหายไป

ทำไมรัฐไม่สร้างสะพานให้ชาวบ้านน้ำคาน ? หรือเป็นการให้ความสำคัญกับพื้นที่ท่องเที่ยวกลางเมืองหลวงพระบางแต่กำลังเบียดขับคนท้องถิ่นออกไปจากเมือง แต่อย่างน้อยสะพานน้ำคานก็แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีการจัดการตัวเองได้ภายใต้การปกครองอันเข้มงวดของรัฐ นโยบายประเทศที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงมุ่งสนองความต้องการกระแสภายนอกจนลืมทุนวัฒนธรรมอันสวยงามไป แล้วก็ปรุงแต่ง สิ่งใหม่ลงไปในเมืองนั้น ๆ ทั้ง ๆ ที่วิถีดั้งเดิมเองเป็นเสน่ห์ที่เย้ายวนผู้คนมากกว่า เหมือนคนขายของที่ไม่ได้รับสวัสดิการหรือการดูแลที่ดีจากรัฐ เปรียบเช่นเดียวกับชุมชนต่าง ๆ ในประเทศไทยที่ยังขาดการสนับสนุนดูแลจากภาครัฐหากหลายชุมชนลุกขึ้นมาจัดการตัวเองได้อย่างที่ชุมชนน้ำคานทำ ชุมชนก็จะยังคงอยู่ได้ด้วยความร่วมมือของคนในชุมชนเอง

การที่ชุมชนน้ำคานได้สร้างสะพานเองมีการจัดการเก็บเงินบำรุงเองคล้ายคลึงกระบวนการที่หลายชุมชนที่ได้ทำงานวิจัย เมื่อเห็นปัญหาในการคมนาคมที่ไม่สะดวกชุมชนน้ำคานจึงได้รวมแรงกันหาทางออกโดยการสร้างสะพานเองโดยไม่ได้พึ่งรัฐบาล สะพานจึงไม่ได้มีนัยยะเพียงการเป็นเส้นทางคมนาคมให้ผู้คนฝั่งน้ำคานได้ออกไปเรียนรู้วิถีจากเมืองอีกฝั่งหรือให้ผู้คนภายนอกได้เข้าไปสัมผัสวิถีของคนน้ำคาน แต่ไม่ทุกลำที่สานกันเป็นแพคือหยาดเหงื่อแรงกายของผู้คนที่เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เป็นของหน้าหมูที่สร้างความรู้สึกของการเป็นเจ้าของได้ดี

จากงานที่ได้ทุนเสริมอยู่ซึ่งเป็นเรื่องของการจัดการองค์ความรู้ชุมชนด้านการจัดการปัญหาหนี้สินเชิงบูรณาการ ทำให้เห็นความแตกต่างต่อสถานการณ์หนี้สินของคนลาวและคนไทย สถานการณ์หนี้สินของคนลาวยังไม่รุนแรงเนื่องจากนโยบายของรัฐที่ควบคุมดูแลการกู้เงินของคนลาว มีสถาบันการเงินเพียง ๒ แห่ง เดิมเคยมีการกู้นอกระบบแต่เนื่องจากเกิดปัญหาหนี้เสียและปัญหาอื่น ๆ ตามมามากมาย ทำให้รัฐต้องเข้ามาจัดการดูแลยกเลิกการให้มีการกู้เงินนอกระบบทั้งหมด โดยให้กู้จากสถาบันการเงิน ๒ แห่งเท่านั้นและต้องมีหลัก

ทรัพย์สินมาจำนอง คนลาวจึงใช้ชีวิตตามสถานภาพทางการเงินที่จะเอื้ออำนวย หากจำเป็นต้องซื้อของใหญ่ ๆ เช่น รถจักรยานยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ ก็ต้องเก็บเงินก้อนไปซื้อมาครั้งเดียว ในขณะที่วิถีชีวิตส่วนใหญ่ก็ยังพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลัก พื้นที่ริมน้ำไม่ได้ปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า มีการทำการเกษตรเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์

ในขณะที่สถานการณ์ปัญหาหนี้สินของคนไทยกลับทวีความรุนแรงขึ้นทุกวัน หลายชุมชนไม่ได้เรียนรู้ว่าจะอยู่อย่างเท่าทันได้อย่างไร ประกอบกับมีปัจจัยมากมายที่เอื้อต่อการเพิ่มสถานะหนี้สินของชาวบ้านทั้งการมีช่องทางในการกู้ยืมได้สะดวกทั้งในระบบและนอกระบบ สื่อต่าง ๆ ที่เน้นตามกระแสความเจริญของโลก ทรัพยากรธรรมชาติมากมายถูกใช้อย่างไม่รู้คุณค่า วิถีเดิมที่เคยพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลักเริ่มอยู่ไม่ได้ในภาวะที่ต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพเพื่อความสะดวกราบรื่นเกินปัจจัย ๔ ที่ควรมี

น่าสนใจที่ชุมชนน้ำคานยังคงยึดวิถีปฏิบัติเดิมไว้ได้ท่ามกลางกระแสความเจริญที่หลั่งไหลเข้าสู่หลวงพระบาง เกิดร้านค้า ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ตามแบบตะวันตกมากมายเพื่อรองรับการเข้ามาของนักท่องเที่ยว แต่ตราบดีที่นโยบายรัฐยังเข้มงวดต่อการกู้เงินไปใช้ของคนลาวสถานะปัญหาหนี้สินของคนลาวก็ยังไม่รุนแรงอย่างที่คนไทยประสบอยู่

ขณะนี้ประเทศไทยกำลังน้อมรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงมาปรับใช้กันอย่างแพร่หลาย หลายคนเริ่มมีการปรับเปลี่ยนวิถีคิด พฤติกรรมการใช้จ่าย การกินอยู่อย่างพอเหมาะกับสถานการณ์ทางการเงินของตัวเอง และเมื่อรู้จักตนเองรู้เท่าทันกระแสสังคมแล้วเพราะชุมชนจะรู้จักตั้งรับ เลือกรับใช้ในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น ก็จะนำไปสู่ความร่วมมือของคนในชุมชนที่จะร่วมกันจัดการปัญหาของชุมชนด้วยพลังของชุมชนเองดังเช่นที่คนน้ำคานร่วมกันสร้างสะพานแห่งความสามัคคี เป็นของหน้าหมู่บ้านที่ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการตัวเองได้ เพราะที่ผ่านมาชุมชนเคยชินกับการ “รอ” และ “รับ” เท่านั้น สิ่งที่พึงเลี้ยงอย่างเราต้องทำคือกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดการคิด วิเคราะห์ หาทางออกด้วยตัวของชุมชนเอง หากกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้มลึกอยู่ในจิตสำนึกของชาวบ้านชุมชนจะสามารถตั้งรับกับกระแสภายนอกที่เข้ามาในชุมชนได้อย่างมีสติ มีวิธีการจัดการที่เหมาะสมและก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมของคนทั้งชุมชนได้เป็นอย่างดี

● ประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้

เป้าหมายหลักของการมาหลวงพระบางครั้งนี้คือการอบรมงานเขียนโดยนักเขียนมืออาชีพอย่างพี่เอ๋ ยุวดี และได้รับความรู้จากนักโบราณคดี การได้ร่วมแลกเปลี่ยนกับผู้ที่มีประสบการณ์ตรงทำให้เราเกิดความมั่นใจและเกิดแรงใจที่จะเขียน หากเรามีการวางแผนประเด็นที่จะเขียนแตกประเด็นย่อย มีผู้ให้ข้อมูลที่ชัดเจนงานเขียนก็ไม่ได้ยากเกินไป

การได้เรียนรู้ประเทศเพื่อนบ้านซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณี สภาพสังคมคล้ายคลึงบ้านเรา บางประเด็นเราได้เทียบเคียงกับชุมชนวิจัยที่เราหนุนเสริมอยู่ หรือประเด็นที่เรา กำลังเรียนรู้ อยู่อย่างเรื่องของหนี้สิน สอบถามไกด์สาวได้ความว่าคนลาวเป็นหนี้้น้อยมากเพราะรัฐจะดูแลเรื่องนี้เคยมีการปล่อยให้มีการ

ก้นอกระบบมากมายเกิดปัญหาหนี้สินรัฐจึงยกเลิกและให้มีการกู้จากธนาคารของรัฐเท่านั้นและต้องมีหลัก
ทรัพย์มาจำนอง การกู้ของคนลาวจึงเป็นเรื่องยุ่งยากคนลาวจึงใช้ชีวิตตามวิถีของตัวเองพอเพียง

ประเทศของเราดูเหมือนจะเดินนำหน้าลาวไปไม่กี่ก้าว หลายสิ่งที่เราประสบอยู่เป็นสภาวะที่เราไม่
อยากให้เกิดขึ้นกับลาว ลาวเป็นเหมือนกระจกที่สะท้อนอดีตของไทย วิถีดั้งเดิมที่ยังคงอยู่ ชุมชนริมน้ำโขงที่
เริ่มสร้างความคุ้นเคยกับสายตาทองที่แวววาวที่แววเวียนผ่านมา ชาวบ้านยังคงใช้น้ำโขงทั้งการอุปโภค
บริโภค อาบน้ำริมโขง อนาคตเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้นวิถีที่พึ่งพิงตามธรรมชาติเหล่านี้อาจต้องหายไป
หญิงสาวมากมายอาจไม่กล้าอาบน้ำริมน้ำอีกเพราะสายตาของคนนอกที่จ้องมองมาเนื่องจากเป็นภาพที่ผู้
คนไม่ได้พบเห็นมาช้านาน ชุมชนริมโขงอีกหลายชุมชนอาจกลายเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่รองรับกระแสการ
ท่องเที่ยวที่จะทะลักเข้ามา

เรื่องราวดังภาพในอดีตเหล่านี้ได้ถูกนำไปถ่ายทอดให้นักวิจัยชาวบ้านได้รับฟัง ซึ่งได้รับความสนใจ
และชื่นชมวิถีเดิมของคนลาวซึ่งคล้ายวิถีเดิมของพวกเขาในอดีต ทำให้ยิ่งเป็นการตอกย้ำสิ่งที่หลายชุมชนที่
กำลังขับเคลื่อนเรื่องการจัดการปัญหาหนี้สินมองว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้นมาถูกทางแล้ว การรู้จักตนเอง รู้เท่าทัน
และใช้ชีวิตอย่างพอเพียงตามสภาพของตนเองนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมและจะนำไปสู่ความอยู่รอดของตนเอง
และชุมชนท่ามกลางกระแสวัตถุนิยมที่หลั่งไหลเข้ามา

● สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการอยู่ร่วมกันของJSN

แม้ว่าต้องอยู่ในเรือด้วยกันสี่วันขาไปและขากลับแต่ด้วยข้อจำกัดของสถานที่บนเรือ ความอ่อนล้า
ทำให้ความกระตือรือร้นในการหากิจกรรมร่วมกันนอกเหนือจากการรับฟังการบรรยายอบรมนั้นลดน้อยลง
อย่างน้อยเราได้มีประสบการณ์ที่ดีร่วมกันเชื่อว่ามันจะค่อยๆ ก่อเกิดความผูกพันและความรู้สึกอันดีดีขึ้น
ในจิตใจ เพราะการพูดคุยแบบเป็นกันเองไม่เป็นกิจลักษณะมากในการหารือเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องงานก็ทำ
ให้เกิดบรรยากาศของการพูดคุยได้ดีทีเดียว

การเรียนรู้นิสัยพฤติกรรมของเพื่อนร่วมงานซึ่งบุคลิกแต่ละคนจะแตกต่างกันไปบางอย่างต้องปรับ
เข้าหากันคนละครึ่งทาง ซึ่งบุคลิกจะสะท้อนไปยังภาพการทำงานของแต่ละคน แต่การสร้างเงื่อนไขในการ
ทำให้กระชับความสัมพันธ์น้อยไปทำให้คุยกันไม่ได้ทั่วถึง นอกจากจะเป็นการหารือพูดคุยเฉพาะกลุ่ม

ปวีณา ราชสิทธิ์

แผนคณะญาลำปาง

- **การนำเสนอภาพรวมของภูมิภาคที่มีผลต่อนโยบายท้องถิ่นในการพัฒนาเมืองหลวงพระบาง และภาคเหนือ ประเทศไทย**

หลวงพระบาง ในอดีตเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านช้าง และมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ที่พัวพันกันพ้องกับประเทศไทยมาแทบทุกยุคทุกสมัย สำหรับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ได้เริ่มต้นตั้งแต่เรื่องเล่าสืบต่อกันมาจนกระทั่งถึงสมัยครั้งนินาย ประกอบกับความชัดเจนทางด้านประวัติศาสตร์ได้เริ่มปรากฏขึ้น ในรัชสมัยของ **พระเจ้าฟ้างุ้มมหาราช** ที่ทรงรวบรวมพระราชอาณาจักรลาวให้เป็นปึกแผ่น โดยตั้งเมืองหลวงพระบาง ให้เป็นราชธานี ซึ่งในช่วงสมัยนั้นสามารถกล่าวได้ว่าเป็น สมัยล้านช้างอย่างแท้จริง

ต่อมาในยุคปัจจุบันเมืองหลวงพระบาง ได้รับการยกย่องจากองค์การ UNESCO ให้เป็นเมืองมรดกโลก ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้เห็นความงดงามของวัดวาอาราม หรือสถาปัตยกรรม ดั้งเดิมที่ ผสมผสานไปกับศิลปะ ทางตะวันตก รวมถึง จารีตประเพณี ของชาว หลวงพระบางที่ยังคงรักษาไว้อย่างเหนียวแน่น เช่น งานบุญทางพุทธศาสนา และการดักบาตรเช้า เป็นกิจวัตร เป็นต้น

หลวงพระบาง เป็นเมืองเล็กๆในหุบเขา ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ตรงบริเวณที่สายน้ำคานไหลมาบรรจบกับลำน้ำโขงพอดีเป็นเสมือนคูเมืองตามธรรมชาติ ว่ากันว่าเป็นเมืองที่มียุทธภูมิอันยอดเยี่ยม แต่ถึงจะเป็นเมืองเล็กแต่ถ้าพูดความยิ่งใหญ่แล้ว นี่คือนครที่เกิดอารยธรรมลาว เป็นนครรัฐที่สะสมความรู้เรื่องแห่งอดีตไว้มากมาย เป็นเมืองที่เต็มไปด้วยสีสันและมีชีวิตชีวา ท่ามกลางกลิ่นอายแห่งพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรมอันงดงาม

หลวงพระบาง งามด้วยภูมิทัศน์ ทุ่งนา ผู้คน บ้านเรือน อาคารที่ได้รับอิทธิพลมาจากฝรั่งเศสเมื่อครั้งตกอยู่ภายใต้อาณานิคม บางอาคารจารึกปีค.ศ. ปีที่สร้างไว้ บอกความยาวนานได้เป็นอย่างดี วัดวาอารามที่มีอยู่มากมาย เรียกว่าเดินไปทางไหนก็เจอเจดีย์วัด ไม่แปลกใจเลยที่จะได้เห็นศิลปะและสถาปัตยกรรมที่ละเอียดอ่อนอยู่ตามตรอกซอกซอยถนนที่เป็นทางเดินเล็กๆเชื่อมโยงถึงกัน

เมืองที่สัมผัสได้ถึงความสงบ ยิ้มแย้มแจ่มใส ต้อนรับนักท่องเที่ยว ยิ่งสำหรับคนไทยอย่างเราแล้ว การได้มาเยี่ยมเยือนที่นี่เหมือนกับได้มาเยี่ยมบ้านพี่เมืองน้อง เพราะภาษาวัฒนธรรมใกล้เคียงกันมาก คุณก็รู้เรื่องโดยไม่ต้องมีล่ามแล้วอย่างนี้จะไม่ให้รู้สึกอุ่นใจได้อย่างไรยามเดินอยู่ในเมืองหลวงหลวงพระบาง

หลวงพระบางเป็นเมืองที่สามารถเที่ยวได้รอบในวันเดียว จึงไม่ต้องแปลกใจถ้าเราจะเห็นนักท่องเที่ยวเดินไปเดินมา หรือไม่ก็เช่าจักรยานกัน ทุกวันนี้มีผู้คนจากทั่วโลกต่างหลั่งไหลมาชมร่องรอยความรู้เรื่องของหลวงพระบางไม่ขาดสาย ยิ่งเมื่อหลวงพระบางได้รับการประกาศเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมและมนุษยชาติ ตั้งแต่ปี 2540 เป็นมรดกโลกแบบ “ทั้งเมือง” คือหมายรวมถึงอาคารบ้านเรือนและวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวบ้าน ยิ่งทำให้นักท่องเที่ยวมากขึ้น จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า วันนี้ย่อมมีการเปลี่ยน

แปลงเกิดขึ้นกับเมืองหลวงแห่งนี้ โรงแรม บ้านพัก ร้านอาหาร ร้านอินเทอร์เน็ต ร้านขายของที่ระลึกมีมากขึ้น โรงแรมที่มีรูปลักษณะแบบตะวันตกปรากฏให้เห็น แต่วิถีชีวิตของคนเมืองหลวงยังคงดำเนินไปอย่างเรียบง่าย ยามเช้าก็พากันมารอใส่บาตรพระสงฆ์ที่เรียงแถวเดินกันมาเป็นร้อยๆ องค์ เสร็จจากนั้นก็อาจจะพากันไปตลาดเช้าเพื่อจับจ่ายซื้อของ

ตลาดเล็กๆ ที่เต็มไปด้วยพืชผัก ผลไม้ อาหารพื้นบ้านฉบับชาวลาว เมนูยามเช้าที่อึดปิต ที่หนุ่มคนไทยมักจะไปกิน คือ **เผอ** ก๋วยเตี๋ยวร้อนๆ ใส่ผักสารพัดชนิด หรือจะลองแวะชิมอาหารพื้นบ้านที่มีวางขายในตลาด ข้าวจี๊ร้อนๆ ก็อร่อยนัก คละเคล้ากับขนมปังฝรั่งเศส มรดกที่ฝรั่งเศสทิ้งไว้ให้คนลาว ก็กลายเป็นอาหารมือเช้าที่คนลาวดัดแปลงโดยการผ่าครึ่งแล้วสอดไส้ด้วยหมูยอ ปลากะป๋องแล้วเปลี่ยนชื่อใหม่เรียกว่า **ข้าวจี๊** เรียกว่าเดินตลาดยามเช้าอึดท้องอึดใจ

เมื่อไปเยือนเมืองหลวงพระบางเราจะพบว่า พระพุทธศาสนาคือแก่นประเพณีวิถีชีวิตของชาวลาว แห่งหลวงพระบาง จะเห็นได้ชัดเจนนกตามท้องถนนในเมืองแทบทุกเส้นจะมีชาวบ้านออกมาทำบุญตักบาตร ว่ากันว่าบางคนต้องตื่นตั้งแต่ตีห้าเพื่อมารอใส่บาตรพระที่เดินเรียงรายมาตามถนนเป็นร้อยๆ รูป ด้วยเหตุนี้วัดวาอารามในเมืองหลวงพระบางจึงเป็นสถานที่สำคัญในฐานะศูนย์รวมของอารยธรรมล้านช้างมาแต่โบราณ

เมื่อลองเข้าไปเดินเที่ยวในตัวเมือง ผู้คนส่วนใหญ่ยังใช้รถจักรยานเป็นพาหนะ ปัญหาเรื่องการจราจรติดขัดนั้นไม่ต้องพูดถึง มาหลวงพระบางต้องไปชมตลาดเช้า เพราะนอกจากจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวแท้ๆ แล้ว ยังเป็นศูนย์รวมสินค้าของใช้ทุกชนิดทั้งจากไทย อินโดจีน ของป่าและสินค้าจากชาวบ้าน ที่ตลาดแห่งนี้แม้จะไม่คึกคักกว่าเวลาย่ำเย็นใหม่บ้านเราแต่ก็คราคร่ำไปด้วยชาวลาวและชาวต่างประเทศเป็นจำนวนมาก เมืองที่หลายคนใฝ่ฝันอยากจะเดินทางไปสักครั้งตามเสียงคำร่ำลือ ว่าเมืองนี้น่ารักสงบงามมีวิถีชีวิตเรียบง่าย เป็นชาวพุทธที่ยังคงยึดมั่นในศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี มีประวัติศาสตร์ต่อเนื่องมายาวนาน

หลวงพระบางวันนี้

เสน่ห์ของเมืองหลวงพระบางวันนี้ อยู่ที่การได้มาไม่ถึง และสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวบ้านที่นี่ การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวหลวงพระบางแท้ๆ ค่อนข้างจะมองภาพล้ากว่าแต่เดิมนั้นอยู่กันเช่นไร แต่สิ่งใดๆ ในโลกล้วนอนิจจัง หลวงพระบางวันนี้ความเจริญหลายๆ ด้านได้แทรกซึมมาพร้อมกับผู้มาเยือน ความเจริญเริ่มจะหลั่งไหลกันเข้ามา เข้าศึกทางวัฒนธรรมและประเพณีที่นี่ ตัวร้ายเลยก็คือระบบสื่อสัญญาณดาวเทียม ที่นำเอาค่านิยมและความฟุ้งเฟ้อของสังคมที่สอดแทรกมากับโทรทัศน์จากประเทศไทย หลวงพระบางเคย....เธอจะต้านกระแสโลกาภิวัตน์ไหวหรือปล่าวหนอ....

" ไม่ว่ากาลเวลาหรือการปกครองจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แต่ศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวหลวงพระบางไม่เคยเปลี่ยนแปลง ชาวหลวงพระบางยังจงหรือหิบบข้าวเหนียวใส่บาตรพระได้อย่างคล่องแคล่วว่องไวราวกับเป็นระบบอัตโนมัติ ราวกับเป็นสายเลือดที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน "

● การนำเสนอข้อมูลเชิงเปรียบเทียบการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเมืองหลวงพระบางกับการทำงานวิจัยท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ

ข้อมูลจากการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นหลวงพระบาง เห็นถึงความเหนียวแน่นและศรัทธา และสามารถรักษาให้อยู่รอด และสืบต่อ การมองของ " องค์การยูเนสโก " ต่อเมือง "มรดกโลก" คงมิใช่เพียงแค่ประวัติศาสตร์ ประเพณี สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ที่เล่าเรื่องราวของความงดงามในหลวงพระบางให้คนภายนอกได้ชื่นชมเพียงอย่างเดียว แต่สิ่งที่ได้เรียนรู้คือ ความงดงามที่แทรกซึมในวิถีชีวิตของคนลาวที่ยึดโยงเอาประวัติศาสตร์ ประเพณี สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรม ให้มีตัวตนที่คนภายนอกสัมผัสได้อย่างยืดยาวละเอียดละออต่างหาก

ตั้งแต่บทเรียนของพี่น้องชาวลาวริมสองฝั่งโขงตลอดเส้นทางเดินทาง กับการเลี้ยงชีพจากทรัพยากรที่มีอยู่ ประมงน้ำจืด สหรัยแหล่งโปรตีนราคาถูก การร่อนหาเศษทอง วิถีการกินอยู่อาบดื่มน้ำลำน้ำสายชีวิตที่หล่อเลี้ยงให้เกิดเป็นความพึงพอใจ และพอเพียง และทำให้ยิ่งตอกย้ำความมั่นใจในการทางเลือกเพื่ออยู่รอดอย่างพอเพียง กับหมู่บ้าน "หาดเตี๊ยะ" แขวงอุดมชัย บ้านพักโฮมสเตย์ ก่อนเดินทางสู่เมืองมรดกโลก ได้อธิบายความหมายของการจัดสรรทรัพยากรให้เอื้อต่อการคนในท้องถิ่นผ่าน การจัดการน้ำกินน้ำใช้ การเกษตรแบบพอเพียงหลังบ้าน การใช้ประโยชน์จากพลังงานน้ำเปลี่ยนเป็นกระแสไฟฟ้า ของหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลเมืองหลวงเช่นนี้

การเลือกใช้และจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อตอบสนองให้กับผู้คนได้อย่างทั่วถึง ถือว่าเป็นขั้นเชิงในการวางแผนภูมิศาสตร์ที่ตั้งมาตั้งแต่ยุคสมัยเจ้าฟ้าจัมมหาราชที่รวบรวมอาณาจักรล้านช้างไว้ด้วยกัน นอกเหนือจากยุทธภูมิที่ตั้งยังส่งเสริมเอาความรู้ภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ ศรัทธา ความสามัคคีกลมเกลียวที่หล่อหลอมคนลาวให้ยึดมั่นธรรมนิยมประเพณีได้อย่างแนบเนียน

ข้อได้เปรียบเหล่านี้เคยเกิดขึ้นกับพี่น้องชาวไทยใน 60 ปี ก่อน ที่เรายังไม่ได้เฉลไผล ไปกับความล้ำหน้าของอารยธรรมตะวันตก ข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดน และระบบการพัฒนาเพื่อก้าวเข้าสู่วัฏจักรของความเป็นสากล จนคนไทยหกล้มหัวคะมำเป็นหนี้สินขายแรงงานกันทั่วหน้า ทอดทิ้งไร่นาป่าเขาอันเป็นแหล่งทรัพยากรที่ต่อชีวิตมานานนับชั่วอายุคน แก่งแย่ง ลูกล้ำ แสดงความเป็นเจ้าของจับจองอย่างไม่แบ่งปัน หลายโครงการวิจัยที่ชุมชนกำลังวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่ถาโถมเข้ามา ทั้งนี้สิน การจัดสรรพื้นที่ทำกินทรัพยากรป่าไม้ อาชีพ จนต้องกลับมาทบทวนเพื่อค้นหาวิธีการเพื่อให้อยู่รอด เพื่อความ "พอเพียง" จนกลายเป็นกระแสพอเพียงแบบไม่เข้าใจ แปลความหมายผิดเพี้ยนไป

หากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมองภาพของความก้าวกระโดดทางการพัฒนาของประเทศไทยออก ก็จะทำให้เข้าใจว่าสิ่งที่เคยเกิดขึ้นกับความเป็นอยู่แบบพอเพียงของคนไทยในอดีต หากจะรื้อฟื้นกลับมาก็ไม่ใช่ว่าเรื่องยากแต่อาจต้องใช้เวลารื้อฟื้นอย่างถูกวิธี ใช้อย่างถูกวิธี ภูมิปัญญาของการเอาชีวิตรอดของคนไทยก็เป็นที่ยอมรับมากมายเพียงแต่เราสร้างให้กลับมามีพื้นที่ของการใช้งานอีกครั้งหนึ่งเท่านั้นเอง

● การมองการเชื่อมโยงกับการทำงานของ Node

ความเชื่อมโยงกับการทำงาน Node ลำปางมองไว้ 2 ส่วน ดังนี้

1. บทเรียนของการเรียนรู้ในพื้นที่และการฝึกปฏิบัติ ทำให้เกิดทักษะผ่านการฝึกฝนการใช้ความรู้ในสิ่งที่รับผิดชอบ การฝึกปฏิบัติจากพื้นที่ทำให้เกิดทักษะและมุมมองที่ไม่ใช้คิดไปเอง แต่มีข้อมูลจริง อ้างอิงได้ เช่นเดียวกับการทำงานในพื้นที่ การออกแบบกิจกรรมงานวิจัยบางครั้งต้องให้เกิดการเรียนรู้จากของจริง จากการฝึกปฏิบัติ บทเรียนของนักวิจัย หรือบทเรียนของพี่เลี้ยงจะเกิดขึ้นเมื่อได้เรียนรู้ในสิ่งที่ทดลองทำ ทดลองปฏิบัติ

2. การจัดระบบวิธีคิดแบบเครือข่ายโยงแมงมุม เป็นทักษะความรู้ที่น่าจะให้เกิดเป็นความชำนาญกับบุคลากร นักวิจัยโครงการ เนื่องจากงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับระบบคิดและการเรียนรู้ทักษะ การตั้งโจทย์คำถาม การออกแบบกิจกรรม และการหาข้อมูลจากสิ่งที่จะมีมือทำ ทักษะที่ได้เป็นการฝึกทักษะแบบเดียวหากสามารถปรับให้เกิดเป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้ จะทำให้สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์สถานการณ์ของงาน หรือของโครงการวิจัยได้

● การได้ประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้

ประโยชน์ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม

1. **เรียนรู้และปรับตัวกับสิ่งรอบข้าง ทำความเข้าใจกับสิ่งใหม่** จากเวลาของการเตรียมตัวเพื่อไปหลวงพระบางที่มีไม่มากทำให้หลายๆ สิ่งที่ต้องไปเรียนรู้ใหม่ เช่นการคำนวณค่าเงินที่ 1 กีบ จะเท่ากับ 271 บาท ไทย จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าคนลาวอยากได้เงินไทยมากเพราะค่าเงินแพงกว่า แม้กระทั่งสถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลมาจากฝรั่งเศสและหลงเหลือเป็นความบอบช้ำผ่านสถาปัตยกรรม “เจือกอมนาค” ที่เป็นตัวแทนของคนชาติลาวที่ถูกข่มเหงในครั้งอดีต แต่คนชาติลาวกลับเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตให้กลมกลืนใช้วิกฤติผลักดันโอกาสเพื่อสร้างฐานที่ผูกเรือนให้เข้มแข็งอย่างเจียมตัวร่วมกับชนชาติฝรั่งเศส **รับเอาอารยธรรมภาษา วัฒนธรรมการกินขนมปัง สถาปัตยกรรมตะวันตก แต่กลับเลือกใช้และศรัทธา** ประเพณีพื้นถิ่น นุ่งซิ่น กินข้าวเหนียวจิ้มแจ่ว เว้าลาว อย่างเหนียวแน่นเยี่ยงคนที่สำนึกในบุญคุณของบรรพบุรุษก่อร่างสร้างเมือง การเรียนรู้และปรับตัวจึงไม่ใช่เรื่องยากนักสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยโดยเฉพาะที่มาจากทางภาคเหนือที่มีวัฒนธรรมของบ้านพี่เมืองน้องที่ไม่แตกต่างกันนัก ทำให้เข้าใจว่าคนชนชาติลาว

เองก็ยึดมั่นและภาคภูมิใจในรากเหง้าเผ่าพันธุ์ของตน หากแต่บางเวลาต้องผ่อนปรนปลดล็อกเพื่อความอยู่รอด

2. ความรู้เรื่องการค้าบริเวณชายแดนไทย - สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีบริเวณพรมแดนติดต่อกันโดยมีแม่น้ำโขงเป็นพรมแดนตามธรรมชาติ การค้า บริเวณพรมแดนติดต่อกันระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวสามารถดำเนินการได้หลายแนวทางเช่น

2.1 ด้านศุลกากร เป็นหน่วยงานภายใต้การดำเนินการของกรมศุลกากรมีหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการนำเข้าและส่งออกสินค้า โดยผ่าน พิธีการด้านศุลกากร ด้านศุลกากรเปิดดำเนินการตั้งแต่วันที่ 8.00 น. ถึง 18.00 น. บริเวณพรมแดนไทยและ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีการ จัดตั้งด่านศุลกากร เส้นทางที่ไปนั้นจะข้ามด่านศุลกากรที่ อ.เชียงของ จ.เชียงราย

2.2 จุดผ่อนปรน เป็นบริเวณชายแดนที่มีการอนุญาตให้ประชาชนทั้งสองประเทศเดินทางผ่านเข้าออกเพื่อการค้าได้ โดยมี การกำหนดประเภทของสินค้า มูลค่าสินค้า และระยะเวลาปฏิบัติการ ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างประเทศไทยและ สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว บริเวณพรมแดนไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีการจัดตั้งจุดผ่อนปรนทางการค้าจุดผ่อนปรนที่ข้ามไปยังฝั่งลาวคือแขวงบ่อแก้ว

3. ความรู้ใหม่จากสิ่งรอบตัวโดยเฉพาะความมหัศจรรย์ของภาษาที่ทำให้พี่ลาวน้องไทยไม่ใช่คนอื่นไกลและเข้าใจการสื่อสารได้อย่างไม่ยากนัก

สบายดี = สวัสดิ์

ขอใบ = ขอขอบคุณ

มีวันนี้ = วันนี้

มีคนอื่น = พรุ่งนี้

จึกโมงแล้ว = ก็โมงแล้ว

น้ำก้อน = น้ำแข็ง

จอก = แก้วน้ำ

เผอ = กว่ายเตี่ยว

กะแลม = ไส้กรอก

แซบหลาย = อร่อยมาก

เตียนเวียนหัว = เที่ยนที่ใช้พันรอบศีรษะในงานพิธีทางศาสนา

ทอดูด = หลอดดูด

ผงนัว = ผงชูรส (ใช้เสมือนน้ำตาล วางคู่กันบนโต๊ะปรุงอาหาร)

เจี้ยนนามัย = กระดาษทิชชู แต่ถ้าคำถามว่า เขาผ้าอนามัยมัย นั้นหมายถึงผ้าเยิน
นะคะ

ปี้ = ตัว ฉะนั้น คำให้ไปซื้อปีก่อนเข้าชมสถานที่สำคัญ ก็อย่าไปโกรธเค้านะคะ

ว่าเค้าพูดไม่สุภาพ อี อี...

ลูกแหล่ง ดินมือ = ลูกน้อง (แปลตรงตัวดีจัง)

ไปนอก = ไปปัสสาวะ

เครื่อง = ของ

ขายเครื่อง = ขายสินค้า

ของ = อวัยวะเพศ (คำแสลง)

ขายของ = คำประเวณี !!!!

ฉะนั้น !!! เวลาถามแม่ค้าว่าจะซื้ออะไรอย่าถามว่า "ซื้อของ" หละ เขาจะบอกว่า "เฮาซึ
เก็บไว้ซื้อผู้บ่าวเฮา ฮิ้ว.....เป็นเรื่องเล่าบนเรือเด้อคะ

นอกจากความรู้และการเรียนรู้ในประเทศเพื่อนบ้านที่เชื่อมโยงจากความผูกพันในครั้งอดีตของการ
ทำสัญญาใจของเจ้าฟ้าจ๋มแห่งล้านช้างและพระเจ้าไชยเชษฐาแห่งล้านนา ส่งผลให้ความสัมพันธ์อันแน่น
เหนียวของคนไทยและคนลาวทำให้เรากลายเป็นแขกผู้ไปเยือนอย่างสุขใจ และการต้อนรับที่แสนอบอุ่น
ประทับใจ

● สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการอยู่ร่วมกันของJSN

.....จะว่าไปแล้วบทเรียนนี้ก็ราคาแพงนัก แต่คงไม่ได้หมายถึงราคาค่างวดของค่าใช้จ่าย
แต่อย่างใด แต่คงหมายถึงความพยายามที่เหล่าพี่น้องคนทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือจะได้
มีโอกาสได้ใช้ชีวิตเพื่อเรียนรู้ร่วมกันเช่นนี้

เหตุผลที่จะอธิบายกับผู้สนับสนุนงบประมาณบางก้อนให้เข้าใจว่า สิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ใน
ครั้งนี้ มหาศาลและมันจะเกินจริงได้อย่างไร? คนหลายกลุ่มที่แตกต่างทางความคิด จริต วาจา ต้องมา
อาศัยใช้ชีวิตร่วมกันกับการผจญภัยสู่เมือง "มรดกโลก" "หลวงพระบาง" สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชา
ชนลาว เป็นเวลา 5 วัน

จะได้อะไรไหมเนี่ย? เป็นคำถามที่ถามอยู่ในใจแต่แปลออกมาเป็นภาษาสวยๆ ว่า **ไปแล้วจะมี
ความเชื่อมโยงกับงานที่ทำได้อย่างไร?** ควรอธิบายให้ชัดเจน ถึงจะได้ดังค์ บทเรียนบทนี้แลกมาด้วย
เลือดเนื้อและการต่อสู้ดิ้นรนกันพอสมควร สรุปว่า เหตุผลพอพียงขึ้น อะ!!! ไปก็ไป แต่ต้องมีเงื่อนไขดังนี้

ว่า 1.....2.....3.....4.....5.....ตามวัตถุประสงค์ของโครงการนั้นแหละ..... เอา!!!ก็เอาจะได้ไปกันเสีย
ที่ ไม่ไปงวดนี้ก็ไม่รู้ว่าจะมีโอกาสอีกเมื่อไหร่ ใหนๆก็มีหน่วยกล้าตายออกมารับถึงผลที่คาดว่าจะได้รับและรับ
ปากไว้อย่างมั่นเหมาะแล้วนี่..... "อ้อ..แล้วอย่าลืมเตรียมเนื้อหางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามประเด็นที่ผ่านการ
สังเคราะห์ทั้ง 5 ประเด็น ที่เป็นความรับผิดชอบของแต่ละคน เพื่อนำไปเขียนเป็นบทความเผยแพร่ในงาน
มหกรรมวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปี2550 และนอกจากนี้ต้องเตรียมตัว Review เอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เมือง
หลวงพระบาง ประเทศลาว ทั้งเรื่องของประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรม/การเมือง-การปกครอง/เศรษฐกิจ/
การศึกษา/การเกษตร /ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-ลาว/ความร่วมมือทางการค้าการลงทุนต่างๆ
และนโยบายของท้องถิ่นกับการพัฒนาเมืองในภูมิภาคนี้ ทั้งของ ภาคเหนือ ประเทศไทย และ เมืองหลวง
พระบาง ประเทศลาว" อะโห...งานข้างนะเนี่ย เอน่าไม่ตายหรอ

ลงเรือตามลำน้ำโขง หรือ "ลำน้ำโขง" ได้ไม่เท่าไรภาควิชาการก็ถูกจัดออกมาอย่างพร่งพรั่ง จน
เหล่า JSN ตั้งตัวไม่ติด บางคนกระซิบว่า "โค-ตะ-ระ ง่วงเลย" แต่สงสารวิทยาการอุตสาหกรรม เสียเงินซื้อตัวрма
เพื่อสอนพวกเรา บทที่ 1 ว่าด้วยเรื่องของเรื่องราวความเป็นมาของเพื่อนบ้านตั้งแต่มีความสัมพันธ์กับไทย
สมัยยังไม่มีแผ่นดินอยู่ ตามด้วยบทที่ 2 การเขียนบทความ สารคดี จากสิ่งที่ได้ชื่นชม และบทที่ 3 การ
ถ่ายภาพอย่างไรให้งานได้ 3 บทกับการเดินทางบนเรือล่องแม่น้ำโขง มีน่ะ!!!!!!ทุกคนเลย อ้างอิงจาก
ภาพถ่ายบุคคลที่แอบถ่ายมาได้

เหยียบแผ่นดิน "หลวงพระบาง" ทันทีที่เท้าแตะพื้นพร้อมกับการกิจเพื่อชาติเริ่มทำงานโดยอัตโนมัติ
ข้อมูลนับแสนถูกพร่งพรั่งออกมาจากไกดส์สาวชาวลาวที่ทำหน้าที่ได้อย่างดีเยี่ยม เสมือนหนึ่งได้ไปเที่ยว
อารยธรรมลุ่มน้ำโขง แต่อีกนัยหนึ่งคือ งาน...งาน...งาน...นนนนน

JSN ทั้งหลายเอ๊ย...สู้ไหม????? เอาว่า....มีทั้งเอาจริงเป็นเรื่องเป็นราว เก็บข้อมูลได้เป็นเซ่ง
และที่ไม่เอาแต่แอบซุ่มเพื่อหยั่งเชิงก็มี นี่แหละหนา คนท่ววิจัย เมื่อถึงคราต้องเผชิญกับความจริงก็ต้องจัด
ไม้เด็ด ไม้ตายออกมามั่งแหละ ในคืนก่อนเดินทางจาก "ปากเบง" เป็นตัวการันตีได้ว่า พวกเรารู้กับข้อมูล
จนค้างเหลือทุกคน

วันนี้แหละ วันที่ชะตา พี่น้อง JSN เรากำลังอยู่ในบรรยากาศของการเดินทางกลับ โดยการนำเอา
รูปถ่ายที่รำเรียนมา มาพิสูจน์กันของคนเรียนและคนสอน ต้องมีคนคิดคล้ายๆกันแน่ๆว่า เป็นไปได้หรือ
กับรูปที่พวกเราถ่ายทั้งภาพวิว และภาพบุคคล ถูกวิจารณ์ผ่านผู้รู้ และมีหลายคนใช้สิ่งที่เข้าสมองบ้าง หลุด
หลุดไปบ้าง ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ แถมด้วยคำชมจนไม่แน่ใจ อัจฉริยะบุคคลของแท้ JSN เอ๊ย.....

ยิ่งชัดเจนมากขึ้นกับ แนวการเขียนบทความ สารคดี ที่วิทยากรทั้งขูและปลอบ และใช้พลังในการ
ให้ความรู้อย่างมาก อีกทั้งกำลังใจและคำชมที่ทำให้หลายคนค้นพบตัวเองจากแนวทางเขียนบทความที่ได้
คะแนน 5 ดาว ตั้ง 7 คน อัจฉริยะบุคคลของแท้ JSN เอ๊ย.....

ทั้งหมดถูกประมวลผ่านภาพถ่าย และเรียงร้อยเป็นบทความตามสไตล์ของแต่ละคนได้อย่างเนียนขาด ทั้งนี้เพราะพื้นฐานและลักษณะงานที่พวกเราทำ ผสมกลมกลืนกับทักษะใหม่ที่ได้รับอย่างลงตัว จนอาจหาญถึงขั้นที่จะต้องนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ผ่านหนังสือพิมพ์เพื่อฝึกปรือฝีมืออีกทางหนึ่ง

เห็นไหมล่ะว่า บทเรียนบทนี้ราคาแพงและสุดคุ้มแค่ไหน กับสิ่งที่ถือว่าเป็นโอกาสที่หยิบยื่นให้ และพวกเราก็ใช้โอกาสเหล่านั้นเพื่อสร้างสรรคงานและค้นพบความสามารถพิเศษที่เราไม่เคยรู้ หากเราไม่ได้รับโอกาสนี้ **อัจฉริยะบุคคล**ของแท้ JSN เอ๋ย.....

การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคม..มันง่ายและเป็นไปตามธรรมชาติของสัตว์โลก แต่การเรียนรู้ที่ทำให้เราค้นพบ “ตัวตน” และความอัจฉริยะนั้น คงยากมากหากโอกาสเหล่านั้นจะหลุดลอยไปเพียงเพราะความไม่เข้าใจว่า “จะได้อะไร?” เพื่อตอบงานของตัวเอง คุณก็ทำได้

ภัทรา มาน้อย

● ภาพรวมของภูมิภาคที่มีต่อนโยบายท้องถิ่นในการพัฒนาเมืองหลวงพระบางและภาคเหนือของไทย

ตลอดการเดินทางตามลำน้ำโขง เห็นได้ว่าป่าไม้ในเขต สปป.ลาว มีการตัดไม้ค่อนข้างมากทั้งจากสัมปทานป่าไม้ และชาวบ้านเอง ลาวเองได้เปิดสัมปทานป่าไม้ให้กับบริษัท และบางพื้นที่จะเปิดให้ชาวบ้านได้ตัดไม้เพื่อทำการเกษตร ซึ่งไกด์ลาวบอกว่า หากรัฐบาลไม่ยอมให้ชาวบ้านตัดไม้เพื่อเพาะปลูก ชาวบ้านก็ไม่มีอะไรกิน ดังนั้นจึงต้องให้ชาวบ้านตัดไม้ แต่มีกฎระเบียบคือ เมื่อตัดแล้ว ต้องมีการปลูกขึ้นมาทดแทน ซึ่งหาเราลองเรือตามลำน้ำโขง เราสังเกตเห็นขอนไม้ถูกตัดเตรียมพร้อมที่จะขนส่งทางเรือ เห็นพื้นที่เขาบางแห่งถูกตัดจนไม่เหลือต้นไม้ บางจุดถากป่าเตรียมพื้นที่ที่จะทำการเกษตรในช่วงฤดูฝน หากนโยบายรัฐเปิดกว้าง และหากไม่มีการจัดการที่ดี ชาวบ้านชุมชนไม่ยอมปลูกป่าขึ้นมาทดแทน วันข้างหน้าป่าไม้อาจหมดไปจากป่า

การศึกษา จากการแวะพักที่บ้านหาดเต๊อะ แขวงอุดมไชย จำนวนเด็กเล็กมีเยอะมาก เมื่อเยี่ยมชมที่โรงเรียน มีจำนวนนักเรียนไม่มากเท่าที่ควร บางคนไม่มาโรงเรียน สำหรับการเรียนนั้นไกด์ลาวบอกว่า เรียนเพื่อที่จะให้เด็กรู้ถึงประวัติความเป็นมาของประเทศ เด็กพออ่านออกเขียนได้ การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรมตามพ่อแม่ การจะไปเรียนต่อในระดับสูงนั้นค่อนข้างน้อยและต้องไปเรียนในตัวเมืองใหญ่ซึ่งไกลจากที่นี่ ครูผู้สอนเป็นคนในหมู่บ้าน ซึ่งต่างจากบ้านเรา จะให้ความสำคัญกับการศึกษาค่อนข้างมาก ต้องเรียนในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อ และเมื่อจบมาแล้วออกไปทำงานนอกบ้าน รับจ้าง เป็นพนักงานบริษัท รับราชการ ต้องมีเงินเดือนใช้ น้อยคนนักที่จะทำงานในชุมชนของตนเอง ก็ทำให้เห็นว่าเป้าหมายของการเรียน

ต่างกัน ทางลาวเรียนเพื่อให้รู้ให้อ่านออกเขียนได้ แต่ไทยเราเรียนเพื่อที่จะนำวุฒิการศึกษาไปสมัครงาน เป็นต้น

● ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเมืองหลวงพระบางกับการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สปป.ลาว มีความใกล้เคียงกับไทยมาก ทั้งภาษา วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ แต่มีความแตกต่างอย่าง เช่น การปกครอง การปกครองด้วยพรรคเดียว คือ พรรคประชาชนปฏิวัติลาว และการเติบโตพัฒนาไปอย่างช้า ๆ ซึ่งมีผลดีคือ ทรัพยากรธรรมชาติยังมีความอุดมสมบูรณ์ วัฒนธรรมยังคงเข้มแข็ง คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เคารพปฏิบัติ ศรัทธายึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างมาก ชาวหลวงพระบางยังคงตื่นแต่เช้าเพื่อตักบาตรข้าวเหนียว ด้วยทำทางที่คล่องแคล่วในการจกหรือหีบข้าวเหนียวใส่บาตรพระ ด้านการแต่งกาย หญิงชาวลาวส่วนใหญ่ ยังคงนุ่งผ้าซิ่น แม้กระทั่งชุดเครื่องแบบนักเรียน ชุดทำงาน ชุดราชการ

หลวงพระบางในวันนี้ ความเจริญหลาย ๆ ด้าน ได้แทรกซึมมาพร้อมกับผู้มาเยือน ความเจริญเริ่มจะหลั่งไหลกันเข้ามา ไม่ว่าทางวัฒนธรรมและประเพณี โดยเฉพาะระบบสื่อสารสัญญาณดาวเทียม ที่นำเอาค่านิยมและความพึงพอใจของสังคมที่สอดแทรกมากับโทรทัศน์จากประเทศไทย ซึ่งตรงนี้หลวงพระบางเองได้เตรียมรับกับสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้มากแค่ไหน ปรับให้สอดคล้องกับวิถีของตนเองหรือถูกกลืนไปกับยุคโลกาภิวัตน์ ที่พุ่งเพื่อเหมือนกับไทยเรา

การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้น ให้ความสำคัญกับชุมชนในการค้นหาตนเอง รู้จักทุนของตนเอง การพัฒนาปัญญาในการจัดการตนเอง จัดการทรัพยากร จัดการปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อพร้อมรับ และรู้เท่าทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ทางเราเองพยายามหันมาให้ความสำคัญกับวิถีชีวิต ฮีตฮอยประเพณีของท้องถิ่นมากขึ้น การหนุนเสริมในการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมมาใช้ให้สอดคล้องกับวิถีปัจจุบัน การไม่วิ่งตามสังคมนิยมบริโภคนิยม หันมาให้ความสำคัญในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งตนเอง ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน แต่ต้องรู้เท่าทัน และสามารถจัดการกับสิ่งที่ต่าง ๆ ภายนอกที่เข้ามาได้ หลวงพระบางเองวันนี้สิ่งต่าง ๆ เข้าไปมากขึ้น ซึ่งสิ่งที่ดึงดูดให้คนเข้าไป คือ วิถีชีวิตของชาวบ้าน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องหนุนให้ชุมชนรู้จักตนเอง รู้ทุน รู้ของดีที่มีอยู่ และนำสิ่งเหล่านั้นมาพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยชุมชน เพื่อชุมชน

● การมองการเชื่อมโยงกับการทำงานของ Node

เสน่ห์ของเมืองหลวงพระบางวันนี้ อยู่ที่การได้มาไม่ถึง และสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน การปรับเปลี่ยนวิถีของชีวิตของชาวหลวงพระบางแท้ ๆ ค่อนข้างจะมองภาพลำบาก ว่าแต่เดิมมานั้นอยู่กันเช่นไร และการที่ " องค์การยูเนสโก " (UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural

Organization) ได้กำหนดให้หลวงพระบางเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของโลก ยิ่งทำให้หลวงพระบาง เป็นเมืองแห่งวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาเยี่ยมชมเสน่ห์ของหลวงพระบางอย่างไม่ขาดสาย

เหตุผลหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมที่หลวงพระบางค่อนข้างจะปรับเปลี่ยนได้ช้า ก็น่าเป็นเรื่องการคมนาคมติดต่อกับโลกภายนอก ที่ดูเหมือนว่าค่อนข้างจะลำบากนิดหนึ่ง หรืออาจจะเป็นเพราะศรัทธาอันแรงกล้าในศาสนาพุทธของคนหลวงพระบาง รวมทั้งวิถีชีวิตของคนหลวงพระบางนั้นยังผูกพันกับธรรมชาติ การมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ไม่พึ่งพาจากภายนอกมากนัก

ทำให้คิดว่า การทำงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้น การหนุนเสริมให้ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการปัญหา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เรายังมีความชัดเจนมากน้อยแค่ไหนในแนวคิด กระบวนการต่าง ๆ

การหนุนเสริมการเรียนรู้จากภายนอก ทำให้เปิดมุมมองที่กว้างขึ้น ได้แลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่น ๆ แต่หากว่าเราจะนำสิ่งเหล่านั้นมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง/ชุมชนอย่างไร ซึ่งไม่ใช่นำมาเลียนแบบ แล้วบอกว่าทำไม่ได้

● การใช้ประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้

ด้านการเขียนบทความ ได้เรียนรู้การเขียนบทความเชิงสารคดี รูปแบบการเขียนบทความในลักษณะต่าง ๆ หลักในการตั้งโครงการเขียนบทความ สารคดี การใช้คำถามแทนคำบอกเล่าทำให้เราเข้าใจและชัดในประเด็นที่จะเขียนมากขึ้น ได้เห็นตัวอย่างการเขียนบทความแต่ละคน เทคนิค และภาษาที่ใช้ ซึ่งเน้นเรียบง่าย สามารถสื่อเข้าใจง่ายและชวนให้ติดตาม จากการฟังการบรรยายจากวิทยากร การฝึกเขียนบทความ ทำให้รู้ว่าต้องมีการฝึกฝนให้มากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องการอ่าน การสังเกต การตั้งคำถาม การบันทึก และการนำเสนอเรื่องราว ทั้งเอกสารงานเขียนและการพูดนำเสนอ

ด้านการถ่ายภาพ ได้รู้จักโปรแกรมในกล้องมากขึ้น รู้จักใช้ประโยชน์จากกล้อง โปรแกรมที่มีอยู่ภายในเครื่องเพื่อให้งานมีคุณภาพมากขึ้น รู้เทคนิคในการถ่ายภาพ การวางองค์ประกอบของภาพให้ภาพน่าสนใจ และสื่อความหมายของภาพให้คนอื่นได้เข้าใจ

นอกจากนี้ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวหลวงพระบาง ทั้งจากการรับฟังบรรยายจากวิทยากร และการสัมผัสด้วยตนเอง เห็นบรรยากาศความเป็นอยู่ของพี่น้องริมฝั่งโขง การอยู่กับธรรมชาติ การพึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งเหมือนกับสังคมชนบทของไทยเราที่ผ่านมา ซึ่งนับวันจะหาค่อนข้างยาก

● สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการอยู่ร่วมกันของ JSN

จากการร่วมกิจกรรมหลวงพระบาง ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันของกลุ่ม JSN เห็นความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเห็นใจกัน ซึ่งพบเห็นได้จากทุกคน ทั้งกลุ่มของ JSN เอง กลุ่มวิทยากร และกลุ่มรักเชียงของ(ผู้นำทาง) แม้ว่าจะไม่มีกิจกรรมทำร่วมกันมากนัก (นั่งอยู่กับที่ในเรือ) แต่รู้สึกถึงความ

สัมพันธ์ ความผูกพันระหว่าง JSN ค่อนข้างดีถึงดีมาก (เพราะเราลงเรือลำเดียวกันแล้ว..) และสิ่งที่ได้เรียนรู้ก็อย่างหนึ่งคือ แม้ว่าจะนอนดึกกันแค่ไหน แต่ทุกคนก็พร้อมที่จะตื่นตั้งแต่เช้าตรู่ เพื่อร่วมกิจกรรมต่าง ๆ (โดยเฉพาะน้องป๊อบตื่นเช้ามาก) เห็นความตั้งใจจริงของทุกคน ความพยายามที่จะเก็บเกี่ยวความรู้

ศิริขวัญ อุทา

● การนำเสนอภาพรวมของภูมิภาคที่มีผลต่อนโยบายท้องถิ่นในการพัฒนาเมืองหลวงพระบาง และภาคเหนือประเทศไทย

ข้าวเจ้าลาวกับชนมจีนแบบฉบับไทย ความผสมผสาน ณ วัฒนธรรมการกิน

ประวัติศาสตร์ลาว ได้บันทึกไว้ว่า เมื่อพุทธศตวรรษที่ 25 ดินแดนลาวทั้งหมดตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของประเทศฝรั่งเศส จากการใช้เล่ห์เหลี่ยม โดยการใช้เรือรบมาปิดอ่าวไทย เพื่อบังคับให้ยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงรวมทั้งดินแดนอื่น ๆ ลาวถูกรวมเข้าเป็นอินโดจีนของฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. 2436

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 กองทัพญี่ปุ่นได้รุกเข้ามาในลาวและดินแดนอินโดจีนฝรั่งเศสอื่นๆ เมื่อญี่ปุ่นใกล้แพ้สงคราม ขบวนการลาวอิสระซึ่งเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อกู้เอกราชลาวในเวลานั้นประกาศเอกราชให้ประเทศลาวเป็นประเทศ ราชอาณาจักรลาว หลังญี่ปุ่นแพ้สงคราม ฝรั่งเศสก็กลับเข้ามามีอำนาจในอินโดจีนอีกครั้งหนึ่ง แต่เนื่องจากการที่เวียดนามห์ปลดปล่อยเวียดนามได้ จึงเป็นการสันคลอนอำนาจฝรั่งเศสจนยอมให้ลาวประกาศเอกราชบางส่วนในปี พ.ศ. 2492 และได้เอกราชสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2496 ภายหลังฝรั่งเศสรบแพ้เวียดนามที่เดียนเบียนฟู

เจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส ถูกขับไล่ออกจากอินโดจีน กว่า 50 ปีมาแล้ว แต่ความเป็นฝรั่งเศสก็ยังคงเหลืออยู่ให้เราเห็นจนถึงทุกวันนี้ ก็คือ สถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้างถาวรต่างๆ และที่สำคัญที่สุด วัฒนธรรมทางด้านอาหารการกิน

กว่า 60 ปี ที่ฝรั่งเศสมีอำนาจอิทธิพลเหนือดินแดนฝั่งซ้ายและฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่ติดกับไทย ยาวนานพอที่ชนมบั้งฝรั่งเศส จะซึมลึกลงไปในความนิยมและความเป็นสากลของชาวลาว

เรือนาดกลาง ที่สร้างขึ้นจากพลังงานของเครื่องกลที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้พาเราล่องลอยไปบนผิวน้ำอันกว้างใหญ่ไพศาล ที่มีทั้งเกาะแก่งต่าง ๆ สองฟากฝั่งของแม่น้ำโขง หรือ “แม่น้ำของ” ในภาษาถิ่นของชาวลาวนั่นเอง วิถีชีวิตของผู้คน ตลอดสองฝั่ง มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย กำลังเคลื่อนไหวยุโรปฝั่งโขง

การเดินทางอันแสนยาวนาน นานพอที่จะทำให้เราได้ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนชาวลาวได้ เพราะตลอดเวลาที่เดินทางไปหลวงพระบาง ต้องใช้เวลาอยู่ในเรือถึง 2 วัน แต่สุดท้ายเป้าหมายที่เราต้องเดินทางไปให้ถึงนั่นก็คือ **“หลวงพระบาง” เมืองแห่งมรดกวัฒนธรรมของโลก**

ตลอดระยะเวลาที่เดินทางมายังเมืองหลวงพระบาง ใจเราก็นึกอยู่เสมอว่า เมื่อไปถึงที่นั่นเราสามารถเรียนรู้และได้สัมผัสกับ “วัฒนธรรมการกิน” ที่นั่นเราอาจจะได้เห็น ได้เจอและชิมอาหาร ไตหลากหลายรสชาติ ที่มีความแตกต่างกัน ตามอาหารที่ชาวบ้านได้ทำขึ้นและนำมาขายตามท้องตลาด ทำให้เราหวนคิดถึงบ้านล้านนา เมืองเหนือของเราว่า “บ้านเราเอง ก็มีอาหารการกินหลายอย่างที่ทำให้ชาวต่างชาติหลงใหลได้เหมือนกัน”

และแล้วก็มาถึง **“เมืองหลวงพระบาง” เมืองแห่งมรดกของโลก** เมื่อเท้าแตะถึงพื้น ช่วงเวลานั้นเป็นช่วงเย็นพอดี ท้องก็บอกอาการว่า “เริ่มหิวแล้ว” ใจก็อยากตอบสนองความต้องการของร่างกาย ส่วนสมองก็สั่งการทันทีว่า “อาหารมื้อเย็นมื้อแรกที่หลวงพระบางนี้จะเป็นอย่างไรดี”

Night Market หรือ ตลาดมืด ของชาวลาวนั่นเอง ถ้าเทียบกับบ้านเราก็จะคล้ายกับ ถนนคนเดิน ที่เชียงใหม่ ตลาดมืด เป็นแหล่งรวมตัวของนักท่องเที่ยวมากมาย ที่มาจับจ่ายใช้สอยเลือกซื้อสินค้าที่เป็นสินค้าท้องถิ่นพื้นเมืองของชาวลาว

เมื่อเท้าเริ่มก้าวเข้าสู่ตลาด สิ่งแรกที่เห็นตลอด 2 ฝั่งของถนนคือ ขนมปังขนาดใหญ่กองขายอยู่ตลอด 2 ฝั่ง ซึ่งมีหน้าตาเหมือนขนมปังฝรั่งเศสที่เราเคยรู้จัก

ในใจเราก็ตกใจแล้วว่า **“นี่แหละน่าจะเป็นอาหารมื้อเย็นของเรา และเขาก็ต้องเรียกว่า ขนมปังฝรั่งเศสแน่ ๆ”** แต่ที่ไหนได้ เมื่อเดินเข้าไปใกล้ที่ร้าน คำถามแรกที่แม่ค้าทักทายกับเราก็คือ **“เฮาข้าวจีบ”**? เรายืนงงอยู่พักใหญ่ ก่อนที่จะรู้ว่าขนมปังฝรั่งเศสนี้ชาวลาวเรียกกันว่า **“ข้าวจีบ”** ทำให้เราต้องค้นหาถึงเรื่องราวและความเป็นมาของชื่อนี้

ด้วยวัฒนธรรมตะวันตก ที่มีฝรั่งเศสได้เข้ามายึดครองเมืองลาวมายาวนาน ชาวฝรั่งเศสได้ยกเอาวัฒนธรรมการกินเข้ามาด้วย ขนมปังฝรั่งเศสจึงเป็นอาหารชนิดหนึ่งที่ถูกนโยบายวัฒนธรรมการปกครองมาครอบงำ ให้คนลาวรู้จักการกินขนมปังไม่ว่าจะด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็สุดแล้วแต่ มาถึงวันนี้ที่น้องชาวลาวเรียกขนมปังฝรั่งเศสเป็นชื่อสัญชาติลาวไปแล้วว่า **“ข้าวจีบ”**

คำว่า **“ข้าวจีบ”** นั้น น่าจะมาจากขั้นตอนการทำขนมปังที่ต้องใช้ตู้อบความร้อนสูงพอสมควร ทำให้การอบดังกล่าวตรงกับภาษาท้องถิ่นของคนลาว คนลาวจึงเรียกต่อ ๆ กันมา และพูดติดปากมาจนถึงทุกวันนี้

ส่วนผลสมการปรุงไม่ยุ่งยาก เพียงแค่เข้าใจหลักการปรุงอาหาร แบบแนวตะวันตกนิดหน่อย หรือเราจะดัดแปลงเอาการทำอาหารพื้นบ้านของไทยๆ ก็ย่อมได้ แม้แต่พิซซ่าเราก็สามารถทำให้เป็นหน้าไทยๆ ได้

เครื่องปรุง และองค์ประกอบต่าง ๆ มีดังนี้ 1. มายองเนส 2. เนยจืด/เค็ม/หวาน 3. แฮม / หมูยอ / เบคอน / ไก่ 4. ซอสมะเขือเทศ หรือ ซอสพริก แล้วแต่ความชอบของแต่ละคน 4. ผัก เช่น แตงกวา, หอมหัวใหญ่, ผักสลัด เพียงแค่มีเครื่องปรุงแค่นี้ก็สามารถเป็นข้าวจี ที่อร่อยตามแบบฉบับลาว

คำว่า “จี” ในภาษาเหนือ หมายถึง การทำให้แห้งและสุก หรือกรอบพอประมาณ ถ้าเป็นอาหารก็สามารถนำมากินได้ถ้าการจี่นั้นเข้าที่แล้ว เกิดกลิ่นหอมเย้ายวนชวนให้รับประทาน หากพูดถึงทำไทย ๆ ก็คือ ขนมปังเตาอบนั่นเอง

หากพูดถึง “ข้าวจีลาว” อุดที่จะคิดถึงอาหารพื้นบ้านอย่างบ้านเราไม่ได้ เวลาคนต่างจังหวัดขึ้นมาทางเหนือก็ต้องชิมอาหารเหนือเช่นกัน อาหารที่ขึ้นชื่อพอๆ กับข้าวจีก็คือ “ขนมจีน” หรือขนมเส้นในภาษาเหนือ ที่ผู้คนนิยมชมชอบกินกันอย่างอร่อยและมีรสชาติจัดจ้านถูกปากคนไทยและที่สำคัญ มีน้ำแกงที่รับประทานคู่กับ ขนมจีนให้เลือกรับประทานกันตามใจชอบ อาทิ น้ำเงี้ยว น้ำยา น้ำยาป่า น้ำพริก น้ำแกงเขียวหวาน แต่ขนมจีนนั้นมีการกินกันทั่วไปในเมืองไทย แต่ส่วนผสมนั้นขึ้นอยู่กับท้องถิ่นนั้น ๆ

.....การเอาขนมจีนมาเลี้ยงแขกผู้มาเยือนบ้าน เป็นความเชื่อของคนไทยคือ เป็นอาหารมงคลที่สามารถให้เราคนเราเป็นเครือญาติพี่น้องกัน ได้อย่างเป็นเส้นเป็นสาย เหมือนเส้นขนมจีน และอีกอย่างหนึ่งคือ นิยมนำมาเลี้ยงในงานพิธีมงคลต่าง ๆ เหมือนกัน เช่น งานแต่งงาน จะสื่อถึงการครองรักกันอย่างยืนยาว ไม่ขาดจากกันเหมือนเส้นขนมจีน...

ถ้าเอาข้าวจีมาตีความหมายในทางที่สร้างสรรค์ ก็บอกได้ว่า เป็นอาหารเศรษฐกิจให้กับคนหลวงพระบางไม่น้อย ที่สามารถนำมาประกอบเป็นอาชีพได้เลยในเวลานี้ คงจะมีหลายครอบครัวที่ผลิตขายขนมปังฝรั่งเศสดังกล่าวขายและกระจายไปสู่ผู้ประกอบการรายย่อย ผู้บริโภค อย่างนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอย่างมากมายในเวลานี้

แต่ถ้ามองในแง่ของการเมืองก็เสมือนเป็นการตอกย้ำให้คนลาวคิดเสมอว่า สิ่งที่กำลังขายอยู่นั้น ครั้งหนึ่งเคยสร้างความปวดร้าวให้กับคนลาวอย่างมาก ซึ่งครั้งหนึ่งคนฝรั่งเศสเคยรุกรานคนลาวและเกิดการต่อสู้ของบรรพบุรุษคนลาว จนนำมาสู่อิสรเสรีภาพของคนลาวมาจนถึงปัจจุบัน

แต่จะมีคนลาวมองถึงจุดนี้หรือเปล่านั้นเราไม่ทราบ แต่อาหารมือนี้นี้ทำให้เราอิ่มท้องไปได้อีกมื้อหนึ่ง รสชาติผสมผสานกันดีเหลือเกินระหว่างตะวันตกกับตะวันออก ได้แต่หวังว่าความอร่อยของข้าวจีในมือนี้นี้จะกลืนความขมขื่นในอดีตให้หายไปจากชนชาติทั้งสองฝั่งไปชั่ววันรันดร

อาหารการกินนั้นเป็นวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของคนชนชาตินั้นๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นของทั่วทุกมุมโลก การกินก็เป็นทางแนวทางในการเชื่อมความสัมพันธ์ได้อีกทางหนึ่ง สามารถนำไปสู่การพัฒนาในเชิงธุรกิจได้เหมือนอย่างอาหารไทยหรืออาหารฝรั่ง

ด้วยโลกยุคโลกาภิวัตน์การขนส่งนั้นแสนจะสะดวกสบาย ทำให้ระบบเศรษฐกิจเรื่องของอาหารเข้ามายังประเทศเอเชียได้อย่างง่ายโดยไม่ต้องสงสัย จนบางประเทศเกือบหลงลืมอาหารพื้นเมือง อย่างขนมจีนไปอย่างไม่สามารถกู้กลับมาได้ แล้วตัวเงินที่เกิดขึ้นจากการบริโภคของคนภายในประเทศไหลออก

สู่นอกประเทศ จนบางครั้งคลังการเงินเฉียดไปก็มี วิทยุยุคใหม่ที่ติดติดกับค่านิยมในเรื่องของวัฒนธรรม การกิน ละเลยมองข้ามอาหารท้องถิ่นบ้านเรา บางทีจนถึงขั้นที่จะดูแลสุขภาพตัวเอง แล้วใครที่จะจุดประกายให้คนในชาติรับรู้กับข้อมูลแบบนี้บ้าง ?

สองฟากฝั่งพี่น้องไทยลาว ยังมีอะไรดี ๆ อีกมากมายที่ต้องค้นหาและอนุรักษ์ไว้ อาหารวัฒนธรรม การกินก็เป็นหัวใจอีกอย่างหนึ่งของคนที่หล่อเลี้ยงผู้คนมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน

..... “**ข้าวจี**” ที่แสนอร่อยผสมผสานกับวัฒนธรรมตะวันตก และ “**ขนมจีน**” รสชาติจัดจ้าน มีเส้นมีสายหลายรสชาติคงจะอยู่คู่กับคนสองฝั่งพี่น้องไทยลาวต่อไปอีกยาวนาน.....

● การนำเสนอข้อมูลเชิงเปรียบเทียบเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเมืองหลวงพระบางกับการทำงานวิจัยท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ

เมืองหลวงพระบางเป็นห้องเรียนอย่างดีกับงานวิจัยของ .สกว.ภาค. ที่กำลังดำเนินอยู่ทางพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยเรา เพราะหลวงพระบางกำลังเคลื่อนตัวอย่างเร่งรีบกับแนวทางของคำว่า การท่องเที่ยวตามกระแสโลกทุนนิยมในเวลา

ด้วยเพราะหลวงพระบางนั้นถูกกำหนดให้เป็นเมืองมรดกโลก โดยเฉพาะเมืองหลวงเก่าบางพื้นที่ ซึ่งถูกแยกออกจากพื้นที่แล้ว ส่วนของมรดกโลกนั้นจะอยู่เฉพาะที่ของมันเอง นอกกรอบจึงไม่เคร่งครัดต่อการดูแลเท่าที่ควร แต่อาศัยการรณรงค์แบบเข้มงวดของรัฐ จึงพอที่จะยับยั้งการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่วนหนึ่ง

แต่หลวงพระบางยังมีมนต์เสน่ห์ของประเพณีวัฒนธรรมของคนดั้งเดิม โดยเฉพาะศาสนาพุทธ เป็นศาสนาที่มีอิทธิพลต่อภาวะจิตใจของคนหลวงพระบางอย่างมาก สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของคนหลวงพระบางอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขแบบพึ่งพาอาศัยกันอย่างฉันพี่น้อง

หลวงพระบางยังมีมนต์เสน่ห์ของความเป็เมืองเก่า แฝงไปด้วยชีวิตผู้คนที่ยังรักษาความเป็นดั้งเดิมของตนเอง เวลาที่เราไปที่นี้ ทำให้เรารู้สึกว่าเราได้ย้อนอดีตไปเมื่อ 50 ปีก่อน เมื่อตอนที่ภาคเหนือเราเคยเป็นแบบนี้ ทำให้เกิดความรู้สึกว่า “ครั้งหนึ่งเราก็คเคยเป็นแบบนี้”

หากเราจะค้นหาตัวตนที่แท้จริงของหลวงพระบางนั้น มีคำตอบให้เรามากมาย ขึ้นอยู่กับว่าเราจะเดินไปหาเรื่องไหนเป็นอันดับแรก ยกตัวอย่างแค่เรื่องการทำบุญตักบาตรข้าวเหนียวเรื่องเดียวเราก็สามารถถอดองค์ความรู้เรื่องนี้ได้อย่างมากมาย มันเป็นมนต์เสน่ห์ที่หาได้ยากในบ้านเมืองเรา

ที่นี้เราลองหันมามองถึงงานวิจัยของ สกว.ภาค โดยเฉพาะภาคเหนือตอนบน อาจรวมไปถึงภาคอีสานด้วยก็ได้ ทางภาคเหนือของเรานั้นเป็นเมืองแห่งทางวัฒนธรรมล้านนา ล้านช้าง ที่เคยเป็นหนึ่งเดียวกันอยู่แล้วกับเมืองหลวงพระบางในอดีต กลิ่นไอของวัฒนธรรมที่คล้ายกันไม่ห่างไกลกันมากนัก

หากเรามองถึงงานวิจัยทางภาคเหนือ ที่มี สกว.ภาค คอยเป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชนต่าง ๆ นั้น ยังจะคงไม่สามารถเจาะใจคนชุมชนได้มากเท่าที่ควร แต่กำลังเคลื่อนไปอย่างช้าๆ และสร้างพลังชุมชนให้เกิดความ

เข้มแข็งเพราะชุมชนไม่มีความรู้เรื่องคำว่าวิจัย และคนที่ทำวิจัยส่วนใหญ่ยังยึดแนววิชาการในการทำวิจัยอยู่

แล้วจะทำยังไงถึงจะให้คำว่าวิจัยนั้นเป็นที่เข้าใจง่ายๆสำหรับชาวบ้าน ? ไม่ยากและไม่่ายนักที่จะอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจ หากเราจะดึงชุมชนให้เข้าถึงงานวิจัยของตนเอง เราต้องหันไปมอง ที่บริบทเด่นๆ ของชุมชนว่ามีอะไรบ้าง ไม่ว่าจะเป็นปัญหา หรือ เรื่องเด่นที่ชุมชนมีอยู่

ยกตัวอย่าง เช่น ที่เมืองลำปาง มีคุณลุงคนหนึ่งเป็นคนเก่งมากในเรื่องทำรถม้าที่มีความพิเศษกว่าใครอื่น ที่นี้เราน่าจะเข้าไปหาคุณลุงคนนั้นให้เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย เรื่องยากอาจจะอยู่ที่ การเก็บรวบรวมข้อมูล ในเมื่อเรามาทำงานตรงนี้ เราน่าที่จะทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงอย่างมืออาชีพมากกว่า

งานวิจัยทางภาคเหนือของ สกว.ภาค นั้น สนับสนุนงานวิจัยทุกส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม แต่จะให้ชุมชนทำงานวิจัยนั้น เราต้องหันมาพัฒนาบุคลากรชุมชนนั้นๆ ให้สามารถที่จะดำเนินงานเองได้ ในส่วนของหน่วยงานหลักหน้าที่จะเป็นฝ่ายหนุนด้านความรู้แบบเชิงวิชาการสามารถที่จะหนุนเสริมการทำงานของนักวิจัยท้องถิ่นได้

หมายความว่าเมื่อนักวิจัยท้องถิ่นนั้นๆ เกิดปัญหาที่อาจนำงานวิจัยไปสู่ความเสียหายแก่งานวิจัยทางพี่เลี้ยงหลักหน้าที่จะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาได้อย่างไร หรือ นักวิจัยชุมชนนั้นๆ ต้องการที่จะเสริมความรู้ให้กับชุมชนที่การทำงานวิจัยได้ดำเนินมา ให้เกิดความเข้มแข็งมากขึ้น หน่วยงานหลักหน้าที่จะสามารถเข้าไปเสริมได้ทันที

ไม่ว่าชีวิตที่หลวงพระบางจะยังคงไหลดล่นเดินไปมาอยู่อย่างมีชีวิตชีวา งานวิจัยของเราก็เช่นกัน มันก็ต้องก้าวไปอย่างมีชีวิตชีวาด้วย หากงานวิจัยที่ทำมาเป็นแรมปี แล้วออกมาแค่เป็นรูปเล่มรายงานเล่มหนึ่ง สามารถที่นำเอาออกไปใช้ได้ มันก็เท่ากับงานวิจัยนั้นสูญเปล่า หลวงพระบางนั้นจะยังคงอยู่อย่างคุณค่าของตัวเองได้ นอกจากสิ่งปลูกสร้างอันมีมรดกที่เป็นเครื่องการันตีได้แล้ว คนหลวงพระบางเองและผู้มาเยือนก็ต้องช่วยกันรักษาเช่นกัน

งานวิจัยไม่ใช่งานยากหากผู้ทำวิจัยและผู้ถูกทำวิจัย เข้าใจในแนวทางเดียวกัน ถึงจะมีข้อขัดแย้งกันในการทำงาน นั่นคือคำตอบของงานวิจัยที่ดีที่สุดต่างหากละ

● การมองการเชื่อมโยงกับการทำงานของ Node

การทำงานสัมพันธ์แบบฉันทมิตร (Network relationship)

เช้าวันหนึ่ง อากาศเย็นสบายและมีลมพัดมาพร้อมกับบุปผาหอมเบาๆ เคลื่อนตัวไปกับสายลมที่พัดมาแต่ไกล ในห้วงเวลาดังกล่าวเราเองได้หายใจออกมาพร้อมกับสูบอากาศที่แสนสดชื่นเข้าไป มันช่างเป็นเวลาที่สดชื่นเสียจริงๆ ใครกันบ้างที่จะมีเวลาที่ดียอย่างเราเช่นเวลานี้

ด้วยปยุหมอกที่พัดพาหอบเอามาพร้อมกับความเย็นในเวลานั้น ดูเหมือนว่ามันมีเส้นใยอะไรสักอย่างมากระทบกับผิวหน้าของเรา แต่ก็ยังไม่เข้าใจว่ามันคืออะไร จนกระทั่งสายตาของเราเลื้อยไปแลเห็นแมลงตัวหนึ่งตัวลายๆ ตัวเท่าหัวนิ้วก้อย แข็งขาก็ยาวเอากวาว ตัวนั้นมันคือแมงมุมนั่นเอง

ด้วยความสงสัยจึงเดินไปมองรอบๆ จึงได้คำตอบมาว่า ไ้แมงมุมตัวนี้กำลังสร้างรังของมันด้วยความตั้งใจ ถึงแม้มันจะทำรังอยู่ตัวเดียว แต่ความตั้งใจของมันนั้นแสนน่าชื่นชมอย่างมาก จากหนึ่งเส้นเวลาผ่านไปมันก็เพิ่มขึ้นอีกหลายเส้น

ทำให้เราเกิดความคิดในใจอีกว่า แล้วแมงมุมมันมีปติสัมพันธ์กับระบบนิเวศน์ได้อย่างไร ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าทึ่งว่าแม้แต่แมงมุมตัวเล็กๆ ก็สามารถที่จะเข้าใจธรรมชาติรอบตัวตัวเองได้ และอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ บางทีอาจผ่านกระบวนการวิวัฒนาการมาหลายทศวรรษก็ได้ มาวันนี้ถึงได้เก่งและเข้าใจกันแบบนี้

เวลาที่เรากำลังมองแมงมุมตัวนี้ทำงานผ่านไปเร็วเหลือเกิน อากาศที่เย็นทำให้การเฝ้ามองการทำงานของแมงมุมมันช่างเพลิดเพลิน จนในที่สุดแมงมุมตัวดังกล่าวก็ทำงานจนเสร็จภาระกิจ

ทีนี้ก็เป็นเรื่องของตัวเราเอง ที่ต้องกลับมาย้อนมองตนเองว่า สิ่งที่กำลังทำอยู่นั้นมันเพียงพอต่อการทำงานร่วมกันหรือยัง หากเรามองการทำงานแบบเครือข่าย (Network Wire) นั้น มันต้องอาศัยองค์ประกอบหลายๆ อย่างมันถึงจะสามารถเชื่อมต่อกันได้ ต่อไปเราต้องมององค์ประกอบที่ว่า นั้นมีอะไรบ้าง

คน คนนั้นคือต้นเหตุขององค์ประกอบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นเมื่อคนเรานั้นมาทำงานร่วมกัน เกิดการประสานความคิด การร่วมมือการทำงาน มีการลงมือการทำงานนำไปสู่เกิดการกระทบกระทั่งกัน แล้วผลของการทำงานร่วมกันของคน จึงมีเหตุแนวปัจจัยใหม่ๆ ขึ้นมาให้คนถกเถียงกัน

สภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมนั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะนำงานที่ทำร่วมกันนั้นไปสู่ฝันแห่งผลสำเร็จ สิ่งแวดล้อมต้องเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานร่วมกัน เช่น หากใครเป็นคนใจร้อน ต้องมีอีกคนหนึ่ง คิดให้เกิดความใจเย็นลงได้ อารมณ์ของคนนั้นจึงเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดตัวแปรสำคัญ

ความพอดี ความพอดินั้นเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่คนทำงานร่วมกันสามารถที่จะเดินต่อไปและร่วมมือกันได้ เมื่อทุกส่วนมีความคิดพอดิทำงานพอดิ เครือข่ายก็จะเกิดความเข้มแข็งในการทำงานร่วมมือกัน

การที่เราจะสร้างเครือข่ายที่ต้องการให้เกิดปติสัมพันธ์ที่ดีต่อกันนั้นต้องมีองค์ประกอบข้างต้นนี้มาเป็นตัวตั้ง หรืออาจมีแนวทางที่ดีและมากกว่านี้ก็ย่อมได้ ขึ้นอยู่กับว่าองค์กรนั้นใหญ่มากแค่ไหน

อย่างเช่นงานวิจัยของโหนดต่างๆ ที่แต่ละภาคทำงานกัน ส่วนไหนที่เป็นแนวทางเดียวกันน่าที่จะมีการพบปะสังสรรค์ กันในหมู่คณะใกล้เคียงกัน แต่ถ้าเป็นหมู่คณะที่นอกเหนือจากที่เป็นงานแตกต่างกัน เราสามารถที่จะมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันได้ เพราะมุมมองที่เกิดจากการพูดคุยนั้น แต่ละคนจะเกิดมุมมองที่หลากหลาย เหมือนดังการสำเร็จพระอรหันต์นั้น ในภพของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์จะสำเร็จอรหันต์คำสอนไม่เหมือนกัน

เพราะงานของโหนดแต่ละโหนดที่ทำกันนั้นเหมือนดังใยแมงมุมที่ถูกทอขึ้นมารอวันที่จะเชื่อมต่อกัน หากทุกภาคส่วนเอาจุดเด่นของงานมาพบปะกัน งานของโหนด น่าที่จะเกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมากขึ้น

ความปฏิสัมพันธ์ที่จะเกิดขึ้นนั้นไม่ใช่เฉพาะข้อคิดใหม่ๆ เท่านั้น ยังจะได้ใจคนในโหนดร่วมกันอีกด้วย เพราะคนนั้นเป็นหัวใจสำคัญที่จะนำพางานของโหนดเดินร่วมกัน

ในวันนี้ใยแมงมุมถูกถักจนเสร็จด้วยแรงของตัวแมงมุมเองและสภาพแวดล้อมบวกกับความพอดีของสายลมที่โฉบพลิ้วไปตามลมอย่างนิ่มนวลอย่างสมดุล คงเหลือแต่งงานโหนดของเราในวันที่จะเชื่อมต่อกันในเร็ววันนี้

ไม่ว่างานโหนดทั่วทุกภูมิภาคทางเหนือจะเชื่อมต่อใจกันได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับคน สภาพแวดล้อม และความพอดีของใจคนเรานี่เป็นสำคัญ

● การได้ประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้

การที่ได้มาเยือน หลวงพระบาง มรดกแห่งวัฒนธรรมของโลก ทำให้ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมหลายอย่าง มันไม่ถ่วงน้ำหนักที่จะมาถึงหลวงพระบาง พอได้มาต้องเรียนรู้และเก็บเกี่ยวประสบการณ์ให้ได้มากที่สุด โดยผ่านตัวหนังสือเหล่านี้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องของภาษาเพื่อนบ้านไทย – ลาว

เป็นความมหัศจรรย์ที่เกิดขึ้น ณ ตลาด Night Market หรือตลาดมืดที่ชาวลาวยกย่องกัน จากที่ตรงนี้ทำให้เราได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องของภาษาร่วมกัน การซื้อสินค้า ตอนแรกก็กลัว ๆ กลัว ๆ ว่าจะสื่อสารกันรู้เรื่องรึเปล่า แต่พอไป ๆ มา ๆ นั้น กลายเป็นเราที่พูดภาษาลาวได้คล่อง เหมือนเจ้าของภาษา มาเองเลยนะเนี่ย ต้องทำตัวให้กลมกลืนเสมือนว่าเป็นคนลาวในท้องถิ่นนั้น เพราะว่าอาจจะได้สินค้าราคาถูก เพราะราคาสินค้าส่วนใหญ่จะตั้งในราคานักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ถ้าเราตั้งใจต่อราคาและคุยกับเยอะ ๆ จาก 500 เหลือ 250 ก็มี แต่สิ่งสำคัญที่เกิดขึ้น ณ ตรงนี้ นั่นคือ ภาษาลาว ที่เราได้ซึมรับเอาวัฒนธรรมเข้าไปเต็ม ๆ และเราก็นำภาษาลาวกลับไปฝากเพื่อน ๆ ที่ประเทศไทยด้วย อาทิ

สบายดี แปลว่า สวัสดิ์ เป็นคำทักทายที่เราใช้กันเป็นประจำที่ลาว

อมได้ปะ ? แปลว่า ลดราคาได้รึเปล่า คำ นี้ใช้บ่อยมากๆ ในเวลาซื้อสินค้า

จ๊กบาท แปลว่า กีบบาท ใช้ควบคู่กันกับคำว่า “อมได้ปะ ?”

จอก แปลว่า แก้วน้ำ

บ่วง แปลว่า ช้อน

เจี้ยะอนามัย แปลว่า กระดาษทิชชู

กต แปลว่า ร่ม

ปอน แปลว่า สถานที่
กินทาน แปลว่า ทำบุญ

เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวลาว ว่าชาวลาวมีการใช้ชีวิตในแบบ “เศรษฐกิจพอเพียง” ใช้จ่ายอย่างรู้คุณค่า และ พอเพียง จากการที่ได้ไปพักอาศัยที่ “หาดเตี๊ยะ” เป็น บ้านพัก Home Stay เป็นคืนแรกที่ได้ไปพักร่วมกับชาวลาวและประทับใจกับคนในหมู่บ้านนี้เป็นอย่างมาก ที่หมู่บ้านนี้มีการทำแปลงผัก และปลูกผักไว้กินเอง ส่วนมากเป็นผักพื้นบ้านที่เขาใช้รับประทานเป็นประจำ แสดงถึง ความพอเพียง ใช้ชีวิตแบบพอเพียงในแบบฉบับของหลวงพระบาง

การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น เสน่ห์ของเราอยู่ที่การปรับตัวและเรียนรู้ร่วมกัน การปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ หรือ สถานที่ ณ ตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น และกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ไม่เคยทำ ถ้าเราไม่ปรับตัว เราจะเข้ากับผู้อื่นได้อย่างไร การนุ่งซิ่นที่เป็นตัวแทนของชาวลาว การนุ่งซิ่นจากที่อยู่ประเทศไทยไม่เคยได้นุ่ง ก็ได้มาลองที่ลาวนี้แหละ เราได้ซึมซับและเรียนรู้วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชาวลาว โดยการสังเกตแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

“ การได้มาเห็นมาเรียนรู้ และมาสัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกัน ของชาว JSN โดยผ่านห้องเรียนห้องนี้ “หลวงพระบาง เมืองมรดกวัฒนธรรมของโลก” ไม่แปลกใจ หลังจากที่ได้มาเยือน ณ สถานที่นี้ สมกับคำร่ำลือจริงๆ มันคือมนต์เสน่ห์ที่ยากจะบรรยายใดๆ และประสบการณ์แบบนี้คงหาได้ยาก และสิ่งสำคัญที่สุด การเรียนรู้และใช้ชีวิตร่วมกัน ของพวกเรา สายเลือด JSN ”

● สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการอยู่ร่วมกันของ JSN

“ หลวงพระบาง มรดกแห่งวัฒนธรรมของโลก ” ขอเพียงได้มาเยือน...เหมือนมนต์เสน่ห์ของหลวงพระบางอยู่ที่การเดินทางมาถึง

สิ่งที่ได้เรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันของชาว JSN โดยทุกคนมาจากต่างที่ต่างถิ่น และต่างความคิดกัน มารวมตัวกัน เพื่อที่จะไปสถานที่เดียวคือ “หลวงพระบาง”

การที่เราได้ไปหลวงพระบาง เหตุผลหลักที่ไปคือ เพื่อไปเรียนรู้เรื่องการเขียนบทความสารคดีเกี่ยวกับประเทศลาว ไม่ว่าจะเป็นสภาพภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เศรษฐกิจ การเมือง และหลักในการถ่ายภาพว่าจะถ่ายภาพอย่างไรให้ออกมามีความรู้สึกให้ผู้ดูรู้ว่าเรากำลังจะสื่อถึงอะไร เพื่อนำมาใช้ในงานที่เราทำอยู่ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นงานใหญ่ และหินมากๆ คิดแล้วพวกเราจะทำได้กันรึเปล่า แต่เลือด JSN ไม่เคยท้อไม่เคยถอยอยู่แล้ว มีแต่คำว่า “สู้” นักสู้ผ่านงานวิจัย JSN

การใช้เวลาอยู่ร่วมกันถึง 5 วัน การใช้ชีวิตส่วนใหญ่จะอยู่ในเรือ จากตรงนี้เองทำให้เราได้เรียนรู้นิสัยใจคอกันมากขึ้น จากที่ไม่เคยรู้จัก ไม่เคยได้เห็นหน้ากัน เคยได้คุยเรื่องงานกันผ่านทางโทรศัพท์ ก็ได้มารู้จักกันมากขึ้นก็ตรงที่ได้มาที่หลวงพระบางนี้แหละ

จากการที่ได้มาหลวงพระบาง ได้ไปเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ อันขึ้นชื่อ **“หลวงพระบาง เมืองวัฒนธรรมมรดกโลก”** สถาปัตยกรรมที่สวยงาม โดยเฉพาะที่สนใจมากเป็นพิเศษคือ การแกะสลักฝาผนังวัดเชียงทอง ที่ชื่อว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม มีการแกะสลักลวดลายสวยงามมาก มีการเล่าตำนานไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม ประเพณี ต่าง ๆ ของชาวลาว โดยผ่านการแกะสลักที่ฝาผนังวัดเชียงทองแห่งนี้ ซึ่งประทับใจเป็นอย่างมาก แต่พวกเราชาว JSN ก็ไม่เคยลืมว่านี่ก็เป็นอีกงานหนึ่งที่พวกเราต้องเรียนรู้ร่วมกัน เพราะจุดมุ่งหมายของเราก็คือการเขียนบทความสารคดี

วันสุดท้าย วันที่ 5 เป็นวันที่ต้องส่งบทความสารคดี จากการที่ได้ไปศึกษาประเทศลาว ตลอดระยะเวลา 5 วัน ได้เรียนรู้อะไรกลับมาบ้าง ตรงนี้แหละเป็นความท้าทายของแต่ละคนแล้ว ว่าต้องนำความสามารถเฉพาะตัวของแต่ละคนออกมา จากตรงนี้เองทำให้เรารู้ว่า ชาว JSN ทุกคนที่มา มีความตั้งใจที่จะเรียนรู้และสร้างผลงานของตัวเองให้ออกมาดีที่สุด ถึงแม้ว่าการมาครั้งนี้อาจจะเที่ยวบ้างเป็นส่วนใหญ่ แต่พวกเราก็ไม่เคยลืมว่า ยังมีงานเขียนงานใหญ่รออยู่ตรงหน้าพวกเราอยู่ ในวันนั้นทุกคนตั้งหน้าตั้งตาเขียน โดยไม่ค่อยได้พูดคุยกันเท่าไรนัก หน้าตาของทุกคนบ่งบอกว่า กำลังอยู่ในสถานการณ์ตึงเครียด เพราะไม่มีเวลาแล้ว และที่สำคัญ ชาว JSN ต้องเขียนงานกันในเรืออีกแล้ว แต่มองในทางกลับกันก็เป็นการสร้างบรรยากาศในการเขียนได้อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งน่าจะทำให้ผลงานที่เขียนออกมามีสีสันมากขึ้นก็ได้

...การสร้างสรรคผลงานให้ออกมาดีที่สุด นี่แหละคือสิ่งสำคัญที่ทำให้รู้ว่าชาว JSN เป็นคนที่แกร่ง และต่อสู้ ในทุกสถานการณ์ ไม่เคยมีคำว่าย่อท้อต่ออุปสรรค นี่แหละหนานักสู้ JSN

ชารินทร์ บุรณสุต

โดยสรุป

การสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมดังกล่าวได้ผ่านกระบวนการคิดและสะท้อนมุมมองร่วมกันของผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบรมทั้งหมด แต่จัดแบ่งการสรุปข้อมูลร่วมกันเป็นกลุ่มดังนั้นผลสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้ดังกล่าวจึงนำเสนอโดยผู้แทนกลุ่มที่สรุปข้อมูลนำเสนอซึ่งสิ่งที่สะท้อนออกมาทั้งหมดสามารถสรุปรายละเอียดของกิจกรรมครั้งนี้คือ

● ด้านความรู้

กลุ่มพี่เลี้ยงคนหนุ่มนักวิจัยภาคเหนือ(JSN) เกิดกระบวนการเรียนรู้ความรู้หลายด้านพร้อมกันในกิจกรรมครั้งนี้

1) ความรู้เกี่ยวกับเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ได้จากการเตรียมตัวก่อนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยการหาข้อมูลจากเอกสารมือสองต่างที่เกี่ยวข้อง ได้จากวิทยากรและมัคคุเทศก์ และจากการแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านตลอดการเดินทางในกิจกรรม อาทิ ด้านประวัติศาสตร์ สภาพสังคมเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองมรดกโลกหลวงพระบาง การศึกษา และการจัดการทรัพยากร

2) ความรู้ด้านการเขียนบทความและสารคดีเพื่อสื่อสารสาธารณะ ที่เป็นทฤษฎีการเขียนจากวิทยากรที่มีประสบการณ์ตรงในการประกอบอาชีพนักสื่อสารมวลชนเกิดกระบวนการสร้างงานเขียนอย่างเป็นระบบทั้งการหาข้อมูลการสำหรั้นำมาเขียน และการวางโครงการเรื่องก่อนที่จะนำเสนอ รวมทั้งการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อ และแหล่งที่ต้องการเผยแพร่

3) ความรู้ด้านการถ่ายภาพ จากนักถ่ายภาพเพื่อสื่อสารสาธารณะ เกิดการเรียนรู้เทคนิคการใช้กล้องตามประเภทของกล้องแต่ละชนิด เกิดการเรียนรู้การเทคนิคการถ่ายภาพ ทั้งเรื่ององค์ประกอบภาพ เสียงเงา และเกิดความเข้าใจเรื่องการถ่ายภาพที่เหมาะสมกับประเภทของกิจกรรมในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ต้องการสื่อด้วยภาพ

● ด้านกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาศักยภาพ

1) การพัฒนาศักยภาพการทำงานเขียนเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะอย่างเป็นระบบ ซึ่งวิทยากรให้ผู้เข้าอบรมเก็บข้อมูลที่เป็นความรู้ นำสู่สิ่งที่ต้องการจะเขียน ตามกรอบและทฤษฎีที่ได้อบรมกันไป ผู้อบรมได้ผลิตงานเขียนขึ้นคนละหนึ่งชิ้นงานนำเสนอต่อวิทยากร พร้อมฟังข้อเสนอและร่วมแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มผู้เข้าอบรมทั้งหมด นับเป็นการฝึกอบรมที่ให้ผู้เข้าอบรมเกิดกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาศักยภาพของตนเองดเนการเขียนอย่างเป็นระบบและสร้างผลงานเขียนให้เกิดขึ้นจริงพร้อมการนำปัญหาที่พบไปปรับแก้ในการเขียนเพื่อเผยแพร่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ต่อไป

2) การเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับชุมชนนอกพื้นที่และเปรียบเทียบการทำงาน เมื่อต้องได้เดินทางยังประเทศเพื่อนบ้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องราวต่างพื้นที่ต่างชุมชนที่ทำงานอยู่ของกลุ่มพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญอย่างยิ่ง ทั้งเรื่องการตั้งประเด็น

ที่จะเรียนรู้ในความต่างทางวิถีวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง เรียนรู้การชักถาม การสังเกต การจดบันทึกเรื่องราวต่างๆระหว่างทาง ตลอดจนการวิเคราะห์เชื่อมโยงเปรียบเทียบกับบริบทของพื้นที่ชุมชนภาคเหนือในประเทศไทย ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กลุ่มพี่เลี้ยงต่างต้องเรียนรู้ด้วยตนเองแทบทั้งสิ้น

3) กระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันของกลุ่มพี่เลี้ยง แต่ละคนในกลุ่มพี่เลี้ยงเครือข่ายคนหนุ่มวัยจะได้รับการ(แบ่งบทบาทหน้าที่ของการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ไปพร้อมกับการเข้าร่วมอบรมได้ อาทิ หน้าที่การประสานกลุ่ม JSN เรื่องการเตรียมตัว เตรียมข้อมูลความพร้อมการเดินทาง/ หน้าที่การประสานพาหนะการเดินทางเช่นรถยนต์/ หน้าที่การดูแลเรื่องการจัดกาทั้งการลงทะเบียน การทำเอกสารการเงิน/การแบ่งกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนชักถามกับแหล่งข้อมูลจุดท่องเที่ยวหรือเรียนรู้ต่างๆในเมืองหลวงพระบาง /หน้าที่การบันทึกสรุปผลกิจกรรม และหน้าที่การนำเสนอต่อผู้ประสานงานและตัวแทนจาก สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ณ เวลาการประชุมRC เป็นต้น ซึ่งได้นำมาสู่กระบวนการทำงานกิจกรรมอื่นๆต่อ อาทิ งานประชุมมหกรรมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น “ก้าวกล้า..พลังปัญญาชุมชน”

● ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนทำงาน

สิ่งสำคัญคือโอกาสและการเปิดใจยอมรับฟังกันและกัน จะเป็นสิ่งที่ดี ความจริงใจเป็นสิ่งที่สำคัญ และเรียนรู้ว่าทุกคนมีขีดจำกัด แต่จะอย่างไรจะใช้ชีวิตอยู่อย่างไม่เครียดกับสิ่งที่เจอ หรือไม่รู้ลึกทุกซอกกับสิ่งที่เกิดขึ้นแหละดีที่สุด การฟังแบบเข้าใจและรู้จักการปล่อยวางในบางเรื่องจะนำทางให้ตนเองมีสุขได้

แม้ว่าการเดินทางครั้งนี้ส่วนหนึ่งก็ได้สร้างความทุกข์ใจกับผู้เข้าอบรมทั้งเรื่องระยะเวลาที่สั้นกับการเดินทางที่ใช้เวลานานและอยู่แต่บนเรือ หรือความทุกข์ใจหนักใจด้านการเขียนที่เป็นความคาดหวังจากวิทยากร และ ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ของ สกว. เรื่องสนุกที่เข้ามาสร้างสีสันให้ชีวิตก็มีอีกมากมาย การได้พบปะเพื่อนร่วมงานที่ไม่ได้พบกันมานาน การแลกเปลี่ยนความคิดร่วมกัน การทำกิจกรรมบางอย่างที่ดูเหมือนไม่มีสาระ แต่นั่นก็คือช่วงเวลาที่เราต้องการพักผ่อนอย่างจริงๆ เพราะหากการเปิดโอกาสให้มาพบปะกันเพื่อวัตถุประสงค์เรื่องงานอย่างเดียวคงน่าเบื่อและไม่ต้องมาดีกว่า (ต่างคนต่างอยู่จะได้ทำงานในหน้าที่ของตนก็ดีกว่ามาแล้วต้องมีภาระงานอีก) การใช้ชีวิตร่วมกันทำให้เกิดความสัมพันธ์และมิตรภาพเช่นเดียวกัน บางคนได้เพื่อนที่รู้จักคนรอบข้างมากกว่าที่เคยรู้จักมากขึ้น ทำให้มีเพื่อนที่คอยให้คำปรึกษาในด้านต่างๆได้ “มิตรภาพ” นั้นแหละที่คิดว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของการเดินทางครั้งนี้

ภาคผนวก

กำหนดการ

วันที่ 12 มีนาคม 2550....เชียงของ-บ้านหาดเต๊อะ

- 08.00 น. - ผ่านพิธีกรรมการตรวจคนเข้าเมืองไทย-ลาว ที่ อ.เชียงของ
(แจกเอกสารประกอบการบรรยายการเขียนสารคดีในภาคบ่าย)
- 09.00 น. - เดินทางโดยรถยนต์โดยสาร อ.เชียงของ จ.เชียงราย สู่ เมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว
- แนะนำทำความรู้จักกันและกัน ชี้แจงรายละเอียดกำหนดการ
- ฟังการบรรยาย “รู้จักเพื่อนบ้านลาว..รู้จักแม่น้ำโขง” โดย กลุ่มรักษ์เชียงของ
- บรรยายพิเศษเรื่อง “มรดกทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง” โดย คุณเอิบเปรม วัชรานุกร
หัวหน้ากลุ่มงานโบราณคดีได้นำ สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
- 12.00 น. - รับประทานอาหารกลางวันบนหาดทรายริมแม่น้ำโขง
- 13.00 น. - มุ่งหน้าสู่บ้านหาดเต๊อะ แขวงอุดมไชย ประเทศลาวต่อ
- บรรยายเรื่อง...ความรู้ภาคทฤษฎี การเขียนบทความ รายงานพิเศษ และสารคดี
โดย คุณยุวดี มณีกุล หัวหน้าข่าวจุดประกาย หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ
(ประเภทของสารคดี ความแตกต่างระหว่างสารคดีกับบทความและรายงานพิเศษ การ
คิดประเด็น การแสวงหาและเก็บรวบรวมข้อมูล กลวิธีการดำเนินเรื่องและภาษาในการ
เขียนบทความ และมีการมอบหมายโจทย์จากเนื้อหาที่ผู้เข้าร่วมอบรมเตรียมไป
และเนื้อสำหรับฝึกปฏิบัติการจาก สปป.ลาว ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง พร้อมกำหนด
นำเสนอหัวข้อของแต่ละคน)
- การบรรยาย เรื่อง...”ถ่ายภาพอย่างไรให้มีศิลปะ”
โดย คุณจักรพงษ์ คำบุญเรือง หัวหน้าข่าวศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ และนักถ่าย
ภาพอิสระ
- 17.00 น. - ถึงที่พักบ้านหาดเต๊อะ แขวงอุดมไชย สปป.ลาว
- 19.00 น. - บายศรีสู่ขวัญ- รับประทานอาหารเย็น- พักผ่อนHome stay ร่วมกับชุมชน

วันที่ 13 มีนาคม 2550บ้านหาดเต๊อะ –หลวงพระบาง

- 08.00 น. - รับประทานอาหารเช้า

- 09.00 น. - ออกเดินทางต่อ...ยลวิถีชีวิตยามเช้าสองฝั่งโขง พร้อมฟังคำบรรยายจาก มัคคุเทศก์ท้องถิ่นชาวลาว
- บรรยายพิเศษเรื่อง .."เมืองหลวงพระบาง...มรดกวัฒนธรรม-มรดกโลก"
- โดย คุณเอิบเปรม วัชรางกูร หัวหน้ากลุ่มงานโบราณคดีได้นำ สำนักโบราณคดีฯ
- นำเสนอ ตัวอย่างงานเขียนสารคดีเชิงศิลปวัฒนธรรม /ชุมชน
- โดย คุณยุวดี มณีกุล หัวหน้าข่าวจุดประกาย หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ
- 12.00 น. - รับประทานอาหารกลางวันบนเรือโดยสาร
- 13.00 น. - เตรียมหัวข้อหรือประเด็นที่ต้องการเขียนบทความ หรือสารคดี
- 14.00 น. - พักผ่อนตามอัธยาศัย
- 15.00 น. - ชมถ้ำดิง...ถ้ำกลางภูเขาริมน้ำโขงบริเวณปากน้ำอู ที่มีพระพุทธรูปศิลปะล้านช้างทั้งทำด้วยไม้และ โลหะกว่าเจ็ดพันองค์วางเรียงรายตามซอกหิน เป็นผลของการสะสมนานหลายร้อยปีของชาวลาว ศรัทธาต่อพุทธศาสนา
- 16.00 น. - บ้านซางไห แหล่งโบราณคดีอายุกว่า 500 ปี ชมหัตถกรรมพื้นบ้านภูมิปัญญาชาวล้านช้าง
- 17.00 น. - เดินทางถึงเมืองหลวงพระบาง เข้าที่พัก พักผ่อนตามอัธยาศัย
- 18.00 น. - รับประทานอาหารเย็น
- ชมวิถีชีวิตยามค่ำคืนบริเวณ ตลาดกลางคืน..ถนนข้าวเหนียว (Night Market) พร้อมฟังคำบรรยายจาก มัคคุเทศก์ท้องถิ่นชาวลาว "วิถีเศรษฐกิจแบบชาวหลวงพระบางกับเมืองท่องเที่ยว"
- 21.00 น. - กลับคืนที่เมืองหลวงพระบาง

วันที่ 14 มีนาคม 2550เมืองหลวงพระบาง -เมืองมรดกโลก

(ปฏิบัติการเก็บข้อมูลสำหรับการเขียน/บันทึกภาพ)

- 06.00 น. - ตักบาตรพระสงฆ์ ตามแบบอย่างความเป็นอยู่ของชาวหลวงพระบางที่สืบทอดกันมานานหลายร้อยปี
- 07.00 น. - ชมตลาดเช้าเมืองหลวงพระบาง /รับประทานอาหารเช้าแบบพื้นเมือง
- 09.00 น. - เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เมืองหลวงพระบาง-พระราชวังโบราณของกษัตริย์ลาวในอดีต ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองที่มาของชื่อ"หลวงพระบาง"
- เยี่ยมชมวัดเชียงทอง มรดกทางวัฒนธรรม-มรดกโลก สูดยอสดสถาปัตยกรรมสกุลช่างล้านช้าง และชมศิลปะประดับกระจกสีบอกเล่าเรื่องราวนิทานชาดกและเรื่องราวขจร ฝีมือแกะสลักของ เพี้ยตัน ศิลปินแห่งชาติลาว
- หมู่บ้านม้ง วิถีชีวิตชนเผ่า-งานหัตถกรรมผ้าปัก

...บรรยายโดย **มัทศุเทศก์ทองถิ่นชาวลาว**

- 12.00 น. - รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. - เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ “**น้ำตกกวางซี**” ...การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- 14.00 น. - เรียนรู้วิถีชีวิตผู้คนชาวหลวงพระบางในบรรยากาศเมืองท่องเที่ยว บนสายหลัก “**ถนนศรีสว่างวงศ์**” ตามอัธยาศัย
- 17.00 น. - มุ่งหน้าสู่พระธาตุพูสี กราบนมัสการพระธาตุ ชมวิวเมืองหลวงพระบางในมุมสูงและพระอาทิตย์ตกดินน้ำโขง
- 18.30 น. - รับประทานอาหารเย็นสไตล์พื้นเมืองหลวงพระบาง
- ประชุมเกี่ยวกับเนื้อหาและประเด็นสำหรับงานเขียน วิทยากรให้คำปรึกษาคำแนะนำสำหรับผู้อบรม เป็นรายบุคคล
- 21.00 น. - พักผ่อนนอนหลับ ณ เมืองมรดกโลก หลับฝันดีเป็นคืนที่ 2

วันที่ 15 มีนาคม 2550... เมืองหลวงพระบาง- ปากแบ่ง (ปฏิบัติการเขียนบทความ /สารคดี)

- 07.00 น. - รับประทานอาหารเช้า
- 08.30 น. - เตรียมตัวออกเดินทางจากเมืองหลวงพระบางโดยรถยนต์โดยสาร สู่มืองปาก แบ่ง
- 09.00 น. - ผู้เข้าอบรมลงมือเขียนบทความ หรือสารคดีตามหัวข้อที่เลือกไว้
- 12.00 น. - รับประทานอาหารกลางวันบนเรือ
- 13.00 น. - ผู้เข้าอบรมเขียนบทความหรือสารคดี (ต่อ)
- (กำหนดส่งงานเขียนบทความหรือสารคดีไม่เกิน 20.00 น. เพื่อวิทยากรและเจ้าหน้าที่จะได้อ่านงานเขียนทั้งหมด)
- 16.00 น. - ถึงที่พักเมืองปากแบ่ง แขวงอุดมไชย เทียวชมตลาดยามเย็น
- 18.00 น. - รับประทานอาหารเย็น
- 19.00 น. - นำผลงานภาพถ่ายของแต่ละคนเสนอให้กลุ่มผู้ร่วมอบรมชมพร้อมกับวิทยากร และข้อเสนอแนะของวิทยากร
- 21.00 น. - พักผ่อนนอนหลับตามอัธยาศัย

วันที่ 16 มีนาคม 2550... ปากแบ่ง – เชียงของ (งานเขียนสู่ข้อเสนอแนะที่เป็นจริง)

- 07.00 น. - รับประทานอาหารเช้า
- 08.30 น. - เดินทางออกจากเมืองปากแบ่งมุ่งหน้าสู่ อ.เชียงของ ประเทศไทย
- วิทยากรวิจารณ์และเสนอแนะการเขียนโดยรวม และยกตัวอย่างงานเขียนเฉพาะบุคคล
- 12.00 น. - รับประทานอาหารกลางวันบนเรือ

- 13.00 น. - วิทยากรวิจารณ์และเสนอแนะการเขียน(ต่อ)
- 15.00 น. - สรุปผลการอบรมเชิงปฏิบัติการ
- วางกำหนดการส่งงานเขียนบทความหรือสารคดี คนละหนึ่งเรื่องเกี่ยวกับศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราว ของชุมชนท้องถิ่นเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาวเผยแพร่ในหนังสือจดหมายข่าว/เว็บไซต์ ของสกว. สำนักงานภาค และสื่อหนังสือพิมพ์ทั่วไป
- วางกำหนดการส่งงานเขียนเชิงบทความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นที่สังเคราะห์ทั้ง5 ประเด็นคือ การจัดการทรัพยากร/การจัดการชุมชน/การศึกษาเด็กและเยาวชน/ การเกษตร และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่สื่อสารต่อผู้อ่านในรูปแบบของบทความ ที่อ่านง่ายและเข้าใจง่ายเพื่อจัดตีพิมพ์เป็นหนังสือรวมเล่มเผยแพร่ในงานมหกรรม วิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ โดย กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ
- 16.00 น. - เดินทางถึง อ.เชียงของ ประเทศไทย
- 16.30 น. - เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

รายชื่อผู้ร่วมตีกรอบรณพัฒนาศักยภาพงานเขียน
ระหว่างวันที่ 12 — 16 มีนาคม 2550
ณ อ.เชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ และเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว

เครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ

1. คุณอังคณา ทาลัดชัย	Node แม่ใจ
2. คุณนิตยา ไปธาวงค์	Node แม่ใจ
3. คุณอลิสสา วิสุทธิธาดา	พี่เลี้ยงงานวิจัยพื้นที่เชียงใหม่
4. คุณอารียา กาแก้ว	พี่เลี้ยงงานวิจัยพื้นที่เชียงใหม่
5. คุณสุภาพรรณ ไกรฤกษ์	Node เกษตร
6. คุณวันเพ็ญ วงศ์จันทร์	Node เกษตร
7. คุณศุภณัฐ มาเมือง	Node แม่ฮ่องสอน
8. คุณวาสนา ไสสว้าง	Node แม่ฮ่องสอน
9. คุณสุภาวดี ทงพรพาณิชย์	Node ท้องเที่ยว
10. คุณเบญจวรรณ วงศ์คำ	Node ท้องเที่ยว
11. คุณอนงนาฏ ปัญญาใหญ่	Node ท้องเที่ยว
12. คุณอินจันทร์ นันจิตลัก	Node ลำพูน
13. คุณศิริขวัญ อุทา	Node ลำพูน
14. คุณนุชนารถ วงษา	สถาบันแผนพัฒนา
15. คุณปวีณา ราชสิทธิ์	สถาบันแผนพัฒนา
16. คุณภัทรา มาน้อย	พี่เลี้ยงงานวิจัยพื้นที่ จ.ลำปาง
17. คุณราชินี บุรณสุต	พี่เลี้ยงงานวิจัยพื้นที่ จ.ลำปาง
18. คุณรัตติกร บุญมี	พี่เลี้ยงงานวิจัยพื้นที่ จ.ลำปาง

วิทยากร

1. คุณเอิบเปรม วัชรางกูร	สำนักงานโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
2. คุณยุวดี มณีกุล	หัวหน้าข่าวสังคมวัฒนธรรม จุฬาราย นสพ.กรุงเทพธุรกิจ
3. คุณจักรพงษ์ คำบุญเรือง	หัวหน้าข่าวศิลปวัฒนธรรม นสพ.เชียงใหม่นิวส์/ช่างภาพอิสระ

ตัวอย่างงานเขียนสารคดีเชิงศิลปวัฒนธรรม (แขนงสังคมวิทยา)

ตลาดน้ำบ้านลุงเซย

(ตีพิมพ์วันจันทร์ที่ 6 มกราคม 2546)

...ที่รถโดยสารชั้นที่หนึ่ง ชายชราคนหนึ่งโผล่หน้าต่างออกมามองดูรอบๆ สถานีด้วยใบหน้าที่ตื่นเต้น
ชายผู้นี้คือลุงเซยนั่นเอง

คุณลุงนั่งผ้าพันกลางเกวากลางใหม่ สวมเสื้อกั๊กเย็บสีดำ มีผ้าขาวม้าคาดพุง ท่าทางของแกกระเผลอ
กะรามาก ลุงเซยอธิบายไม่ถูกว่าแกกำลังตื่นเต้นสักเพียงไร นี่เป็นครั้งแรกในชีวิตที่แกมาเหยียบบางกอก...

ภาพของลุงเซยแห่งบ้านโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ จากนิยายชุดอมตะ 'พล นิกร กิมหงวน' โดย
ป.อินทรปาลิต ยังติดตาตรึงใจนักอ่านชาวไทยไม่รู้เลือน

ลุงเซยจะมีกระเป๋าวายและชะลอมคู่ใจติดตัวเสมอ

แน่แล้ว -บ้านโกรกพระของตะแจะต้องมีหวายและไผ่เหลือเฟือให้นำมาสานใช้โดยไม่ต้องหาซื้อ
ให้เปลืองอิฐ

-1-

บ้านของลุงเซยอยู่ที่อำเภอโกรกพระ ห่างจากจังหวัดนครสวรรค์ 18 กิโลเมตร เป็นอำเภอที่เก่าแก่ที่
สุดในจังหวัด เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2437 เดิมชื่อว่าอำเภอนีนศิลา แต่เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวกจึง
ย้ายมาอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา แล้วเปลี่ยนชื่อมาเป็นอำเภอโกรกพระ เมื่อ พ.ศ.2442

'สวนสวย บึงงาม สมญานามเมืองลุงเซย' เป็นคำขวัญประจำอำเภอที่สะท้อนความอุดมสมบูรณ์
ของพืชผักผลไม้บนนาพันไร่ โดยเฉพาะละมุด และกล้วย ส่วนลุงเซยกลายเป็นสัญลักษณ์แทนชาวโกรกพระ
ข้อที่เป็นคนซื่อ ตรงไปตรงมา และสมถะ

มีตำนานเล่าขานต่อๆ กันเกี่ยวกับที่มาของชื่อโกรกพระว่าแต่กาลก่อนมีสองตายายชาวกรุงเก่า
ทำงานหาเลี้ยงชีพที่เมืองเหนือจนร่ำรวย ต่อมาคิดถึงบ้านเกิดจึงสร้างพระพุทธรูปจากเมืองเหนือต่อแพล่อง
ตามลำคลองมาจนถึงบ้านโกร่ง ซึ่งมีกระแสน้ำเชี่ยวกราก ปรากฏว่าแพขาด องค์พระจมลงใต้บาดาล

ชาวบ้านช่วยกันกู้จนสามารถชักลากองค์พระโผล่บริเวณหน้าบริเวณพระนลาฏ (หน้าผาก) อารามดีใจ
ชาวบ้านพากันตีฆ้องร้องป่าว และแล้วเชือกก็ขาดผึง องค์พระจึงลงได้น้ำอีก

ปฏิบัติการกู้พระครั้งที่สองเริ่มขึ้น ครั่งนี้ตกลงกันว่าจะไม่ตีฆ้องให้พระตกใจอีก ครั้นกู้จนองค์พระ
โผล่พ้นน้ำถึงพระนาสิก (จมูก) กลับมีเหตุไม่คาดฝันทำให้เชือกขาดอีกหน

นับแต่นั้นไม่ปรากฏว่ามีใครพยายามกู้พระอีก ชาวบ้านจึงตั้งชื่อโกรกพระไว้เพื่อเป็นสิริมงคล เป็น
การรำลึกถึงองค์พระได้บาดาล

ทุกวันนี้ยังมีเสียงร่ำลือกันว่าชาวบ้านละแวกหน้าตลาดอำเภอโกรกพระเคยเห็นแสงเรืองๆ สะท้อน
ขึ้นสู่ผิวน้ำใกล้ตลิ่ง หลายคนเชื่อว่าเป็นแสงสะท้อนจากองค์พระแต่ไม่มีใครกล้าลงมพิสูจน์

-2-

ต้นฉำฉาขนาดใหญ่อายุเกิน 100 ปี หน้าวัดบางประมุง แผ่ขยายกิ่งก้านให้ร่มเงาแก่สรรพชีวิตบน
ผืนดินมาเนิ่นนาน เช่นเดียวกับสายน้ำบางประมุงที่หล่อเลี้ยงผู้คนมาหลายชั่วคน

ที่วัดแห่งนี้มีศาสนสถานสำคัญคือโบสถ์และวิหารขวางตะวัน อายุเกิน 200 ปี เชื่อกันว่าเป็นวัดที่
บรรพบุรุษเชื้อสายมอญเป็นผู้สร้าง คนรุ่นอายุ 70 ปี ยังจำได้ว่าหน้าประตูวัดเคยมีเสาหงส์ สัญลักษณ์ชาว
มอญปรากฏอยู่ แต่ทุกวันนี้อันตรธานไปแล้ว

เป็นไปได้ว่าคำ 'มอญขวาง' มาจากธรรมเนียมการสร้างโบสถ์ วิหารหันหน้าไปทางทิศใต้ หรือที่
เรียกกันว่าวิหารขวางตะวัน

ยังภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือของช่างพื้นบ้านที่เป็นตัวบ่งบอกอายุของวิหาร ซึ่งกรมศิลปากร
ดำเนินการขึ้นทะเบียนโบสถ์ วิหารวัดบางประมุงเป็นโบราณสถานตั้งแต่ปี พ.ศ.2540

ลุงปรารมภ์ บัวสำลี ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอโกรกพระ วัย 66 ปี เล่าว่าวัดแห่งนี้เคยมีการ
บูรณะครั้งใหญ่เมื่อ 100 ปีก่อน และบูรณะครั้งที่สองเมื่อปี พ.ศ.2480 หรือเมื่อ 66 ปีที่แล้ว

ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในโบสถ์นั้น แม้จะสึกหรอไปมากแต่ชาวบ้านตัดสินใจคงสภาพเดิมไว้ ไม่
ทาสีใหม่เพราะจะทำให้ผิดเพี้ยนไปจากเดิม เนื้อหาส่วนใหญ่ในภาพแสดงลักษณะบ้านเรือนสมัยปลายกรุง
ศรีอยุธยาที่ได้รับอิทธิพลจากโปรตุเกส มีผู้คนหาบของเดินผ่านไปมา บ้างแบกสัมภาระเต็มหลังไหล่ นอก
จากนี้เป็นภาพจากชาดก

"เรากำลังศึกษาหลักฐานจากจารึกอยู่ ว่ามีระบุถึงที่นี่บ้างไหม ที่จุดนี้เคยเป็นอะไร คิดว่าน่าจะพบ
คำตอบบ้าง ผมคิดว่าเมืองนครสวรรค์น่าจะเป็นฐานทัพเรือของกรุงศรีอยุธยา ตอนปี 2540 เราพบซากเรือ
จมสามลำ เป็นเรือขนาดเล็กลักษณะเหมือนเรือสุโขทัย หัวท้ายเท่ากันไม่ถนัดขึ้นและมีกระดูกติดกัน
ชาวบ้านก็ว่าจะค้นหากันต่ออีก"

ลุงปรารมภ์เล่าอีกว่าเคยจากบ้านโกรกพระไปไม่ไกลเป็นบ้านหัวแดน ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านพ
ยุหคีรี

"ผมสันนิษฐานว่าชื่อหัวแดนน่าจะเพี้ยนมาจากหัวแดน คือเป็นเมืองชายแดน รอยต่อระหว่าง
อยุธยากับสุโขทัย"

ไม่เพียงชาวไทยเชื้อสายรามัญจะเป็นผู้บุกเบิก ระยะต่อมาชาวจีนได้มาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น

นับย้อนหลังไปเพียง 70-80 ปีก่อนชาวโกรกพระยังนิยมสร้างเรือนแพเป็นที่อาศัย โดยมีเรือกลสวน อยู่บนฝั่ง และมีที่นาอยู่ไกลออกไปอีกมาก ชาวโกรกพระไม่ขึ้นไปอยู่บนบกเพราะสภาพบนบกเป็นป่ารก มี สัตว์ร้ายชุกชุม ถึงขนาดบอกต่อๆ กันว่าหากขึ้นบกเสียจะกิน

ป่าสองฝั่งคลองมีไม้ใหญ่หนาแน่นโดยเฉพาะต้นยางที่โค้งลงมาคลุมคลองจนมืดทึบ อันเป็นที่มา ของชื่อบางป่ามุง ต่อมาเพี้ยนเป็นบางประมุง

เมื่อมีถนนตัดผ่าน วิถีชาวน้ำก็เปลี่ยนไป ผู้คนย้ายไปอยู่บนบก เรือลำน้อยถูกเก็บไว้ในบ้าน แต่ พวกเขายังคงประกอบอาชีพชาวสวน ชาวนาอย่างต่อเนื่อง

"พวกเราเชื่อกันว่าป่าสมบุรณ์ต้องมีไม้ 3 แบบ คือไม้ใหญ่ ไม้เล็ก และไม้เถา ไม้ใหญ่จะเป็นที่ให้ไม้ เถาได้อาศัยเกาะขึ้นไปรับแสงแดด ขณะเดียวกันไม้เถาก็ช่วยยึดไม้ใหญ่ให้ติดดินด้านพายุ เป็นการเกี่ยว ถัดไปเป็นป่าหวายที่หายาก แล้วก็มีป่ากะเปา ป่ามะดัน พวกนี้เป็นพืชใกล้น้ำ" ลุง ประมักษ์เล่าให้ฟังขณะเรือแพค่อยๆ ล่องไปตามลำน้ำ

ผู้อาวุโสขยายความว่าแต่เดิมทุกบ้านจะมีเรือสามลำ ลำแรกเป็นเรือทำมาหากิน นั่นคือชาวบ้านจะ ออกเรือตั้งแต่ตีสามล่องตามลำคลองมุ่งหน้าไปยังป่ายางเพื่อเก็บน้ำมันยางมาทำให้ตะเกียง โดยต้องนำมา คลุกแห้งห่อใบเตย เรือลำที่สองไว้เป็นพาหนะติดต่อรุระ ส่วนเรือลำที่สามมีไว้ให้เด็กเล่น

บ้านไม้เก่าแก่มิ่ผนังน้ำยังปรากฏให้เห็น ขณะที่บ้านตึกหลังคาสี่แฉลบเริ่มผุดขึ้นแทรก

"ผมมีโครงการว่าจะเก็บพวกเครื่องมือเครื่องใช้ของบ้านเราไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาต่อไป ถ้าไม่เก็บก็ มีแต่จะหายไปหมด กระแสสังคมลากเราจนถูกลู่ถูกมาพอแล้ว"

-3-

ราวปี พ.ศ.2542 บ้านโกรกพระเริ่มมีชื่อเสียงเมื่อชุมชน ร่วมกับอำเภอ ดำเนินการสร้างตลาดน้ำขึ้น บนฐานทรัพยากรภายในชุมชน เป็นตลาดน้ำเรือนแพขนาดเล็ก เปิดเฉพาะเสาร์-อาทิตย์ มีจุดเด่นคือสินค้า ประเภทผลิตผลทางการเกษตร อาหารและหัตถกรรมพื้นบ้าน

นอกจากนี้ยังมีบริการนวดแผนโบราณ บริการล่องแพชมทัศนียภาพอันร่มรื่นสองฝั่งคลองซึ่งยัง อุดมไปด้วยพันธุ์ไม้ท้องถิ่น อาทิ ต้นชุมแสง มะพลึง กะเปา ตลอดจนนกหายาก เช่น แสงแขวหางบ่วง นก บ้างกระรอกใหญ่ นกกระเต็นปากเหล็ก

ยามว่างจากงานหลักในไร่นา ชาวบ้านสมัครมาร่วมออกร้านในตลาดเป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยว

วิรัช ภูเพียงใจ อดีตนายอำเภอโกรกพระ เล่าว่าที่นี้เคยเป็นศูนย์การค้าทางน้ำ มีเรือเมลิ้งให้ บริการเป็นปกติ แต่บ้านโกรกพระลดความสำคัญไปเมื่อการคมนาคมทางบกมาถึง แนวคิดสร้างตลาดน้ำ จึงเน้นบอกเล่าชีวิตผู้คนและพื้นวัฒนธรรมสายน้ำซึ่งเคยมีแต่ดั้งเดิม

"เพื่อนเจ้าพระยามีส่วนทำให้บ้านโกรกพระทรุด แล้วบ้านเรามีท่าทรุดที่ทรุดสมชื่อเพราะเคยถูกใจ

ปล้นสองครั้ง ไฟไหม้ตลาดอีกสองครั้ง คนจีนในตลาดพากันย้ายไปตามๆ กัน"

บริเวณหน้าวัดเป็นทำเลสร้างตลาดเรือนแพที่มีศักยภาพสูง เพราะเป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา อีกทั้งวัดยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างเหนียวแน่น

อดีตนายอำเภอผู้ผลักดันตลาดน้ำวัดบางประมุงดำเนินงานบนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยอนุญาตให้เฉพาะชาวบ้านในพื้นที่มีสิทธินำผลผลิตจากไร่นาของตนมาขาย เป็นการเพิ่มรายได้ จากการบุกเบิกโดยปราศจากเงินหลวง นายอำเภอวิระชัยมีกลยุทธ์เฉพาะตัวในการหาเงินมาสนับสนุนการทำงาน พร้อมกับการจัดประชุมระดมความเห็นจากชาวบ้านหลังเวลาราชการ

"ผมใช้วิชาหน้าด้านจนได้เงินมาทำละครับ ไปขอการสนับสนุนจากบริษัทเอกชน บริษัทท่องเที่ยว ในท้องถิ่น แล้วโชคได้ ออกทีวีประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำของเรา ก็เริ่มมีเงินเข้ามาทำงาน เราเปิดตัวด้วยเทศกาลข้าวแช่ซึ่งเป็นอาหารพื้นบ้านของชุมชนมอญบ้านเราเพื่อหาเงินเพิ่ม"

ข้าวแช่บ้านโกรกพระมีประวัติเก่าแก่พอกันกับข้าวแช่เมืองเพชร ต่างตรงที่บ้านโกรกพระจะมีกระบวนการอบดอกมะลิ แต่เมืองเพชรอบเทียน

ฤกษ์วันเปิดตลาดคือช่วงเทศกาลตรุษจีน เดือนกุมภาพันธ์ ปรากฏว่าได้รับการตอบรับอย่างดีจากนักท่องเที่ยวที่มาจากเขตสิงโตมั่งกรของจังหวัด ทำให้ได้ขยายเวลาจัดงานไปถึงเดือนเมษายน ต่อมาจึงจัดโครงสร้างการบริหารตลาดน้ำโดยมีคณะกรรมการบริหาร รับผิดชอบดูแลค่าใช้จ่าย ความสะอาด และรับรองนักท่องเที่ยว

แรกเริ่มชาวบ้านไม่เชื่อว่าจะทำสำเร็จ ทุกบ้านได้รับการร้องขอให้นำเรือในกรุมาซ่อมแซม ชันยาให้เรียบร้อยเพื่อนำเรือลงคลองอีกครั้ง

"เราประชุมกันตอนกลางคืนถึง 22 ครั้งก่อนจะลงมือทำ พอวันเปิดเรามีเรือที่ลงน้ำได้ 50 กว่าลำ"

กิจกรรมสำคัญอีกประการหนึ่งของชุมชนคือการจัดแข่งขันเรือตะเฒ่า เป็นเรือหาปลาขนาด 7 ฝีพายของท้องถิ่น โดยที่สนามคลองประมุงมีลักษณะเป็นเส้นตรง และสองฟากฝั่งร่มรื่นเหมาะสำหรับการพัฒนาเป็นสนามมาตรฐานของจังหวัดต่อไป

-4-

เสียงโหมโรงของคณะลิเกเกาะแก้วดังลอดลำโพงข้ามลำน้ำมาจากฝั่งป่าไผ่หน้าวัดบางประมุง เรียกให้นักท่องเที่ยวต่างถิ่นมาออกกันหน้าวัด

ลิเกคณะนี้อาศัยแพไม้ไผ่เป็นวิก เปิดแสดงแบบไม่คิดสตางค์เฉพาะวันเสาร์ โดยจะมีคณะอื่นๆ เวียนกันมาสร้างความสำราญ แลกกับการเปิดตัวให้ผู้คนรู้จัก และยังได้ออกรายการวิทยุสดของท้องถิ่นชื่อรายการลูกทุ่งภูมิไทย ออกอากาศในเขต 42 จังหวัดใกล้เคียง

ความเข้มแข็งในการจัดการการท่องเที่ยวของชาวโกรกพระดึงดูดให้นักวิชาการจากสถาบันราชภัฏ นครสวรรค์เข้ามาศึกษาวิจัย ในหัวข้อ 'การจัดทำแผนกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมใน

ชุมชนตลาดน้ำบางประมุง' โดยเน้นต้นทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิตชุมชน และระบบนิเวศ

บ้านโกรกพระยังมีผลิตภัณฑ์ร่วมโครงการ 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ นั่นคือกล้วยกวนรสหวานมัน ขนาดชิ้นพอคำ มีเอกลักษณ์คือห่อด้วยใบตองแห้ง ซึ่งเป็นวัสดุที่หาได้ตามป่าริมคลอง ที่สำคัญเป็นงานฝีมือของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่และแม่บ้าน ฝีมือการห่อประณีตชนิดที่ไม่กล้าแกะกิน แถมมีให้เลือกแบบบรรจุในชะลอมเป็นของฝากสวยงาม

ทุกวันนี้กล้วยกวนบ้านโกรกพระมีชื่อเสียงไปถึงต่างประเทศ มียอดสั่งล้นจนชาวบ้านห่อใบตองแทบไม่ทัน กระเป๋าหวายและชะลอมไผ่สานเป็นสินค้าพื้นบ้านอีกประเภทที่ชาวโกรกพระภาคภูมิใจ

...แม้วันนี้จะหาชาวบ้านที่แต่งกายด้วยเสื้อกุยเฮงสีดำ คาดผ้าขาวม้าที่พุง แถมถือกระเป๋าหวายกับชะลอมมาเดินท่องเที่ยว กลางกรุงเหมือนอย่างลุงเซยยากเต็มที่แล้ว

แต่ถ้าใครได้ไปถึงบ้านโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ ก็จะได้เห็นลูกหลานลุงเซยเดินขวกไขว่ไปมาในสภาพการณ์ที่วิถีชาวน้ำยังมีชีวิตชีวา

ตัวอย่างงานเขียนสารคดีเชิงศิลปวัฒนธรรม (แขนงประวัติศาสตร์)

Tin Rush !

กาลครั้งหนึ่ง ณ ท่งคา

(ตีพิมพ์วันพุธที่ 15 ตุลาคม 2546)

"เมื่อก่อนอำเภอเมืองภูเก็ต ชื่อท่งคาเพราะมีหมู่บ้านเต็มไปทั้งเมือง ประมาณ 50-60 ปีก่อน คนจะขึ้นไปถางป่าทำไร่เลื่อนลอยบนเขาโต๊ะเตาะ พอถึงหน้าแล้ง ภูเขาไฟจะติดทุกที่ ถ้าหลังคาตึกไม่สูง จะเห็นไฟสว่างกลางเขา แต่ไม่มีใครขึ้นไปดับ เดี่ยวมันก็ดับของมันเอง" **ลุงประสิทธิ์ ชินการณ** อายุ 80 ปี อดีตพนักงานบัญชีในเมืองตึก ผู้ได้รับการยกย่องเป็นชุมทรัพย์ทางวัฒนธรรมภูเก็ต บอกเล่าความหลัง ด้วยสีหน้าเบิกบาน

เมื่อมีการประกาศเลิกลักษณะเมืองภูเก็ต โดยยกสถานะเป็นจังหวัด ประกอบด้วย 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองถลาง อำเภอท่งคา และอำเภอกะทู้ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น จึงดำเนินการปรับปรุงชื่อบ้านนามเมือง ระบุให้อำเภอที่ตั้งที่ว่าการจังหวัดมีชื่อว่าอำเภอเมืองทั้งหมด อำเภอท่งคาจึงเปลี่ยนเป็นอำเภอเมืองไปด้วย

เมืองท่งคาแห่งนี้เต็มไปด้วยเมืองตึก ความต้องการแรกเริ่มในตลาด คือ นำไปทำกระป๋อง ดังเกิดคำภาษาอังกฤษว่า Tin (แปลว่าตึก) และขยายตัวไปทำอย่างอื่น เช่น เคลือบสังกะสี มุงหลังคา เคลือบท่อน้ำสำหรับน้ำประปา ครั้นยุคพลาสติก อัดลอย และโลหะอื่นๆ เข้ามาแทนที่ ยุคตึกจึงหมดไป เช่นเดียวกับวิถีชีวิตชาวเมืองแร่ในภูเก็ตก็แปรเปลี่ยนไป

-1-

ข้อมูลจากหนังสือ 'ถลาง ภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก' โดย **ปัญญา ศรีนาค** ให้ภาพของเกาะภูเก็ตแต่เดิมว่าด้านใต้ของเกาะมีลำน้ำเล็กๆ สายหนึ่ง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาในอำเภอกะทู้ ไหลลงทะเลที่อ่าวภูเก็ต ปัจจุบันเรียกคลองบางใหญ่ เอกสารเก่าบางฉบับเรียกว่าแม่น้ำท่งคา

บริเวณปากแม่น้ำเคยเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณ ประกอบอาชีพประมง เกือบทั้งหมดเป็นชาติพันธุ์โปรโตมาลายู เชื่อกันว่าเป็นบรรพบุรุษของชาวเลหรือไทยใหม่ กับชาติพันธุ์ตีวเทอโรมาลายู ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวภูเก็ตส่วนหนึ่ง ในชุมชนปรากฏภูเขานาดย้อมเรียกว่าภูกิตโต๊ะเตาะ แปลว่าภูเขาคุณยาย จึงมีชื่อเรียก

ชุมชนแห่งนี้ว่ากัวลา หรือกระบูกิต มีลำน้ำอีกสายคือแม่น้ำกูเกิต หรือที่ชาวฮกเกี้ยนเรียกว่า (กู) เกิดโฮ

จุดนี้เองปรากฏที่ราบเล็กๆ ระหว่างภูเขาโต๊ะชะกับภูเขาขนาดเล็กอีกลูก คือ เขาลัง หรือลาลัง แปลว่า ภูเขาคา ชุมชนที่เข้ามาอาศัยในยุคหลังจึงเรียกชุมชนในที่ราบนี้ว่าท่ง(หญ้า) คา

เมื่อเกิดเมืองกลางขึ้นทางด่านเหนือของเกาะใน พ.ศ.2277 ชุมชนบุกิตยังคงเป็นชุมชนประมง กระทั่งมีความต้องการแร่ดีบุกขึ้นในเศรษฐกิจโลก

ราว พ.ศ.2328 ศูนย์กลางการทำเหมืองแร่ดีบุกรวมถึงความเจริญต่างๆ เลื่อนลงไปอยู่ทางใต้ที่ เมืองทุ่งคา

การจูงใจทำเหมืองแร่โดยให้มีการประมูลแข่งขันอย่างเสรี โดยเจ้าเมืองเข้าร่วมประมูลได้ แต่ก็ให้ สิทธิเจ้าเมืองอื่นประมูลด้วย เจ้าเมืองผู้ประมูลได้ต้องแบ่งพื้นที่ทำเหมืองแร่ให้กับนายเหมืองเอกชนประมูล รับช่วงต่อ ทำให้เกิดนายเหมืองเอกชนขึ้น ส่วนมากเป็นหัวหน้าสกุลแซ่ของชาวจีนอพยพ

ตั้งแต่รัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 มีนายเหมืองหัวหน้าสกุลแซ่จำนวนหนึ่งได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ และตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองหลายเมือง เป็นนายอำเภอจีนและตำแหน่งอื่นๆ ลดหลั่นกันไป หัวหน้าสกุลแซ่ เริ่มกล้าที่จะแข่งขันประมูลทำเหมืองแร่กับพระยาภูเก็ต (ทัต) ทำให้ราคาประมูลสูง แต่พระยาภูเก็ต (ทัต) ซึ่งมีลูกเขยอยู่ในตระกูลขุนนางยังคงชนะประมูล

จนถึง พ.ศ.2418 ราคาดีบุกตกต่ำ นายเหมืองหัวหน้าสกุลแซ่ไม่สามารถหาเงินจ่ายค่าจ้างให้ลูกน้องช่วงตรุษจีนได้ กรรมกรเหมืองจึงลุกฮือขึ้นเกิดเป็นจลาจล บ้างเป็นสมาชิกกลุ่มสมาคมลับที่เรียกว่าอั้งยี่ จนหัวหน้าข้าหลวงผู้กำกับราชการหัวเมืองชายทะเลตะวันตก คือ พระยามนตรีศรีสุริยวงศ์ (ชิน นุนนาค) และเป็นลูกเขยพระยาภูเก็ต (ทัต) เป็นผู้ดำเนินการปราบปราม

การจลาจลของอั้งยี่ครั้งนั้น ทำให้เกิดวิกรรมของพระครูวิสุทธิวงศาจารย์ หรือหลวงพ่อแช่มแห่งวัด ฉลอง ซึ่งเป็นผู้ปลุกเร้าให้ชาวบ้านในละแวกนั้นลุกขึ้นต่อสู้เพื่อป้องกันตนเอง

พ.ศ.2419 รัชกาลที่ 5 โปรดให้ยกเลิกการให้เจ้าเมืองเป็นผู้ประมูลทำเหมืองแร่ดีบุก และให้แบ่ง เขตน้ำเพื่อให้นายหัวเมืองหัวหน้าสกุลแซ่ประมูลกันไปทำเป็นเจ้าๆ

เป็นการเริ่มยุคของนายหัวเมืองหัวหน้าสกุลแซ่สืบเนื่องกันมาบัดนั้น

-2-

คุณลุงประสิทธิ์ ชินการณ์ เป็นคนตำบลฉลอง อำเภอเมือง เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้วยึด อาชีพทำสวนเป็นหลัก แต่ด้วยความใฝ่ฝันอยากอ่านตำรา ภายหลังจึงเปลี่ยนงานมาเป็นพนักงานแผนกบัญชี ของบริษัทเหมืองแร่ของขุนเลิศ โภาคารักษ์ เมื่ออายุ 28 ปี คุณลุงยังเป็นนักเขียนมีผลงานทั้งร้อยแก้ว และ ร้อยกรองลงตีพิมพ์มากมาย

"ผมทำงานอยู่ในเหมืองของขุนเลิศ โภาคารักษ์ แกเป็นคนจีนมาจากเมืองจีน สำนักงานที่ภูเก็ตรอยู่ บนถนนกลาง"

คุณลุงประสิทธิ์ เล่าถึงแหล่งเหมืองแห่งใหญ่ว่าอยู่ในเขตบ้านสะป้า เดิมทีเมืองนี้เคยเป็นเมืองเก่าที่บุตรชายของท้าวเทพกษัตรีได้รับพระราชทานตำแหน่งเจ้าเมืองจากพระเจ้ากรุงธนบุรีให้มาครอง ต่อมาท่านได้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองภูเก็ต แต่ยังคงพำนักอยู่ที่เมืองถลาง

"สะป้าเป็นเมืองเล็กๆ สมัยท้าวเทพกษัตรีขึ้นศึกพม่า เกิดแตกคอกับเจ้าเมืองถลาง ท่านอพยพผู้คนมาอยู่ที่สะป้า แต่ไม่ได้เป็นหลักแหล่งถาวร ชูดแร่ขายอย่างเดียว เอาไว้ป้องกันกรจู่โจมจากภายนอก มีการขุดคลองเป็นเขตแดน คนถลางก็ไม่กล้า ท่านมาอยู่สะป้าพักหนึ่ง พุดได้ว่าเมืองภูเก็ตเก่าอยู่ที่สะป้านี่เอง"

ยุคทองของเหมืองแร่อยู่ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไปหนึ่งปี คือ พ.ศ.2490 ตลาดโลกต้องการดีบุกมากขึ้น อาชีพคนทำเหมืองจึงเป็นรายได้หลักสำหรับคนบักขี้ได้ โดยเฉพาะภูเก็ตเป็นแหล่งแรกของการทำเหมืองแร่ดีบุก ทั้งนี้ตามประวัติศาสตร์ปรากฏหลักฐานการทำเหมืองในพื้นที่จังซีลอน หรือเกาะภูเก็ตมาตั้งแต่ 2,000 ปีก่อน โดยชาวอินเดียเป็นผู้บุกเบิก

"เท่าที่อ้างหลักฐานเอกสารเราจะคุยกันลึกที่สุดสมัยศรีวิชัย ตอนที่พวกทมิฬโຈລະ รุกเข้ามาทางฝั่งทะเลตะวันตกของแหลมทอง มายึดแผ่นดินที่เป็นตะกั่วป่า ภูเก็ต แล้วก็รุกรนครศรีธรรมราช เขายึดประมาณ 35 ปี มายึดแหล่งแร่ที่บ้านสะป้าไว้ เดียวนี้เรียกว่าตำบลเกาะแก้ว หมู่บ้านบางคู เป็นแหล่งแร่ที่มากที่สุด ในภูเก็ต อยู่ตรงกลางเกาะ ต่อเนื่องกับบ้านกะทู้"

คุณลุงประสิทธิ์ กล่าวอีกว่า การทำเหมืองแร่ดีบุกส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ทั้งป่าไม้และแม่น้ำลำธาร แลกกับสิ่งทดแทนคือเงินตราต่างประเทศที่เข้ามาสร้างบ้านเมืองในด้านวัตถุให้ ได้ชื่อว่าคิวิไลซ์ ต่อมาคนรุ่นหลังจึงคิดได้ว่าการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติไม่คุ้มกับความเจริญทางวัตถุ เหมืองแร่จึงค่อยๆ ลดลง กอปรกับความต้องการแร่ดีบุกในตลาดโลกเกือบหมดไป

ต่อลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างนักธุรกิจเหมืองแร่กับข้าราชการที่ดูแลทรัพยากรแร่ในพื้นที่นั้น คุณลุงประสิทธิ์ เผยว่าเป็นไปตามบทบาทของแต่ละฝ่าย ไม่มีการจ่ายส่วยหรือเงินใต้โต๊ะให้กับข้าราชการ อย่างเช่นสมัยนี้

"สมัยก่อนเราไม่ถูกเรียกส่วย ในฐานะเป็นคนเช่าเหมืองเรารู้ว่าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเหมืองแร่ รายได้น้อย ถ้าเราจะขอประทานบัตรจะเกี่ยวข้องกับอำเภอ จังหวัด ตำรวจ ด้านศุลกากร เราก็ช่วยเหลือ บ้างตามสมควร เช่น เทศกาลปีใหม่ก็ให้เป็นอาหาร ของกำนัล บางทีก็ให้เงินบ้าง แต่เขาไม่ได้เรียกร้อง บาง คนปฏิเสธเด็ดขาด"

ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับเหมืองแร่มาก คือ เจ้าหน้าที่ศุลกากร นายหัวเหมืองจะต้องเชิญเจ้าหน้าที่ให้ไปชั่งแร่ถึงในเหมืองเพื่อส่งออก เจ้าหน้าที่จะบันทึกน้ำหนักแร่ที่ชั่งได้โดยจดด้วยลายมือ คิดมูลค่าเป็น หาบๆ หนึ่งประมาณ 60 กิโลกรัม เป็นหาบสำหรับชั่งแร่โดยเฉพาะ

"ราคาแร่ในช่วงนั้นถือว่าดี หาบละประมาณ 2,000 บาท บางที 500 บาทนั้นก็ถือว่าดีแล้ว เพราะการทำเหมืองต้นทุนไม่ถึง 500 บาท ถ้าได้เกินนั้นก็กำไร ต้นทุนอยู่ที่ค่าแรงงาน ค่าน้ำมันสำหรับเดินเครื่องจักร

ค่าวัสดุต่างๆ อย่างน้อยเหมือนสบหนึ่งๆ ต้องมีคนงานประมาณ 60 คน แต่จะเยอะกว่านั้นก็ได้ ขึ้นกับรางๆ หนึ่งใช้คนประมาณ 60 คน บางเหมืองมีหลายร้อยคน เขาอาจเปิด 5-6 ก็ได้"

กิจการทำเหมืองสามารถทำได้ตลอดปี เพราะใช้วิธีต่อน้ำเข้ามา แรกๆ ต้องหาน้ำจากแหล่งแม่น้ำ ลำคลอง แต่พอเปิดเหมืองแล้วจะใช้น้ำที่เวียนในเหมืองได้เอง โดยเจาะลงไปใต้ดินลึกประมาณ 50-60 ฟุต เป็นบ่อขนาดใหญ่ ส่วนน้ำที่จะปล่อยให้ตกตะกอนแล้วนำมาหมุนเวียนใช้ใหม่ ถึงอย่างนั้นก็มีบางส่วนที่ หลุดออกไปลำคลองสาธารณะ

"นี่ละครับที่มีผลกับสิ่งแวดล้อม ถ้าออกไปไม่มากนักฝนก็ชะไปได้ แต่ถ้าหน้าแล้วจะตกตะกอนตาม คลอง ตรงนี้เจ้าหน้าที่ทรัพยากรธรณีจะเข้ามาควบคุม"

ชีวิตที่คลุกคลีอยู่ในธุรกิจการทำเหมืองมาเกิน 30 ปี คุณลุงประสิทธิ์มองเห็นสภาพชีวิตของชาว เหมืองว่ามี 3 ระดับ ระดับสุขสบาย คือ นายเหมืองที่ทำเหมืองแล้วได้แร่ มีรถ มีบ้าน มีเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ นายเหมืองที่ทำขาดทุนจะมีฐานะยากแค้น แต่ต้องรักษาภาพความเป็นนายเหมืองให้คงอยู่ ระดับกลาง ได้แก่ กลุ่มพนักงานกินเงินเดือนประจำในสำนักงาน มีฐานะพออยู่พอกิน ขณะที่กลุ่มชนชั้นล่าง ได้แก่ กรรมกรใน เหมือง

-3-

ไม่เพียงการทำเหมืองบนบกที่ได้รับความนิยมสูงสุดที่เกาะภูเก็ต แต่ยังขยายไปถึงการขุดเจาะแร่ ดีบุกในทะเลอีกด้วย

ประวัติศาสตร์อ่าวทุ่งคาจึงได้บันทึกชื่อของ 'ทุ่งคาฮาเบอร์' ไว้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5

ยียงศ ทองตัน วัย 58 ปี ผู้จัดการบริษัท ทุ่งคาฮาเบอร์ จำกัด (มหาชน) สาขาจังหวัดภูเก็ต เผยว่า ขณะนี้สำนักงานเป็นอาคารไม้รูปทรงโบราณ อยู่ใกล้กับสะพานหิน บริเวณโดยรอบสำนักงานเป็นพื้นที่กร ้าง ส่วนที่เคยเป็นบ้านพักคนงานก็กลายเป็นที่เก็บของ เพราะนอกจากผู้จัดการแล้ว ที่นี้มีพนักงานอีกเพียง 1 คน ในตำแหน่งสมุหนุชชี ซึ่งมีวัยใกล้ 60 ปีแล้ว

ความรู้ใจในอดีตของทุ่งคาฮาเบอร์ คือ การเป็นเจ้าของเรือขุดแร่ดีบุกในทะเลลำแรกของโลก ผู้ บุกเบิกมีนามว่า **กัปตันเอ็ดเวิร์ด โทมัส ไมลส์** ชาวออสเตรเลีย ผู้ได้รับการยกย่องเป็น 'บิดาแห่งการทำ เหมืองดีบุกด้วยเรือขุด'

"กัปตันไมลส์ประกอบเรือที่เกาะทัสมาเนีย เดิมตั้งใจจะขุดแร่ทองคำใต้ทะเล แต่ไม่ได้ผล แกลยมา ขุดแร่ดีบุกที่ภูเก็ต" ผู้จัดการยียงศ กล่าว

เรือขุดลำแรกในอ่าวทุ่งคาเริ่มทำงานในปี พ.ศ.2449 และจดทะเบียนจัดตั้งกิจการในปี 2450

บันทึกของ **ม.ล.एकाแก้ว จักรพันธุ์** และคณะ เล่าถึงความก้าวหน้าของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ ดีบุกว่านับแต่กัปตันไมลส์ริเริ่มนำเรือขุดแร่ลำแรกมาใช้ จำนวนเรือขุดแร่ได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และมีจำนวนสูงที่ สุดถึง 40 ลำ ในปี พ.ศ.2484 เรือขุดแร่เหล่านี้บางลำส่งไปขุดที่มาเลเซีย บางลำจมไปแล้ว และบางลำถูก

เรือไป ส่วนใหญ่เป็นเรือชุดแบบลูกกะเมอ ยกเว้นเรือชุดหาแร่ในทะเลของบริษัท ชะเทินคินตา คอนโซลิเดเตด ลิมิเตด เพียงลำเดียวที่เป็นเรือชุดแบบใช้ท่อดูด

ธรรมเนียมการใช้เรื่อนั้นจะต้องใช้เรือลำหนึ่งๆ จนหมดอายุ แล้วจึงต่อเรือลำใหม่ เรือชุดแร่ดิบูกของทุ่งคาฮาเบอร์มีทั้งหมด 8 ลำๆ สุดท้ายจมลงที่อ่าวบางเทา ในปี 2530 หลังจากนั้นบริษัทก็ไม่ต่อเรือใหม่ แต่ยังรับจ้างชุดแร่กลางทะเลบ้าง โดยหาผู้รับเหมาเป็นเรือรับจ้างชุดต่ออีกทอดหนึ่ง และยังมีเรือของบริษัทอีก 1 ลำที่ชุดแร่บนบก อยู่ที่ อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช

ขณะนี้ทุ่งคาฮาเบอร์ยังได้สิทธิประทานบัตรชุดดิบูกในทะเล 6 แปลง แต่จะทยอยหมดอายุในอีก 2-3 ปีข้างหน้า และสิ้นสุดในปี พ.ศ.2551 ที่แปลงอ่าวภูเก็ต

เช่นเดียวกับการทำเหมืองแร่ดิบูกบนบกที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แต่ผู้จัดการยิงยศ ชี้ว่า การชุดแร่ในทะเลมีผลต่อทรัพยากรทางทะเลน้อยกว่า เพราะเป็นช่วงน้ำลึกเกิน 10 เมตร พื้นแนวเขตปะการังโดยเรือจะลอยลำจากฝั่งอย่างน้อย 3-4 กิโลเมตร

"เวลาเรือเสียเราจะส่งไปซ่อมแถวๆ เกาะตะเกา ไม่ไกลจากเกาะภูเก็ต ก่อนหน้านั้นส่งซ่อมที่สิงคโปร์ หรือมาเลเซีย"

สมัย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี กิจการเรือชุดในทะเลรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะที่จังหวัดพังงา ที่หมู่บ้านปอคาน และหมู่บ้านนาใต้ เฉพาะที่นั่นมีเรือชุดกว่า 2,000 ลำ ลักษณะเป็นเรือแพ และมีคนงานกว่า 500 คน

"สมัยนั้นคนตื่นเหมืองดิบูกในทะเล ใครมีกำลังทรัพย์ที่จะต่อเรือก็ทำเองโดยไม่มีประทานบัตร คือเป็นเรือเถื่อน ประมาณปี 2522 ละครับที่เรียกได้ว่ายุค Tin Rush ในทะเล"

คนงานหลายร้อยชีวิตใช้ชีวิตบนเรือเป็นหลัก แบ่งงานเป็น 3 กะๆ ละ 8 ชั่วโมง คนพื้นที่จะมีเรือลำเล็กรับส่งเข้าฝั่ง แต่บางคนเสนอตัวทำงานตลอด 24 ชั่วโมง คนงานเหล่านี้มีทั้งชาวไทย จีน และชาวเลท้องถิ่น

ปัจจุบันนอกจากแร่ดิบูกเกาะภูเก็ตซึ่งเป็นกิจการแรก ทุ่งคาฮาเบอร์ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ในกรุงเทพฯ ยังทำเหมืองทองคำที่จังหวัดเลย เหมืองหินแกรนิตที่จังหวัดสระบุรี โดยบริษัทฯ มีโครงการจะพัฒนาอ่าวภูเก็ตร่วมกับภาครัฐในอนาคตอันใกล้

ทว่าเมื่อถึงปี 2551 ประทานบัตรแปลงอ่าวภูเก็ตหมดลง ตำนานเรือชุดทุ่งคาฮาเบอร์ก็คงปิดตัวลงเงียบๆ

ทั้งหมดนี้คือภาพอดีตส่วนหนึ่งของทุ่งคา เมืองแห่งเหมืองดิบูกที่เปลี่ยนผ่านสู่ยุคทองแห่งการท่องเที่ยวไปอย่างเบ็ดเสร็จแล้ว

ล้อมกรอบ 1 - สถานบ้านเกิดของชาวเหมือง

คุณลุงประสิทธิ์ ชินการณ เล่าเกร็ดเล็กๆ น้อยๆ เกี่ยวกับสถานบันเทิงยามค่ำคืนของชาวเหมืองว่า ในสมัยรัชกาลที่ 3-4 มีแหล่งสำคัญอยู่ที่ซอยรมณีย์ ทุกวันนี้ยังปรากฏซอยนี้อยู่

ซอยรมณีย์ เคยเป็นแหล่งหญิงโสเภณีสำหรับกรรมกรเหมืองหลุมโสดชาวจีน ธรรมชาติความเป็นหลุมทำให้เขาไม่มีทางระบายออก เจ้าเมืองจึงหาทางช่วยเหลือ จัดหาผู้หญิงจากเมืองมาแก้มาตั้งเป็นชุมชน ในซอยนี้ยังมีโรงยาฝิ่น โรงเหล้า โรงบ่อน โรงหอยอยู่ด้วย เรียกเป็นภาษาจีนว่า 'หังอาหล่าย' แปลว่า ในตรอก

ยุคต่อมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซอยรมณีย์หมดความนิยมไปแล้ว และถูกแทนที่ด้วย 'นางรำ' จากเมืองเหนือ ยุคนี้เป็นยุครุ่งเรืองของกิจการเหมืองแร่ บาร์ร่าวางอยู่ในสถานที่เปิดเผย บริเวณที่เป็นสำนักงานไฟฟ้าจังหวัดภูเก็ตในปัจจุบัน คนกลุ่มนี้จะไม่ขายบริการทางเพศ ส่วนนักเที่ยวเป็นกลุ่มมีสตางค์โดยเฉพาะนายหัวเหมือง นักเที่ยวจะซื้อบัตรร่าวาง หากถูกใจจะซื้อบัตรเชิญนางร่ามานั่งร่วมโต๊ะสังน้ำหวานมานั่งเป็นเพื่อนคุย ว่ากันว่านายหัวเหมืองหลายคนเกิดถูกใจนางร่าถึงขั้นเจรจากับเจ้าของบาร์เพื่อขอรับนางรำไปเป็นภริยา โดยต้องจ่ายเงินชดเชยให้เจ้าของบาร์

สังคมชาวเหมืองยุคนั้นรู้ดีว่าภรรยาใครมาจากบาร์ร่าวาง แต่ไม่มีใครถือสา เพียงแค่เกิดเสียงซุบซิบนินทาเท่านั้น

ยุคต่อมาเรียกว่า 'ยุคบาร์เบียร์' หรือ 'เบียร์ฮอลล์' ชาวบ้านบางคนเรียกโกปี้ฮอลล์ ยุคนี้แบ่งเป็น 2 ช่วง คือก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ดันกำเนิดอยู่ที่กรุงเทพฯ แล้วย้ายมาที่ภูเก็ต มีผู้หญิงคอยเสิร์ฟกาแฟ เบียร์เบียร์ กลุ่มที่มาเที่ยวมีทั้งคนมีเงินและคนชั้นกลาง ผู้หญิงบาร์เบียร์ถูกเรียกว่าพาร์ทเนอร์ คือ มีหน้าที่เป็นคู่เต้นรำ แต่อาจแฝงขายบริการบ้าง แหล่งบาร์เบียร์ใหญ่อยู่ย่านถนนภูเก็ต ถนนรัชฎา และถนนพังงา ที่ถนนบางกอกเคยมีแห่งหนึ่งแต่อยู่ไม่นานก็เลิกกิจการไป

ผู้หญิงบาร์เบียร์ส่วนใหญ่มาจากจังหวัดในภาคกลาง แต่พอนางร่ามา บาร์เบียร์ก็หมดไป ทั้งนี้เพราะการเข้าถึงนางร่าง่ายกว่า เพียงจ่ายสตางค์ 2 บาทจะมีโอกาสได้พูดคุยกับนางรำ 1 นาที และยังมีนางรำไว้คอยบริการมากกว่า แต่บาร์เบียร์มีผู้หญิงพาร์ทเนอร์ไม่กี่คน บริการไม่ทั่วถึง โอกาสเลือกน้อย นักเที่ยวบางคนยังขวยอายหากตนไม่ชำนาญการเต้น แต่ในบาร์ร่าวางจะเปิดเพลงไทย หรือเพียงแค่ซื้อบัตรนั่งคุยก็ได้

ช่วง 50 ปีก่อน แหล่งหญิงโสเภณีย้ายไปอยู่ถนนบางกอก เป็นบ้านเช่าหลังเล็กๆ เรียงราย

ปัจจุบันนี้ หาดป่าตองเป็นแหล่งสถานเริงรมย์แห่งใหญ่ที่สุดของเกาะภูเก็ต หญิงขายบริการบางส่วนย้ายมาจากหาดพิทยา

ล้อมกรอบ 2 - ประวัติเหมืองแร่ดีบุก

หลักฐานเกี่ยวกับแร่มีมากในสมัยอยุธยา นอกจากปรากฏในพงศาวดารของไทยแล้ว ยังมีบันทึก

เหตุการณ์ที่ชาวต่างชาติเข้ามาเจริญพระราชไมตรี และมีการติดต่อกับชาวยุโรปครั้งแรกในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ใน พ.ศ.2061 พระเจ้ามานูแอล ให้คอร์เตเดอโคแอลโล เป็นราชทูตเข้ามา มีการทำสัญญาพระราชไมตรีกับโปรตุเกสขึ้นในปีนั้น

ไทยอนุญาตให้พวกโปรตุเกส ตั้งห้างร้านรับซื้อ จำหน่ายสินค้าได้ที่กรุงศรีอยุธยา ปัตตานี นครศรีธรรมราช และมะริด สินค้าที่โปรตุเกสรับซื้อมาจากทางใต้มีแร่ดีบุก ชาวโปรตุเกสเรียกแร่ดีบุกว่าคาเลียม ซึ่งมีอยู่ที่เมืองถลาง (Gunsalan) จากนั้นเริ่มมีการทำเหมืองแร่ดีบุกในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ ประมาณปี พ.ศ.2069

ความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องแร่มีบันทึกไว้มากในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คอนสแตนติน ฟอนคอน มารับราชการจนเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้มีการติดต่อกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสอย่างแน่นแฟ้น มีราชทูตมาติดต่อกับเมืองไทยอย่างเป็นทางการถึง 2 ครั้ง ฝ่ายฝรั่งเศสได้มีจดหมายเหตุบันทึกการเดินทาง และเล่าเรื่องราวสภาพบ้านเมืองไทยในครั้งนั้น หลายฉบับ เขียนโดยคณะราชทูตและบรรดาพ่อค้าฝรั่งเศสที่เข้ามาค้าขาย

ราชทูตฝรั่งเศสคนแรก คือ เซวา เลียเดอซมอม มาถึงกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ.2228 ทำสัญญาฉบับแรกกับไทยเป็นภาษาไทย 3 ฉบับ ภาษาโปรตุเกส 3 ฉบับ ภาษาฝรั่งเศส 3 ฉบับ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม ปีเดียวกัน

ข้อความในสัญญามีอยู่ข้อหนึ่งเกี่ยวกับการค้าแร่ดีบุกที่ภูเก็ต ฝรั่งเศสขอให้บริษัทฝรั่งเศส ได้ผูกขาดการค้าแร่ดีบุกที่ภูเก็ตแต่ฝ่ายเดียว และบริษัทขอปลูกห้างขึ้นในเมืองนั้น เพื่อเป็นการตอบแทนฝ่ายไทย บริษัทฝรั่งเศสจะต้องส่งเรือจากคอโรมันเดลในอินเดียบรรทุกสินค้าต่างๆ มายังเมืองภูเก็ตปีละ 1 ลำ

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงอนุญาตตามคำขอ แต่บังคับให้ฝรั่งเศสส่งแบบแปลนห้างที่จะสร้างมาขออนุมัติเสียก่อน และจะเปลี่ยนแปลงแบบไม่ได้ ฝ่ายบริษัทจะต้องนำสินค้าที่จำเป็นมาขายแก่พลเมืองภูเก็ต และเขตเมืองขึ้นของภูเก็ต ถ้าบริษัทผิดสัญญาอนุญาตให้ชาวเมืองภูเก็ตค้าขายกับชาวต่างประเทศอื่นได้ พระองค์จะทรงเก็บภาษีแร่ดีบุกจากภูเก็ตตามธรรมเนียมที่เคยเก็บมาก่อนได้อีก

ราคาซื้อขายแร่ดีบุกในประเทศไทยขณะนั้นมีบันทึกของ เวอร์ด์ ซึ่งมากับราชทูตเขียนไว้ว่าราคาหาบละ 15 ปอนด์ฝรั่งเศส ซึ่งควรจะเป็นราคาหาบละ 105 บาทในสมัยนี้

ลาลูแบร์ ราชทูตคนที่ 2 ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ซึ่งเดินทางมากรุงศรีอยุธยาพร้อมกับพระวิสุทธสุนทร หรือโกษาปาน ได้บันทึกไว้ในหนังสือประวัติการสัมพันธ์กับราชอาณาจักรไทยในระหว่าง พ.ศ.2230-2231 ว่า

...ไม่มีประเทศใดจะมีชื่อเสียงว่าร่ำรวยด้วยเหมืองแร่ดีบุกมากกว่าประเทศสยาม...

ในบันทึกของฝรั่งเศสที่เมืองภูเก็ต เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน ค.ศ.1686 ในระหว่างเวลาที่โรนเนสซอบโน มารักษาการอยู่ในเมืองภูเก็ตว่า

...ชาวเกาะนี้ซึ่งเป็นคนอาศัยอยู่ตามป่าตามดงไม่ทำการทำงานที่แปลกแต่อย่างใดเลย ทั้งวิชาความรู้

ก็ไม่ต้องเสาะแสวงหา การที่ทำอยู่ทุกวันนี้ก็เพียงแต่ตัดไม้ฟืน ทำนาและขุดดินเพื่อร่อนหาแร่ดีบุกเท่านั้น แร่ดีบุกนี้เป็นสิ่งสำคัญของเมืองนี้ และได้เกิดมีการค้าขาย และชาวเมืองที่อยู่ได้เลี้ยงชีพไปได้ก็โดยอาศัยแร่ดีบุกนั่นเอง เพราะพวกชาวเมืองขุดแร่ดีบุกได้ก็เอาแร่ดีบุกนั้นไปแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าซึ่งนำสินค้ามาจากภายนอก เพื่อเอามาแลกเปลี่ยนกับแร่ดีบุกนั่นเอง...

สมัยต่อมาทางราชการได้ออกพระราชบัญญัติให้มีใบอนุญาตตร้อนแร่ ใบอนุญาตสำรวจแร่ และขอประทานบัตรจนถึงทุกวันนี้

.....
ที่มา : เอกสาร 'ประวัติและผลงานนายไชยยุทธ ปิ่นประดับ'.กลุ่มผู้สนใจประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ต.เมษายน 2546

ตัวอย่างงานเขียนสารคดีเชิงศิลปวัฒนธรรม (แขนงมานุษยวิทยา)

เรียน พระชา ช้อง อืด คະนุก

(ตีพิมพ์วันจันทร์ที่ 30 มิถุนายน 2546)

ยายเลี้ยะ ศรีสมบัติ กับยายเจี้ยะ สร้อยฟ้า เป็นพี่น้องกัน ทั้งคู่อายุ 76 กับ 74 ปี ตามลำดับ แก่กับเพื่อนๆ หลายคนนั่งอยู่ในแถวที่คณะกรรมการชุมชนชุด 'โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของจันทบุรี' กำลังชุมนุมกันอยู่ ด้วยการผลิตหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของเริ่มเห็นผลแล้ว หลังจากนำไปใช้สอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 มาได้หนึ่งปี คณะกรรมการที่มี กำนันเงิน ผันผาย เป็นหัวหน้า เตรียมจัดทำแบบเรียนขั้นต่อไปที่ไม่เพียงอนุรักษ์ภาษาของ แต่จะเน้นถึงกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของแก่เยาวชนด้วย

เหตุนี้บรรดาคุณยายทั้งหลายจึงถูกขอให้เตรียมตัวเป็นคุณครูสอนลูกหลาน สอนร้องเพลงนวดข้าว สอนร้องเพลงขึ้นหมากแต่งงาน สอนทำขนมกุย สอนพิธีไหว้ผีหิ้ง ผีโรง และสอนให้เรียนรู้ฤดูกาลในแบบของของที่ไม่เน้นวันเดือนปีตามปฏิทินสากล แต่สังเกตจากความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติแวดล้อมทั้งต้นไม้ใบหญ้าและนานาสัตว์ เพราะชาวของคือ กลุ่มชนที่เลือกหลักแหล่งอยู่ตามที่ราบไหล่เขาในแถบพื้นที่ภาคตะวันออกของไทย เลยไปถึงจังหวัดชายแดนฝั่งกัมพูชา มานานแต่รุ่นบรรพบุรุษ พวกเขาจึงคุ้นชินกับผืนป่าแถบนี้ราวมิตรสนิท

ยายเลี้ยะยิ้มกว้างโชว์ฟันหลอขณะแววตาเป็นประกายวาม คุณยายทั้งหลายซ่อมแซมลูกคอเพลงของไว้พร้อมแล้ว

-1-

พระครูธรรมสรคุณ (ท่านพระครูเขียน ขนุสโร) วัย 74 ปี เจ้าอาวาสวัดกะทิง เจ้าคณะอำเภอ มะขาม จังหวัดจันทบุรี พระภิกษุชาวของ ได้บันทึกวัฒนธรรมของ และเขียนศัพท์ไทย-ของ ไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 ท่านเล่าว่าชาวของกระจายตัวอยู่ในเขตจังหวัดฝั่งทะเลตะวันออกของไทย ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี ระยอง ตราด โดยก่อนหน้านี้มีในเขตจังหวัดปราจีนบุรี และสระแก้ว รวมไปถึงเขตจังหวัดชายแดนกัมพูชาที่ต่อเนื่องกับจันทบุรี และตราด ด้วย แต่บัดนี้หายสาบสูญไปหมดแล้ว

ชุมชนของยังรวมตัวกันหนาแน่นที่สุดในเขตจังหวัดจันทบุรี

อย่างไรก็ดีภาษาของในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันไปบ้างแต่พอฟังกันได้ เช่น ของทางอำเภอมะขาม เรียกมีดว่าจาด เรียกมีดว่ามา ส่วนของทางอำเภอโป่งน้ำร้อน เรียกมีดว่าจ๊ะ เรียกมีดว่าชะ ของทางตำบลพลวง เรียกมีดว่าโครัก ของตำบลตะเคียนทองเรียกมีดว่าโจ๊ก

ท่านพระครูพยายามเรียกร้องให้ชาวจันทบุรี ตราด ระยอง ยอมรับการเป็นผู้สืบเชื้อสายของและภาคภูมิใจในสายชาติพันธุ์นี้ ท่านบันทึกไว้ตอนหนึ่งว่าการกู้เอกราชของพระเจ้าตากสินมหาราช สำเร็จได้นั้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะได้รับความร่วมมือจากชาวของในพื้นที่นี้เป็นจำนวนกว่า 5,000 คน

ที่ผ่านมา ท่านพระครูเขียนจัดทำดัชนีศัพท์เทียบคำของ-ไทยด้วยตัวเองมาช้านาน หวังสืบสานภาษาของไว้ให้เป็นหลักฐานเนื่องจากภาษาของนั้นมีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน โดยท่านใช้ศัพท์ของที่ตำบลพลวง กิ่งอำเภอเขาฉกรรจ์ เป็นหลัก แบ่งเป็นหมวดศัพท์ไว้ 24 หมวด

คำของว่าด้วยอวัยวะในร่างกาย ญาติพี่น้อง สัตว์ทั่วไป ชื่อต้นไม้ คำว่าส้ม ทุ ผลไม้ต่างๆ ตระกูลหอย ตระกูลเถาเลื้อย ตระกูลผักที่ใช้เป็นอาหาร เครื่องมือประกอบอาชีพทำไร่ การทำนา และเครื่องมือการทำนา ของใช้ในครัว ของที่ใช้ประกอบในเรือน เครื่องปลูกสร้างบ้าน สัตว์น้ำ ชื่อคำนามต่างๆ ฤดูกาลและคำพูดต่างๆ พฤติกรรมประจำวัน การนับเลข ควาย ข้าว-ขนม มะพร้าว จึงปรากฏเป็นภาษาเขียนครั้งแรก

น่าสังเกตว่าหมวดควาย และมะพร้าวถูกแยกออกมาต่างหาก แสดงว่าเป็นสัตว์ และพืชที่มีความสำคัญในวิถีชีวิตชาวของมากเป็นพิเศษ

-2-

กำนันเงิน ผันผาย วัย 67 ปี เล่าว่าบ้านของแต่โบราณเป็นบ้านไม้มีใต้ถุน แบ่งเป็น 3 ระดับ มีห้องนอนอยู่ชั้นบนสุด พาไลหรือกะเจ็ด คือส่วนระเบียง มีครัวอยู่พื้นเดียวกันเป็นชั้นกลาง และชั้นล่างเป็นนอกชานไว้รับแขกเรียกว่ากะเบียง ชาวของนิยมทำบันไดอย่างน้อย 3 ชั้น ไม่ก็ 5 ชั้น 7 ชั้น แต่จะไม่ใช่เลขคู่นอกเรือนยังมีที่ตำข้าว โรงเกวียน โรงสีข้าว ยุ้งข้าว อยู่ด้านขวา

"เดี๋ยวนี้ไม่เหลือบ้านแบบนี้แล้ว ก่อนปี พ.ศ.2500 ยังมีบ้านของเยอะแยะ บ้านของต้องหันหน้าไปทางทิศตะวันออก เราสืบสายทางแม่ โบราณเชื่อว่าให้ทดลองอยู่ด้วยกันก่อนแล้วค่อยแต่งงานมีลูกมีเต้า แต่พ่อแม่จะรับรู้ ถ้าอยู่กันไม่ได้ก็เลิกกัน แต่มีข้อห้ามว่าหนีตามกันไม่ได้ การจะอยู่ก็ต้องขอกันก่อนมาอยู่บ้านผู้หญิง พ่อแม่ไม่มีบังคับลูกให้แต่งงานกับใครตอก" กำนันเงินทิ้งปลายเสียงสูง

กำนันนึกไปถึงเมื่อแรมวันหนุ่ม ภาพงานแต่งของแกยังแจ่มชัด หนุ่มเงินเตรียมสินสอดเป็นเงิน 1 ซั่ง หมู 1 หาบหนัก 60 กิโลกรัม ขบวนแห่ขันหมากของหนุ่มเงินเริ่มแต่เช้าตรู่ เสียงเพลงกระบอกดังขับมาแต่ไกล จวบจนใกล้ถึงเรือนเจ้าสาวแล้วนั้นแหละ คนบนบ้านจึงร้องเพลงกระบอกรับ จากนั้นเสียงเพลงกระบอกจะดังเกือบทั้งคืน อาศัยเพียงกรับและกลองไม่กี่ชิ้นก็กล่อมคนทั้งหมู่บ้านได้แล้ว

คนของเป็นพรานสมุนไพรมือฉมัง เขาเป็นนักเก็บของป่าก่อนจะผันตัวเป็นชาวสวนเหมือนคนจันทบุรีทั่วไป สมัยเด็กกำนันเงินยังตามผู้ใหญ่ไปตัดน้ำมันยางในป่าอยู่บ่อยๆ จนเมื่อสามารถเรียนรู้งานชนิดนี้ได้แล้ว เขาจึงออกป่าเอง

"หลังตำบลนี้ก็เข้าเขตเขาสอยดาว คนอื่นชอบว่าคนของเป็นคนป่า ที่จริงเราหากินง่าย ไม่ต้องซื้อหาอะไร เราจะเลี้ยงหมูเลี้ยงไก่ เลี้ยงควายเลี้ยงวัวเยอะ ปลาก็มีเยอะ การตัดน้ำมันยางหรือหาของป่า พวกเราหวาย นี่เป็นอาชีพเสริม เก็บส่งให้พวกจีนในตลาดเขาเอามันยางไปยาเรือ ตอนแรกเขาใช้เกวียน หน้าฝนก็พายเรือมารับ อีกอย่างก็ลากไม้ซุง เมื่อก่อนเขาไม่ห้ามนี้ มีลำน้ำเล็กๆ แยกจากแม่น้ำจันทบุรีผ่านหลังหมู่บ้านนี้แหละ"

คนของโบราณมีนิสัยรักสงบ เขามีข้อห้ามรู้กันว่ายามค้าคินจะไม่เดินผิวปาก เวลาเข้าป่าต้องไม่เดินเหยียบใบไม้เพราะจะทำให้เกิดเสียงดัง คนของจึงติดเดินยกเท้าสูงเรียกว่าย่อง

ว่าถึงการตาย หากมีสมาชิกในหมู่บ้านเสียชีวิต ชาวบ้านจะเลื้อยไม้ขนาดเล็บบ้างใหญ่บ้างมารวมพิธีศพพร้อมกัน เจ้าของงานจะเตรียมของเซ่นบอกกล่าวว่าจะไม่ให้มีใครตายอีก แล้วจึงช่วยกันหามศพขึ้นบ้าน ใครคนหนึ่งจะตะโกนถามขึ้นไปว่า "บ้านนี้มีคนตายแค่คนเดียวแน่ๆ ไม่มีแล้วแน่" แล้วจะมีเสียงคนขานว่า "ไม่มีแล้ว"

ครั้นนำศพลงโลงแล้ว จะยกไปตั้งที่ปะรำพิธีกลางลานบ้านประมาณ 3-4 วัน จึงเผา

"เราถือกันว่าถ้าตายวันเสาร์ห้ามเผาอังคาร เขาว่าจะแรง หรือเผาวันพระก็ได้ วันแต่ตายโหงจะเผาเลย ถ้าเป็นศพเด็กยังไม่มีฟันงอกเราจะฝังเพราะถือว่ายังไม่สมบูรณ์" กำนันเงินเล่าตอนหนึ่ง

ในพิธีศพนี้จะต้อง 'ตีโหม่งมาง' ให้แตกก่อนหามศพออกจากบ้าน โหม่งมางเป็นหม้อดินธรรมดา ชาวบ้านจะนำเชื้อไฟทำจากขุยมะพร้าวใส่ในหม้อแล้วเคาะให้แตกเพื่อส่งวิญญาณ

ความเรียงเรื่อง 'อารยธรรมของจันทบุรี' ของท่านพระครูเขียน บอกเล่าไว้ว่าหากสมาชิกบ้านใดเกิดเจ็บป่วย เขาจะนำคนป่วยนั้นไปหา 'หมอบูรณ' ก่อนถึงจะพาไปหาหมอยารักษาโรค หมอบูรณจะประกอบพิธีกรรมถามไถ่ผีสงว่าได้กระทำต่อคนป่วยหรือไม่ หรือคนป่วยทำผิดผีประการใดหรือไม่ ชาวของเชื่อว่าผีแรงมาก ใครจะทำผิดผีไม่ได้เด็ดขาด

นี่เป็นการจัดระเบียบสังคมที่ได้ผลชะงัดสำหรับชุมชนของ

ในแต่ละปีพวกเขายังมีการเล่น 'ผีหึ่ง' ซึ่งมีที่มาจากการเล่นของเด็กแล้วดัดแปลงเป็นการละเล่นพื้นบ้าน นิยมเล่นกันยามค่ำคืน การเล่นนี้จะมีคนทรงผีซึ่งต้องเป็นผู้หญิงในตระกูลนั้น มีผู้ประกอบพิธี หรือครูหมอผีเป็นผู้เชิญผี ปีหนึ่งสามารถเชิญผีได้ 1 ครั้งๆ ละ 12 ผี หรือ 12 ครู ในการเชิญและส่งผีจะมีบทเพลงร้องประกอบด้วย

นอกจากนี้ชาวของยังเล่น 'ผีโอง' นิยมเล่นตอนกลางวัน ต้องยกโรงนอกบ้านบนพื้นดิน มีเครื่องแขวนหน้าหึ่งผีโองจำพวกเครื่องบิน หรือเรือ แต่หึ่งผีหึ่งจะแขวนข้างแขวนม้า ส่วนเครื่องประกอบอื่นๆ นั้นเหมือนกันกับเล่นผีหึ่ง

ที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ นี้เองที่ชุมชนร่วมกันจัดทำหลักสูตรภาษาของสอนในโรงเรียนคลองพลูวิทยาคม โดยได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ปี พ.ศ.2532 นักวิชาการด้านภาษา เดินทางเข้าสู่หมู่บ้านชาวของเพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์นี้

สิบปีต่อมา กำนันเงินได้รับการทาบทามให้ถ่ายทอดภาษาของแก่นักศึกษามหิดล นำไปสู่การร่วมคิดค้นภาษาของในแบบภาษาเขียนเพื่อการอนุรักษ์ ในที่สุดกำนันเงินนำความมาแจ้งแก่ลูกบ้าน และร่วมกันตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภาษาของจันทบุรี จัดทำปฏิทินวัฒนธรรม หลักสูตร แบบเรียนสำหรับเด็กวัยประถมศึกษา ชั้น ป.3 และ ป.4 ซึ่งผลการศึกษาระบุว่า เป็นวัยที่เหมาะสมสำหรับการเรียนภาษา

แบบเรียนดังกล่าวให้ชื่อว่า **เรียน พะชา ชอง อืด คะนุก**

แปลเป็นไทยว่า 'เรียนภาษาของให้สนุก'

กำนันเงินเล่าแนวความคิดการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนี้ว่าต้องการให้นักเรียนซึมซับวัฒนธรรมของผ่านปฏิทินของ ว่าตั้งแต่เดือนมกราคมถึงธันวาคมนั้นมีอะไรบ้าง ส่วนคุณครูที่รับหน้าที่ถ่ายทอดภาษาของเป็นชาวสวน และเป็นคณะกรรมการด้วย

क्रमणतेयर पटसेमा วัย 35 ปี เป็นครูหนึ่งในสองคนที่สละเวลาจากงานสวนมาให้ความรู้แก่เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่สาม ด้วยแนวทางการสอนที่เน้นให้เด็กได้ใช้จินตนาการผ่านทางภาษา ให้เด็กได้แสดงออกตามวัย เด็กๆ จึงรู้สึก่วาวิชาภาษาของไม่น่าเบื่อ

"เราใช้ปฏิทินเป็นตัวแบบในการสอน อย่างหน้าฝนผมก็ให้เด็กพูดเป็นภาษาของว่า กะมะ แล้วถามต่อว่าหน้านี้มีสัตว์อะไรร้องบ้าง ช่วงเดือนแปดมีน้ำมากก็จะเล่าเรื่องการถือศีลเข้าพรรษา หรืออะไรต่างๆ เด็กจะรู้ทั้งดิน ฟ้า อากาศ วิถีชีวิต อย่างเดือนสิบเอ็ดสิบสองมีการนวดข้าว ก็สอนไปว่าเมื่อก่อนชาวของนวดข้าวกันอย่างไร แต่ละอย่างก็มีเรื่องเล่า"

ตารางสอนวิชาภาษาของมีทุกวันจันทร์-อังคาร- พุธ-สับดี ครั้งละ 1 ชั่วโมง นอกจากนี้มีการจัดตั้งชมรมคนรักภาษาของ เป็นกลุ่มเรียนตามความสนใจ อาจมีเด็กชั้นอื่นๆ ที่สนใจเข้าเรียนด้วย ไม่เว้นแม้แต่ผู้ใหญ่

ครูรุ่งเพชร ผันผาย วัย 34 ปี สอนวิชาภาษาของชั้นประถมศึกษาปีที่สี่ เด็กชั้นนี้จะผ่านการเรียนรู้ศัพท์ และคำภาษาของเบื้องต้นมาแล้ว หลักสูตรชั้นนี้จึงเน้นการพูดโต้ตอบและประสานจินตนาการในการสร้างเรื่อง ที่สำคัญคือ การใช้บทเพลงของประกอบการสอน

"เราไม่นับยึดเยียดเฉพาะความรู้ อยากให้เขาสนุกกับภาษา ทางคณะกรรมการจะช่วยกันแต่งเรื่อง แล้วให้เด็กๆ มีส่วนร่วมในการวาดรูปประกอบ แบบฝึกหัดของชั้น ป.4 จะมีตัวหนังสือมากขึ้น รูปภาพน้อยลง เด็กจะได้เห็นภาพเพียง 1-2 ภาพ แล้วใช้จินตนาการไปตามเนื้อหา"

อีกไม่ช้าคณะกรรมการจะพัฒนาหลักสูตรโดยดึงคนเฒ่าคนแก่เข้ามามีส่วนร่วมถ่ายทอดความรู้แก่เด็ก ประเภทเรื่องเล่า นิทานดั้งเดิม การละเล่นพื้นบ้าน พิธีกรรม และวัฒนธรรมด้านต่างๆ โดยกำหนดไว้คร่าวๆ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง

การพัฒนาภาษาของด้วยการร่วมแรงร่วมใจของคนท้องถิ่นแสดงถึงศักยภาพความเป็นชุมชนที่ยังคงรักษาสำนึกความเป็นชาวของอย่างเหนียวแน่น พวกเขาขีดออกประกาศที่ทางความเป็น 'คนของแผ่นดินนี้' อย่างน่าชื่นชม

นับจากนี้ ถ้อยกวีเชิงตัดพ้อก็เรียกร้องศักดิ์ศรีชาวของของผู้ใช้นาม พง สันตะวา อาจต้องได้รับการทบทวนจากบรรดาคนเมืองทั้งหลาย

...ทั่วจันทบุรียังเหยียบย่ำ

ทุกเข้าค้ำคนของเหมือนด้อยค่า

เป็นประชากรส่วนน้อยของโลก

ถูกตราหน้าว่าชนพื้นเมืองเดิม

คนของเหมือนตัวตลก

ถูกอุปโลกน์เป็นสินค้าเสริม

นำไปออกร้านมีการแสดงเพิ่มเติม

ชักเหมเกริมดูไปไม่เข้าที่

ค่าของของอยู่ที่เป็นผู้บอกภาษา?

ค่าของของอยู่ที่กล้าโชว์หรือไม่?

ค่าของของอยู่ที่คนอื่นมาบ่งชี้?

หรือค่าของของอยู่ที่ตัวของตนเอง!

.....
ล้อมกรอบ - ตัวหนังสือพะซำซ้อง

พยัญชนะภาษาของถอดเทียบคำไทยแล้วมี 22 ตัว และมีตัวสะกด 11 ตัว ดังนี้
ตัวต้น

ก.กุ่ม(กบ) ค.ค้อน (หนู) ง.งั่ว(วัว) จ.เจ็ด(กวาง) ช.ชอ(สุนัข) ซ.ซี(งู) ญ.ญ้าม(สาม) ด.ดุง(ต้นมะพร้าว) ต.ตุง(ไข่) ท.ท้าม(ปู) น.น้อง(ภูเขา) บ.บุญ(หลังคา) ป.ปาว(ควาย) พ.โพ่น(กลอง) ฟ.ฟุง(นก) ม.เมว(ปลา) ย.ยาง(เต่า) ร.ร่อง(ตะขาบ) ล.แลก(ไก่) อ.อูด(ไม้) ว.วา(ลิง) ฮ.ฮาย(หญ้า)

ตัวสะกด

-ก -ง -จ -ญ -ด -น -บ -ม -ย -ว -ฮ